

Шляхи розвитку української науки:

суспільний дискурс

У номері:

• Римська декларація про наміри у сфері науки, досліджень та інновацій в Україні

• Поради щодо пошуку партнерів у рамках конкурсів Європейського оборонного фонду

• МОН України затвердило нове Положення про проведення конкурсів наукових досліджень і розробок

• *Science & Business Acceleration*: проміжні результати

• Соціокультурні практики діяльності НБУВ в розвитку інформаційно-комунікаційного простору

№ 7 (211)
серпень

Київ 2025

**Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського
Служба інформаційно-аналітичного забезпечення органів
державної влади**

Інформаційно-аналітичний бюлетень на базі оперативної інформації
(Додаток до журналу «Україна: події, факти, коментарі»
Ідентифікатор медіа R30-01101)
Заснований у 2005 р. Видається щомісяця.

Головний редактор В. Горовий, д-р іст. наук, проф., заслуж. діяч науки і техніки України, керівник Служби інформаційно-аналітичного забезпечення (СІАЗ) НБУВ. Редакційна колегія: М. Закіров, д-р політ. наук, заввідділу політологічного аналізу; Л. Чуприна, канд. наук із соц. комунікацій, заввідділу оперативної інформації (заст. головного редактора); О. Натаров (упорядник).

Адреса редакції: НБУВ, Голосіївський просп., 3, Київ, 03039, Україна. Тел. (044) 524-25-48, (044) 525-61-03. E-mail: siaz2014@ukr.net, <http://nbuviap.gov.ua/>.

**Шляхи розвитку української науки:
суспільний дискурс**

№ 7 (211) серпень 2025

© Національна бібліотека України
імені В. І. Вернадського, 2025

Київ 2025

ЗМІСТ

Аналітичний погляд	4
Наука – для обороноздатності країни	33
Оцінки ефективності та орієнтири розвитку вітчизняної науки й освіти	38
Наука і влада	41
Міжнародне наукове співробітництво	49
Наукові дослідження коронавірусу COVID-19	57
Новини наукового розвитку	62
Проблеми енергозбереження	67
Науково-організаційні заходи	70
Цифрова трансформація суспільства, упровадження інноваційної моделі економіки	75
Бібліотека в науковому процесі	80
Наукова комунікація	101
Зарубіжний досвід наукової діяльності	104
У критичному фокусі	107
ДОДАТКИ	110

Орфографія та стилістика матеріалів – авторські

24.08.2025

**Привітання Президента Національної академії наук України
академіка Анатолія Загороднього з нагоди Дня Незалежності України**

Шановні колеги! Дорогі українці!

Щиро вітаю вас з нашим великим святом – Днем Незалежності України!

Цей день – не просто дата в календарі, а символ нашої незламної волі, багатостолітньої боротьби та прагнення до свободи. Особливо зараз, у часи повномасштабної війни, День Незалежності набуває нового, глибокого сенсу. Він нагадує нам, що ми – єдина нація, яка понад усе цінує свою суверенність і за яку готова боротися до кінця.

Щодня ми бачимо приклад незламності та мужності українського народу. Відвага наших воїнів на передовій, самовідданість волонтерів, стійкість цивільних – це і є наш шлях до перемоги. Кожен із нас, де б він не був, робить свій внесок у нашу спільну боротьбу.

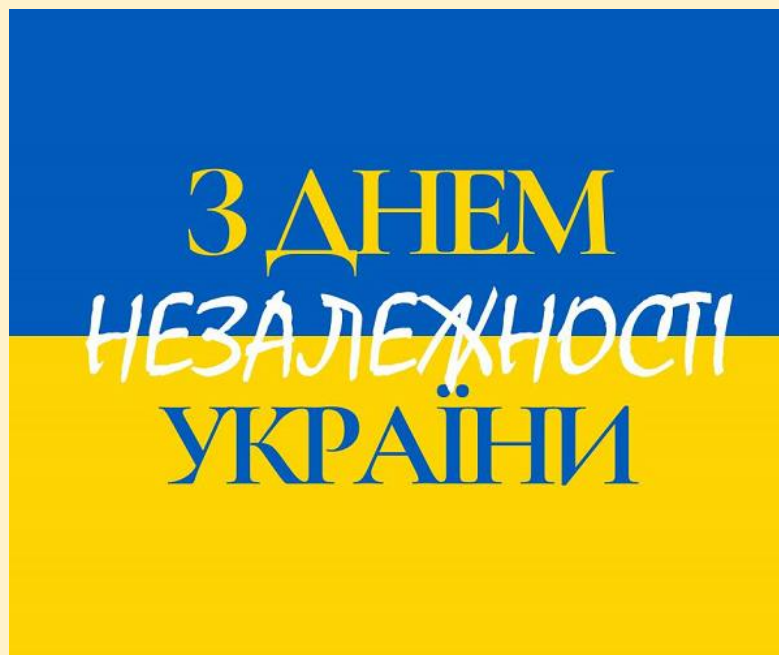
У цій боротьбі наука відіграє критично важливу роль. Наші науковці сьогодні – це ті, хто відкриває нові горизонти знань, і ті, хто створює інноваційні технології для нашої оборони, розробляє медичні рішення для порятунку життів і працює над відбудовою країни. Робота науковців Національної академії наук України – це фундамент для майбутнього, яке ми будуємо, майбутнього, де Україна буде і вільною, і технологічно розвиненою та сильною.

Нехай наша єдність і віра в перемогу будуть непохитними. Ми обов'язково здобудемо нашу перемогу і відбудуємо Україну – сильну, незалежну та квітучу!

Слава Україні!

Президент Національної академії наук України
академік Анатолій ЗАГОРОДНІЙ

(<https://surl.li/ydmxsm>).

Аналітичний погляд

В. Горовий,

доктор історичних наук, професор,

Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського

Основні тенденції розвитку управління електронною інформацією

На постіндустріальному етапі розвитку наша цивілізація вийшла на використання електронних технологій інформаційного виробництва, що дають змогу багатоваріантного використання ресурсів для забезпечення оптимальних варіантів суспільної діяльності. Розвиток структурної організації ресурсів при цьому обумовлює розподіл значних інформаційних обсягів на складові, об'єднані за єдиним змістовим принципом. Пошук необхідної інформації в загальних її обсягах при цьому полегшується, оптимізується використання, зменшується навантаження на розум користувачів. Таким чином, не зважаючи на зростаючі обсяги насамперед електронної інформації, забезпечуються прийнятні можливості управління ресурсами розвитку.

Першими в розвитку структури інформаційних ресурсів з'явилися **тематично об'єднані бази даних**. Такі бази дають можливість користувачам змістовно їх опрацьовувати, формувати інформацію в послідовності, продиктованій логікою використання в єдиному пошуковому сюжеті.

З розвитком інформаційного виробництва, з'являються також потреби групування баз даних у тематично пов'язані з ними, об'єднанні загальною метою **склади даних**. Тематика баз даних у цих складах певною мірою урізноманітнена, але в цілому охоплює зміст певного досліджуваного явища, у зростаючих масивах інформації, відділяє цей інформаційний ресурс від інших складових інформаційного простору.

У процесі розвитку глобалізаційних процесів сучасного світу множаться спільні для всіх користувачів цивілізації глобальні інформаційні ресурси. З їх розвитком формується глобальний інформаційний простір. Його ресурси орієнтовані на розв'язання загальноцивілізаційної проблематики, а загальносуспільний інформаційний ресурс дедалі більше інтегрує основи світового науково-практичного досвіду в інформаційних базах, що стає джерелом та орієнтиром подальшого розвитку цивілізації.

Накопичення електронних інформаційних ресурсів при стрімко зростаючих обсягах інфотворення відбувається при застосуванні хмарних технологій. Ці технології (Cloud Technology) зберігання й використання комп'ютерних ресурсів стали ефективними онлайн-послугами в інтернеті. При цьому потрібна користувачам інформація акумулюється на віддалених серверах, які розташовані в [дата-центрах](#) (ЦОД, центрах обробки даних). Користувачі можуть отримувати доступ до обчислювальних потужностей, зберігання даних і програмного забезпечення без необхідності купувати

відповідну інфраструктуру та її обслуговувати. У сучасній практиці використовуються публічні хмари, що дають можливість замовлення послуг та одночасного доступу до ІТ-інфраструктури хмарного провайдера будь-яких користувачів, приватні хмари – контроль, обслуговування та експлуатація яких можливі лише одним абонентом та гібридні хмари – інфраструктура, яка створена на основі публічної та приватної хмари, віртуальна частина якої знаходиться у хмарного провайдера.

Хмарні технології допомагають користувачам заощадити гроші на купівлю устаткування та програмного забезпечення при епізодичному використанні хмари для використання великих обсягів даних. Для цих технологій характерна зручність та масштабованість у їх використанні, доступність з будь-якої точки світу через інтернет. Хмарні провайдери пропонують своїм клієнтам різні рівні безпеки для захисту даних. При цьому все ж слід зауважувати про залежність безпеки даних від провайдера та відсутність повного контролю за даними користувача, що потрапляють у хмару [1].

Зростаючі обсяги перероблюваної, використовуваної інформації сприяють відображенню динаміки суспільного розвитку. Ця динаміка потребує все більш глибокого усвідомлення процесів управління наявними ресурсами. Ще В. Вернадський зазначав з цього приводу: «...У наукових світоглядах покращилися і створилися нові прийоми мислення, поглибилося розуміння наукового ставлення, але і те й інше споконвіку існувало в науці... Історія методів пошуку, наукового ставлення до предмета як у розумінні техніки міркувань, так і техніки приладів чи прийомів, займає помітне місце за своїм значенням і повинна підлягати найуважнішому вивченню» [2].

Суспільна діяльність із розвитком інформаційних технологій і особливо з розгортанням інформатизації чимраз більше зближується з діяльністю пізнавальною, з діяльністю науковою. Процес розвитку інфотворення і механізмів управління інформаційними ресурсами розвитку вимагає дальшого творчого пошуку, оптимізації інформаційної діяльності. Цей процес потребує не лише розробки нових механізмів інфотворення, а й відповідного розвитку механізмів управління інформаційними ресурсами, відповідного при цьому зростання людської свідомості, організації людського суспільства.

Перед сучасним суспільством все більше загострюється проблема пошуку необхідної інформації в усе зростаючих обсягах електронних ресурсів. Для виконання цих операцій використовуються розроблювані комп'ютерними працівниками пошукові системи. Вони являють собою програмне забезпечення, що сприяє задоволенню запитів користувачів при використанні матеріалів інтернету для підготовки інформаційних, інформаційно-аналітичних та аналітичних продуктів. Найвідоміші з них: Google, Bing, Yahoo!, Baidu та DuckDuckGo. Пошукові елементи цих систем відповідають сформованим людським розумом потребам при підготовці змістовно організованих текстів з можливим використанням графіки,

відповідного цифрового матеріалу та інших складових підготовлюваного матеріалу. У процесі розвитку пошуковиків, відповідно до зростаючих запитів інформаційних працівників, використовуються все більш складні алгоритми для індексування та дослідження мільярдів вебсторінок. Однак пошукові системи не формують ієрархії важливості знайдених матеріалів у порівнянні зі змістом підготовлюваної роботи. Зі збільшенням обсягів електронних інформаційних ресурсів у розпорядженні сучасного людства, для аналізу одержаних від пошукових систем матеріалів інформаційні працівники витрачають все більше часу. Ситуацію ускладнюють також ті обставини, що від сучасної роботи інформаційних працівників все більше ситуація вимагає оперативності в підготовці матеріалів і дедалі більшої точності змістового викладу.

Наступним етапом форматизації все зростаючих масивів електронної інформації в інтересах її продуктивного використання став штучний інтелект (ШІ). Під цим інтелектом розуміються створені інформаційними працівниками системи управління електронними масивами комп'ютерної та комп'ютеризованої інформації, що використовуються при підготовці інформаційних, інформаційно-аналітичних та аналітичних матеріалів, пов'язаних із проведенням наукових, науково-практичних досліджень. Ці системи від пошуковиків відрізняються глибиною проникнення у зміст досліджуваної проблеми при визначенні параметрів пошуку, допомагають оптимізувати аналіз даних, об'єднуючи всі дані в одне рішення. Цей підхід дає змогу користувачам мати повний огляд даних з точки зору досліджуваної проблематики, їх змістовної ієрархії, дозволяючи комп'ютерам надавати допомогу інформаційним працівникам у прийнятті оптимальних рішень. Закладені в програмне забезпечення набори технологічних інструментів та алгоритмів можуть сприяти прогнозуванню й виробленню певних рекомендацій для прийняття рішень щодо тенденцій змін цифрового середовища, що відображає еволюційні процеси в сучасному світі.

Таким чином, людський розум, вдосконалюючи структурування зростаючих обсягів інформації, поступово полегшує собі розуміння перебігу процесів навколишнього світу. Ця тенденція значно пожвавилась із впровадженням електронних інформаційних технологій. Однак з появою великих обсягів електронної інформації в розумінні процесів еволюції навколишнього світу з позицій сучасної людини почали виникати певні проблеми. І річ при цьому не лише пов'язана з лавиноподібним зростанням обсягів інформації, які неспроможні повною мірою оперативно освоювати людський розум. Справа також не в тому, що, як зауважує Ю. Н. Харарі, «...організм – це алгоритми і алгоритми можна представити математичними формулами» [3]. Цей алгоритм не завжди збігається з пізнанням еволюційних процесів. Справа в тому, що і зростаючі обсяги інформації в розпорядженні сучасного суспільства, і алгоритми людського організму, згадані Ю. Н. Харарі, є тільки частиною цілого, об'єктивної реальності, що стосуються людини, її інтересів. Крім цієї олюдної частини реальності

разом з усім Всесвітом розвиваються процеси позалюдської еволюції. Поза зовсім невеликою кількістю позитивних складових, лише частина їх нейтральна до людської еволюції, а переважна більшість складових є непов'язаною з людським розвитком. Найбільш суттєвими помилками при відборі продукції сучасного інфотворення для практичних потреб є попадання до нашого обігу об'єктивно не пов'язаної, або ж просто шкідливої інформації.

Сам по собі штучний інтелект може однаково реагувати як на особливості факторів людської, так і позалюдської еволюції. Якщо ця обставина не враховується, відібрана й оброблювана цим способом інформація не завжди буде корисною користувачу. Вище було наведено основні етапи вдосконалення роботи з інформацією при розвитку електронних технологій. На початковому етапі використання електронної інформації мета програмних систем зводилася до відділення корисної інформації від некорисної. На наступному етапі програмне забезпечення пошукових систем давало можливість людині, вивчаючи зміст відібраної інформації, визначати найкорисніше з корисного. І, нарешті, розвиток програмного забезпечення штучного інтелекту дає можливість формувати систему даних, у якій створюється можливість відібрати найбільш корисну інформацію для розвитку із загалом позитивної.

При цьому ефективно використовуються:

- **розпізнавання мови та зображень,**
- **оптимізація прийняття рішень,**
- **обробка природної мови,**
- **самонавчання (машинне навчання) [4].**

На базі використання оптимальних даних розробляються рекомендації для подальшої діяльності. Функції людини при цьому зводяться до формулювання мети дослідження, введення її в програмне забезпечення штучного інтелекту й отримання результатів дії. Програмі передаються всі проміжні трудові операції.

Однак навіть за допомогою комп'ютерних систем людина лише полегшує собі виконання завдань розвитку. Для формулювання точної мети пошуку вона має повністю знати зміст ситуації, відбирати оптимальне рішення. Програмне забезпечення штучного інтелекту має відібрати із загального ресурсу потрібну для використання інформацію. Слід при цьому зауважити, що насичення інформаційного простору електронною інформацією сприяє розвитку багатоваріантності можливих рішень при аналізі можливостей розвитку досліджуваного поняття. Згадуваний вище Ю. Н. Харарі зауважував, що «кожна крапка в історії є розвилкою. Із минулого в нинішнє іде одна єдина пройдена дорога, але від цього моменту в майбутнє їх – міріади. Деякі із цих доріг широкі і рівні, вони зручно розмічені і тому, швидше за все, якраз по них і піде людство. Але буває, що історія – або ж той, хто робить історію, – повертають “не туди”» [5]. Тому вибір оптимального рішення має лишатися за людиною.

Слід при цьому зауважити, що сучасне захоплення штучним інтелектом, як і іншими програмними продуктами, що супроводжують розвиток електронних інформаційних технологій, для більшості ознайомих з ним користувачів стало мало не панацеєю в роботі з електронними ресурсами. Адже, якщо передоручати ШІ надмірну кількість повноважень, він буде знаходити оптимальну дорогу для вирішення завдання, з найменшими трудовитратами і не завжди в інтересах людини. Тому людський розум має або ж формулювати для штучного інтелекту чіткі критерії результатів, або ж виходити на прийнятний результат, закладаючи власний інтерес у саму програму технологій штучного інтелекту.

У цілому ж досвід свідчить, що розробка всіх електронних систем управління інформаційними ресурсами не замінює використання людського розуму в аналізі ресурсів, а лише допомагає цьому процесу. Тому на порядку денному еволюції суспільства лишається і зростає значення розвитку розуму людини, вдосконалення її ефективності в умовах глобальної інформатизації. Об'єктивно при цьому виникає потреба еволюції пізнавальних можливостей сучасної людини на глибину квантових процесів, і навіть глибше. Цьому мають сприяти, відповідно до викликів сучасної дійсності, еволюційні процеси необхідного в наш час психічного самовдосконалення Номо Sapiens.

При цьому розвиток психологічної структури людини, виділення елементарних структур психічної енергії на тому рівні, коли в ній ще зберігаються змістові характеристики, вдосконалення управління цими структурами сприяє поглибленому освоєнню еволюційних процесів на належній глибині. Цим самим створюються реальні можливості для використання квантових підходів до структуризації комплексних проблем розвитку, забезпечення витончених психологічних реакцій на швидкоплинний перебіг подій у сучасних реаліях, відображення їх в інформаційній сфері, розвиток оціночних критеріїв та ін. Поряд з цим, з допомогою впливів на квантовий рівень психічної енергії з'явилися можливості вдосконалення лікувальних методик, реабілітаційних заходів відновлення людського здоров'я після серйозних психологічних травм, після поранень, контузій і всіх інших негативних впливів сучасної війни.

Роль інформації у квантовій психології є фундаментальною, адже ця галузь поєднує ідеї квантової фізики із психологією, розглядаючи свідомість, пізнання та психічні процеси через призму інформації як базового елемента.

Список бібліографічних посилань

1. Хмарні технології: що це та які їх переваги і недоліки. *United DC*. URL: <https://uniteddc.net.ua/news/i/scho-take-hmarni-tehnologiyi/?srsltid=AfmBOoqfJprJZeRuwa4M9uVD545SCbi2t90-6rhBdFjKJclBMEEEnHSd>

2. Вернадский В. И. Биосфера. М. : Мысль, 1967.

3. Харарі Ю. Н. Home Deus. За лаштунками майбутнього / [пер. з англ. О. Дем'янчука]. Київ : Форс Україна, 2018. С. 343.

4. ChatGPT. URL: <https://chatgpt.com/>

5. Харари Ю. Н. Краткая история человечества / [пер. с англ. Л. Сумм]. М. : Синдбад, 2019. С. 283.

О. Симоненко,

кандидат політичних наук, старший науковий співробітник,
Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського

Аналіз зарубіжного досвіду у сфері збереження культурної спадщини під час надзвичайних ситуацій: нормативно-правовий аспект

Збереження культурної спадщини є одним із ключових завдань будь-якої держави, адже культурні об'єкти та артефакти несуть у собі історичну пам'ять народу, його ідентичність та духовні цінності. У зв'язку з цим захист об'єктів культурної спадщини набуває особливого значення в умовах надзвичайних ситуацій, що загрожують музеям, архівам, бібліотекам, які є основними зберігачами унікальних та незамінних артефактів.

Вивчення зарубіжного досвіду у цій сфері є важливим кроком у розробці ефективних стратегій та механізмів захисту. На міжнародному рівні сформувалися різноманітні підходи до правового регулювання цього питання, що включають як міжнародні договори та конвенції, так і національні законодавчі акти, спрямовані на захист культурних об'єктів в умовах надзвичайних ситуацій.

Безсумнівно, руйнівні наслідки надзвичайні ситуації останніх років активізували діяльність зарубіжних країн щодо вдосконалення стратегії збереження культурної спадщини. Природні та антропогенні катастрофи по всьому світу стали постійною загрозою для культурних інституцій, де зберігається більшість безцінних артефактів, історичних документів та творів мистецтва. І хоча на переважну більшість надзвичайних ситуацій ми не можемо вплинути, в наших силах належним чином підготуватися до них та ефективно реагувати. Тому характерно, що починаючи із середини ХХ ст. усвідомлення особливої вразливості культурної спадщини, а також прагнення активно сприяти її збереженню для наступних поколінь супроводжується створенням комплексу правових норм щодо охорони спадщини.

На сьогодні в Україні існує незначна кількість комплексних досліджень зарубіжного досвіду збереження культурної спадщини в контексті надзвичайних ситуацій з погляду інституційно-правового регулювання.

Про особливості збереження культурної спадщини, необхідність наукової експертизи найбільш цінної частини бібліотечних фондів та заходи

щодо запобігання втраті їх як об'єктів національного культурного надбання і культурної спадщини держави йдеться в дослідженні генерального директора Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського Л. Дубровіної та керівника відділу правового забезпечення діяльності Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського Ю. Калініної-Симончук [1].

Заслуговує на увагу стаття заступника генерального директора НБУВ з наукової роботи Ю. Ковтанюка «Актуальні питання збереженості фондів архівів, бібліотек і музеїв як установ культури в умовах воєнного стану», у якій висвітлено проблемні моменти цієї тематики [2].

Збереження культурної спадщини на міжнародному та національному або місцевому рівнях досліджували вітчизняні науковці В. Акуленко [3], Т. Катаргіна [5], А. Ковальчук [6], Т. Мазур [20], О. Надирова [4] та ін.

Серед зарубіжних досліджень становлять інтерес праці Е. Дадсон [32], адже фахівець має понад 12 років досвіду в реагуванні на надзвичайні ситуації та управлінні ними. До того ж вона навчала понад 3000 людей управлінню надзвичайними ситуаціями та співпрацювала з багатьма установами Великої Британії, зокрема з Британською бібліотекою.

Також варто назвати Дордж В. та Шерон Л. Джонс (Dorge Valerie, Sharon L. Jones) [7; 8] – дослідників, які активно вивчають питання розроблення та застосування плану дій щодо збереження культурної спадщини за надзвичайних ситуацій.

Цікавий аналіз правових положень щодо захисту культурної спадщини Азії та їх взаємодії з міжнародним правом представлено у праці А. Даль Б'янка, С. Ло Сікко, Ф. Магні та А. Зоппе (Alba Dal Bianco, Stefania Lo Sico, Federico Magni & Anna Zoppé) [9] та ін.

Проблему збереження музейних колекцій під час землетрусів у Китаї дослідили науковці Цзе Цін, Ботао Ма, Маомао Сун, Маньшен Чжан, Чжичжун Гуань, Лін Чжан, Цзяці Ге (Jie Qin, Botao Ma, Maomao Song, Mansheng Zhang, Zhizhong Guan, Ling Zhang and Jiaqi Ge) [10] та ін.

Зважаючи на надзвичайне зростання загроз для українських пам'яток в умовах повномасштабної війни, систематизація, аналіз та узагальнення світового досвіду у цій царині є вкрай важливим і актуальним завданням, вирішенню якого, власне, і присвячена ця стаття. Джерельною базою пропонованого дослідження стали нормативні документи – закони, національні плани та протоколи різних країн, спрямовані на захист культурної спадщини в надзвичайних ситуаціях.

На підставі аналізу наукових праць вітчизняних та іноземних авторів, а також законодавчих документів із цієї проблематики зроблено висновок, що ці дослідження висвітлюють лише окремі проблемні питання. Тому, високо оцінюючи внесок учених, варто зазначити, що у вітчизняній науковій літературі недостатньо з'ясована та потребує подальшого дослідження проблема вивчення досвіду збереження культурної спадщини в надзвичайних ситуаціях, напрацьованого зарубіжними країнами.

Метою статті є аналіз інституційно-правового забезпечення захисту об'єктів культурної спадщини зарубіжних країн за надзвичайних ситуацій.

Актуальність цього напрямку дослідження була визначена авторкою раніше, на міжнародній науковій конференції «Бібліотека. Наука. Комунікація. Інтеграція у міжнародний бібліотечний простір» (Київ, жовтень 2024 р.). Запропонована стаття є доповненим викладом тез, представлених на вказаній конференції, та початком серії авторських робіт, у яких аналізуватиметься зарубіжний і вітчизняний досвід збереження культурної спадщини в надзвичайних ситуаціях (в цій роботі розглянуто 9 країн). Історіографія та джерельна база дослідження базується на перекладі та аналізі матеріалів із 6 іноземних мов.

Під час розгляду питання захисту культурної спадщини виявлено, що однією з нагальних є проблема протистояння загрозі стихійних лих. Катастрофи, такі як землетруси, цунамі, пожежі тощо, призводять до тяжких наслідків і щоразу нагадують про небезпеку з боку природи. На жаль, важко передбачити, коли станеться стихійне лихо, але, наприклад, розробка плану на випадок надзвичайних ситуацій, що включає заходи захисту культурної спадщини, може значно знизити ризики та мінімізувати збитки. На нашу думку, такий план має охоплювати оцінку вразливості культурних об'єктів, визначення пріоритетних заходів захисту, навчання персоналу, а також забезпечення необхідними ресурсами для реагування у разі надзвичайних ситуацій.

На важливому значенні наявності плану дій за надзвичайних ситуацій наголошують до слідники Дордж Валері та Шерон Л. Джонс (Dorge Valerie, Sharon L. Jones): «План дій за надзвичайних ситуацій є важливим інструментом для будь-якого музею чи іншого культурного закладу. Він може допомогти захистити людей, майно та колекції закладу у випадку надзвичайної ситуації. План також може допомогти закладу швидко та ефективно відновитися після надзвичайної ситуації» [8].

У цьому контексті доцільно згадати про Північно-східний центр збереження документів (NEDCC), який розробив інструмент для планування – dPlan. За інформацією на вебсайті NEDCC (Northeast Document Conservation Center – <https://www.nedcc.org/index.php>) [11], dPlan – це комплексний онлайн-інструмент для забезпечення готовності до надзвичайних ситуацій та реагування на них, розроблений спеціально для музеїв, бібліотек, архівів. Він передбачає введення інформації про конкретну установу за допомогою вичерпного шаблону. Після завершення, dPlan створює друкований план на випадок лиха, призначений саме для цієї установи. До того ж dPlan можна постійно оновлювати з урахуванням змін, які відбуваються в установі.

Треба зазначити, що запровадження такого механізму не є вичерпним, тому, хоча наявність чіткого плану дій у надзвичайних ситуаціях і гарантуватиме, що заходи, вжиті в таких випадках, будуть продуктивними, але ключовим інструментом для запобігання та ефективного управління в таких ситуаціях є наявність законодавчої бази.

Наперед зазначимо, що в законодавстві багатьох країн збереження культурної спадщини визнано як частина обов'язків держави.

Однією з перших значущі міжнародні нормативні положення щодо визнання загрози та необхідності захисту культурної спадщини встановила Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури (ЮНЕСКО). ЮНЕСКО була заснована в 1945 р. і з того часу вона відігравала ключову роль у розробці міжнародних нормативних документів, що регулюють захист культурної спадщини. Можна сказати, що ЮНЕСКО стала головною рушійною силою у створенні глобального управління захисту спадщини.

Одним із найважливіших документів, прийнятих під егідою ЮНЕСКО, є Конвенція про охорону всесвітньої культурної і природної спадщини, прийнята в 1972 р. Ця Конвенція створила систему для визначення, захисту та збереження об'єктів культурної та природної спадщини, які мають видатну універсальну цінність.

Інший важливий документ – це Гаазька конвенція про захист культурних цінностей у випадку збройного конфлікту, прийнята в 1954 р. Ця Конвенція встановлює правові рамки для захисту культурних цінностей під час воєнних дій та передбачає механізми для збереження культурної спадщини.

Ці та інші документи ЮНЕСКО заклали основу для міжнародного права у сфері охорони культурної спадщини і стали важливими орієнтирами для національних законодавств у різних країнах світу.

Розглянемо докладніше законодавство зарубіжних країн щодо збереження культурної спадщини в надзвичайних ситуаціях. Розпочнемо з аналізу міжнародної правової бази, з Європейського Союзу.

У Європейському Союзі наявні спеціальні директиви, рекомендації, протоколи й законодавчі акти, які регулюють реагування на надзвичайні ситуації, зокрема й для установ пам'яток культури, музеїв, бібліотек, архівів та інших культурних інституцій. Наведемо кілька прикладів таких ініціатив.

Рада Європи, міжурядова організація, чий рекомендації, директиви та звіти є важливими для країн-членів, підготувала набір документів, які, хоча і не є джерелом права, проте становлять важливе значення щодо збереження культурної спадщини в надзвичайних ситуаціях. На це вказує, наприклад, посилання на ці документи у національних планах. Зокрема, Іспанія у своєму Національному плані на випадок надзвичайних ситуацій та управління ризиками у сфері культурної спадщини (Plan Nacional de Emergencias y Gestión de Riesgos en Patrimonio Cultural) звертається до кількох таких нормативних положень (тут і далі подаємо витяги з нього в авторському перекладі):

«Рекомендація 1042 (1986) “Про захист культурної спадщини від катастроф”, яка закликає уряди держав-членів включити в плани дій на випадок катастроф положення щодо захисту культурної спадщини, сприяти підвищенню обізнаності про спільну відповідальність за її захист від катастроф, підтримувати заходи, пов'язані із захистом нашої спільної

культурної спадщини, змінювати законодавство, щоб зробити заходи захисту обов'язковими, запроваджувати субсидії або податкові стимули для впровадження таких заходів та заохочувати координацію національних досліджень і обмін досвідом на європейському рівні...

Рекомендація (87)2, у якій Комітет міністрів Ради Європи створює Європейську та Середземноморську угоду про великі ризики (EUR–OPA) (1987), що складається з Комітету міністрів Ради Європи, до якої можуть приєднуватися держави, які не є членами ЄС. Це платформа співпраці між країнами Європи та Південного Середземномор'я з метою протидії природним і техногенним катастрофам та сприяння знанням, профілактиці, управлінню кризами, посткризовому аналізу та реабілітації...

У 2009 р. Європейська та Середземноморська угода про великі ризики (EUR–OPA) видала загальну рекомендацію щодо захисту культурної спадщини від зміни клімату “Рекомендація 2009 – про вразливість культурної спадщини до зміни клімату”. Серед інших рекомендацій у ній закликається розробити плани дій на випадок надзвичайних ситуацій для об'єктів, що перебувають під загрозою катастрофічних подій через зміну клімату, таких як повені, зсуви, берегова ерозія та екстремальні погодні явища. Ця обставина була висвітлена у дослідженні, замовленому Європейським Парламентом під назвою “Захист культурної спадщини від природних катастроф” (IP/V/CULT/IC/2006–163), опублікованому 23 лютого 2007 р. Ймовірно, в результаті цього дослідження питання управління культурною спадщиною в катастрофічних ситуаціях було включено до кількох рішень Ради та Парламенту...» [12].

У цьому контексті доречним буде згадати і про Договір Європейського Союзу, у якому наголошено: «... Союз поважатиме багатство своєї культурної та мовної різноманітності і дбатиме про збереження та розвиток європейської культурної спадщини... Діяльність Союзу сприятиме співпраці між державами-членами і, якщо буде необхідно, підтримуватиме і доповнюватиме їхні дії в таких сферах: збереження та захист культурної спадщини європейського значення» [12].

Слід зауважити, що всі ці документи мають більш поверхневий характер, проте в них закладені основи, які передбачають шляхи поліпшення підготовки європейських країн у збереженні культурної спадщини під час природних небезпек.

Також наводимо приклад Німеччини, де розроблено різні методи правового реагування на надзвичайні ситуації, що стосуються установ пам'яток культури, музеїв, бібліотек тощо.

Німеччина провела масштабну реформу свого законодавства щодо охорони культурних цінностей, спрямовану на узгодження його зі стандартами ЄС та міжнародними нормами, і вдало завершила її у 2016 р. Відповідно, 6 серпня 2016 р. набув чинності Закон Німеччини про охорону культурних цінностей (Kulturgutschutzgesetz, KGSG), який спрямований на захист не лише тих культурних об'єктів, що мають особливе значення для

Німеччини через їх національну самобутність, а й тих об'єктів, які інші країни вважають своїми національними культурними цінностями. Зауважимо, що закон про захист культурних цінностей (Kulturgutschutzgesetz) є основоположним актом німецького законодавства про захист культурної спадщини. Він містить положення щодо захисту культурних цінностей і в надзвичайних ситуаціях, зокрема положення про: захист колекцій від пошкоджень, спричинених надзвичайною ситуацією; обов'язок власників та орендарів культурних цінностей вживати заходів для їх захисту від пошкоджень; створення плану реагування на надзвичайні ситуації; зберігання копій важливих документів у безпечному місці; відновлення установи та колекцій після надзвичайної ситуації тощо [13].

Треба виокремити і Закон про культурну спадщину (Denkmalschutzgesetz), який встановлює положення щодо захисту культурної спадщини в Німеччині, включаючи заходи реагування на надзвичайні ситуації, такі як природні катастрофи, пожежі або терористичні загрози [14].

Уваги вартий також досвід Франції, яка має добре розвинену систему збереження культурної спадщини в надзвичайних ситуаціях. Розглянемо кілька ключових аспектів цієї системи.

Закон про музеї (Loi relative aux musées de France), прийнятий у 2002 р., містить положення щодо захисту музеїв у надзвичайних ситуаціях [15]. Проте основою законодавчої бази цієї країни є Кодекс про культурну спадщину (Code du patrimoine) (далі – Кодекс), який регулює збереження культурної спадщини та містить положення щодо захисту культурних об'єктів в умовах надзвичайних ситуацій [16].

Фактично цей Кодекс об'єднав попередні закони: про архіви від 3 січня 1979 р.; про охорону археологічної спадщини від 17 січня 2001 р.; про музеї від 4 січня 2002 р. та ін. Тому він складається із семи частин: у першій частині врегульовуються загальні питання й правовий статус інституцій у сфері охорони культурної спадщини, друга частина Кодексу стосується архівів, третя – бібліотек, четверта – музеїв, п'ята – археологічної спадщини, шоста – пам'яток історії й охоронюваних територій. Серед них вирізняється сьома частина, яка стосується охорони культурної спадщини на територіях поза межами континентальної Франції, що мають спеціальний статус [16].

Отже, помітним є той факт, що політика французької держави зі збереження культурної спадщини посідає одне з провідних місць серед головних напрямів її діяльності.

Цікавим є й досвід Іспанії. Ця країна має одну з найбагатших і найрізноманітніших культурних спадщин на глобальному рівні, посідаючи третю позицію за кількістю культурних об'єктів, включених до списку Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО. Спадщина Іспанії відображає історичну та культурну ідентичність різних народів і слугує значущим джерелом економічного та культурного багатства. Мабуть з огляду на це, Іспанія розробила і впровадила Національний план дій за надзвичайних ситуацій та управління ризиками у сфері культурної спадщини (Plan Nacional de

Emergencias y Gestión de Riesgos en el Patrimonio Cultural). Цей план описує дії, які органи влади та установи, що відповідають за культурну спадщину, мають вжити до, під час та після надзвичайної ситуації, та охоплює всі надзвичайні ситуації, спричинені природними або антропогенними впливами.

Як зазначено в самому Національному плані дій за надзвичайних ситуацій та управління ризиками у сфері культурної спадщини, його специфічними цілями є:

- «Визначити природні явища або небезпеки, які можуть серйозно вплинути на культурні цінності, а також імовірність їх виникнення на основі географічних, кліматичних, геологічних та біологічних параметрів тощо.
- Визначити антропогенні небезпеки – чи то навмисні, випадкові чи спричинені недбалістю, які можуть серйозно вплинути на культурні цінності, а також імовірність їх виникнення на основі соціологічних, політичних, економічних параметрів тощо.
- Визначити і локалізувати географічно культурні цінності, які можуть бути під загрозою різних ризиків.
- Розробити заходи щодо запобігання та захисту культурних цінностей від різних ризиків, яким вони можуть піддаватися.
- Встановити механізми координації між різними адміністраціями.
- Розробити методологію оцінки пошкоджень відповідно до положень Плану координації та підтримки захисту об'єктів культурної спадщини.
- Встановити критерій пріоритетності дій.
- Планувати ресурси і протоколи термінових дій для захисту та порятунку культурних цінностей у разі надзвичайної ситуації.
- Обмінюватися знаннями і досвідом між різними установами, що беруть участь у надзвичайних ситуаціях.
- Підвищити обізнаність суспільства про важливість захисту культурних цінностей, залучаючи до цього всіх громадян» [12].

Також у документі йдеться про створення Комісії з нагляду за виконанням Національного плану, яка надаватиме консультації установам культури, які цього потребують, для складання планів дій у надзвичайних ситуаціях з метою збереження культурної спадщини, що будуть розроблені за схемою: «фаза аналізу; фаза профілактики; фаза реагування; фаза відновлення» [12].

Крім Національного плану дій за надзвичайних ситуацій та управління ризиками у сфері культурної спадщини, охорона культурної спадщини в Іспанії здійснюється також через комплекс правових норм, які включають закони, королівські декрети і міністерські накази.

У цьому контексті варто згадати і про Конституцію Іспанії 1978 р., у ст. 46 якої записано: «Державні органи гарантуватимуть збереження та сприятимуть збагаченню історичної, культурної та художньої спадщини народів Іспанії та об'єктів, що її становлять, незалежно від їхнього правового

режиму та власності. Посягання на цю спадщину карається кримінальним правом» [12].

Серед основних державних законів, що регулюють спадщину, – Закон 16/1985 р. про Захист та збереження історичної спадщини Іспанії та Королівський декрет 111/1986 р. про часткове впровадження Закону 16/1985 р. Цей документ визначає заходи для захисту культурної спадщини від ризиків, зокрема природних і техногенних катастроф, виходячи з положень щодо планування та реагування на надзвичайні ситуації, які можуть загрожувати культурним об'єктам.

Отже, збереження культурної спадщини за надзвичайних ситуацій є критично важливим завданням Іспанії. А її Національний план дій з надзвичайних ситуацій та управління ризиками у сфері культурної спадщини демонструє важливість підготовки до ризиків та застосування профілактичних заходів.

Збереження культурної спадщини в надзвичайних ситуаціях є важливим аспектом національної політики Португалії. Ця країна має багатий історичний і культурний спадок, тому його захист і збереження в умовах надзвичайних ситуацій є пріоритетним завданням.

У Португалії, як і в Іспанії, існує Національний план збереження культурної спадщини (Plano Nacional de Emergência para o Património Cultural), прийнятий у 2013 р. Він розроблений Міністерством культури Португалії і передбачає заходи щодо запобігання та реагування на надзвичайні ситуації. У цьому документі описано дії, які органи влади та установи пам'яток культури, музеї та бібліотеки мають вжити до, під час та після надзвичайної ситуації.

Законодавча база культурної спадщини Португалії не обмежується згаданим Національним планом. Основу законодавчої бази захисту культурної спадщини країни в надзвичайних ситуаціях становить низка документів. Передусім це Конституція Португалії, яка гарантує захист культурної спадщини як основного складника національної ідентичності. У ст. 9 серед основних завдань держави названо охорону та цінування культурної спадщини.

Серед іншого питання охорони, збереження і використання культурної спадщини, зокрема в умовах надзвичайних ситуацій, регулює Закон про культурну спадщину (Lei de proteção do património). Цей закон, прийнятий у 2001 р., є основоположним актом португальського законодавства про захист культурної спадщини. Його найважливіші риси: «По-перше, Закон про культурну спадщину сам себе називає Законом про основи політики та режим захисту і цінування культурної спадщини...

По-друге, у законі 2001 р. чітко видно прагнення не тільки встановити належний та дієвий принцип градуальності суспільного інтересу щодо культурних цінностей, але й, головним чином, забезпечити належну координацію цього принципу як з рівнем повноважень держави, автономних регіонів і муніципалітетів у сфері захисту культурних цінностей, так і з

рівнем вимог до форми актів класифікації та інвентаризації культурних цінностей» [17].

Крім того, у Португалії досить розгалужена інституційна структура щодо збереження культурної спадщини. Функціонування спеціалізованих органів, таких як Генеральний директорат культурної спадщини і Національний інститут збереження та реставрації, забезпечує необхідну координацію та підтримку на всіх рівнях. До речі, Генеральний директорат культурної спадщини (*Direção-Geral do Património Cultural, DGPC*) – основний орган, відповідальний за координацію діяльності з охорони культурної спадщини, за розробку та впровадження стратегій зі збереження і захисту культурної спадщини в умовах надзвичайних ситуацій.

Отже, досвід Португалії в збереженні культурної спадщини в умовах надзвичайних ситуацій демонструє комплексний та системний підхід, який передбачає, крім ефективного законодавчого регулювання, ще й створення спеціалізованих інституцій.

Великий досвід у збереженні культурної спадщини під час надзвичайних ситуацій, таких як землетруси, повені та інші стихійні лиха, має Італія. Розглянемо кілька основних аспектів цього досвіду.

Італія має розвинену законодавчу базу для захисту культурної спадщини. Основний законодавчий акт – Кодекс культурної та ландшафтної спадщини (*Codice dei beni culturali e del paesaggio*), прийнятий у 2004 р. Він передбачає різні механізми для охорони культурних цінностей: планування, фінансування, організацію захисних заходів у разі надзвичайних ситуацій. Слід зауважити, що Кодекс неодноразово змінювався починаючи з 2006 р.

В основних положеннях Кодексу дається чітке визначення культурних об'єктів. Зокрема, у ст. 2 Кодексу зазначено: «Культурна спадщина – це рухоме та нерухоме майно, [...] яке становить художню, історичну, археологічну чи етноантропологічну цінність» [18].

Про те, що планування заходів для охорони культурної спадщини має бути інтегроване з іншими видами планування (міського, екологічного тощо), зазначено у ст. 52 Кодексу [18].

Загалом Кодекс забезпечує комплексний підхід до охорони культурної спадщини, враховуючи всі аспекти.

Основним органом в Італії, відповідальним за захист культурної спадщини, є Міністерство культурної спадщини та культурної діяльності (*Ministero per i beni e le attività culturali e per il turismo*). У рамках цього міністерства діють численні департаменти й агентства, зокрема ті, що спеціалізуються на реагуванні на надзвичайні ситуації.

Інтерес становить досвід співпраці Італії з міжнародною організацією ЮНЕСКО в отриманні додаткових ресурсів для захисту культурної спадщини в надзвичайних ситуаціях та обміну досвідом. До прикладу: «У рамках ініціативи “Unite4Heritage”, започаткованої І. Боковою (генеральним директором ЮНЕСКО з 2009 по 2017 рр.) у відповідь на зростаючий попит конкретних дій щодо збереження культурної спадщини, італійський уряд

заснував “Блакитні шоломи культури” – робочу групу, надану ЮНЕСКО для забезпечення безпеки культурної спадщини в районах, які постраждали від природних та/або антропогенних надзвичайних ситуацій... Оперативна група вже діяла в багатьох надзвичайних ситуаціях, як в Італії, так і за кордоном, і досягла видатних результатів... Створення цієї організації, першої у своєму роді у світі, та її конкретні результати ще раз демонструють лідерську позицію Італії у сфері охорони культурної спадщини», – зазначається на італійському сайті Центру документації об’єктів всесвітньої спадщини [19].

Отже, італійський приклад збереження культурної спадщини в умовах надзвичайних ситуацій демонструє, що систематичний і комплексний підхід, заснований на законодавчій підтримці, є ефективним та необхідним для захисту національних культурних цінностей.

Досліджуючи досвід Великої Британії, спостерігаємо, що в цій країні, як і в багатьох інших, відсутній єдиний законодавчий акт, який би регулював питання збереження та захисту історико-культурних об’єктів. Водночас тут є низка законодавчих актів, які так чи інакше спрямовані на збереження культурної спадщини в надзвичайних ситуаціях. Основні з них: Закон про стародавні пам’ятки та археологічні території 1979 р. (Ancient Monuments and Archaeological Areas Act 1979), Закон про планування (будівлі та заповідники) 1990 р. (Planning (Listed Buildings and Conservation Areas) Act 1990), Закон про історичне середовище (Уельс) (Historic Environment Act (Wales)), прийнятий у 2016 р. Варто також назвати Акт про цивільний захист Великої Британії 2004 р. (Civil Contingencies Act 2004, CCA). Цей акт встановлює рамки для підготовки до надзвичайних ситуацій та реагування на них у Сполученому Королівстві. Хоча Акт про цивільний захист 2004 р. не містить конкретних положень щодо збереження культурної спадщини, він створює основу для розробки відповідних заходів на місцевому рівні.

Крім правового регулювання, значну роль у захисті культурної спадщини відіграють спеціалізовані інституції. Першу в історії Великої Британії урядову інституцію, яка безпосередньо займалася державною культурною політикою, було створено в 1992 р. Це – Міністерство національної спадщини (Department for National Heritage), і зокрема Рада у справах спадщини, яку очолює Державний секретар (міністр).

Сьогодні питаннями охорони культурної спадщини у Великій Британії опікується Міністерство цифрових технологій, культури, засобів масової інформації і спорту (Department for Digital, Culture, Media and Sport). У своєму науковому дослідженні Т. Мазур підкреслює: «Як уряд, так і місцеві органи влади є основними суб’єктами охорони історичних і культурних цінностей Великої Британії. Держава володіє і несе пряму відповідальність за схоронність деяких найважливіших в історичному контексті місць» [20].

Дослідниця питань охорони культурної спадщини в державах англосаксонського права Т. Катаргіна у своїй дисертації звертає увагу на цікавий момент: громадські організації та місцева влада відіграють

переважну роль над державним управлінням об'єктами культурної спадщини [5].

У цьому контексті варто звернути увагу на Музейну асоціацію Великобританії (МА). Це професійна організація, яка підтримує і представляє музеї та галереї у Сполученому Королівстві, а також активно працює у разі надзвичайних ситуацій.

Принагідно зазначимо, що у Великій Британії також є Національний план реагування на надзвичайні ситуації (NERP). На жаль, не можемо його проаналізувати, оскільки це засекречений документ. Із відкритих джерел відомо, що цей план, розроблений урядом Великої Британії, описує загальний підхід до реагування на надзвичайні ситуації на національному рівні. Музеї, бібліотеки та архіви можуть використовувати цей план як основу для розробки власних планів реагування на надзвичайні ситуації.

Як бачимо, досвід Великої Британії у збереженні культурної спадщини в надзвичайних ситуаціях демонструє важливість комплексного підходу, який поєднує правове регулювання, практичні заходи, співпрацю з органами влади.

У Сполучених Штатах Америки питанням збереження культурної спадщини під час надзвичайних ситуацій теж приділяється багато уваги, адже тут землетруси загрожують більшості штатів. З огляду на це, Конгрес у 1977 р. ухвалив Закон про зменшення небезпеки землетрусів (PL 95–124), одним із важливих пунктів якого стало створення Національної програми зменшення небезпеки від землетрусів (NEHRP). Цей документ покликаний завдяки розробці планів управління землетрусами та підтримці досліджень щодо зниження ризику землетрусів допомагати в уникненні ризиків землетрусів у сейсмічно активних районах. До прикладу:

«Згідно з NEHRP, Геологічна служба США (USGS) відповідає за моніторинг землетрусів у Сполучених Штатах. Вона створила Поглиблену національну сейсмічну систему, яка складається з понад 7000 сейсмометрів. Коли ці датчики фіксують землетрус, вони автоматично надсилають детальну інформацію про його розмір і місце розташування урядовцям, науковцям та службам реагування на надзвичайні ситуації (USGS 2011)» [21].

У США, як і в уже згаданих країнах, також був національний план реагування на надзвичайні ситуації, такі як стихійні лиха чи терористичні атаки, прийнятий 2004 р. Проте у 2008 р. натомість було прийнято Національну рамкову програму реагування (NRF), яку можна назвати посібником з користування в реагуванні на всі види небезпек: «Вона призначена для врахування конкретних повноважень і кращих практик управління інцидентами, які варіюються від серйозних, але суто місцевих, до масштабних терористичних атак або катастрофічних природних лих» [22].

Серед інституцій варто назвати Федеральне агентство з управління надзвичайними ситуаціями (FEMA) (The Federal Emergency Management Agency) – підрозділ Міністерства внутрішньої безпеки США. FEMA відповідає за координацію та підготовку до запобігання, зменшення наслідків

і відновлення після стихійних лих, як природного, так і техногенного характеру, включаючи акти тероризму.

За спільного спонсорства Федерального агентства з управління надзвичайними ситуаціями та приватної некомерційної організації «Збереження спадщини» у 1995 р. була заснована Національна цільова група з надзвичайних ситуацій у галузі спадщини (HENTF). Це цікавий приклад державно-приватного партнерства, яке забезпечує музеї, бібліотеки, архіви, історичні місця та громадськість загалом інструментами і ресурсами для підготовки, реагування та відновлення після стихійних лих. «Сьогодні HENTF спонсорується спільно FEMA та Смітсонівським інститутом, одним із засновників цільової групи. Партнерство понад 60 національних громадських організацій та федеральних агентств продовжує вирішувати питання культурної спадщини в усіх п'ятьох цільових напрямках FEMA – запобігання, захист, реагування, відновлення та пом'якшення наслідків» [20].

Важливу роль у збереженні культурної спадщини, особливо під час надзвичайних ситуацій, відіграє Американська бібліотечна асоціація (American Library Association, ALA – <https://www.ala.org/>).

ALA є некомерційною організацією США, яка сприяє розвитку бібліотек та бібліотечній освіті на міжнародному рівні. До речі, це найстаріша та найбільша бібліотечна асоціація у світі. Її діяльність передбачає кілька ключових напрямів:

- **Планування та підготовка до надзвичайних ситуацій:** ALA надає ресурси для бібліотек усіх типів, пропонуючи інформацію про організації, які можуть допомогти під час стихійних лих, відновлення після стихійного лиха, та бібліографію друкованих матеріалів. Також на сайті ALA (<https://www.ala.org/>) можна знайти інструкцію для бібліотек щодо розробки планів дій у разі надзвичайних ситуацій.

- **Підтримка та навчання:** Асоціація організовує тренінги та вебінари для бібліотекарів, щоб підготувати їх до реагування на надзвичайні ситуації. Навчання охоплює теми: перша допомога колекціям, відновлення пошкоджених матеріалів та збереження цифрових даних.

- **Розробка стандартів:** ALA активно працює над розробкою стандартів і рекомендацій для збереження бібліотечних колекцій. Це передбачає рекомендації щодо зберігання, обробки та відновлення матеріалів після надзвичайних ситуацій.

- **Партнерства та співпраця:** Асоціація співпрацює з іншими організаціями, такими як Федеральне агентство з надзвичайних ситуацій США (FEMA), Інститут музейних і бібліотечних послуг (IMLS) та Консультативний комітет з національної культурної спадщини (Heritage Emergency National Task Force). Така співпраця сприяє обміну знаннями та ресурсами для більш ефективного реагування на надзвичайні ситуації.

- **Фінансування та гранти:** ALA надає гранти та інші форми фінансової підтримки бібліотекам, що постраждали від надзвичайних ситуацій. Це допомагає їм відновити свої колекції та інфраструктуру.

• **Публікації та ресурси:** Асоціація публікує численні статті та інші матеріали, що допомагають бібліотекам у збереженні їхньої культурної спадщини. Ці ресурси доступні як у друкованому вигляді, так і онлайн.

Отже, діяльність інституцій та організацій США, як і законодавство країни, спрямована на забезпечення максимальної готовності установ культурної спадщини до надзвичайних ситуацій та ефективного реагування.

Вважаємо корисним також підхід країн Азії до збереження культурної спадщини під час надзвичайних ситуацій, зокрема Китаю та Японії, перед загрозою землетрусів, виверження вулканів, цунамі, тайфунів, повеней, зсувів ґрунту, пожеж тощо. Високий рівень небезпеки, яку становлять передусім природні катаклізми, спонукав ці країни до створення надійної системи захисту спадщини, яка передбачає як законодавчі ініціативи, так і заходи щодо запобігання шкоді, якої можуть заподіяти різні види стихійних лих, розроблені з урахуванням раніше одержаних уроків. Адже, як слушно зауважив з цього приводу Бернард М. Фейлден – ексдиректор Міжнародного центру вивчення збереження та реставрації культурних цінностей (ICCROM) (під час свого мандату він очолював заходи щодо захисту та аварійного відновлення культурної спадщини після землетрусів), «...кожен землетрус має стати ще однією важливою главою в нашому здобутку знань. Необхідно досліджувати ремонт і реконструкцію після останнього землетрусу. Потрібно постійно навчатися на помилках, і ми завжди повинні пам'ятати, що живемо між двома землетрусами» [25].

У 1998 р. було створено Азіатський центр зменшення ризику стихійних лих (Asian Disaster Reduction Centre (ADRC)). Він працює над питаннями ліквідації наслідків стихійних лих у країнах, які увійшли до нього. На вебсайті Центру ADRC (<https://www.adrc.asia/>) можна знайти інформацію про останні стихійні лиха в Азії та інших регіонах світу. Центр ADRC також сприяє співпраці в дослідженнях щодо зниження ризиків стихійних лих і розробляє навчальні програми з питань інформації про запобігання їм.

Відразу зазначимо, що в країнах Азії нема єдиного універсального підходу до захисту культурних цінностей у надзвичайних ситуаціях. Тому вони, як і країни інших континентів, мають власні законодавчі норми у цій сфері.

Наприклад, Китайська Народна Республіка все ще перебуває в процесі ухвалення необхідних рішень та законів. При цьому у Китаї, протягом виконання 13-го п'ятирічного плану в галузі профілактичного збереження музейних колекцій досягнуто певного технологічного прогресу. Як зазначає джерело, «використовуючи відповідний досвід та результати як вітчизняних, так і закордонних досліджень, керуючись ідеєю систематичного вирішення проблем сейсмічного захисту для музейних колекцій, проведено дослідження, спрямоване на сейсмічний захист колекцій Музею Куанчжоу, та встановлено ефективний і довгостроковий профілактичний механізм із системою моніторингу сейсмічного захисту. Цей проєкт є першою практикою таких досліджень на південно-східному узбережжі» [10].

Крім того, «проведено реформу системи управління надзвичайними ситуаціями та створено Міністерство управління надзвичайними ситуаціями (МЕМ). Ці зусилля зміцнили як інтегроване, так і комплексне управління надзвичайними ситуаціями, оптимізували сили і ресурси, а також сприяли більш систематичному, інтегрованому та скоординованому управлінню надзвичайними ситуаціями. Одночасно була створена система управління надзвичайними ситуаціями з китайськими особливостями...

... Ми також сприяли розробці та перегляду пакета законів і нормативних актів щодо управління надзвичайними ситуаціями та планів реагування на надзвичайні ситуації», – зазначено в Національному плані системи управління надзвичайними ситуаціями на 14-ту п'ятирічку [27].

Слід зауважити, що систему управління надзвичайними ситуаціями в Китаї постійно вдосконалювали, а наступним, 14-річним, Національним планом системи управління надзвичайними ситуаціями передбачено «працювати над вирішенням потенційних ризиків великих геологічних небезпек, проводити обслуговування та підсилення існуючих проєктів. ...

Ми залучимо всі зацікавлені сторони для участі в просуванні ІТ-застосувань у розвитку управління надзвичайними ситуаціями та інтенсивно розвиватимемо інформаційну інфраструктуру й інформаційні системи.

Ми посилимо застосування цифрових технологій у реагуванні на стихійні лиха та аварії, щоб всебічно підвищити здатність до моніторингу, раннього запобігання та екстреного реагування. ... Ми проведемо загальнодержавне дослідження сейсмічно активних розломів і складемо шосте покоління національної карти сейсмічного зонування.

Ми організуємо ризикові обстеження метеорологічних лих, таких як тайфуни, зливи та снігопади, а також морських лих, таких як штормові припливи та цунамі, і складемо карти розподілу ризиків та виконаємо їх оцінку на різних масштабах.

Покращення інфраструктури в міських та сільських районах для запобігання лихам: громадські заклади, такі як школи, лікарні, спортивні зали, бібліотеки, ...будуть посилені проти землетрусів» [27].

Водночас у Китаї є основний законодавчий акт у сфері захисту культурної спадщини. Це Закон Китайської Народної Республіки про захист культурної спадщини (1982 р, із поправками). «Востаннє його було змінено у 2002 р. на 30-й сесії Постійного комітету дев'ятого Всекитайського з'їзду народних представників і на той час розширено з 33 до 80 статей. Додатково до цього закону Державна рада в 2003 р. запровадила правила його виконання. Існує також безліч правових інструментів і спеціальних положень, прийнятих центральними та місцевими органами влади протягом багатьох років» [28].

Як бачимо, Китай демонструє всебічний підхід до покращення своєї системи захисту та збереження культурної спадщини в умовах надзвичайних ситуацій.

Доволі цікавий також досвід Японії, яка розташована в зоні сейсмічної активності, має особливий рельєф і клімат та належить до країн, найбільш схильних до стихійних лих. Сьогодні вона демонструє високий рівень готовності до ефективного реагування на надзвичайні ситуації (землетруси, цунамі, зсуви ґрунту тощо).

Японію, без сумніву, можна назвати країною, яка найбільше та найкраще досліджує і впроваджує запобіжні заходи щодо природних катастроф, оскільки японські острови розташовані на вулканічному і сейсмічному поясі.

Ця країна особливо активно застосовує досягнення цифрових технологій для полегшення збереження та охорони своїх об'єктів спадщини.

Основу законодавства, яке визначає охорону культурної спадщини в Японії, становлять Закон про охорону культурної спадщини, та Закон про основні заходи протидії стихійним лихам.

Закон про охорону культурної спадщини, прийнятий у 1950 р., узагальнює чинні закони та нормативи у цій сфері. Також він «визначає механізми захисту за участю національного уряду, місцевих органів влади та власників культурної спадщини. Зміни до Закону про охорону культурної спадщини, внесені у квітні 2019 р., передбачають, що префектурні уряди повинні розробити всебічні загальні принципи збереження та використання культурної спадщини, включаючи управління цифровими правами, а муніципальні уряди мають розробити місцеве планування збереження та використання культурної спадщини. Зміни передбачають, що департамент, відповідальний за культурну спадщину, може бути переданий до адміністративних департаментів, крім управлінь освіти» [29].

Проте фундаментальним законодавчим актом, пов'язаним з управлінням та реагуванням на стихійні лиха в Японії є Закон про основні заходи протидії стихійним лихам. Він прийнятий в 1961 р., але постійно переглядався та змінювався. Цей закон чітко визначив ролі та обов'язки щодо зниження ризику стихійних лих на національному та місцевому рівнях управління заходами реагування на стихійні лиха в Японії. Його метою є сприяння всебічному плануванню та управлінню діями на випадок стихійних лих, що, зокрема, передбачає «... планування заходів реагування на стихійні лиха, підготовку до стихійних лих, реагування на надзвичайні ситуації, спричинені стихійними лихами, та фінансові заходи для покриття витрат на підготовку та відновлення (Tanaka, 2008).

Важливою частиною цього закону є Базовий план реагування на стихійні лиха. Це базова модель, яку використовуватимуть менеджери з реагування на стихійні лиха на центральному, префектурному та місцевому рівнях для розробки своїх планів...» [21].

Законом про основні заходи протидії стихійним лихам створено Центральну раду з управління катастрофами, яка «... відповідає за формування національної політики та діє як національний координаційний орган Управління ризиками стихійних лих (DRM). Головою Центральної

ради з управління катастрофами є прем'єр-міністр, а до її складу входять весь кабінет міністрів (включаючи міністра з питань управління катастрофами), керівники визначених державних установ (таких як Банк Японії, Японський Червоний Хрест, державні телерадіомовні і телекомунікаційні компанії) та предметні експерти. Рада відіграє провідну роль у здійсненні таких видів діяльності:

- розроблення та координація виконання Основного плану управління катастрофами, який є головним планом заходів щодо зниження ризику стихійних лих у Японії;
- розроблення та координація виконання національних планів реагування на надзвичайні ситуації;
- надання консультацій та порад, зокрема у відповідь на запити прем'єр-міністра або міністра з питань управління катастрофами.

... Як перша довготривала цілісна правова база, Закон про заходи протидії стихійним лихам відіграє ключову роль у зниженні ризику стихійних лих у Японії, і він постійно переглядається та переробляється на основі уроків, отриманих після масштабних природних катастроф» [30].

Серед інституцій, причетних до управління заходами реагування на стихійні лиха в Японії, варто згадати Бюро запобігання стихійним лихам та Національне агентство земельного управління.

«Ці дві агенції разом з канцелярією кабінету міністрів утворюють найближчий аналог японської FEMA. Канцелярія кабінету міністрів в основному допомагає розробляти законодавство та плани реагування на стихійні лиха. Бюро запобігання стихійним лихам головним чином займається заходами щодо пом'якшення наслідків стихійних лих. Національне агентство земельного управління опікується всіма питаннями стихійних лих, пов'язаними зі стабільним розвитком (наприклад, використанням ресурсів) (Britton 2007)» [21].

Багато дослідників цієї сфери сходяться в думках, що з огляду на свій досвід Японія має надавати допомогу іншим країнам. Зокрема, як зазначає М. С. Форні, провідний спеціаліст з управління ризиками стихійних лих, «без сумніву, Японія є найкращою в цій галузі знань. Навчання японській ефективній і контекстуальній системі управління надзвичайними ситуаціями важливе для всіх країн, щоб побачити, як теорія реалізується на практиці» [31].

Уроки з досвіду цієї країни, без сумніву, можуть бути адаптовані та використані іншими країнами для збереження власної спадщини. Водночас і в самій Японії акти та законодавчі положення постійно переглядаються, вдосконалюються і впроваджуються на основі досвіду та уроків, отриманих з кожної катастрофи.

Отже, аналіз зарубіжного досвіду збереження культурної спадщини в умовах надзвичайних ситуацій свідчить про те, що ефективне правове регулювання є критично важливим для захисту культурної спадщини від руйнувань та втрат. Розвинуті країни та міжнародні організації, такі як

ЮНЕСКО, мають розроблені системи правових норм і механізмів, що забезпечують збереження культурної спадщини під час надзвичайних ситуацій. Досвід цих країн демонструє, що успішна практика потребує чіткого законодавчого оформлення та створення спеціалізованих органів і підрозділів, відповідальних за реагування на загрози культурній спадщині.

Важливо зазначити, що нами подано лише стислий опис законодавчих ініціатив щодо збереження культурної спадщини під час надзвичайних ситуацій. Враховуючи масштаби діяльності зарубіжних країн, стаття не є вичерпною у розкритті цієї проблематики, але надає широкий огляд наявного основного нормативно-правового забезпечення. Ця проблематика містить значний потенціал для подальшого дослідження.

Список бібліографічних посилань

1. Дубровіна Л. А., Калініна-Симончук Ю. С. Наукова атрибуція, опис та експертиза цінності рукописної та книжкової спадщини у законодавстві України та практичній діяльності наукових бібліотек. *Наукова атрибуція творів мистецтва, експертиза та оцінка культурних цінностей* : матеріали наук.-практ. конф., м. Київ, 24–25 жовт. 2019 р. Київ : НАКККиМ, Асоціація мистецтвознавців, експертів, оцінювачів та реставраторів, 2019. С. 26–31.
2. Ковтанюк Ю. Актуальні питання збереженості фондів архівів, бібліотек і музеїв як установ культури в умовах воєнного стану. *Бібл. вісн.* 2024. № 2. С. 12–31. <https://doi.org/10.15407/bv2024.02.012>
3. Акуленко В. І. Міжнародне право охорони культурних цінностей та його імплементація у внутрішньому праві України : монографія. Київ : Юстініан, 2013. 616 с.
4. Надирова О. В. Діяльність державних і громадських органі- зацій Франції по збереженню культурної спадщини (1991–2004 рр.) : автореф. дис. ... канд. іст. наук : 07.00.02. Київ, 2009. 19 с.
5. Катаргіна Т. І. Розвиток системи збереження пам'яток історії та культури у Великобританії, США, Канаді (1960–80-ті рр.) : автореф. дис. ... канд. іст. наук : 07.00.02. Київ, 2001. 20 с.
6. Ковальчук А. О. Методичні рекомендації «Збереження музейних предметів в умовах надзвичайних ситуацій» / Національний музей історії України. Київ, 2017. 109 с.
7. Dorge, Valerie, and Sharon L. Jones. Établir un plan d'urgence: Guide pour les musées et autres établissements culturels. Los Angeles, 2004. URL: http://hdl.handle.net/10020/gci_pubs/emergency_french (дата звернення: 17.05.2024).
8. Dorge, Valerie, and Sharon L. Jones. Building an Emergency Plan: A Guide for Museums and Other Cultural Institutions. Los Angeles, 1999. URL: http://hdl.handle.net/10020/gci_pubs/emergency_english (дата звернення: 19.05.2024).

9. Alba Dal Bianco, Stefania Lo Sicco, Federico Magni & Anna Zoppé. Cultural Heritage Law in Asia. The case of Japan, China and South Korea. *Università Ca' Foscari Venezia*, 2020. URL: https://www.academia.edu/44983801/Cultural_Heritage_Law_in_Asia_The_case_of_Japan_China_and_South_Korea?sm=b (дата звернення: 09.04.2024).
10. Jie Qin, Botao Ma, Maomao Song, Mansheng Zhang, Zhizhong Guan, Ling Zhang and Jiaqi Ge. Preventive Seismic Protection Technologies to Museum Collections: Quanzhou Museum of China Case Study. *2nd International Conference on Computer Modeling, Simulation and Algorithm*. In *Journal of Physics: Conference Series 1624* (2020) 042073. <https://doi.org/10.1088/1742-6596/1624/4/042073>
11. Northeast Document Conservation Center. URL: <https://www.nedcc.org/index.php> (дата звернення: 02.05.2024).
12. Plan Nacional de Emergencias y Gestión de Riesgos en Patrimonio Cultural. URL: <https://www.toledo.es/wp-content/uploads/2017/03/plan-nacional-de-emergencias-y-gestion-de-riesgos-en-el-patrimonio-cultural.pdf> (дата звернення: 12.05.2024).
13. Act on the Protection of Cultural Property. Minister of State for Culture and the Media. URL: https://www.kulturgutschutz-deutschland.de/EN/EverythingAboutTheProtectionOfCulturalProperty/TheActOnTheProtectionOfCulturalProperty/theactonthe protectionofculturalproperty_node.html (дата звернення: 22.06.2024).
14. Denkmalschutzgesetz (DSchG M–V) In der Fassung der Bekanntmachung vom 6. Januar 1998. URL: <https://faolex.fao.org/docs/pdf/ger127913.pdf> (дата звернення: 27.06.2024).
15. LOI n 2002-5 du 4 janvier 2002 relative aux musées de France. URL: <https://www.legifrance.gouv.fr/jorf/id/JORFTEXT000000769536> (дата звернення: 23.05.2024).
16. Code du patrimoine (version consolidée au 23 février 2015). URL: <https://www.wipo.int/wipolex/ru/text/503208> (дата звернення: 23.05.2024).
17. Considerações sobre o quadro jurídico do património cultural em Portugal. *Revista de Direito da Cidade* vol.02, nº 01. p. 1-19. URL: <https://www.e-publicacoes.uerj.br/rdc/article/view/11285/8943> (дата звернення: 01.07.2024).
18. Codice dei beni culturali e del paesaggio. Il testo del D. Lgs. n. 42/2004 coordinato ed aggiornato, da ultimo, dalla L. 29 aprile 2024, n. 56. *WKI (Wolters Kluwer Italia)* Aggiornato il 28/05/2024. URL: <https://www.altalex.com/documents/codici-altalex/2014/11/20/codice-dei-beni-culturali-e-del-paesaggio> (дата звернення: 08.07.2024).
19. Armed conflict and natural disasters: protecting cultural and natural heritage in times of crisis. *Centro Documentazione Sito Patrimonio Mondiale – Roma*. URL: <https://romasitounesco.it/en/armed-conflict-and-natural-disasters-protecting-cultural-and-natural-heritage-in-times-of-crisis/> (дата звернення: 12.07.2024).

20. Мазур Т. Інституційно-правове забезпечення захисту об'єктів культурної спадщини у Великій Британії. *Jurnalul juridic național: teorie și practică*. Septembrie 2019. URL: <http://jurnaluljuridic.in.ua/archive/2019/5/4.pdf> (дата звернення: 23.05.2024).
21. Greer A. Earthquake Preparedness and Response: Comparison of the United States and Japan. *Leadership and Management in Engineering*. July 2012, № 12(3): 111-125.). [https://doi.org/10.1061/\(ASCE\)LM.1943-5630.0000179](https://doi.org/10.1061/(ASCE)LM.1943-5630.0000179)
22. National Response Framework URL: <https://www.fema.gov/pdf/emergency/nrf/nrf-core.pdf> (дата звернення: 26.07.2024).
23. Smithsonian Cultural Rescue Initiative. URL: <https://culturalrescue.si.edu/who-we-are/hentf> (дата звернення: 30.06.2024).
24. American Library Association. URL: <https://www.ala.org/> (дата звернення: 31.07.2024).
25. Feilden, Bernard M. Between Two Earthquakes: Cultural Property in Seismic Zones. Rome; Marina del Rey, CA: ICCROM; Getty Conservation Institute. 1987. URL: http://hdl.handle.net/10020/gci_pubs/between_two_english (дата звернення: 31.07.2024).
26. Asian Disaster Reduction Centre (ADRC). URL: <https://www.adrc.asia/> (дата звернення: 11.07.2024).
27. National Emergency Management System Plan during the 14th Five-Year Plan Period. URL: <https://www.mem.gov.cn/zl/202208/P020220823583813558584.pdf> (дата звернення: 15.07.2024).
28. Gruber S. Protecting China's Cultural Heritage Sites in Times of Rapid Change: Current Developments, Practice and Law. *Asia Pacific Journal of Environmental Law*. Vol 10. August 2008, 10(3). URL: https://www.researchgate.net/publication/228134000_Protecting_China's_Cultural_Heritage_Sites_in_Times_of_Rapid_Change_Current_Developments_Practice_and_Law (дата звернення: 31.07.2024).
29. Resilient Cultural Heritage Learning from the Japanese Experience. URL: https://www.gfdrr.org/sites/default/files/publication/Japan_Resilient_Cultural_Heritage.pdf (дата звернення: 18.06.2024).
30. Emergency Preparedness and Response (EP&R) Case Study of Japan. URL: <https://documents1.worldbank.org/curated/en/099735008052217233/pdf/P1650570af2f8f0910beb40b95f8d6dcefd.pdf> (дата звернення: 02.07.2024).
31. Marc S. Forni, Sharing Japanese Expertise in Emergency Preparedness and Response (EP&R) Systems at National and Local levels. *World Bank Group*. October 13, 2017. URL: <https://www.worldbank.org/en/news/feature/2017/10/12/sharing-japanese-expertise-in-emergency-preparedness-and-response-systems-at-national-and-local-levels> (дата звернення: 02.07.2024).

32. Dadson E. Emergency Planning and Response for Libraries, Archives and Museums. Facet Publishing, 2012. x + 225 pp. <https://doi.org/10.1080/01576895.2012.760163>

(Джерело: Симоненко О. Аналіз зарубіжного досвіду у сфері збереження культурної спадщини під час надзвичайних ситуацій: нормативно-правовий аспект / О. Симоненко // Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. – 2024. – Вип. 73. – С. 449–479. doi: <https://doi.org/10.15407/np.73.449>).

16.08.2025

Т. Лютий,

кандидат фізико-математичних наук, доцент кафедри комп'ютеризованих систем управління Сумського державного університету, заступник декана факультету електроніки та інформаційних технологій СумДУ. Член Наукової Ради НФДУ. Член Української науково дослідницької асоціації

«Інженерна мобілізація»: як освіта має працювати на оборону країни

Щороку [підсумки вступної кампанії в університетах](#) провокують справедливі, але безплідні констатації, що молодь обирає «нетехнічні» та «неприродничі» спеціальності. Ї хоча держава намагається заохотити абітурієнтів до вступу на так звані [спеціальності особливої підтримки](#), вкорінені у суспільстві стереотипи про погані перспективи інженерів і занижений статус освіти як такої (тобто стереотип, що хороша освіта ≠ майбутня успішна кар'єра) подолати не вдається ([ZN.UA](#)).

А стереотипи ці помилкові та шкідливі, що вже довів ІТ-сектор. Зараз це починає доводити новий фаворит — оборонно-промисловий комплекс (ОПК). Наразі галузь охоплює, за різними оцінками, від 1000 до 1500 компаній, зокрема й міжнародних. Із 2022 року обсяг продукції зріс у 35 разів. І потреба в людському капіталі, зокрема в інженерах, є дуже значною. Галузь пропонує цікаву роботу, гідну зарплату та бронювання. Наприклад, для фахівців, які відповідають за апаратну частину дронів і роботів, а також за просунуту програмну частину пристроїв, системи ситуаційної обізнаності на кшталт «Дельти» та спеціалізовані географічні інформаційні системи, такі як «Армор» і «Кропива». А це ті, хто навчався за спеціальностями електроніка, електронні комунікації, приладобудування та радіотехніка, комп'ютерно-інтегровані технології та робототехніка, прикладна математика, комп'ютерні науки та інженерія.

Інший пласт мотивації навчатися за спеціальностями, затребуваними в оборонно-промисловому комплексі, пов'язаний із війною. Ми ведемо війну

на виснаження з ресурснішим ворогом, і наш єдиний шанс урятуватися — технології й асиметричні рішення. Технології стають дедалі складнішими, й виграти технологічні перегони здатна лише навчена спільнота інженерів і технічних фахівців. І ця спільнота може з'явитися лише в один спосіб: її виплекає система освіти. Це завдання із зірочкою, і, що неприємно, воно поза радаром освітянської спільноти та МОН.

І [за результатами вступної кампанії](#) ми бачимо, що більшість спеціальностей, важливих для оборонно-промислового комплексу, не потрапила до десятки найпопулярніших серед вступників. Окрім, хіба що комп'ютерних технологій. А галузі інженерії та природничих наук узагалі не зацікавили майбутніх студентів. Натомість у лідерах, як завжди, гуманітарні спеціальності: менеджмент, філологія, психологія, маркетинг.

Школа

Завдання школи — дати базові знання для життя. А наше життя наразі змінилось, і в нього надовго увійшла війна. Війна на виснаження потребує коригування всіх сфер. І школи це має стосуватися передусім. На додачу до звичної функціональної грамотності (читання-письмо-математика), цифрової грамотності (навички роботи з гаджетами, принципи цифрових комунікацій і вміння працювати з інформацією) на часі додати так звану **оборонну грамотність**. Концепт має містити такмед, навички виживання, стрілецьку підготовку, топографію, керування дронами та роботами, обслуговування техніки тощо. Ще у школі треба формувати уявлення про принципи роботи та устрій озброєння, його обслуговування та виробництво. Варто реінкарнувати практичну історію учбово-виробничих комбінатів, коли раз на тиждень школярі отримували практичну підготовку на реальних підприємствах. А також приділити значну увагу фізичній підготовці.

Все це потребує серйозних змін у нормативній базі та принципах роботи школи. Й ці зміни треба напрацьовувати підібраному пулу експертів із представників МОН, учительської й академічної спільнот, військових та ОПК. Трансформації, які [підготуються щодо предмету «Захист України»](#), мають торкнутися низки інших дисциплін. Та це неблизька перспектива, й наразі потрібно адаптувати та призвичаювати до завдань оборони те, що вже є.

В межах міжпредметних зв'язків потрібно **вибудовувати симбіоз трудового навчання, інформатики, географії, математики, захисту України**. Завдання та приклади для кожного предмета намагатися брати з типових бойових. Абсолютно необхідним є **посилення викладання математики та природничих дисциплін**. Йдеться про години, кадри, матеріальне забезпечення, кооперацію, змагання-олімпіади тощо. **Продовження та масштабування** мають набути всі наявні **STEM-лабораторії та гуртки**.

Випускники школи мають розуміти базові речі, такі як **фізика пострілу, хімія вибухівки, реактивний рух, підйомна сила крила та гвинта, радіозв'язок, програмування простих роботів, елементарне машинне**

навчання. На трудовому навчанні мають вчити паяти та складати електричні схеми, обслуговувати механізми та пристрої. Десь на межі інформатики, мови й історії варто вчити інформаційної гігієни, здатності бачити ПСО та пропаганду.

Школа має бути середовищем профорієнтації, відкритим до об'єктивної інформації. До шкіл мають іти університети, профтех, рекрутери, представники влади та центрів зайнятості, розповідати про гідну заробітну плату та перспективи кар'єри в ОПК. Врешті, має бути загальнодержавна професійна інформаційна кампанія щодо збільшення привабливості робітничих та інженерних спеціальностей. Бо негативне ставлення до них дуже вкорінене в суспільстві. Й виправляти ситуацію треба комплексно: як формальне, так і неформальне інформаційне поле має бути наповнене відповідною якісною інформацією. В пригоді стануть і звіти з нарад у МОН, і контент ТікТок-профілів зварювальниць і фрезерувальниць.

Профтех

Сучасний профтех має відповідну до потреб матеріальну базу: і стару, й оновлену. Як і раніше, завдання профтеху — дати навички та культуру якісної роботи з інструментами та приладами, які не надто змінилися за останні десятиліття. Хіба що додалися цифрові інтерфейси, але «покоління Z» дає собі раду з цим. Залишились усталені педагогічні колективи, посилити які допоможе індустрія.

Першою й найбільшою проблемою профтеху є його **низька популярність** серед абітурієнтів. Долати її варто як вищезгаданою інформаційною політикою, так і матеріальним заохоченням абітурієнтів: стипендія, житло, харчування тощо. Ці речі, на жаль, стають принциповими для наших громадян, і цим треба скористатися.

Але на додачу нам потрібна примусова «інженерна мобілізація» — жорсткіші кроки (й нова нормативна база щодо вступної кампанії), які забезпечать перерозподіл людського капіталу: обмеження можливостей вступу на гуманітарні спеціальності та розширення — на інженерні. Нинішніх стимулів, таких як зменшення / збільшення державного замовлення, недостатньо, вони не працюють так, як належить. Це не всім сподобається. Але без примусової «інженерної мобілізації» ми втратимо державність. І вивчатимемо російське право та російську філологію.

Варто адаптувати випускника профтеху до роботи в оборонно-промисловому комплексі: додатково формувати навички, корисні для сил оборони та ОПК, які є суміжними з уже обраною професією. Водночас можна залишатись у межах освітніх стандартів, не треба змінювати їх радикально. Якщо студент обрав будівельну спеціальність — він має ознайомитися з побудовою фортифікацій. Спеціалісти з контрольно-вимірювальних приладів та автоматики чи електромонтажники повинні вміти паяти й тестувати справність дронів і наземних роботизованих комплексів. Механіки та слюсарі мають бути знайомі з будовою та обслуговуванням

бронетехніки. Робити це можна в межах професійних дисциплін, предмету «Захист України» та виробничої практики.

Вища освіта

Завданням вищої освіти є виховання лідерства та креативного потенціалу, примноження знань та їх носіїв, забезпечення самовідтворення всієї системи. Виховання інженерів, дослідників і розробників неможливе без вищої освіти. Щонайменше третина студентів має представляти [галузі Е, Ф, Г](#) (інформаційні технології, інженерія, виробництво, будівництво, природничі науки й математика, хімія) задля селекції, конкуренції та збільшення запасу міцності країни. Наявні механізми (кількість бюджетних місць, галузеві коефіцієнти, гранти для контрактників) саме тут мають зберігатись і розширюватись. Та заради критично необхідного швидкого результату треба обмежити набір на так звані кон'юнктурні спеціальності, про що йшлося вище. Інших способів знайти резерв абітурієнтів просто немає.

Варто здійснити перерозподіл і в межах галузі F (інформаційні технології, кібербезпека, інженерія, системний аналіз даних тощо). Частину обсягу спеціальностей F3 (Комп'ютерні науки), F6 (Інформаційні системи і технології) треба віддати на F7 (Комп'ютерна інженерія) та F1 (Прикладна математика), бо перспективи нашої ІТ-галузі трансформуються. ОПК змушує відходити від аутсорсу, коли наші фахівці працюють над чужими продуктами, та розвивати свої національні продуктові компанії в напрямі геоінформаційних систем, штучного інтелекту та автономних безпілотних систем. Без перебільшення, ми можемо мати свою Силіконову долину, але за наявності відповідних спеціалістів.

Необхідною умовою успіху є часткове повернення до минулих практик щодо фундаментальних курсів фізики, математики, теорії алгоритмів тощо для спеціальностей галузей F (Інформаційні технології) та G (Інженерія, виробництво та будівництво) у старому обсязі годин та кількості лабораторних робіт, які можна будувати навколо актуальних зараз прикладних задач. Без цієї бази про жодного самодостатнього інженера не може бути й мови. І це треба прописати на рівні стандартів вищої освіти, які зараз оновлюватимуть.

Усе, що стосується конкретних затребуваних сучасних технологій, варто засвоювати на практиці в постійній взаємодії з виробництвом і замовниками. На конкретних проєктах, які треба втілювати «в залізі», бажано на кожній курсовій. І це часто тягне за собою непросте питання матеріальної бази. Потрібна програма з умовною назвою «**Університетська лаба**», що раціонально розподілятиме обладнання, яке надасть індустрія та закордонні партнери. І, звісно, закопуватиме все це під землю коштом закордонних донорів.

Мобілізація освіти має бути децентралізованою. І роль регіональних лідерів мають узяти на себе університети. Вони повинні шукати баланс і взаємодію зі школами, професійно-технічними закладами, виробниками,

науковою спільнотою, органами влади. Лише так вдасться досягти ефективної профорієнтації та просвітництва, бо це мають робити конкретні компетентні люди на місцях, які в нас усе ще є. Але загальну координацію та поширення найкращих практик мають забезпечити МОН і Міноборони.

Врешті-решт, ми маємо пропрацювати тему **нових спеціальностей чи галузей**, які стосуються оборонного виробництва.

Вчителі математики та природничих предметів

Радикальні заходи потрібні в кадровій політиці щодо шкільних учителів математики та природничих предметів. Грошове забезпечення треба збільшити як за рахунок заробітних плат, так і доплат-стипендій з інших фондів. Згадана інформаційна кампанія має підвищити й престиж учителя. Вкрай принципово грамотно розпорядитися тими представниками індустрії, які уникли мобілізації й стали шкільними вчителями. У більшості випадків це завзяті та креативні особистості, яких буквально обожають діти. Десь цей процес варто й стимулювати.

Мобілізація знань і талантів

Освітня система в часи війни не може залишатись осторонь, вона має стати частиною оборонної стратегії держави. Готувати тих, хто створить технології, що зупинять ворога, і тих, хто зуміє їх застосувати. Ми не можемо дозволити собі розкіш очікувати кращих часів.

Ми не маємо права робити все як раніше і сподіватися, що все буде як раніше. Бо не буде. Освіта має не просто готувати до життя, а допомагати захищати це життя. І якщо ми зараз вкладемо всі свої сили та можливості в знання, технології та підготовку фахівців, то завтра отримаємо країну, яку ніхто не зможе поставити на коліна.

Немає всеохопного плану та наперед написаного майбутнього. Та якщо кожен освітянин щодня ставитиме собі запитання: «Що я зробив для Перемоги сьогодні?», наші шанси на Перемогу зростуть експоненційно.

27.08.2025

Нині роль STEM-освіти як важливого чинника забезпечення стійкості та безпеки держави істотно зростає

Конкурентоспроможність національних економік значною мірою залежить від можливостей підготовки та систематичного підвищення кваліфікації працівників, здатних виробляти та обслуговувати сучасні технології ([Національний інститут стратегічних досліджень](#)).

Особливо важливого значення STEM-освіта набуває в умовах посилення загроз у сфері безпеки та оборони

Водночас треба відзначити, що можливості формування належного кадрового потенціалу для забезпечення стійкості та обороноздатності держави залежать від рівня успішності учнів у різних видах математичної діяльності

Докладніше про досвід країн ЄС щодо розвитку STEM-освіти та можливості використання її в Україні – в матеріалі експертки НІСД Лариси Лісогор ✨ <https://www.niss.gov.ua/.../rozvytok-stem-osvity-dosvid...>

Джерело: <https://www.facebook.com/nissgovua>

Наука – для обороноздатності країни

04.08.2025

У новому числі міжнародного наукового часопису “Science” (оприлюднений 31 липня 2025 року) вийшла друком чергова стаття журналіста Ричарда Стоуна, присвячена українській науці в часи війни. Цього разу автор розповідає про деякі українські науково-дослідні роботи спеціального та подвійного призначення.

<https://www.science.org/.../civilian-scientists-are...>

Як пояснив Президент Національної академії наук України академік НАН України Анатолій Загородній, дослідження й розробки в інтересах національної оборони і безпеки зараз є головним пріоритетом діяльності Академії, і більшість науковців розуміють, що цей шлях потрібно продовжувати (<https://surl.li/ycrtvu>).

Напрямом оборонних досліджень в Академії опікується віцепрезидент НАН України академік НАН України Володимир Горбулін, який давно наголошував на необхідності активно розвивати військові технології. Зокрема, про важливість національних програм зі створення безпілотних літальних апаратів, високоточної зброї та систем радіоелектронної боротьби він писав ще у своїй пророчій книзі «Як перемогти Росію у війні майбутнього» (2020). На думку Володимира Горбуліна, сьогодні науковий потенціал України відроджується, а установи Академії відіграють життєво важливу роль в опорі російській агресії.

«Ми лишаємося тут, виконуємо дослідження. Так ми боремося за нашу свободу», – сказав Ричардові Стоуну член-кореспондент НАН України Максим Юрженко, завідувач відділу зварювання пластмас Інституту електрозварювання ім. Є.О. Патона НАН України.

Тему коментували Президент і віцепрезидент Національної академії наук України, голова Національного фонду досліджень України, науковці Інституту геотехнічної механіки ім. М.С. Полякова НАН України, Інституту транспортних систем і технологій НАН України, Інституту геологічних наук НАН України, Інституту електрозварювання ім. Є.О. Патона НАН України, Інституту біоколоїдної хімії ім. Ф.Д. Овчаренка НАН України, Інституту молекулярної біології і генетики НАН України, Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського», Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара, Національного університету «Львівська політехніка».

07.08.2025

Волинська М.

Штучний інтелект для рою: як дрони навчаються діяти автономно

У сучасному світі, де бойові дії та надзвичайні ситуації відбуваються у складних, динамічних і небезпечних умовах, особливої актуальності набуває створення автономних систем, здатних ефективно діяти без постійного керування людиною. Одним із таких перспективних напрямів є розробка когнітивних AI-платформ для автономної навігації роїв безпілотних літальних апаратів (БПЛА) – груп дронів, які працюють у тісній взаємодії між собою під управлінням штучного інтелекту, подібно до єдиного організму ([Світ](#)).

Джерело: <https://svit.kpi.ua/>

В Україні цю ідею втілює група відомих вчених: академік НАН України М.З. Згуровський, член-кореспондент НАН України П.О. Касьянов, член-кореспондент НАН України Н.Д. Панкратова та їх молоді учні на базі Навчально-наукового комплексу «Інститут прикладного системного аналізу» МОН України і НАН України.

[Докладніше див. додаток 1](#)

28.08.2025

До 150 млн грн на розробку: Bravel запускає грантові конкурси та оновлену грантову програму

Bravel оголосив Brave Конкурси на розвиток виробництва вибухівки, розробку автономних дронів, а також тактичних балістичних ракет і зенітних ракетних комплексів. Бюджет на розробку таких проєктів може сягати 100–150 млн грн ([Міністерство цифрової трансформації України](#)).

На заході «Вирішальні інновації. Наступні кроки України в технологічній війні» за участі **Першого віцепрем'єр-міністра, міністра цифрової трансформації Михайла Федорова та Міністра оборони України Дениса Шмигала** українським виробникам оборонних технологій представили нові грантові можливості Bravel.

Крім того, український кластер оборонних технологій перезапустив свою грантову програму. В її межах можна отримати підтримку в розмірі 500 тис., 2 млн, 4 млн та 8 млн грн. Програма тепер сфокусована на 70 детальних технологічних напрямках, сформованих спільно з Силами безпеки та

оборони. Загальний бюджет на грантову підтримку українських виробників від Brave1 до кінця року становить 2,7 млрд грн.

[Детальніше](#)

25.08.2025

Конкурс для стартапів, які створюють інновації для гуманітарного розмінування

Sikorsky Challenge у співпраці з Урядом Великої Британії та платформою TechBridge [оголошують](#) про запуск конкурсу Innovation for Humanitarian Demining. Ініціатива спрямована на підтримку українських команд, які створюють інновації для гуманітарного розмінування. Три найкращі проєкти отримають гранти на розвиток власних технологій – 1 000, 2 000 та 3 000 фунтів стерлінгів ([Дія.Бізнес](#)).

Джерело: <https://business.diaa.gov.ua/>

[Докладніше див. додаток 2](#)

04.08.2025

СВІТ МОЖЕ БАГАТО ЧОГО НАВЧИТИСЯ: АМЕРИКАНСЬКА КОМПАНІЯ ЗАЦІКАВИЛАСЯ УКРАЇНСЬКИМИ БПЛА-ТЕХНОЛОГІЯМИ

Заступник міністра оборони Сергій Боев провів зустріч із засновником американської технологічної компанії Ахон Ріком Смітом і генеральним директором Dedrone by Ахон Аадітьєю Девараконда, [повідомляє](#) пресслужба Міністерства оборони. Представники Ахон заявили про готовність співпрацювати з українськими виробниками та обмінюватись експертизою з Україною у напрямі протидії ворожим безпілотникам ([ZN.UA](#)).

За словами заступника міністра, Україна зацікавлена у співпраці з іноземними партнерами насамперед у сфері **радіоелектронної боротьби (РЕБ)** та **дронів-перехоплювачів**. Ці технології мають критичне значення для захисту цивільного населення від атак БПЛА.

«Ми вже працюємо з українськими компаніями над масштабуванням виробництва, але продовжуємо пошук нових рішень», – наголосив Боєв.

Під час переговорів обговорювались технічні характеристики українських потреб, можливості обміну досвідом, а також формат співпраці між Ахон та українськими виробниками.

Американські підприємці наголосили, що світ може багато чого навчитися в Україні щодо практичного використання дронів. Як представники великої технологічної компанії, вони також зацікавлені в цьому досвіді.

«Наша пропозиція сьогодні не про бізнес, а про питання захисту людей. Ми натхненні українськими військовими та технологіями, які вони застосовують, тому для нас честь працювати разом та переймати цей досвід», – заявив генеральний директор Ахон.

11.08.2025

Вийшла друком а також у відкритому доступі монографія співробітників Інституту соціології з теми стресових станів під час війни

Посилання на книгу онлайн:

https://www.researchgate.net/publication/394402244_STRESOVI_STANI_N_ASELENNIA_UKRAINI_V_KONTEKSTI_VIJNI_DOSVID_SOCIOLOGICNOGO_VIVCENNA

В монографії представлено ключові результати дослідницького проєкту «Стресові стани населення України в контексті війни: розповсюдженість, групи ризику та шляхи компенсації», реалізованого за конкурсною тематикою НАН України «Наукові і науково-технічні (експериментальні) роботи за пріоритетним напрямом “Українське суспільство в умовах війни, повоєнної трансформації та європейської інтеграції” на 2023-2024 рр.» ([Інститут соціології НАН України](#)).

Автори роботи звертаються до трьох дослідницьких напрямів: історії вивчення стресів вітчизняними академічними соціологами, змістовних знахідок зазначеного проєкту, а також нових методичних напрацювань. Останні підсумовують роботу над інструментами вимірювання психологічного дистресу в крос-секційних дослідженнях, що велася різними поколіннями наукових співробітників Інституту соціології НАН України впродовж більш ніж 30 років.

Запропоновані матеріали мають стати у пригоді всім, хто цікавиться дослідженням індивідуального благополуччя в українському суспільстві.

Оцінки ефективності та орієнтири розвитку вітчизняної науки й освіти

22.08.2025

Остролуцька Л.

Національна академія наук у часи випробувань

«Академія як вища наукова інституція нашої держави залишатиметься потужним інтелектуальним ресурсом збереження та відбудови країни у часи найтяжчих випробувань»: інтерв'ю Президента НАН України академіка Анатолія Загороднього газеті «Світ».

[Докладніше див. додаток 3](#)

06.08.2025

Римська декларація про наміри у сфері науки, досліджень та інновацій в Україні

Під час Конференції з відновлення України 2025 (URC 2025), що відбулася в Римі, оголосили про створення Міжнародної коаліції з підтримки науки, досліджень та інновацій в Україні. У межах конференції також було представлено та підписано [Римську декларацію](#) про наміри щодо науки, досліджень та інновацій в Україні, яка офіційно засвідчила створення коаліції ([Національний фонд досліджень України](#)).

Джерело: <https://nrfu.org.ua/>

Декларацію підписали Міністерство освіти і науки України, Міністерство вищої освіти та наукових досліджень Італії, Європейська

комісія та ЮНЕСКО. Як йдеться у документі, учасники коаліції «єдині в бажанні підтримати Україну у відбудові та відновленні екосистеми науки, досліджень та інновацій, допомогти долати виклики, спричинені тривалою кризою й рішуче налаштовані працювати разом у дусі партнерства, солідарності та спільної відповідальності».

[Докладніше див. додаток 4](#)

06.08.2025

Антонюк О., голова Наукового комітету Національної ради України з питань розвитку науки і технологій

Науковий «Рамштайн» для України: як міжнародна коаліція допомагає відновлювати науку

Про що домовилися на полях [Ukraine Recovery Conference \(ZN.UA\)](#).

Через війну українська наука опинилася в умовах, які загрожували її існуванню: тисячі дослідників виїхали з країни, третину [дослідницької інфраструктури було зруйновано](#), [фінансування скоротилося](#) до критичного мінімуму. Усе це відбувалося на тлі майже повної відсутності системної підтримки науки з боку держави.

Але цьогорічна [міжнародна конференція \[Ukraine Recovery Conference\]\(#\) \(URC\)](#), що відбулась у Римі, вперше чітко підкреслила ключову роль науки у відновленні України. Конференцію називають «науковим Рамштайном», адже це щорічна платформа, яка об'єднує уряди, донорів, міжнародні організації, бізнес і громадянське суспільство для координації зусиль із відновлення й трансформації нашої країни. Цьогоріч у програмі вперше з'явилась окрема панель, присвячена науці, що стало чітким сигналом: без сильної наукової бази не буде ні інноваційної економіки, ні якісної відбудови країни.

Джерело: <https://zn.ua/>

Якої ж підтримки потребує українська наука від міжнародних партнерів і від держави, аби стати реальним рушієм суспільного прогресу, а не її декоративним елементом?

[Докладніше див. додаток 5](#)

01.08.2025

Шевченко А., кандидат фіз.-мат. наук, консультант у Київському академічному університеті

УКРАЇНА НА РОЗДОРІЖЖІ: ЯК НЕ ВТРАТИТИ ШАНСУ СТАТИ ЧАСТИНОЮ ЄВРОПЕЙСЬКОГО НАУКОВОГО ПРОСТОРУ

2025 року Європейський Союз затвердив нову стратегію розвитку Європейського дослідницького простору (ERA), який сприяє вільному пересуванню дослідників, наукових знань та інновацій, а також забезпечує конкурентоспроможність європейської промисловості ([ZN.UA](#)).

Ця стратегія – «Політичний порядок денний ERA на 2025–2027 роки» – ймовірно, стане останньою, що реалізується за добровільної участі країн Євросоюзу й держав, асоційованих до рамкових програм ЄС із досліджень та інновацій. Термін дії [рамкової програми ЄС «Горизонт Європа»](#), до якої приєдналася й Україна, завершиться 2027 року. А вже 2026-го Євросоюз визначатиметься, чи впроваджувати поряд із наявними свободами Єдиного ринку ЄС (руху товарів, послуг, капіталу та людей) п'яту свободу (вільного переміщення знань). Паралельно триває підготовка до нової рамкової програми ЄС, яка також має відреагувати на нові геополітичні й технологічні реалії.

Якими будуть правила участі в ERA після 2027 року для країн, що не є членами ЄС, достеменно невідомо. Для України, яка ще не бере активної участі в органах управління ERA, цей перехід є серйозним викликом.

[Докладніше див. додаток 6](#)

29.08.2025

Основні наукометричні показники та їхній вплив на життя вченого

Наукометричні показники – це не лише цифри, а інструменти оцінки наукової продуктивності, які впливають на кар'єру, фінансування та репутацію дослідника ([Наукове видання «Наука та метрика»](#)).

У матеріалі розглядаються:

✚ Індекс Гірша (h-index) – баланс між кількістю публікацій та їхньою цитованістю.

✚ Кількість цитувань – показник актуальності та значущості робіт.

✚ Impact Factor журналів – престижність видань, де опубліковані статті.

📌 Індексція у базах даних – видимість і доступність публікацій для світової наукової спільноти.

Ці метрики визначають можливості науковця: від участі у грантових програмах і міжнародних проектах до отримання вчених звань та посад.

Детальні пояснення та приклади застосування – у статті.

<https://nim.media/.../osnovni-naukometrichni-pokazniki-ta...>

Наука і влада

29.08.2025

Академік НАН України Володимир Горбулін отримав відзнаку «Національна легенда України»

20 серпня 2025 року Президент України Володимир Зеленський нагородив відзнакою «Національна легенда України» Першого віцепрезидента Національної академії наук України академіка НАН України Володимира Горбуліна ([Комітет Верховної Ради України з питань освіти, науки та інновацій](#)).

Це заслужене визнання його величезного внеску в розбудову нашої держави. Мудрість, стратегічне мислення та далекоглядність Володимира Павловича допомогли зміцнити українську державність, національну безпеку та науковий потенціал.

Щиро вітаємо вельмишановного Володимира Павловича та бажаємо міцного здоров'я і довгих років натхненної праці на благо України!

Читати [тут](#).

Фото: [Офіс Президента України](#)

Читайте також:

[Президент вручив щорічну відзнаку «Національна легенда України» військовим, спортсменам, митцям і меценатам](#)

[Виступ Президента під час церемонії нагородження відзнакою «Національна легенда України»](#)

15.08.2025

Україна ввела санкції проти наукових інституцій рф, які працюють на війну

Президент України підписав указ №595/2025, яким запроваджено санкції проти 18 фізичних і 17 юридичних осіб, причетних до спроб інтеграції Запорізької АЕС до енергосистеми рф, захоплення Чорнобильської АЕС, виробництва та обслуговування ядерного обладнання подвійного призначення, а також експорту збагаченого урану через дочірні компанії у Швейцарії, Кіпрі, Нідерландах і Фінляндії ([Міністерство освіти і науки України](#)).

[Докладніше див. додаток 7](#)

19.08.2025

Кабінет Міністрів України визначив пріоритетні напрями та представив проєкт Програми дій уряду: ключові кроки в освіті та науці

18 серпня прем'єр-міністерка України Юлія Свириденко представила проєкт Програми дій уряду. Документ окреслює ключові напрями розвитку державної політики. Захід відвідали народні депутати, громадські організації, експерти та представники аналітичних центрів ([Міністерство освіти і науки України](#)).

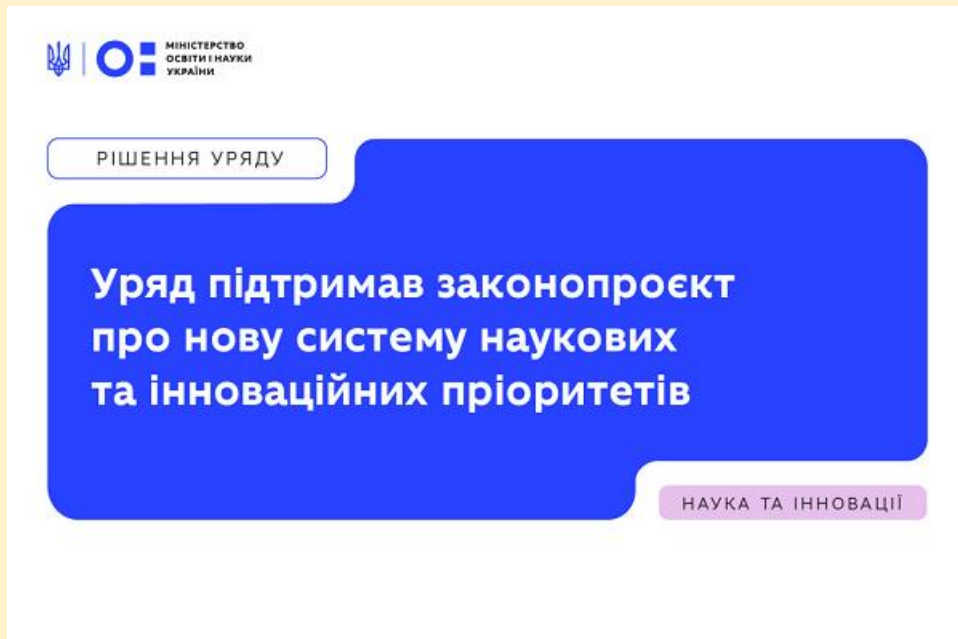
У межах Програми освіти та науку визначено пріоритетними напрямками для відновлення та розвитку України.

[Докладніше див. додаток 8](#)

13.08.2025

Уряд підтримав законопроєкт про нову систему наукових та інноваційних пріоритетів

Кабінет Міністрів України ухвалив підготовлений МОН проєкт Закону України «Про пріоритетні напрями наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності». Законопроєкт розроблено для оновлення системи пріоритетних напрямів у сферах науки та інноваційної діяльності ([Міністерство освіти і науки України](#)).

Автор фото – пресслужба Міністерства освіти і науки України
Джерело: <https://mon.gov.ua/>

[Докладніше див. додаток 9](#)

01.08.2025

ЗАТВЕРДЖЕНО ПОРЯДОК РОЗПОДІЛУ БАЗОВОГО ФІНАНСУВАННЯ ДЛЯ НАУКОВИХ УСТАНОВ ЗА РЕЗУЛЬТАТАМИ ДЕРЖАВНОЇ АТЕСТАЦІЇ У 2025 РОЦІ

30 липня 2025 року Кабінет Міністрів України ухвалив постанову, якою визначено порядок розподілу коштів базового фінансування основної діяльності державних наукових установ у 2025 році. Документ стосується 23 наукових установ, що успішно пройшли державну атестацію за напрямками «Аграрно-ветеринарний» та «Суспільний» і віднесені до групи А ([Комітет Верховної Ради України з питань освіти, науки та інновацій](#)).

Постанову розроблено на виконання пункту 23 Прикінцевих положень Закону України «Про Державний бюджет на 2025 рік». Вона вносить зміни до «Порядку використання коштів для підтримки пріоритетних напрямів наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок, наукової та науково-технічної діяльності закладів вищої освіти та наукових установ».

Детальніше про ключові зміни, передбачені постановою та що це означає для наукової сфери читати за [ПОСИЛАННЯМ](#).

05.08.2025

МОН затвердило нове Положення про проведення конкурсів наукових досліджень і розробок

Міністерство юстиції України зареєструвало оновлене Положення про проведення конкурсних відборів проєктів наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок та оцінювання результатів їх виконання, розроблене Міністерством освіти і науки України ([наказ № 947](#)) ([Міністерство освіти і науки України](#)).

Уперше документ об'єднує найбільші конкурсні механізми МОН – як основний конкурс для закладів вищої освіти, так і конкурс для молодих учених. Положення встановлює однакові принципи організації, оцінювання та звітування проєктів – незалежно від виду конкурсу.

[Докладніше див. додаток 10](#)

25.08.2025

Оголошено конкурс на здобуття державних іменних стипендій найкращим молодим ученим для увічнення подій Революції Гідності та вшанування подвигу Героїв України – Героїв Небесної Сотні

Умови участі: вік претендентів станом на 1 січня року виплати – до 35 років для осіб із ступенем магістра та до 40 років для докторів наук або докторантів; наявність вагомих наукових результатів (монографії, статті у Web of Science, Scopus, патенти тощо); активна громадянська позиція ([Міністерство освіти і науки України](#)).

[Докладніше див. додаток 11](#)

25.08.2025

Університети можуть подати заявку на створення робототехнічної лабораторії RoboLab

В Україні розпочинається проєкт **RoboLab**. На базі закладів вищої освіти будуть відкриті сучасні лабораторії з робототехніки — простори, де студенти та викладачі зможуть створювати роботизовані рішення, працювати з платформами та перевіряти власні ідеї ще під час навчання ([Міністерство освіти і науки України](#)).

Першу лабораторію буде відкрито у Києві. Відсьогодні оголошено реєстрацію заявок від університетів, які прагнуть стати пілотним майданчиком.

Автор фото – пресслужба Міністерства освіти і науки України
Джерело: <https://mon.gov.ua/>

[Докладніше див. додаток 12](#)

01.08.2025

УКРУПНЕНІ УНІВЕРСИТЕТИ УКРАЇНИ ВЖЕ ОТРИМАЛИ ФІНАНСУВАННЯ НА ОНОВЛЕННЯ ЛАБОРАТОРНИХ БАЗ

У межах ініціативи модернізації мережі та укрупнення ЗВО Державним закладам вищої освіти вже доступно 13 млн доларів США на оновлення дослідницької та освітньої бази. Йдеться про сучасні лабораторні комплекси, високоточні наукові прилади, інженерне дослідницьке обладнання та енергетичні установки. Нове обладнання вже встановлено й використовується в навчальному процесі та дослідженнях або перебуває на етапі закупівлі чи встановлення ([Комітет Верховної Ради України з питань освіти, науки та інновацій](#)).

На сьогодні укрупнені заклади вищої освіти визначилися майже з понад 100 позиціями наукового й навчального обладнання, яке потрібно для модернізації матеріально-технічної бази.

Уже встановлено та введено в експлуатацію обладнання на 2 млн доларів США. Лабораторне обладнання на 11 мільйонів доларів – зараз на етапі закупівлі чи постачання. Над пропозиціями щодо фінансування ще лабораторій загальною вартістю 3,5 млн доларів США наразі працюють представники ЗВО – учасників проекту.

Читати більше за [посиланням](#).

18.08.2025

Лабораторії НУХТ презентували можливості дослідження молочної продукції провідним компаніям галузі

Міністерство освіти і науки України системно підтримує розвиток мережі Центрів колективного користування науковим обладнанням в Україні – з моменту їхнього створення у 2018 році держава інвестує в оновлення обладнання та розширення можливостей цих центрів. Уже цього року планується відкриття ще восьми нових ЦККНО, що забезпечить науковців і бізнес доступом до сучасних технологій та сприятиме впровадженню інновацій у різних галузях економіки ([Міністерство освіти і науки України](#)).

[Докладніше див. додаток 13](#)

26.08.2025

Верховна Рада України запровадила нові відзнаки та перейменувала премії на честь видатних науковців

Відтепер Премія Верховної Ради України для молодих учених носитиме ім'я видатного фізика-теоретика, Героя України академіка Ігоря Юхновського, а стипендії для молодих учених – докторів наук названо на честь всесвітньо відомого вченого, багаторічного президента НАН України – академіка Бориса Патона (<https://www.facebook.com/NASofUkraine>).

Деталі <https://www.nas.gov.ua/.../verhovna-rada-ukrani-uhvalila...>

21.08.2025

Верховною Радою України 21 серпня 2025 року прийнято Постанову «Про призначення у 2025 році іменних стипендій Верховної Ради України для молодих учених – докторів наук»

Постановою, ухваленою Парламентом, у 2025 році призначається 47 іменних стипендій Верховної Ради України для молодих учених – докторів наук із щомісячною виплатою кожної у розмірі п'яти прожиткових мінімумів для працездатних осіб, встановлених на 1 січня 2025 року ([Комітет Верховної Ради України з питань освіти, науки та інновацій](#)).

Метою цієї Постанови Верховної Ради України є здійснення адресної підтримки молодих учених України – докторів наук та створення додаткових можливостей і стимулів для проведення ними актуальних фундаментальних і прикладних наукових досліджень, підвищення престижу наукового працівника, доктора наук та його ролі у суспільстві, збереження наукового потенціалу держави, закріплення молодих учених у вітчизняних наукових установах і закладах вищої освіти, а також розвитку науки та науково-технічної діяльності та направлено на стимулювання інноваційного розвитку держави.

Читайте також інформацію на головному порталі НАН України:
[Молоді науковці НАН України отримали іменні стипендії Верховної Ради України](#)

07.08.2025

МЕМОРАНДУМ ПРО СПІВПРАЦЮ З КОМІТЕТОМ ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ

5 серпня 2025 року *Інститут* (Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф. Кураса НАН України – Ред.) підписав меморандум про співпрацю з Комітетом Верховної Ради України з питань організації державної влади, місцевого самоврядування, регіонального розвитку та містобудування ([Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф. Кураса НАН України](#)).

У межах меморандуму сторони домовилися про співпрацю у сфері науково-експертного супроводу законодавчої діяльності, обміну аналітичними матеріалами, проведення спільних досліджень, круглих столів, конференцій та інших заходів, спрямованих на розвиток ефективного врядування, децентралізації, регіональної політики та містобудування в Україні.

Співпраця між науковими інституціями та парламентськими комітетами є важливим кроком до ухвалення виважених та обґрунтованих рішень, заснованих на глибокому аналізі й дослідженнях.

Документ підписали:

- від Інституту – **Олег Рафальський**, доктор історичних наук, професор, академік НАН України, директор Інституту;
- від Комітету – **Олена Шуляк**, народна депутатка України, голова Комітету Верховної Ради України з питань організації державної влади, місцевого самоврядування, регіонального розвитку та містобудування.

05.08.2025

Васьковська В.

Чи можна перевіряти «старі» дисертації на плагіат: відповідь керівника секретаріату НАЗЯВО

В Україні триває дискусія, чи можна перевіряти дисертації, захищені до 2014 року, на плагіат. Як пояснив керівник секретаріату Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти Олександр Хименко, це сталося через суперечливі рішення Верховного Суду. Про це він розповів в ефірі Апостроф TV ([Апостроф](#)).

Хименко нагадав, що саме поняття «академічна доброчесність» з'явилося у законі у 2014 році.

«У 2014 році з'явилося в законодавстві таке поняття як академічна доброчесність, і Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти одержало певні повноваження щодо розгляду цих питань. І, відповідно, у 2017 році ця норма закону про вищу освіту була конкретизована в законі про освіту, і, відповідно, виникла таке поняття як академічна відповідальність», – розповів Хименко.

За його словами, до агентства надходять скарги від науковців та громадськості на плагіат, фабрикації чи фальсифікації у наукових роботах. Однак у випадках із дисертаціями, захищеними до 2014 року, виникає правова невизначеність.

Це пов'язано з тим, що судова практика, яка напрацьовується вже близько шести років, так і не дала однозначної відповіді, чи має право агентство перевіряти такі дисертації. Хименко зазначив, що є два різні рішення Верховного Суду щодо цього питання, які суперечать одне одному. Тому, науковці звернулись до Верховного суду за роз'ясненням.

04.08.2025

Шурмакевич В.

Науковці просять Верховний Суд узгодити правила розгляду скарг на плагіат у дисертаціях – звернення

Освітня та науковці просять голову Верховного Суду Станіслава Кравченка скликати пленум, щоб обговорити та дати єдине тлумачення норм законодавства «Про освіту» та «Про вищу освіту» ([Українська правда. Життя](#)).

Це допоможе усунути юридичну колізію та дасть змогу судам і НАЗЯВО правильно розглядати скарги на плагіат у дисертаціях, захищених до 6 вересня 2014 року.

Про це [йдеться](#) у заяві науковців, до якої долучилися 18 осіб.

Автори звернення зазначають, у червні 2025 року Верховний Суд ухвалив два протилежні рішення щодо плагіату у справах [№560/8264/24](#) та [№440/4500/24](#) – вони суперечать одне одному і створюють правову невизначеність.

Зокрема, у справі №560/8264/24 зазначається, що академічний плагіат був порушенням доброчесності задовго до її формального визначення. Тому перевіряти дисертації, захищені раніше, дозволено.

Натомість у справі № 440/4500/24 йдеться, що закон запровадив нове **правове регулювання**, і застосовувати його до правовідносин, що виникли у до 2014-го, **заборонено**. Зазначається, що у **НАЗЯВО немає правових підстав** для встановлення плагіату в цих роботах.

[Детальніше](#)

11.08.2025

Планування Музею науки на Київщині: відбулася виїзна нарада щодо реалізації проєкту

У Бучі відбулася виїзна нарада щодо створення інтерактивного Музею науки в громаді. Участь у нараді взяли міністр освіти і науки України **Оксен Лісовий**, голова Київської обласної державної адміністрації **Микола Калашник**, представники **Humanitarian Innovation Group**, БФ «Твоя опора» та Бучанський міський голова **Анатолій Федорук** ([Міністерство освіти і науки України](#)).

Музей стане продовженням роботи, розпочатої після підписання Меморандуму між усіма сторонами, залученими до проєкту.

[Детальніше](#)

Міжнародне наукове співробітництво

Інформаційно-аналітична довідка щодо участі України у Рамковій програмі ЄС з досліджень та інновацій «Горизонт Європа» (станом на 12.08.2025)

«Офіс Горизонт Європа в Україні» НФДУ оприлюднює результати участі України у межах Рамкової програми Європейського Союзу (далі – ЄС) з досліджень та інновацій «Горизонт Європа» та Програми з досліджень та навчання Європейського співтовариства з атомної енергії «Євратом» (далі – Програма) за період з 2021 року до 12 серпня 2025 року (станом на 12.08.2025) ([Офіс Горизонт Європа в Україні](#)).

Результати участі України в Програмі узагальнено за матеріалами відкритих джерел Європейської комісії (далі – ЄК) та Генерального директорату з досліджень та інновацій (DG RTD – Directorate-General for Research and Innovation).

[Інформаційно-аналітична довідка щодо участі України у Рамковій програмі ЄС з досліджень та інновацій «Горизонт Європа» \(станом на 12.08.2025\).](#)

Джерело: <https://horizon-europe.org.ua/uk/home/>

Поради для створення сильного консорціуму

На службову скриньку «Офісу Горизонт Європа в Україні» НФДУ надходить багато звернень, у яких запитувачі цікавляться саме питанням, як правильно вибрати надійних партнерів, сформувати найкращу команду та створити сильний консорціум для успішної заявки на участь у конкурсах Програми «Горизонт Європа». Співпраця є необхідною умовою наукового прогресу, а правильна організація консорціуму має вирішальне значення для досягнення цілей проєкту. Щоб посприяти найкращому пошуку партнерів потенційним учасникам Програми, ми публікуємо поради від фахівців Європейської дослідницької виконавчої агенції (European Research Executive Agency (REA)) ([Офіс Горизонт Європа в Україні](#)).

[Докладніше див. додаток 14](#)

Поради щодо пошуку партнерів у рамках конкурсів Європейського оборонного фонду

Європейський оборонний фонд (European Defence Fund, EDF) є інструментом Європейської комісії для підтримки спільних оборонних проєктів держав-членів ЄС, спрямованих на розроблення інноваційних і сумісних оборонних технологій та обладнання. EDF реалізується через річні робочі програми, структуровані за 17 тематичними та горизонтальними категоріями заходів, які залишаються незмінними протягом дії Багаторічної фінансової рамкової програми на 2021-2027 ([Офіс Горизонт Європа в Україні](#)).

Джерело: <https://horizon-europe.org.ua/uk/home/>

[Докладніше див. додаток 15](#)

08.08.2025

Об'єднаний дослідницький центр (JRC): відкриті конкурси та можливості залучення у проєктах Програми «Горизонт Європа»

Об'єднаний дослідницький центр (Joint Research Center, JRC) – це служба науки та знань Європейської комісії, діяльність якої підтримує розроблення політики ЄС шляхом надання незалежних та науково обґрунтованих консультацій ([Національний університет «Львівська політехніка»](#)).

Джерело: <https://lpnu.ua/>

У Робочій програмі на 2025–2027 роки ([JRC Work Programme 2025–2027](#)) визначено перелік 25 портфоліо, в рамках яких JRC організовує свою діяльність.

[Докладніше див. додаток 16](#)

01.08.2025

МОЖЛИВОСТІ ДЛЯ УКРАЇНСЬКИХ УСТАНОВ ТА ОРГАНІЗАЦІЙ: ФІНАНСУВАННЯ МЕРЕЖЕВИХ НАУКОВО-ТЕХНІЧНИХ ПРОЕКТІВ EUREKA

Українські установи та організації запрошуються до участі в конкурсах науково-технічних мережеских проектів Eureka ([Комітет Верховної Ради України з питань освіти, науки та інновацій](#)).

Eureka – найбільша в світі відкрита мережа для міжнародного співробітництва у сфері наукових досліджень та інновацій, що об'єднує 47 країн.

Цьогоріч у межах програми мережеских проектів відкрито чотири конкурси, доступні для українських установ та організацій:

Прикладні квантові технології / applied quantum technologies (дедлайн: 05 вересня 2025 року);

Створення цінності в межах циркулярної економіки / circular value creation (дедлайн: 30 вересня 2025 року);

Створення легких конструкційних матеріалів / lightweighting (дедлайн: 23 жовтня 2025 року);

Стійкість до катастроф, реагування та відновлення / disaster resilience, response and recovery (дедлайн: 31 жовтня 2025 року).

Детальніше за [посиланням](#).

07.08.2025

InnoNext – програма Європейського Союзу, що пропонує оплачуване стажування для дослідників

Проектний офіс Львівської політехніки пропонує науковцям Університету звернути увагу на можливість участі у програмі Європейського Союзу InnoNext, яка пропонує оплачуване стажування та грант до **€15 900** для дослідників ([Національний університет «Львівська політехніка»](#)).

Мета програми – сприяти співпраці між науковцями (PhD, постдокторантами з програм ERC, EIC Pathfinder, MSCA та інших у рамках Horizon Europe) і стартапами/підприємствами ЄС для перенесення наукових результатів у бізнес-середовище.

Участь у програмі можуть узяти PhD-студенти і постдокторанти із зазначених програм Horizon Europe, а також учасники MSCA Doctoral

Networks, MSCA COFUND, MSCA Postdoc Fellowships тощо. Тривалість стажування – мінімум 3 місяці.

Крайній термін подання заявок – **31 липня 2026 року**.

[Докладніше](#)

06.08.2025

FWO підтримує Україну: відкриті програми для науковців від Дослідницького фонду Фландрії

Національний фонд досліджень України (НФДУ) продовжує працювати над розширенням міжнародних партнерств, щоб українські вчені отримували ще більше можливостей для реалізації своїх наукових ідей на глобальному рівні. Одним із таких партнерів став Дослідницький фонд Фландрії (FWO) – незалежна державна установа, що фінансує фундаментальні та прикладні дослідження у Фландрії – північному регіоні Бельгії ([Національний університет «Львівська політехніка»](#)).

FWO підтримує дослідників усіх наукових напрямів на конкурсній основі, сприяючи розвитку високоякісних досліджень, впровадженню інновацій та зміцненню міжнародної наукової співпраці.

У відповідь на виклики, спричинені війною, FWO не лише висловив солідарність з Україною та НФДУ, а й надає інституційну підтримку, підтверджуючи важливість сталої роботи Фонду для збереження наукового потенціалу країни.

Крім того, у межах міжнародної підтримки українським дослідникам відкрито доступ до низки програм, які передбачають участь у конкурсах, реалізацію спільних дослідницьких проєктів і можливості академічної мобільності.

Докладніше про актуальні програми та можливості від FWO – на [сайті Національного фонду досліджень України](#).

08.08.2025

Спеціальний конкурс пропозицій «Україна» – DBU Німецького федерального екологічного фонду

Німецький федеральний екологічний фонд (German Federal Environmental Foundation DBU) за допомогою спеціального конкурсу пропозицій «Україна» DBU пропонує українським дослідникам можливість продовжити свою роботу в галузі охорони природи, охорони морського середовища або охорони культурної спадщини разом з партнерськими установами в Україні та/або Німеччині (<https://surl.li/jbfulg>).

Фінансування надається проєктам з чітким технічним спрямуванням, які роблять вагомий науковий внесок у захист екологічних та культурних

цінностей. Програма спрямована на громадян України з вищою освітою, чие основне місце проживання залишається в Україні протягом усього проєкту.

Кінцевий термін подання заявки – 1 листопада 2025 р.

Докладно: <https://www.nas.gov.ua/.../specialniy-konkurs-propoziciy...>

27.08.2025

Ювілей: 50 років програми «Східні партнерства»

2025 – рік ювілеїв для DAAD! Ми святкуємо не лише 100 років DAAD, а й 50 років програми «Східні партнерства» ([DAAD Україна](#)).

Що зробило цю програму такою успішною та унікальною? Про це розповідає Сюзанна Людтке, керівниця відділу DAAD з питань співпраці в Європі, Центральній Азії та на Південному Кавказі.

Читайте інтерв'ю у DAAD-Journal <http://50 Jahre Ostpartnerschaften: Zuverlässig und flexibel – DAAD>

Зараз ця програма інтенсивно використовується для підтримки українських студентів, які опинилися у складній ситуації внаслідок російської агресії, а також для сприяння безпечному навчанню та науковому перебуванню в Німеччині [Partner für die Ukraine – DAAD](#)

08.08.2025

Менторська програма EAST-Donaу

Менторська програма має на меті надати можливість висококваліфікованим жінкам з країн Східної Європи продовжити академічну кар'єру в якості професорів університетів у Німеччині ([DAAD Україна](#)).

Менторська програма EAST-Donaу – це спільна ініціатива трьох університетів прикладних наук: Університету Альбштадт-Зігмарінген, Університету Ройтлінген та HTWG Констанц – Університету прикладних наук.

Протягом двох років учасниці програми отримують комплексний спектр послуг, що включає в себе:

- Тандем з досвідченим професором одного з трьох університетів в якості ментора
- Індивідуальний коучинг
- Мовні курси (німецької) мови
- Менторство з боку колег
- Інформацію про університетські структури та процедури подання заявок у Німеччині
- Консультації та інформацію від координаційного офісу та запрошених експертів

- Підтримку у виконанні вимог для отримання професорської посади в Німеччині
допомога в процесі подання заявки та практичні тренінги з підготовки до співбесіди в університетах.

Програма стартує у січні 2026 року.

Дедлайн подачі заявок: 30 вересня 2025 року.

Більше інформації та консультацій: [EAST-Donau | Hochschule Albstadt-Sigmaringen \(hs-albsig.de\)](https://east-donau.hochschule-albstadt-sigmaringen.de)

07.08.2025

RCN оголошує про запуск ініціативи підтримки українських науковців у партнерстві з НФДУ

Дослідницька рада Норвегії оголошує про запуск ініціативи підтримки українських науковців у партнерстві з Національним фондом досліджень України. Ініціатива «Залучіть дослідника з України до поточного дослідницького проєкту» охоплює всі тематичні напрями та спрямована на:

- підтримку та розвиток українських досліджень в умовах війни;
- залучення українських науковців до поточних проєктів норвезьких дослідників;
- розширення міжнародної співпраці між науковими спільнотами обох країн ([Національний фонд досліджень України](https://nrfu.org.ua/)).

Джерело: <https://nrfu.org.ua/>

[Докладніше див. додаток 17](#)

15.08.2025

Відкрито конкурс українсько-словацьких наукових проєктів на 2026-2027 роки!

(<https://surl.li/dbsmoe>).

НАН України та Словацька академія наук запрошують дослідників до участі у спільних проєктах мобільності у таких галузях:

- ◆ фізико-технічні та математичні науки
- ◆ хімічні та біологічні науки
- ◆ суспільні та гуманітарні науки

 Дедлайн подачі заявок: 30 вересня 2025

 Деталі: <https://www.nas.gov.ua/.../spilniy-konkurs-nacionalno...>

20.08.2025

Україна розширює співпрацю зі США у сфері ядерних досліджень та підготовки інженерів

На минулому тижні заступник міністра освіти і науки України **Денис Курбатов** з робочим візитом відвідав Аргонську національну лабораторію (м. Лемонт, США) – один із провідних наукових центрів світу у сфері енергетики та інновацій ([Міністерство освіти і науки України](#)).

Окремим блоком переговорів стала співпраця у сфері **ядерних досліджень**. Аргонська національна лабораторія є світовим лідером у галузі передових ядерних технологій, зокрема у проєктуванні малих модульних реакторів нового покоління. Учасники зустрічі обговорили умови залучення українських учених у спільні проєкти, доступ до унікального дослідницького обладнання та організацію стажувань для українських студентів, аспірантів та дослідників.

[Докладніше див. додаток 18](#)

22.08.2025

Розпочато програму Science-Policy Integration Program у межах Science and Innovation Fund for Ukraine

Міністерство освіти і науки України повідомляє про запуск Science-Policy Integration Program – першої програми Science and Innovation Fund for Ukraine, що реалізується Національною академією наук, інженерії та медицини США (NASEM) ([Міністерство освіти і науки України](#)).

Програму спрямовано на формування сталих зв'язків між науковою спільнотою та сферою ухвалення державних рішень в Україні. Вона допоможе науковцям долучатися до подолання суспільних викликів, використовуючи власну експертизу для розроблення політик, а також створить простір довіри між дослідниками та policy makers.

[Детальніше](#)

12.08.2025

Україна прийме Першу мексиканську антарктичну експедицію на «Вернадському»: підписаний меморандум щодо спільних досліджень в Антарктиці

Національний антарктичний науковий центр (НАНЦ) та Мексиканське агентство антарктичних досліджень (АМЕА) підписали історичний Меморандум щодо наукової співпраці в Антарктиці. Подія відбулася в Мехіко 11 серпня 2025 року ([Міністерство освіти і науки України](#)).

Документ передбачає проведення спільних українсько-мексиканських досліджень як на борту нашого криголама «Ноосфера», так і на станції «Академік Вернадський».

[Докладніше див. додаток 19](#)

02.08.2025

Бібліотеку відвідав Надзвичайний і Повноважний Посол Туреччини Мустафа Левент Більген

Туреччина є однією з країн, які простягли Україні руку допомоги в період повномасштабного військового російського вторгнення, зокрема в гуманітарній сфері. Плідні зв'язки поєднують Національну бібліотеку України імені В. І. Вернадського й такі організації, як Турецьке агентство зі співробітництва та координації (ТІКА) та Інститут імені Юнуса Емре, а в період воєнного стану ці взаємини були підкріплені вагомою гуманітарною допомогою ([Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського](#)).

[Докладніше див. додаток 20](#)

Наукові дослідження коронавірусу COVID-19

25.08.2025

Зброя проти вірусів: Україна шукає природні рішення під час нової хвилі COVID-19

Новий варіант SARS-CoV-2 під назвою Stratus призвів до стрімкого зростання захворюваності та госпіталізацій по всій країні.

Дослідники з Інституту експериментальної патології, онкології і радіобіології ім. Р. Є. Кавецького НАН України, Інституту епідеміології та інфекційних хвороб ім. Л. В. Громашевського НАМН України та Національного університету охорони здоров'я України ім. П. Л. Шупика [опублікували](#) статтю в фаховому медичному журналі «Превентивна медицина. Теорія і практика», де акцентують на потенціалі флавоноїдів – природних біоактивних речовин рослинного походження – у боротьбі з вірусами ([Українська правда. Життя](#)).

Флавоноїди, яких відомо понад 6 тисяч видів, синтезуються в рослинах і потрапляють в організм людини з їжею. Дослідники стверджують, що ці природні сполуки здатні зменшувати запалення, боротись з бактеріями та вірусами, забезпечувати антиоксидантний захист.

Дослідження, розпочаті ще в 1950-х, показали, що флавоноїди ефективно блокують ключові етапи вірусної інфекції. Наприклад, флавоноїд байкалін перешкоджає прикріпленню ВІЛ до клітин, а деякі інші сполуки гальмують розмноження вірусів грипу та SARS-CoV-2. Автори статті – українські вчені – вивчали вітчизняний [протівірусний препарат](#) з діючою речовиною протекфлазид, що містить флавоноїди трицин, лютеолін та апігенін.

[Детальніше](#)

14.08.2025

В Україні лабораторно підтвердили випадки нових субваріантів коронавірусу – «Nimbus» та «Stratus»

Випадок нового субваріанту коронавірусу Оміврон під назвою «Nimbus» у серпні виявили на Вінниччині. Виокремити «Nimbus» (NB.1.8.1) вдалося завдяки секвенуванню – лабораторному дослідженню, яке дозволяє генетично розшифрувати вірус та виявити, які мутації відбулися у геномі вірусу ([Міністерство охорони здоров'я України](#)).

Субваріант коронавірусу «Nimbus» (NB.1.8.1), як і субваріант коронавірусу «Stratus» (XFG) наразі домінуючі у світі. Це нові мутації штаму Оміврон.

[Докладніше див. додаток 21](#)

20.08.2025

COVID-19 В УКРАЇНІ: В ЕФІРІ ІСТV В.О. ГЕНЕРАЛЬНОГО ДИРЕКТОРА ЦГЗ ОЛЕКСІЙ ДАНИЛЕНКО ПРОКОМЕНТУВАВ СИТУАЦІЮ З ТЕМПАМИ ЗАХВОРЮВАНОСТІ ТА АКТУАЛЬНІ ШТАМИ

Олексій Даниленко зазначив, що ситуація є контрольованою – у літній період, як і минулого року, спостерігається зростання кількості хворих на COVID-19. Минулого тижня зафіксовано 3 540 лабораторно підтверджених випадків COVID-19, що втричі більше за показники минулого тижня. Разом із тим, в аналогічний період 2024 року фіксувалось до 15 тисяч випадків на тиждень ([Державна установа «Центр громадського здоров'я Міністерства охорони здоров'я України»](#)).

Також він розповів про нові субваріанти Оміврон-варіанту SARS-CoV-2 – Стратус і Нівбус. Станом на 15 серпня в Україні лабораторно підтверджено 81 випадок Стратусу і 2 випадки Нівбусу.

Переглянути запис ефіру можна [за посиланням](#).

Найкращим захистом від COVID-19 залишається вакцинація. Щоб отримати щеплення, необхідно звернутися до найближчого закладу охорони здоров'я. Вакцинація від COVID-19 – безоплатна.

11.08.2025

Вірусолог про новий штам COVID-19 – хто у зоні найбільшого ризику

В Україні зафіксовано новий штам [коронавірусу](#) Stratus, випадки інфікування виявлено вже у семи областях та Києві. Лікарі попереджають, що найбільше ризикують люди похилого віку, діти та пацієнти з хронічними захворюваннями. Медики радять дотримуватись простих правил, аби зменшити ризик зараження ([Новини.LIVE](#)).

Про це вірусолог [Алла Мироненко](#) розповіла в ефірі КИІВ24.

[Докладніше див. додаток 22](#)

12.08.2025

Коваленко А.

Україною та світом шириться новий штам коронавірусу Stratus: що про нього варто знати

Світом та [Україною](#) шириться новий штам COVID-19 під назвою Stratus або XFG, який вважають субваріантом «Оміврону» ([Українська правда. Життя](#)).

Про одночасне зростання нових випадків інфікування та госпіталізації повідомили в країнах Південно-Східної Азії, де широко виявляють XFG, [йдеться](#) у звіті Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ).

Також штам зареєстрували у [США](#), де він трапляється у 14% інфікованих, та в країнах Європи. А в Індії цей субваріант став домінуючим ще на початку весни цього року.

Поки у ВООЗ вважають низькими додаткові ризики для громадського здоров'я від Stratus на глобальному рівні. Водночас потрібно більше досліджень нового варіанта коронавірусу, зокрема того, як він піддається лікуванню.

[Детальніше](#)

13.08.2025

2,5 мільйона врятованих життів. Дослідження підтвердило ефективність вакцин від COVID-19

Вчені встановили, що вакцинація проти COVID-19 у період з 2020 по 2024 рік врятувала понад 2,5 мільйона життів у всьому світі. Найбільший ефект від щеплень був зафіксований під час хвилі штаму «Омікрон», особливо серед людей віком понад 60 років – саме ця вікова група становила 76% збережених років життя (nv.ua).

Аналіз [показав](#), що 82% врятованих людей були вакциновані до інфікування, що свідчить про високу ефективність превентивної вакцинації. Загалом, щеплення дозволили зберегти близько 14,8 мільйона років життя, що еквівалентно одному року на кожні 900 введених доз.

Дослідження, опубліковане в журналі JAMA Health Forum, є одним із найповніших на сьогодні. Воно охоплює весь період пандемії, включаючи хвилю «Омікрон», і базується на реальних даних захворюваності та смертності, порівняних із моделями, які імітують сценарій без вакцинації.

[Детальніше](#)

06.08.2025

Шурмакевич В.

Міністерство охорони здоров'я США скасовує 22 контракти на дослідження мРНК-вакцин

Міністерство охорони здоров'я США (HHS) під керівництвом Роберта Кеннеді-молодшого розриває 22 федеральні контракти на мРНК-вакцини. Це рішення ставить під сумнів технологію, яка, як вважається, врятувала мільйони життів під час [пандемії COVID-19](#) ([Українська правда. Життя](#)).

Про це [пише](#) The Guardian.

Зокрема міністерство повідомило про скасування контракту з компанією Moderna, який стосувався розробки та потенційного придбання вакцини проти [пташиного грипу](#) для людей.

Відомство також заявило, що відхиляє або скасовує кілька попередніх пропозицій від таких фармацевтичних компаній, як-от Pfizer, Sanofi Pasteur, CSL Seqirus, Gritstone та інших.

[Детальніше](#)

11.08.2025

Welche Folgen die US-Entscheidung für die mRNA-Forschung hat

Рішення уряду США припинити державне фінансування мРНК-вакцин привернуло міжнародну увагу. Такі вчені, як вірусолог Флоріан Краммер, попереджають про невдачі в дослідженнях вакцин та терапії раку. У цьому

розділі поширених запитань розглядаються наукові основи технології мРНК, її сучасне використання та потенційні глобальні наслідки рішення США ([Österreichische Akademie der Wissenschaften](#)).

[Детальніше](#)

25.08.2025

Тривалий COVID – стан на рівні з інсультом та хворобою Паркінсона – новини науки

Для багатьох людей COVID-19 не закінчується після кількох днів лихоманки, болю в горлі чи кашлю. Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ) визначає тривалий COVID як симптоми, що зберігаються щонайменше три місяці після зараження. ScienceAlert повідомляє про нове дослідження австралійських науковців, яке підтвердило, що цей стан має серйозні наслідки для здоров'я, порівняні з інсультом або хворобою Паркінсона ([reNews](#)).

За оцінками, тривалий COVID вражає близько 6% людей, що перенесли інфекцію, і включає понад 200 різних симптомів. У багатьох вони зберігаються місяцями, а у деяких – роками. Через значні відмінності в прояві симптомів точні масштаби проблеми залишаються невизначеними. Проте накопичені наукові дані підтверджують, що постковідний синдром є реальною та серйозною загрозою, яка суттєво знижує якість життя, аналогічно до таких хвороб, як інсульт, хвороба Паркінсона, ревматоїдний артрит та синдром хронічної втоми.

[Детальніше](#)

12.08.2025

Вчені з'ясували нові факти про COVID-19 – як впливає на мозок

Пандемія [COVID-19](#) зачепила не лише тих, хто хворів на коронавірус. Як з'ясувалося, вона пришвидшила старіння мозку навіть у тих людей, які не були інфіковані вірусом ([Новини.LIVE](#)).

Відповідне дослідження провели науковці з Ноттінгемського університету, воно опубліковане в журналі [Nature Communications](#).

[Детальніше](#)

29.08.2025

Озтурк І.

Чому після Covid-19 мислення стає повільнішим: вчені знайшли відповідь

Когнітивні порушення, спричинені перенесеним Covid-19, можуть зберігатися у пацієнтів протягом кількох років. Це ключовий висновок нового дослідження, проведеного вченими з Mount Sinai Health System. Вони з'ясували, що хоча деякі функції мозку згодом відновлюються, інші можуть залишатися порушеними навіть через тривалий час після хвороби. Про це пише [«Главком»](#) із посиланням на [PsyPost](#) ([Главком](#)).

[Докладніше див. додаток 23](#)

20.08.2025

Рудзінська В.

Covid погано впливає на судини, але тільки у жінок

Нове дослідження показало, що [Covid-19](#) може пришвидшувати старіння кровоносних судин, але цей ефект спостерігається переважно у жінок. У чоловіків подібних змін не виявили, [пише](#) New Scientist ([SPEKA](#)).

Команда науковців під керівництвом Розі Марії Бруно з Паризького університету досліджувала 2390 людей із 16 країн, середній вік яких становив 50 років. Частина учасників мала позитивний тест на Covid19 або антитіла до вірусу, інші – лише негативні результати, що свідчило про відсутність інфекції.

[Детальніше](#)

08.08.2025

ГРИП І COVID-19 МОЖУТЬ СПРИЧИНИТИ РЕЦИДИВ РАКУ

Грип і COVID-19 можуть [активувати](#) сплячі клітини раку молочної залози, які залишаються в організмі навіть після ремісії. Через вірусну інфекцію вони можуть знову розмножуватися й спричинити рецидив ([ukrinform.ua](#)).

Науковці з Університету Колорадо виявили, що у пацієнтів, хворих на рак, які перехворіли на COVID-19, ризик померти від онкології був удвічі вищим, ніж у тих, хто не хворів.

[Докладніше див. додаток 24](#)

Новини наукового розвитку

29.08.2028

Науковці Інституту ядерних досліджень НАН України долучені до кількох міжнародних проєктів із вивчення нейтрино – неймовірно цікавої елементарної частинки, ключової у зусиллях вчених вдосконалити Стандартну модель елементарних частинок і взаємодій

Навіщо досліджувати нейтрино? Передусім щоб збагнути, чому наш Всесвіт саме такий, яким він є. Чому в ньому є зорі, планети, космічний пил і газ. Оскільки нейтрино надзвичайно слабо взаємодіє з речовиною, для його дослідження потрібні, по-перше, надзвичайно громіздке обладнання – детектори, які можуть важити від тисяч до мільярдів тон (!), – а по-друге, великі міжнародні колективи науковців (<https://www.facebook.com/NASofUkraine>).

[Докладніше див. додаток 25](#)

09.08.2025

Маньковська О., кандидат біологічних наук, наукова співробітниця Інституту молекулярної біології і генетики НАН України, викладачка НаУКМА і КАІ, кураторка курсу Здоров'я у проєкті Змінотворці, Президентка ГО «Наукова Унія», співзасновниця Платформи Будні Науки

БІЙ ІМУНІТЕТУ З РАКОМ: ЯК НАУКА ДОПОМАГАЄ ОРГАНІЗМУ ПЕРЕМАГАТИ

Ми всі знаємо про таке [захворювання, як рак](#). Якщо спитати нас, як він виникає і чому, перше, що спадає на думку, – через шкідливі звички, погану екологію, генетичну схильність. Але чи замислювалися ви колись над цим на рівні клітини? Давайте спробуємо перенестись у цей світ, «зрозуміти» злоякісні клітини і дізнатися про способи, якими вони обдурюють імунну систему. А також дізнаємося, що вже вигадала і впровадила біомедична наука, щоб із цим боротися ([ZN.UA](#)).

[Докладніше див. додаток 26](#)

07.08.2028

Видатні українські вчені: відкриття, що змінили світ

Хто стоїть за першими космічними польотами, рентгенівськими променями та проривами в нейромережах? ([Наукове видання «Наука та метрика»](#)).

 У статті дізнаєтесь:

 Хто вивів людство в космос (і це не тільки Корольов)

 Як українці створювали революційні технології в медицині, фізиці, ІТ

 Який внесок українських науковців справді оцінив світ

 Цікаві факти, несподівані імена та відкриття, якими можна пишатися кожному українцю.

 Повна стаття тут:

<https://nim.media/.../vidatni-ukrayinski-vcheni...>

20.08.2025

Конкурс у 31-шу УАЕ: заявок стільки ж, як було до повномасштабної війни

130 кандидатів та кандидаток – стільки маємо охочих працювати у 31-й Українській антарктичній експедиції ([Національний антарктичний науковий центр](#)).

Це рекордна кількість за час від початку повномасштабного вторгнення, і фактично повернення на довоєнний рівень (2021 року було 137 заявок).

[Детальніше](#)

15.08.2025

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ НАВЧИВСЯ ЧИТАТИ ДУМКИ З ТОЧНІСТЮ ДО 74%

Дослідники Стенфордського університету (США) представили результати роботи експериментального нейро-комп'ютерного інтерфейсу (brain-computer interface, BCI), здатного перетворювати внутрішнє мовлення людини на текст. У ранніх випробуваннях технологія показала точність розпізнавання на рівні 74%. За словами науковців, це відкриває перспективу використання таких систем для відновлення можливості спілкування у людей, які не можуть говорити, передає [EuroNews](#) ([ZN.UA](#)).

Пристрій працює шляхом зчитування нейронної активності з моторної кори – ділянки мозку, відповідальної за формування мовлення. Чотирьом добровольцям імплантували мікроелектроди, що реєструють електричні сигнали від нейронів у мозку. Під час експерименту, результати якого опубліковані в журналі [Cell](#), учасників просили або намагалися вимовляти певні слова, або лише уявляти, що вони їх говорять. Обидва завдання активували частково ті самі зони мозку, що дало змогу алгоритму штучного інтелекту “навчитися” розпізнавати невимовлені речення.

[Детальніше](#)

08.08.2025

ШІ ДОПОМІГ ВЧЕНИМ СПРОГНОЗУВАТИ ЕРОЗІЮ 180 ТИСЯЧ ЛЬОДОВИКІВ ПО ВСЬОМУ СВІТУ – ДОСЛІДЖЕННЯ

Нове дослідження надає найповнішу на сьогодні картину темпів льодовикової ерозії на планеті, повідомляє [Phys](#). Міжнародна команда під керівництвом географки Університету Вікторії (Канада) Софі Норріс за допомогою алгоритмів машинного навчання змогла спрогнозувати швидкість ерозії понад 180 000 сучасних льодовиків, що становить приблизно 85% їх загальної кількості ([ZN.UA](#)).

У дослідженні, [опублікованому](#) в журналі Nature Geoscience, розраховано, що 99% льодовиків зумовлюють ерозію зі швидкістю від 0,02 до 2,68 міліметра на рік, для прикладу – це дорівнює товщині кредитної картки. Такі дані отримані внаслідок глобального аналізу на основі регресійних моделей, які враховували цілу низку фізичних і геологічних чинників.

[Детальніше](#)

15.08.2025

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ МОЖЕ ВИЯВЛЯТИ РАК ГОРЛА ЗА ГОЛОСОМ – ДОСЛІДЖЕННЯ

Штучний інтелект може стати інструментом раннього виявлення [раку горла](#), аналізуючи короткі голосові записи пацієнтів. Такого висновку дійшла міжнародна група дослідників, результати роботи якої опубліковані в журналі Frontiers in Digital Health ([ukrinform.ua](#)).

Вчені встановили, що алгоритми ШІ здатні визначати аномалії на голосових зв'язках – від доброякісних вузликів до ранніх стадій раку гортані, лише за кілька секунд аудіозапису. Такий підхід може стати простішою та швидшою альтернативою нинішнім методам діагностики, що включають назальну ендоскопію та біопсію, які є інвазивними, потребують спеціального обладнання та кваліфікованого персоналу.

За оцінками дослідників, пілотне тестування подібних інструментів у клініках може розпочатися вже у найближчі кілька років. Перші голосові системи для охорони здоров'я вже проходять випробування.

15.08.2025

ЛІТІЙ МОЖЕ ЗУПИНИТИ ХВОРОБУ АЛЬЦГЕЙМЕРА: РЕВОЛЮЦІЙНЕ ВІДКРИТТЯ НАУКОВЦІВ З ГАРВАРДУ

Учені з Гарвардської медичної школи [виявили](#), що у людей з легкими когнітивними порушеннями та діагнозом Альцгеймера рівень літію в їх мозку значно нижчий. Ця відкриття може змінити підхід до лікування хвороби, яка сьогодні поширена серед понад 55 мільйонів людей по всьому світу ([ukrinform.ua](#)).

Проведені експерименти з мишами, яким давали літій оротат, показали вражаючі результати: тварини, які втратили здатність до запам'ятовування, почали успішно виконувати тести на пам'ять, і також спостерігалось зменшення кількості амілоїдних бляшок і патологічних тау-білків у їх мозку.

Експерти вважають, що літій оротат має дві ключові переваги: він краще доставляється до мозкових клітин, ніж традиційні форми літію, і не вимагає великих доз, що знижує ризик токсичності.

Проведені дослідження показали, що дефіцит літію може мати велике значення для розвитку хвороби Альцгеймера, а використання літію оротату може бути перспективним напрямком для подальших досліджень та розробки нових методів лікування цієї небезпечної хвороби.

15.08.2025

ВЧЕНІ ЗНАЙШЛИ В РАДІОАКТИВНИХ ОЗЕРАХ США МІКРООРГАНІЗМИ, ЩО ЖИВЛЯТЬСЯ РАДІАЦІЄЮ ЯК ЧОРНОБИЛЬСЬКІ ГРИБИ

Учені з Університету Айдахо зробили несподіване відкриття у радіоактивних озерах США, які виникли через ядерні випробування часів Холодної війни. За допомогою дронів із спектрометрами вони виявили [мікроорганізми](#), які не лише вижили в умовах сильного радіоактивного забруднення, а й активно розмножуються ([ukrinform.ua](#)).

Ці мікроорганізми нагадують чорнобильські радіотрофні гриби, здатні використовувати радіацію як джерело енергії. Вони містять меланін – пігмент, який допомагає перетворювати радіацію на поживні речовини, фактично діючи як «живі сонячні панелі».

Знахідка має важливе значення для біотехнологій, адже такі організми можуть стати джерелом нових антиоксидантів та допомогти у розробці вакцин. Крім того, їхні механізми генетичного відновлення можуть відкрити нові горизонти у медицині.

Це відкриття змінює уявлення про умови, придатні для життя. Воно підштовхує астробіологів припустити, що подібні форми життя можуть існувати на планетах із високим рівнем радіації, зокрема на Марсі.

15.08.2025

ПРОРИВ У ГЕННІЙ ІНЖЕНЕРІЇ. КИТАЙСЬКІ ВЧЕНІ СТВОРИЛИ ІНСТРУМЕНТ ДЛЯ ТОЧНОГО РЕДАГУВАННЯ МІЛЬЙОНІВ СЕГМЕНТІВ ДНК

Група під керівництвом Гао Цайся з Інституту генетики та біології розвитку Китайської академії наук створила систему програмованої [хромосомної інженерії](#) (PCE), що дозволяє вносити масштабні генетичні зміни у складних організмів, особливо рослин. На відміну від популярних інструментів на кшталт Crispr, які переважно працюють з невеликими ділянками генома, PCE дає змогу точно змінювати великі фрагменти ДНК без залишкових «шрамів» і з мінімальним ризиком зворотних мутацій ([ukrinform.ua](#)).

Раніше вчені користувалися системою Cre-Lox, розробленою у 1980-х роках. Вона дозволяла замінювати або інвертувати великі фрагменти ДНК,

але ефективність різко знижувалася зі збільшенням їхнього розміру, а також залишалися небажані сліди в геномі. PCE усуває ці обмеження, забезпечуючи стабільні та точні результати.

Практичний ефект від впровадження нової технології вражає: якщо раніше для отримання одного зразка з потрібними характеристиками доводилося модифікувати близько тисячі насінин, тепер достатньо лише сотні. Очікується, що найближчим часом PCE витіснить Cre-Lox у багатьох лабораторіях світу, значно прискоривши розвиток медичних і аграрних технологій.

18.08.2025

ВЧЕНІ ЗАФІКСУВАЛИ КВАНТОВУ ПОВЕДІНКУ МАЙБУТНЬОГО У НЕЗВИЧАЙНОМУ МАТЕРІАЛІ

Дослідники виявили прямі докази активних плоских електронних зон у надпровіднику кагOME. Це може стати основою для розробки нових квантових матеріалів, зокрема надпровідників, топологічних ізоляторів та рішень для спінової електроніки. Такі матеріали можуть бути використані в електроніці та обчислювальних технологіях наступних поколінь, повідомляє [Phys \(ZN.UA\)](#).

Дослідження, [опубліковане](#) в журналі Nature Communications, очолили Пенчен Дай, Мін Ї та Цімяо Сі з кафедри фізики та астрономії Університету Райса та Інституту Смоллі-Керла спільно з Ді-Цзіном Хуаном із Національного дослідницького центру синхротронного випромінювання Тайваню. Об'єктом вивчення став метал кагOME на основі хрому CsCr_3Sb_5 , який під тиском набуває надпровідних властивостей.

[Детальніше](#)

Проблеми енергозбереження

25.08.2025

Шулікін Д.

Відновлювана енергетика і розподілена генерація

Важливість переходу до відновлюваної енергетики визнана в усьому світі й супроводжується практичними кроками, а для України обумовлена ще й війною та проблемами традиційної енергетики. Які завдання постають у цьому контексті перед науковцями та які рішення вони пропонують? Про це йшлося в доповіді «Відновлювані джерела енергії та їх використання для систем розподіленої генерації», з якою на засіданні Президії НАНУ виступив заступник директора з наукової роботи Інституту відновлюваної енергетики НАНУ член-кореспондент НАН України Микола КУЗНЄЦОВ ([Світ](#)).

Фото автора та з відкритих джерел

Джерело: <https://svit.kpi.ua/>

[Докладніше див. додаток 27](#)

15.08.2025

МАТЕРІАЛИ МАЙБУТНЬОГО. У США ТЕСТУЮТЬ СТАЛЬ ДЛЯ ТЕРМОЯДЕРНИХ РЕАКТОРІВ ЗА ТЕМПЕРАТУРИ 600 °С

У США дослідники з Мічиганського університету випробовують новий тип [надміцної сталі](#) для термоядерних реакторів, здатної витримувати температури до 600 °С і високі рівні радіації. Йдеться про сплав RAFM з мільярдами наночастинок карбиду титану (TiC), які мають уловлювати гелій та запобігати деформаціям ([ukrinform.ua](#)).

Це частина глобальної стратегії розвитку термоядерної енергетики – потенційно чистого і безпечного джерела енергії майбутнього. Однак матеріали, здатні працювати в умовах екстремального нагріву та радіації, поки залишаються викликом.

Команда інженерів протестувала нове покоління RAFM – так званий литий наноструктурований сплав № 9 (CNA9). Для імітації умов всередині реактора використовували унікальний метод: одночасне опромінення іонними пучками для відтворення радіаційного впливу та введення гелію. Хоча карбід титану спершу ефективно стримував гелій, при підвищених рівнях радіації (50–100 дра-зміщень на атом) частинки починали розчинятися. Це призводило до втрати стабільності й набухання сталі на 2%.

Вчені припускають, що збільшення концентрації частинок у тисячу разів може значно покращити стійкість сплаву. Дослідження стало важливим

кроком до створення матеріалів для термоядерної енергетики, яка не створює відходів і працює на водні з морської води.

03.08.2025

Борисіхіна К.

Для дата-центрів Microsoft. У США будують першу в світі комерційну термоядерну електростанцію

У США розпочалося будівництво першої у світі термоядерної електростанції, яка постачатиме електроенергію до центрів обробки даних Microsoft (nv.ua).

Проект під назвою Orion реалізує компанія Helion Energy у місті Малага, штат Вашингтон. В прес-релізі [вказано](#), що його мета — до 2028 року забезпечити стабільне виробництво енергії шляхом термоядерного синтезу.

[Детальніше](#)

19.08.2025

Демяник Д.

«Сонячні вівці». Як в Австралії поєднали ферми та енергетику

Сонячна електростанція Glenrowan West потужністю 149 мегават змогла об'єднати вироблення відновлюваної електроенергії та успішне ведення сільського господарства. Про це пише [Interesting Engineering](#), передає «[Главком](#)».

Таким чином, фермери можуть не побоюватися, що втратять свої землі через діяльність компанії з виробництва сонячної енергії.

Мета проєкту – забезпечити раціональне землекористування. Такі ідеї вже успішно впроваджували, наприклад, у Японії, де обмеженість земельних ресурсів у підсумку не стала на заваді одночасному розвитку чистої енергетики та сільського господарства.

[Детальніше](#)

13.08.2025

Борисіхіна К.

Вражає. Китай побудує найбільшу у світі установку зеленої енергії

У місті Ордос, що у Внутрішній Монголії, розпочалося будівництво унікальної енергетичної установки, яка поєднає вітрову, сонячну енергетику, водневі технології та виробництво «зеленого» аміаку в єдину замкнуту систему (nv.ua).

[Проект](#) передбачає встановлення турбіни потужністю 30 МВт, яка працюватиме виключно на водні – вперше у світі для об’єкта такого масштабу.

[Детальніше](#)

Науково-організаційні заходи

29.08.2025

Оголошено конкурс на здобуття стипендій Президента України для молодих вчених

Стипендії Президента України для молодих вчених присуджуються на конкурсних засадах строком на два роки ([Комітет Верховної Ради України з питань освіти, науки та інновацій](#)).

Участь у конкурсі на здобуття стипендій Президента України можуть взяти молоді вчені – співробітники науково-дослідних інститутів та інших наукових установ, організацій, підприємств Національної академії наук України.

Особи, які висуваються на здобуття стипендій Президента України, повинні відповідати визначенню терміну «молодий вчений», наведеному у Законі України «Про наукову і науково-технічну діяльність». Зокрема, на час призначення стипендій Президента України вік молодого вченого, який має вищу освіту не нижче другого (магістерського) рівня, не може перевищувати 35 років включно, та вченого, який має науковий ступінь доктора наук – 40 років включно.

Матеріали для кожного претендента на здобуття стипендій Президента України в одному паперовому та одному електронному примірниках до 20 вересня 2025 р. подаються до відповідного відділення НАН України.

Читати більше за [посиланням](#).

29.08.2025

Оголошено конкурс на здобуття стипендій імені академіка НАН України Б.Є. Патона

Стипендії імені академіка НАН України Б.Є. Патона для молодих вчених Національної академії наук України – кандидатів наук (докторів філософії) і докторів наук (далі – стипендії) присуджуються на конкурсних засадах строком на один рік з січня 2026 р. ([Комітет Верховної Ради України з питань освіти, науки та інновацій](#)).

Участь у конкурсі на здобуття стипендій можуть брати молоді вчені – кандидати наук (доктори філософії) віком до 35 років включно або молоді вчені – доктори наук віком до 40 років включно наукових установ, організацій та підприємств НАН України. Зазначений вік осіб обчислюється на 1 січня 2026 р.

Не можуть бути висунені на здобуття стипендій особи, яким за результатами попередніх конкурсів двічі було присуджено стипендію та/або станом на січень 2026 р. призначено стипендії НАН України для молодих вчених або стипендії Президента України для молодих вчених.

Матеріали для кожного претендента на здобуття стипендій в одному паперовому та одному електронному примірниках до 20 вересня 2025 р. подаються до відповідного відділення НАН України.

Читати більше за [посиланням](#).

29.08.2025

Відбулося Засідання Президії НАН України 22 серпня 2025 року

22 серпня 2025 року відбулося засідання Президії Національної академії наук України, приурочене до Дня Державного Прапора України і Дня Незалежності України ([Комітет Верховної Ради України з питань освіти, науки та інновацій](#)).

На початку засідання Президент НАН України академік Анатолій Загородній привітав учасників засідання із цими знаковими для нашої держави святами, підкресливши їхнє особливе значення в умовах війни.

Окремо було відзначено, що 19 серпня минуло п'ять років із дня смерті видатного українського вченого, багаторічного президента НАН України академіка Бориса Патона. Присутні вшанували пам'ять Бориса Євгеновича, чие ім'я назавжди вписане в історію української науки.

Далі було заслухано доповідь директора Інституту соціології НАН України члена-кореспондента НАН України Євгена Головахи на тему «Суспільні зміни в Україні: досвід трьох років війни і перспективи».

Другу доповідь на тему «Культурно-мистецька спадщина України під час російсько-української війни: загрози, втрати, проблеми збереження» виголосила завідувачка відділу образотворчого та декоративно-прикладного мистецтв Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М.Т. Рильського НАН України доктор мистецтвознавства Тетяна Кара-Васильєва.

На завершення засідання було розглянуто низку поточних питань. Зокрема, Президія Національної академії наук України присвоїла звання «Почесний доктор НАН України» легендарній поетесі Ліні Костенко – за її багаторічну плідну працю, вагомий внесок у розвиток літератури та незламну громадянську позицію.

Також було затверджено список кандидатів на посаду президента НАН України – академіка НАН України Анатолія Загороднього та академіка НАН України Богдана Данилишина.

Читати на сайті [НАНУ](#).

19.08.2025

Круглий стіл «Державотворчий шлях від проголошення до захисту незалежності України: правові основи та виклики сьогодення» (до 34-ї річниці проголошення незалежності України)

19 серпня 2025 року в Інституті держави і права імені В. М. Корецького НАН України відбувся Круглий стіл «Державотворчий шлях від проголошення до захисту незалежності України: правові основи та виклики сьогодення» (до 34-ї річниці проголошення незалежності України) ([Інститут держави і права імені В. М. Корецького НАН України](https://idpnan.org/)).

Джерело: <https://idpnan.org/>

Організаторами Круглого столу виступили Національна академія наук України, Інститут держави і права імені В. М. Корецького НАН України, Національна академія правових наук України, Асоціація українських правників. У роботі Круглого столу взяли участь провідні вчені-юристи України, представники Національної академії наук України, Інституту держави і права імені В. М. Корецького НАН України, Національної академії правових наук України, їх відділення, народні депутати України 1-го скликання, заступник Керівника Офісу Президента України, судді Верховного Суду, представники наукових установ, вищих закладів освіти, докторанти та аспіранти, представники інститутів громадянського суспільства.

Тематичними напрямками Круглого столу були: конституційно-правові основи та гарантії незалежності України; актуальні проблеми правового забезпечення захисту незалежності, державного суверенітету та територіальної цілісності України у контексті сучасних викликів збройної агресії РФ; реалізація інституційних механізмів та інструментів контролю

за виконанням повноважень та обов'язку щодо захисту незалежності та територіальної цілісності України в умовах воєнного стану; тенденції вдосконалення законодавства та правозастосовної практики щодо підвищення ефективності захисту незалежності України; міжнародно-правові механізми захисту та утвердження незалежності України.

[Детальніше](#)

18.08.2025

Світло науки 2025 – в УКУ відзначили проєкти, які популяризують науку

Факультет прикладних наук Українського католицького університету спільно з Львівським товариством науковців вдруге вручив премію «Світло науки» в межах Літньої школи з наук про дані УКУ (Lviv Data Science Summer School) ([Український католицький університет UCUniversity](#)).

[Докладніше див. додаток 28](#)

27.08.2025

У Львові відкрили міжнародну конференцію, присвячену 100-річчю Ігоря Юхновського

27 серпня у Львові офіційно розпочала роботу 6-та Конференція зі статистичної фізики: теорія і комп'ютерне моделювання. Захід присвячений 100-річчю від дня народження академіка НАН України Ігоря Юхновського (galinfo.com.ua).

Організаторами конференції є Інститут фізики конденсованих систем імені Юхновського НАН України, Львівська міська рада, Національний університет «Львівська політехніка» та Львівський національний університет імені Івана Франка.

[Детальніше](#)

19.08.2025

Обрано новий склад Ради молодих учених при МОН

15 серпня 2025 року відбулися установчі збори, на яких сформували новий склад Ради молодих учених при Міністерстві освіти і науки України ([Міністерство освіти і науки України](#)).

[Докладніше див. додаток 29](#)

Від ідеї до гранту у пів мільйона євро: українським стартапам відкрили нові можливості від ЄС

14 серпня 2025 року відбувся онлайн-вебінар «Як отримати грант для deep-tech стартапу: огляд нової можливості від ЄС», що зібрав підприємців, засновників стартапів, інноваторів та всіх, хто прагне масштабувати власні розробки. Захід організували Український фонд стартапів та відділ «Офіс Горизонт Європа в Україні» Національного фонду досліджень України в межах проєкту Win-Win EDIH Ukraine ([Офіс Горизонт Європа в Україні](#)).
[Детальніше](#)

13.08.2025

Майстренко А.

Електронна виставка архівних документів до 95-річчя академіка Національної академії наук України Віктора Григоровича Бар'яхтара

2 серпня 2025 року виповнилося 95 років від дня народження вченого в галузі фізики твердого тіла, академіка НАН України Віктора Григоровича Бар'яхтара. З цієї нагоди в [Інституті архівознавства НБУВ](#) підготовлено електронну виставку [«До 95-річчя Бар'яхтара Віктора Григоровича \(02.08.1930 – 25.08.2020\) – академіка НАН України за спеціальністю «фізика твердого тіла» \(1990\)»](#) ([Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського](#)).

До основних напрямів наукових досліджень В. Г. Бар'яхтара належать проблеми теоретичної фізики магнітних явищ, фізики твердого тіла, надпровідності, механіки твердих тіл, кінетики солітонів. Він є автором теорії спектрів магнітопружних хвиль.

Пропонована добірка вміщує 33 електронні копії документів 1985–2020 років з особового архівного фонду вченого № 488, що зберігається в Інституті архівознавства Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського.

До уваги користувачів представлено наукові праці В. Г. Бар'яхтара, низку біографічних документів, що репрезентують життєвий шлях В. Г. Бар'яхтара, та документи щодо його професійної діяльності.

З електронною виставкою можна ознайомитися за адресою: <http://www.nbu.gov.ua/node/6869>

Також є можливість безпосередньо переглянути документи фонду – за адресою: *Інститут архівознавства НБУВ, вул. Володимирська, 62, к. 416. Телефон для довідок 288-14-31.*

30.08.2025

Харків – столиця книговидання: у межах «Літературного ярмарку» обговорили майбутнє бібліотек і книжкового ринку

29 серпня в Харкові у межах фестивалю «Літературний ярмарок» відбувся круглий стіл «Харків – столиця книговидання: шлях до оновлення бібліотек і ринку книги». У ньому взяли участь представники видавництв, органів державної влади та місцевого самоврядування ([Міністерство культури та стратегічних комунікацій України](#)).

Учасники заходу обговорили низку важливих тем, серед яких — поточний стан, виклики та перспективи книговидання у Харкові; вплив війни на логістику, друк, розподіл накладів та збереження друкарських потужностей в регіоні; можливості і потреби, що існують в галузі; поповнення та підтримка бібліотек.

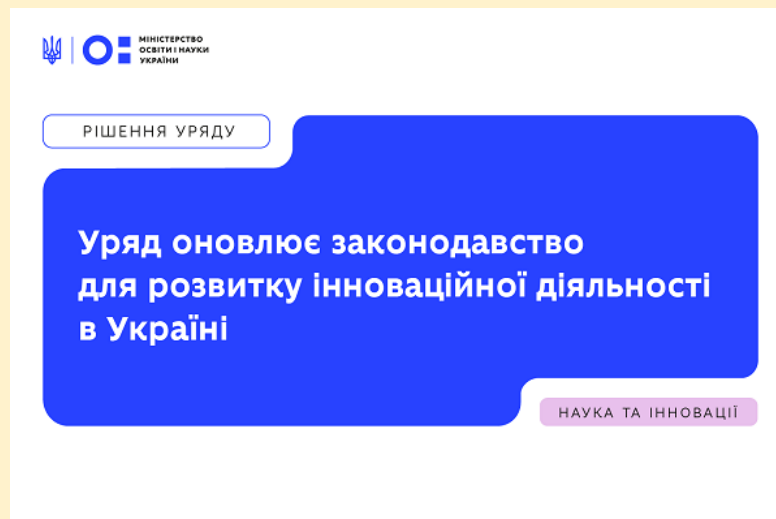
[Детальніше](#)

Цифрова трансформація суспільства, упровадження інноваційної моделі економіки

27.08.2025

Уряд оновлює законодавство для розвитку інноваційної діяльності в Україні

Кабінет Міністрів України схвалив законопроект «Про підтримку та розвиток інноваційної діяльності». Цей документ створить сучасні механізми підтримки науки й бізнесу, ліквідує зайву бюрократію та визначить нову інституційну структуру управління у сфері інновацій ([Міністерство освіти і науки України](#)).

Автор фото – пресслужба Міністерства освіти і науки України
Джерело: <https://mon.gov.ua/>

[Докладніше див. додаток 30](#)

22.08.2025

В Україні запрацював Olympic Lab – перший спортивний науковий парк

22 серпня 2025 року, напередодні Дня Незалежності, відбувся офіційний запуск Olympic Lab – нової спортивної екосистеми ([Урядовий портал](#)).

Проект поєднує спортивну науку, медицину та освіту, залучає молодь до сучасних форматів навчання і досліджень. Olympic Lab покликаний стати платформою, де співпрацюватимуть спортсмени, тренери, медики, науковці, профільні учбові заклади та міжнародні партнери.

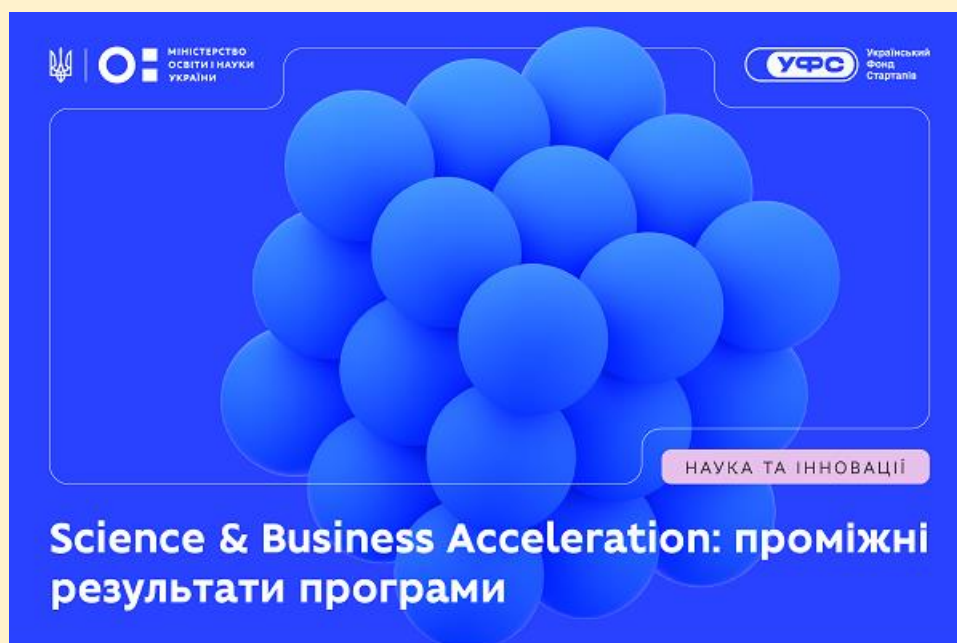
Olympic Lab – інноваційна екосистема для спорту – об'єднує профільні науково-дослідні інститути, університети та центри спортивної медицини, реабілітації й відновлення спортсменів.

[Детальніше](#)

19.08.2025

Science & Business Acceleration: проміжні результати

Уже 2 місяці 15 наукомістких стартапів проходять акселерацію в межах програми Science & Business, яку реалізують МОН і Український фонд стартапів разом із SET University, Berkeley Haas Entrepreneurship та eō Business Incubators ([Міністерство освіти і науки України](#)).

Автор фото – пресслужба Міністерства освіти і науки України
Джерело: <https://mon.gov.ua/>

Програма реалізується в межах [стратегії інновацій WINWIN](#), яка передбачає розвиток мережі стартап-шкіл – інкубаторів – акселераторів та створення умов для масштабування українських наукомістких інновацій.

Science & Business Acceleration стає практичним інструментом цієї стратегії: тут наукові ідеї перетворюються на бізнес-рішення з глобальним потенціалом.

[Докладніше див. додаток 31](#)

19.08.2028

Knowledge Rise: можливості для розвитку українських Deep Tech стартапів

Проект [Knowledge Rise](#), що реалізується міжнародним консорціумом європейських партнерів, запускає комплексну програму підтримки стартапів у галузі Deep Tech. Ініціатива, що реалізується в рамках [CloudEARTH](#)і за підтримки [EIT-HEI](#), спрямована на створення структурованої екосистеми для комерціалізації наукових розробок ([Київський академічний університет](#)).

Київський академічний університет, як один з ключових партнерів проекту Knowledge Rise, запрошує до участі команди українських Deep Tech стартапів, які сприяють досягненню ЦСР та відповідають пріоритетам блакитної та зеленої економік ЄС.

Акселераційна програма Knowledge Rise реалізується у форматі двох послідовних когорт: перша стартує у 2025 році, друга – у 2026 році. Кожна когорта проходить інтенсивну 10-тижневу програму акселерації, об'єднуючи інноваційні команди з країн ЄС та асоційованих держав програми «Горизонт Європа». Програма не надає прямого фінансування, натомість пропонує персоналізоване менторство, поетапний розвиток проектів та доступ до розгалужених мереж інвесторів і стратегічних партнерів.

[Детальніше](#)

16.08.2025

Галата С.

Міжнародні гранти для столиці: від ідеї до реалізації

Київський академічний університет вже кілька років співпрацює з Київською міською адміністрацією. На базі університету діє науковий парк Academ.City, фахівці якого мають досвід створення заявок для отримання міжнародних грантів та досвід адміністрування проектів. Науковці готові консультувати щодо складання заявки, пошуку міжнародних партнерів, реєстрації інтелектуальної власності тощо ([Academ.City](#)).

[Докладніше див. додаток 32](#)

07.08.2025

В Україні з'явиться власна державна інфраструктура для ШІ – працюємо над AI Factory

Мінцифра створює AI Factory – проект, завдяки якому в Україні з'явиться перша державна інфраструктура для запуску та масштабування AI-продуктів всередині країни. Так дані держави й громадян з AI-сервісів залишатимуться в Україні – під захистом суверенних датацентрів. А ШІ-продукти для українців, Сил оборони та держсектору стануть ще швидшими ([Міністерство цифрової трансформації України](#)).

На інфраструктурі AI Factory працюватимуть ключові державні ШІ-сервіси, які створює WINWIN AI Center of Excellence для Мінцифри. Першочергово – AI-помічник у Дії. Також її використовуватимуть для AI-тьютора в Мрії, а згодом – для проєктів у сферах оборони, медицини та наукових досліджень.

AI Factory – це:

- ✓ технічне обладнання для роботи ШІ-сервісів: обчислювальні кластери, сервери, сховища даних
- ✓ програмне забезпечення для тренування моделей і підготовки даних
- ✓ інструменти для роботи з даними та інтеграції сервісів з реєстрами
- ✓ навчальні програми для фахівців, що працюватимуть з AI-рішеннями

Запуск AI Factory – крок до технологічного суверенітету та цифрової безпеки України. Це початок розвитку власної незалежної AI-екосистеми, де рішення створюються в Україні для українців.

13.08.2025

Аналітичний огляд експертки НІСД Даниїли Олійник присвячено основним подіям, заходам і процесам, що відбулися в липні у сфері цифрової трансформації економіки та зміцнення цифрової стійкості України

Зокрема, йдеться про презентації першої спільної ініціативи України та ЄС «BraveTech EU» і спільних з програмами ЄС рішень оборонно-технологічної платформи Міністерства цифрової трансформації України BRAVE1; усебічне сприяння розвитку оборонно-технологічної платформи для тестування в Україні іноземних технологій виробництва БпЛА, наземних роботів, засобів електронної боротьби та рішень на базі штучного інтелекту тощо ([Національний інститут стратегічних досліджень](#)).

Нові точки відліку цифрової трансформації економіки згідно з упровадженими в липні 2025 р. заходами дають змогу прогнозувати основи цифрової трансформації майбутнього та нової екосистеми у сфері інновацій

👉 Докладніше 👉 <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/tsyfrova-transformatsiya-ekonomiky-ukrayiny-lypen-2025-roku>

Джерело: <https://www.facebook.com/nissgovua>

12.08.2025

Як прискорити інновації в Україні?

У світі працюють регуляторні платформи – зони, де стартапи та нові технології тестують без ризиків, але під наглядом держави. Це стимулює розвиток науки та бізнесу (<https://surl.li/mgfnpg>).

Чи готова Україна запровадити такий інструмент? Досвід інших країн та перспективи для нас – у новому випуску «Про науку. Компетентно».

🎙 Гість – директор Інституту економіко-правових досліджень імені В. К. Макутова НАН України член-кореспондент НАН України Володимир Устименко.

📺 Дивіться на YouTube-каналі НАН України

[Регуляторні «пісочниці» для України: як прискорити розвиток інновацій? | Про науку.Компетентно](#)

06.08.2025

ЯК «ІНСТИТУТИ ПАМ'ЯТІ» МОЖУТЬ ЗБЕРЕГТИ НАШЕ ЦИФРОВЕ МАЙБУТНЄ

На сайті Times Higher Education опублікована стаття Беатріс Мерч «Як «інститути пам'яті» можуть зберегти наше цифрове майбутнє» ([Національний репозитарій академічних текстів](#)).

У ній автор розмірковує про те, що можуть зробити університети в епоху зникнення підручників та заблокованих цифрових архівів, щоб захистити доступ до знань.

Джерело: <https://nrat.ukrintei.ua/>

[Докладніше див. додаток 33](#)

Бібліотека в науковому процесі

Л. Матвійчук,

кандидат наук із соціальних комунікацій, старший науковий співробітник,
Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського

Соціокультурні практики діяльності Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського в розвитку інформаційно-комунікаційного простору

Актуальність дослідження визначається роллю національних наукових бібліотек, що володіють потужною історико-культурною спадщиною українського та інших народів, які проживали поряд на українських землях упродовж минулих століть; постійно перебуває в центрі уваги науковців. Актуальність посилюється інноваційними процесами в розвитку цифрового суспільства й соціокультурної сфери України, новими викликами воєнного сьогодення, що потребує спеціальної уваги до цього питання та розв'язання проблеми активізації вивчення, аналізу й запровадження до наукового обігу історико-культурної спадщини, що

формує та зміцнює історичну пам'ять українського соціуму, яка зазнала істотних деформацій і вкрай негативних впливів. Досвід НБУВ може стати в нагоді для розвитку соціокультурної діяльності не лише наукових, а й публічних бібліотек різного походження.

Мета статті – визначення системи соціокультурних практик, спрямованих на популяризацію історико-культурних фондів НБУВ у сучасному інформаційно-комунікаційному просторі, виявлення основних тенденцій цих практик функціонування в цифровому просторі соціокультурного сегмента. У праці не розглядається широке коло питань науково-дослідної, науково-інформаційної, інформаційно-аналітичної роботи НБУВ, яка є предметом окремого дослідження.

Аналіз досліджень і публікацій. Поняття соціокультурної діяльності (далі – СКД) розглядається в теоретичних культурологічних і бібліотекознавчих працях про публічні та масові бібліотеки, аналізуються нові підходи щодо організації соціокультурної діяльності, зокрема в працях Ю. Новальської [1], Г. Пристай [2], Т. Спіріної [3], які виокремлюють її гуманістичний, культурологічний і комунікативний характер. Інформаційний складник соціокультурної трансформації українського суспільства розкрито в працях О. Онищенко, В. Горового, В. Попика [4].

Актуальність функціонування бібліотеки як соціокультурного центру підкреслюють С. Кравченко та І. Цуріна [5]. Крім того, вони досліджують передовий досвід бібліотекарів України й зарубіжжя.

Соціокультурну діяльність, змістовність наповнення фондів бібліотек висвітлено в працях Л. Лупіки [6], оскільки сучасна бібліотека є адаптивною, багатофункціональною, відкритою культурно-цивілізаційною інституцією, підпорядкованою глобальній меті – оптимальному культурно-інформаційному забезпеченню життєдіяльності суспільства в цілому та кожного користувача окремо. Характер соціокультурних заходів, особливості методик і підходів до їх організації в контексті стратегії бібліотечного розвитку розкрито в дослідженнях Н. Федорченко [7].

Про соціокультурну діяльність наукових бібліотек, зокрема НБУВ і ЛННБ, основні функції, напрями, затребуваність, важливість для користувачів ідеться в працях О. Матвійчук [8]; Л. Бутко, Д. Василенко, В. Саранча досліджують діяльність бібліотек в умовах цифровізації [9]; Т. Гранчак пише про політику пам'яті в діяльності бібліотек [10], О. Воскобойнікова-Гузєва – про соціальне партнерство як чинник розвитку бібліотечно-інформаційної сфери України [11].

Питання соціокомунікаційної роботи наукових бібліотек розглядають у своїх працях, зокрема, Н. Захарова [12], Т. Коваль, Л. Матвійчук, І. Прокошина [13], О. Онищенко [14], Т. Середа [15], О. Бублик [16, 17, 18], Г. Булахова [19]. У праці Т. Коваль, І. Прокошиної, Л. Матвійчук також ідеться про бібліотеки, у яких істотною ознакою соціокультурної роботи є «органічне поєднання наукових та культурних заходів» [13]. Інформація про конкретні події та факти ЛННБ, учені якої також розробляють ці проблеми,

міститься в працях О. Гресків [20], Н. Зубко [21], Н. Кулеші [22], Г. Мельник-Хохи [23], В. Мудрохи [24] та ін.

Певний інтерес становлять методичні матеріали проведення різних заходів і напрямів, що дають змогу вдосконалювати їх проведення, зокрема екскурсій для різних категорій відвідувачів, наприклад О. Бойко [25], А. Левченко [26] та ін.

Останнім часом у період російсько-української війни посилюється аспект використання інформації для культурних продуктів, які допомагають впоратися з активним протистоянням російській агресії [27]. Воєнний стан також впливає на зміст діяльності бібліотек, про що йдеться в працях В. Мудрохи [24], О. Натарова [28], Н. Аксьонової [29] та ін.

Безпосередньо питання трансформації бібліотек ставиться уже понад 20 років у різних аспектах – національних і регіональних [30]. У 2005 р. опубліковано довідник із соціокультурної діяльності публічних бібліотек [5], але й на сьогодні питання не втрачає своєї актуальності [4, с. 6–7], оскільки бібліотека існує в інформаційному середовищі, яке постійно розвивається [31].

Сутнісні аспекти реалізації соціокультурної функції наукових бібліотек окремо розглядаються в працях учених. Так, О. Онищенко наголошував, що «сутнісне призначення бібліотек, особливо наукових, – поширення знань, вченості, корисної інформації, культури, духовності», а для наукової бібліотеки головним є не дозвілля, а науково-освітня, науково-інформаційна складова, необхідно мати на увазі «образ бібліотеки як Будинку Знань (не просто сховища!), Фабрики Думки, Центру синтезу і передавання всім бажаючим науково- і соціально значущої інформації» [14]. Будь-яка бібліотека має пам'ятати про публічні функції популяризації знань про історико-культурну спадщину, що акумулювали у своїх фондах, заповнювати достовірними даними соціокультурний простір держави – особливо в період воєнного стану. Учені НБУВ також розробляють теоретико-методологічні питання формування цілісного соціокультурного простору України, які мають у перспективі впливати на розвиток консолідаційних стратегій і розширення соціокультурних практик у відкритому інформаційному просторі України [32].

Виклад основного матеріалу дослідження. НБУВ є академічною науково-дослідною установою Національної академії наук України, поєднуючи функції науково-дослідної, науково-інформаційної, інформаційно-аналітичної та бібліотечної установи. Як національна установа НБУВ збирає, зберігає та надає доступ до джерел культурної спадщини українського й інших народів; як універсальна книгозбірня покликана зберігати національну та культурну спадщину світу: рукописні й друковані книжкові та періодичні видання, картографічні й архівні документи, твори образотворчого та музичного мистецтва, нотні видання, аудіо, фотодокументи, хронологічні, тематичні, історичні колекції й бібліотечні зібрання; формує фонди цифрових ресурсів тощо. Книгозбірня є

потужним соціокультурним центром, що виконує надважливі завдання, пов'язані насамперед зі збереженням історико-культурної спадщини українського та інших народів і її використанням в Україні та глобальній мережі, де Україна стала органічним сегментом розвитку культурно-інформаційного простору. Увага приділяється популяризації унікальних фондів, відбувається сприяння науково-дослідній діяльності користувачів.

Важливе значення для сучасного розвитку СКД мали такі фактори, як незалежність України і її демократизація, інформатизація суспільства, які змінюють форми й зміст соціокультурної діяльності наукових бібліотек, що отримують роль культурного чинника розвитку соціокультурного середовища та формування національного менталітету з поширенням науково обґрунтованого культурологічного знання, доведенням важливості усвідомлення історичної тягlosti культури, максимальною повнотою висвітлення найбільш вагомих явищ історичного минулого й сучасного розвитку культурних процесів та унікальних і масових фактів культури [13, с. 17].

Враховуючи усталену думку в культурології, якою оперує Вікіпедія, «культура – це сукупність досягнень людства; усе багатство матеріальних і духовних цінностей; інтегральний образ, що об'єднує науку, освіту, літературу, мистецтво, мораль, уклад життя при визначальній ролі світогляду» [33]. Таке визначення поняття «культура» ставить національну наукову бібліотеку як соціальний інститут у центр культурних комунікацій, оскільки за складом фондів і функцій закладено зв'язок з усіма соціальними сферами суспільства.

О. Матвійчук розглядала бібліотеки як поліфункціональні заклади та зазначала, що їх повноцінний розвиток як соціокультурного феномена визначається багатством напрямів діяльності, тому роль бібліотеки як соціокультурного інституту служить предметом широких дискусій серед бібліотекознавців, істориків, педагогів, а в останні десятиліття до того ж культурологів і філософів. Вона наголошувала, що «соціокультурна діяльність бібліотек – це цілеспрямована і спеціально організована книгозбірнею, як соціальним інститутом, система дій і заходів, метою яких є сприяння вдосконаленню інтелектуального, матеріального та естетично-духовного стану суспільства шляхом доведення до свідомості різних соціальних груп громадян, конкретних користувачів наукових знань, емпіричних фактів, естетичних і морально-етичних цінностей, акумульованих у бібліотечних документних зібраннях на різних носіях, організації різних виставок, творчих зустрічей із письменниками, митцями, політиками та ін.» [8, с. 160]. Однак треба мати на увазі, що частиною СКД є також вироблення нових культурних продуктів і їх поширення через глобальну мережу (що стало можливим в умовах цифровізації суспільства), причому переважно електронних ресурсів, що були вже народженими в цифровій формі, зокрема це творчі тематичні онлайн-виставки, цифрові колекції, презентації, художні онлайн-продукти, інтегровані цифрові

ресурси тощо.

В. Добровольська розглядає соціокомунікаційний простір культури як «складну динамічну систему, яка здійснює не лише кумуляцію і поширення, а й продукування культурного продукту, і складається з трьох основних складових – інфраструктурної, змістової та суб'єктної. Системність виявляється, зокрема, у ключовому факторі – синергії, тобто набутті нових характеристик, властивостей і функцій, порівняно з простою сукупністю об'єктів. В інфраструктурній складовій чільне місце посідають інституції, що реалізують комунікаційні процеси (музеї, бібліотеки, архіви, виставки, театри, кінотеатри, концертні зали тощо); засоби масової комунікації: преса, радіо, телебачення, відео та комп'ютерна мережа; технічні засоби й канали комунікацій, що забезпечують реалізацію комунікаційного процесу. Змістова складова містить насамперед інформацію і знання, які є базовими для ефективного функціонування сучасного й перспективного соціокомунікаційного простору культури» [34, с. 59–60].

Бібліотеки активно створюють культурні продукти, які розглянуто в колективних працях НБУВ, зокрема «Бібліотечні портали знань» (2022) [35], «Цифрові бібліотечно-інформаційні ресурси у розбудові наукового сегмента національного інформаційного простору» [36].

Кожний заклад культури відіграє свою роль у цьому процесі. Але є деякі особливості в діяльності центрів накопичення документальної спадщини і їхніх функціях, викликані історичними обставинами створення та розвитку. Такою особливістю великої національної бібліотеки з універсальними фондами та розвинутою внутрішньою структурою є те, що вона включає фонди не лише бібліотечного профілю, а й таких, що належать сукупній документальній і музейній спадщині, що є об'єктом комплектування архівів та музеїв [37], але в межах своєї компетенції, як, наприклад, НБУВ і ЛННБ.

Національна бібліотека України сама по собі є надзвичайно складною системою, яка за складом документів, структурою та функціями складалася впродовж усього розвитку історії культури [38]. Тому соціокультурна діяльність таких бібліотек представлена багатоаспектними практиками, які постійно розвиваються і виходять за звичні поняття популяризації фондів та участі в культурному житті країни, але основною функцією комунікаційного процесу є робота у сфері популяризації багатомільйонних фондів унікальної книжкової, рукописної та архівної спадщини, періодики, цінних видань тощо. Такі бібліотеки також реалізують функції поповнення інформаційного простору культури в національній і глобальній мережах, що надає можливості підсилення синергії консолідованої культурної спадщини.

Для повного уявлення про різновидові аспекти діяльності щодо популяризації фондів НБУВ можна ознайомитися з останніми колективними монографіями інститутів і відділів, які володіють історико-культурними фондами, де розглядаються ці питання та наводяться статистичні відомості про напрями, види, форми, теми. Усі підрозділи НБУВ є часткою цієї

системи та беруть участь у цій діяльності: науково-дослідні інститути (Інститут рукопису, Інститут книгознавства, Інститут бібліотекознавства, Фонд президентів України) та їхні підрозділи.

Доцільно навести деякі приклади. Інститут бібліотекознавства організовує загальну популяризаційну діяльність у певних відділах відповідно до багатьох загальнодержавних проєктів щодо відзначення пам'ятних дат, заходів культури й науки, координує підготовку комплексних виставок. Це розкривається в розділі колективної монографії авторства Н. Захарової з історії розвитку Інституту бібліотекознавства за роки незалежності [39, с. 174–186]. Основною відмінністю цих заходів є не лише тематичні виставки, презентації, інтерв'ю, екскурсії та лекції, а й розвиток інноваційної форми соціокультурної діяльності – проведення комплексних і багатопланових науково-інформаційних заходів, які включають творчі зустрічі з видатними діячами українського національного руху; відкриття книжково-ілюстративних виставок, наприклад «Помаранчева революція – Євромайдан», фотовиставки «Від Майдану до Майдану...» (понад 100 документальних авторських робіт членів Національної спілки фотохудожників України) [39, с. 174–186], до Дня Соборності України – «Україна у борні» (персональна виставка М. Євтушенка, члена НСХУ), «Воїни світла – герої Майдану» (виставка документів, фотографій з архівів членів Національної спілки фотохудожників України); ряду книжково-інформаційних виставок: «Дипломатія України: презентація держави, історія, традиції, сучасність і перспективи...», «Конституція України, Основний Закон України», до Дня Гідності та Свободи – великі фотовиставки «Дипломатія України: презентація держави, історія, традиції, сучасність і перспективи...», «Українська мрія – Єдність, Свобода і Незалежність», «Земля нескорених» та ін. Певне місце займає воєнна проблематика Києва, яка сьогодні присутня майже в кожній книжковій державній і мистецькій виставці, наприклад тематичний розділ у постійній виставці Фонду президентів України. Запрошуються лектори на теми: історія міста, архітектури, місто-будування, історія культури, музеїв і бібліотек. Експозиційні комплекси виставок і заходів склалися з окремих виставок: книжкової виставки з різних збірань бібліотеки; нотних та образо-творчих видань; видань, унікальних плакатів різних часів тощо. З останніх – фотовиставка «На білому світі столиць є чимало, а Київ на світі один...» (2024); з нагоди 90-річчя відновлення столичного статусу Києва та 530-річчя від часу надання Магдебурзького права Києву (2024), «Архітектура Києва (кінець XIX – початок XX ст.)».

Широку популярність мають серії книжкових виставок з розвитку культури, науки, політики. Лише за 2024 р. було підготовлено виставки: «Видатні діячі світової політики: Вінстон Черчилль (1874–1965), британський політичний та державний діяч, військовик, історик, художник, письменник», «Емануїл Кант», «Франц Кафка: людина свого і нашого часу» та ін. У серії «Видатні українці» відбулися круглі столи на теми: «Київські

філологічні школи і Володимир Перетц (до 190-річчя від дня народження)), «Лев Володимирович Писаржевський (1874–1938) – український учений, хімік, публіцист, педагог»; «Тарас Григорович Шевченко (1814–1861)», «Творчість Лесі Українки у бібліографічних джерелах», «Павло Архипович Загребельний (1924–2009), український письменник» тощо.

Велика увага приділяється розкриттю складу та змісту унікальних фондів, існують постійні експозиції у відділах Інституту рукопису й Інституту книгознавства з історії книжкової культури та книги, готуються тематичні і видові виставки шедеврів з історії видавничої справи, зокрема «Супраське кириличне друкарство: ремесло та мистецтво», «Шеври світової поліграфії – видання колекції Ельзевірів», «Мистецтво румунської стародрукованої книги», «Давнє українське гражданське книговидавництво». Різні підрозділи проводили виїзні виставки, надавали рідкісні книги для представлення на всеукраїнських заходах. Зокрема, це виставка «Врятовані, збережені, повернуті» (до 10-річчя від дня утворення Державної служби контролю за переміщенням культурних цінностей через державний кордон України), яка демонструвалася в приміщенні меморіального комплексу «Національний музей історії Великої Вітчизняної війни 1941–1945 рр.». Організовувалися презентації нових видань, зокрема перевидання Біблії – першого повного українського перекладу Святого Письма, зробленого П. Кулішем, І. Пулюєм, І. Нечуєм-Левицьким. Важливою подією в культурному житті стала презентація публікації Пересопницького Євангелія XVI ст., «Архієрейського Службника і Требника Івана Боярського 1632 року» у Софійському соборі в Національному заповіднику «Софія Київська» (оригінал Службника зберігається в ІР НБУВ як Службник і Требник митрополита Петра Могили) та наукового каталогу Д. Фоменко, І. Цинковської, Г. Юхимця «Мідні гравірувальні дошки українських друкарень XVII–XIX ст.». Значною подією стала участь НБУВ у V Міжнародному фестивалі «Книжковий Арсенал» (2015), де було представлено видання В. Мойсієнка «Лікарство на оспалий умисл чоловічий», Н. Яковенко «У пошуках Нового неба: Життя і тексти Йоанікія Галятовського», С. Шумила «Преподобний Паїсій Величковський “Повість про святий собор” та маловідомі листи» та ін.

Інноваційною формою соціокультурної діяльності стало проведення комплексних соціокультурних та науково-інформаційних заходів, пов'язаних із знаменними датами, зокрема «Пам'ятки історії. Проблеми розвитку української державності на сучасному етапі». Серед доповідачів були відомі вчені, музейники, бібліотекарі, архівісти; проводилися екскурсії, виставки, лекції. Прикладом комплексного заходу є святкування пам'яті Т. Шевченка. З 2014 р., який було проголошено ЮНЕСКО Роком Т. Шевченка, і до сьогодні щорічно в НБУВ проводяться тематичні заходи, зокрема виставки з фондів НБУВ – до святкування дня народження великого українського поета та художника книжково-ілюстративна виставка «Великому Кобзареві присвячується» (плакати з фондів відділу

образотворчих мистецтв НБУВ); фотовиставка за сприяння Фонду фотомистецтва України «Свою Україну любіть... за неї Господа моліть», «Твори Тараса Шевченка слов'янськими мовами», «Виставка українського книжкового знаку», «Тарас Шевченко: видання та переклади в Австрії», «Видання Т. Г. Шевченка у відділі стародруків та рідкісних видань НБУВ», «Прометей українського народу». На порталі НБУВ до ювілею видатного українця було розміщено колекцію «Т. Г. Шевченко», представлену інформаційними блоками – новини, електронні виставки, електронна колекція, бібліографічна база даних. На основі баз даних «Бібліографія творів Т. Г. Шевченка мовою оригіналу» та «Бібліографія перекладів творів Т. Г. Шевченка різними мовами» підготовлено видання «Тарас Григорович Шевченко: бібліографія видань творів», організовано презентацію фотоальбому «Шевченкіана Олександра Саєнка» та демонстрацію фільмів заслуженого журналіста України Б. Гривачевського, видання В. Нечепи, лауреата Національної премії ім. Т. Шевченка, «Джерела українського музичного мистецтва». Урочисто проводилися Дні слов'янської писемності та слов'янських культур, які супроводжувалися виставками, концертами, зустрічами.

У приміщенні НБУВ проводився Всеукраїнський радіодиктант національної єдності, який у прямому ефірі вели Громадське радіо та Суспільне телебачення; сюжети в новинному випуску подали канали «1+1» (випуск ТСН), «24», «ТРК Україна», «112 Україна», інформаційні агенції «Укрінформ», УНІАН, сайт «Український репортер» (2020).

Основна ознака наукових і науково-інформаційних заходів – їх комплексність, що дає можливість усебічно й глибоко проаналізувати проблему, організовуючи проведення заходів з точки зору системного підходу, використати максимальну кількість наукових та інших джерел, що диференційовано змінюються залежно від тематики. Вони висвітлюють питання підтримки людей з інвалідністю. Це – виставки художніх творів осіб з обмеженими фізичними можливостями: «Чарівний батик» Н. Збиковської, «Квіти душі» О. Донської; культурно-мистецька акція з нагоди свята Івана Купала; круглий стіл «Проблеми соціально-культурної реабілітації інвалідів»; тематична виставка друкованих видань з фонду Народної академії творчості інвалідів.

Круглий стіл «Український костюм у часі й просторі» супроводжувався виставками малюнків і художніх творів українського костюма. До відзначення «Року української книги» було проведено Всеукраїнську наукову конференцію «Рік книги і століття знань» (спільно з видавництвами «Наукова думка», «Академперіодика», «Основи», а також з Асоціацією бібліотек України, Українською асоціацією видавців та книгорозповсюджувачів).

НБУВ підтверджує статус національної і водночас залишається великою науково-дослідною установою. У заходах, організованих і проведених у бібліотеці, брали участь різні інституції, зокрема Верховна

Рада України, Головне архівне управління України, Міністерство культури та туризму (нині – Міністерство культури та інформаційної політики), Міністерство охорони навколишнього природного середовища (нині – Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів). До Дня науки в рамках Фестивалю науки відбувся День відкритих дверей, експонувалися книжкові виставки з фондів НБУВ; відбулася презентація проекту «Науково-інформаційний портал НБУВ: стан та перспективи розвитку»; прочитано лекцію на тему: «Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського – головний науково-інформаційний центр країни».

Важливою складовою в культурно-просвітницькій роботі НБУВ була діяльність різних структурних підрозділів. Зокрема, у відділі образотворчих мистецтв було підготовлено 12 тематичних виставок із циклу «Шедеври образотворчого мистецтва в музеях світу», на сайт бібліотеки виставлено електронну версію наукового каталогу О. Донець «Радянський лубок», постійно організовуються «музичні вітальні», де виступають відомі музиканти, проходять практику студенти історико-теоретичного факультету Національної музичної академії України ім. П. І. Чайковського. Мала значний інтерес виставка автографів видатних музикантів з фонду відділу. Вебсторінку «Нотні видання з фондів НБУВ» було підготовлено декількома мовами. На основі англійського варіанта створено компакт-диск “Catalog of the Music in the Vernadsky National Library of Ukraine (The history of a musical of Ukraine)”, що включає електронний варіант видань та інформацію про авторів і два каталоги.

Співробітники Фонду президентів України (директор – В. Удовик) оновлюють по стійну музейну експозицію читального залу; підготували тематичну книжкову виставку «Авторські видання президентів України» та художню виставку із зібрання ФПУ НБУВ під назвою «Київ – столий град Володимира і Ярослава»; експозицію з фонду образотворчих мистецтв, що періодично оновлюється. Інформація про проведені заходи регулярно публікується на сайті «Новини НБУВ», які за змістом і формою виконують функцію електронного літопису. З метою підвищення ефективності використання й забезпечення доступу до документів, що зберігаються в бібліотечних, архівних і музейних фондах, створено єдину інформаційну бібліотечну систему «Бібліотека-XXI».

Розвивається соціальне партнерство із закладами культури та творчими спілками, тривають налагоджені контакти з творчими спілками України, готуються персональні художні виставки творів живопису й декоративно-вжиткового мистецтва, на яких експонуються роботи професійних і самодіяльних митців, з Національною спілкою фотохудожників України, Київською міською асоціацією майстрів народної творчості та ремесел «Творчість», Національною спілкою художників України та ін. У бібліотеці експонувалися численні виставки професійних і самодіяльних митців. Проведено персональні виставки живопису К. Романенко «Червоними і чорними нитками...», Л. Шустерман «Чарівний світ вишивки»; А. Ткаченко

«Цінність людського життя», В. Мусієнка «Малюю світ, який люблю безмежно...», Т. Фокіної «Пейзажі рідного краю». Останніми стали виставки (2024) живопису Ю. Базавлука, члена Національної спілки художників України, художніх робіт викладачів та студентів Архітектурного факультету Київського національного університету будівництва і архітектури (КНУБА). Цей напрям культурно-просвітницької діяльності виконує не тільки просвітницьку, а й психологічну функцію.

На всесвітні катастрофи також звертається увага. Так, за сприяння Посольства США в Україні було організовано фотовиставку «Заголовки історії: світова преса про трагедію 11 вересня 2001 року», фотовиставка «Чорнобиль не має минулого часу» до 30-річчя аварії на Чорнобильській АЕС (роботи членів НСХ України О. Лепетуна, І. Літичевської, Є. Шваба); персональна фотовиставка заслуженого артиста України, фотохудожника О. Дудки «Дивлюсь я на небо...»; персональна фотовиставка О. Мамотова «Заради майбутнього» (до Дня захисника України); фотовиставка «Вірменська спадщина» з нагоди 400-річчя вірменського книгодрукування в Україні (2016); Київський весняний вернісаж.

Активно відбуваються культурно-мистецькі заходи, на яких виступили народний ансамбль «Роксоланія» Київського національного університету ім. Т. Шевченка, інструментально-хореографічний ансамбль «Галата» Асоціації культури ім. Мевляни (Туреччина); запрошуються народні колективи. Про заходи і виставки, організовані в НБУВ, систематично повідомлялося через засоби масової інформації (телебачення, радіо, преса). Результатом плідної співпраці із журналістами стали численні публікації та оголошення про культурні події в бібліотеці, які побачили світ на сторінках газет.

Іншим важливим напрямом інформаційної діяльності НБУВ, популяризації багатих універсальних фондів є екскурсійна робота. Для читачів, гостей, студентів, аспірантів і співробітників бібліотеки щороку проводяться оглядові та навчальні екскурсії, що значно розширює загальні знання про головну бібліотеку України, її діяльність, підвищує імідж НБУВ. Щорічно проводиться понад 200 екскурсій – як оглядових по головному корпусу НБУВ, так і тих, що знайомлять з експозиціями певних структурних підрозділів, відділів НБУВ – Фонду президентів України, Інституту рукопису, Інституту книгознавства та ін. Наприклад, у відділі стародруків та рідкісних видань під час екскурсій читачів знайомлять з історією світової книги; в Інституті рукопису – з історією писемності та колекціями інших народів, зокрема греків, поляків, турків, татар та ін. Важливе значення в соціокультурній діяльності такої великої установи, як НБУВ, має бібліотечна реклама. Було налагоджено й підвищено рівень підготовки рекламної інформаційної продукції, зокрема афіш, запрошень, пресрелізів, каталогів. З використанням сучасних технологій стали оформлювати книжкові виставки. Нового змісту організація культурно-просвітницької роботи набула завдяки впровадженню новітніх технологій, зокрема

можливостей використання локальної мережі НБУВ, ресурсів інтернету. Це дало змогу підрозділам бібліотеки активно публікувати презентації книжкових виставок, електронні колекції документів, інформацію про різні заходи в розділі «Новини» на вебсайті бібліотеки. Креативні підходи до соціокультурної діяльності відбито в напрямі «Електронний літопис як форма історії Бібліотеки» – реклама в соціальних мережах (фейсбук). Останніми роками зростає роль соціальних мереж («Х», «Інстаграм», «Тумблер», «Гугл+», «Телеграм» та ін.). У зв'язку зі змінами законодавства України щодо інформаційної політики в НБУВ було створено пресслужбу (2013) [40]. Серед основних завдань служби – забезпечення конституційного права громадян на інформацію й доступу до неї; підготовка інформаційних матеріалів про діяльність НБУВ і забезпечення їх оприлюднення в друкованих та електронних засобах масової інформації, інтернет-порталах; анонсування запланованих у НБУВ заходів, взаємодія зі ЗМІ. Серед успішних проєктів треба відзначити програму «Прогулянки містом» на каналі «Київ» – телеподорож до найбільшої духовної скарбниці нашої країни Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського. Пресслужба НБУВ організовувала свою діяльність як комунікатор між бібліотекою та суспільством, а також сприяла оптимальній взаємодії наукової установи з різними категоріями користувачів, популяризації її діяльності в ЗМІ. У межах взаємодії зі ЗМІ було організовано ряд інтерв'ю на вітчизняних телеканалах – «Інтер», 5 канал, ICTV, «24», «Україна», «Київ», «Україна», в інформагентстві Укрінформ та ін. Успішним проєктом є офіційне представництво в мережі «Фейсбук» – офіційна сторінка НБУВ, сторінки окремих підрозділів, які здійснюють комунікацію з окремими цільовими групами користувачів.

Поєднання традиційних форм і методів – завдяки використанню сучасних технічних засобів – значно підсилює реалізацію функції соціокультурної діяльності Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського [39, с. 160–198]. Інститут біографічних досліджень [41], Інститут архівознавства проводять широку популяризацію наукової спадщини НАН України, що зберігається в документах інститутів [42]. Інститут інформаційних технологій [32] безпосередньо реалізує функції підготовленого науковцями НБУВ в аспектах технічного забезпечення залучення до культурного обігу цифрових колекцій культурної спадщини, організовує сайти, портали, дає можливість розкрити повною мірою ресурси спадщини за допомогою сучасних електронних засобів. Окремий фонд сформовано в складі Фонду президентів України (далі – ФПУ).

Для загального уявлення про велику соціокультурну роботу, тісно пов'язану з розробленням унікальних фондів і наданням їх у суспільне користування, можна посилатися на опублікований ресурс Інституту рукопису НБУВ [43], який організує та проводить велику популяризаційну діяльність, бере участь у міжнародних культурних проєктах і заходах. У монографічному розділі «Популяризація наукових знань, соціокультурна та

видавнича діяльність, обслуговування читачів» (О. Степченко, А. Сукало) і додатках ідеться про такі проекти та заходи: виставки, презентації, лекції, зустрічі, зйомки документальних і художніх фільмів, екскурсії (оглядові, тематичні), інтерв'ю, престури, публічні лекції-презентації для студентів ЗВО тощо [43, с. 303–476].

Інститут книгознавства володіє цінними колекціями в п'яти розділах з фондів меморіальної спадщини [44], організовує постійні та тимчасові експозиції з цінних і рідкісних книжок й історичних колекцій, музичної, образотворчої та іншої літератури, про які було згадано вище. Окремі науково-дослідні відділи й структури, зокрема Служба інформаційно-аналітичного забезпечення та Національна юридична бібліотека, орієнтовано на популяризацію наукової та інформаційно-аналітичної продукції.

Бібліотечні підрозділи – пресознавства, національної бібліографії, технологій електронного науково-інформаційного обслуговування та ін. – виконують завдання комплектування, обліку, зберігання, збереження спеціалізованих і загальнодержавного універсального фондів, у тому числі фонду історико-культурної спадщини України та світу.

Унікальним є на сьогодні досвід СКД, що проводить Фонд президентів України, який було засновано як структурний підрозділ Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського згідно з Указом Президента України від 5 квітня 1996 р. № 244 (244/96). Тому матеріали з проблематики інституту президентства формуються, зберігаються та досліджуються саме в НБУВ, яка є визнаним національним і міжнародним соціокультурним та інформаційним центром, що додатково підвищує іміджевий статус цього інституту.

Бібліотечно-музейно-архівна колекція ФПУ має значну історико-культурологічну функцію [45]. Об'єктами значного інтересу з боку відвідувачів фонду зазвичай є колекція подарунків, як від керівників іноземних держав, так і від громадян України та багатьох інших держав, – книги, твори образотворчого й декоративно-ужиткового мистецтва, сувеніри, листівки тощо, отримані від усіх президентів України впродовж їх перебування на найвищій посаді держави.

ФПУ розгортає значну виставкову, екскурсійну та презентаційну діяльність, фонд вирізняється відсутністю цілеспрямованого комплектування, різножанровістю музейних предметів, постійною оновленістю й необхідністю постійної роботи з текстами [24]. Президентську колекцію фонду представлено музейними, книжковими та архівними експонатами, що мають значний культурологічний інтерес для оцінювання не лише характеру міжнародних і внутрішньополітичних відносин, а й найкращих зразків культури свого часу, що акумульована в подарунках президентам, ментальних уявлень дарувальників різних верств населення України щодо поваги та цінності президентської влади в людей, які пов'язані із закріпленими у свідомості сподіваннями, традиціями,

нормами, звичаями різних держав та безпосередньо України [46]. Усе разом має історико-культурне та джерелознавче значення для соціального висвітлення особистості президента як національного символу держави, її політичної культури, у тому числі міжкультурного спілкування, сприяє розвитку філософії й соціології духовної культури [47]. Особливою увагою користується постійно діюча музейна колекція, яка продовжує щорічно поповнюватися новими експонатами, що відображають історичний час України через президентську владу. Виставку відвідує багато вітчизняних і зарубіжних користувачів різних вікових категорій, значна кількість закордонних користувачів цікавиться електронними ресурсами ФПУ [24]. Подарунки президентам є окремим культурологічним об'єктом, який несе в собі навантаження національної пам'яті, але представляє сучасну культуру в значному символічному аспекті президентської влади.

Виставки користуються великою популярністю в школярів, студентів, журналістів, співробітників різноманітних установ і підприємств [24]; передбачається розвиток специфічних форм екскурсій, таких як онлайн-екскурсії та екскурсії для дітей, школярів і дорослих з особливими потребами, а також підготовка тематичних роликів, екскурсій та виставок на замовлення тощо.

Розвивається велика міжнародна діяльність, яка активізувалася під час війни. Як член Конференції європейських національних бібліотекарів, Консорціуму європейських наукових бібліотек, ІФЛА НБУВ бере участь у міжнародному книгообміні, численних міжнародних культурних подіях, виставках, проєктах, які розкривають її діяльність в усіх напрямках соціокомунікаційної та наукової роботи, що висвітлюється у відповідних розділах монографій авторства Т. Арсеєнко, С. Мирончука, Л. Дем'янюк [48].

Висновки. НБУВ проводить значну соціокультурну роботу з унікальними різнотиповими та політематичними історико-культурними фондами найбільшої наукової бібліотеки України як об'єкта національного культурного надбання. Соціокультурні практики таких бібліотек складаються із цілісної широкої взаємопов'язаної системи заходів, спрямованих на дослідження, збереження та популяризацію культурної спадщини як ретроспективного й сучасного культурного потенціалу з усіх сфер історичного розвитку України, визначаються існуванням у єдиному просторі наукового та культурного потенціалу, подальшого розвитку культурної пам'яті держави, стають невичерпним джерелом для ментального розвитку людини й укріплення духовного стану українського суспільства, можливості спротиву негативним впливам і пропагандистському тиску з боку агресорів, а також для формування й збереження історичної пам'яті.

Основними функціями бібліотек як установ культури у сфері соціокультурної діяльності є інформаційні, просвітницькі, пізнавальні, культурно-виховні, розважальні тощо. Проте наукові бібліотеки, особливо

національні та універсальні за змістом, які ведуть велику науково-дослідну роботу як у розробленні фондів, так і засобів обслуговування сучасної науки, у тому числі таких, що є науковими бібліотечними центрами з національним статусом, мають свої особливості. Публічні та масові бібліотеки виробляють свої соціокультурні заходи, форми, методи бібліотечно-інформаційного обслуговування різних категорій читачів, надають відкритий простір для освіти, спілкування, дозвілля, читання та неформального спілкування. У наукових бібліотеках присутня орієнтація на наукову аудиторію, основну увагу приділяють науковим методам формування продукту культури СКД. Завдяки СКД бібліотека виступає культурно-цивілізаційним феноменом, що володіє універсальною компетенцією щодо всіх досягнень культури та цивілізації.

Соціокультурні практики наукових національних бібліотек складаються із цілісної взаємопов'язаної системи напрямів: виставкових (тематичні експозиції актуальних джерел для формування національної та історичної пам'яті, а також тяглості й перспективи духовного зміцнення сучасного суспільства); презентаційних (концентрація уваги на видавничому продукті бібліотеки та продуктах учених, що розробляють теми історико-культурних фондів, презентації видань наших колег як безпосередньо в приміщеннях бібліотеки, так і на онлайн-ресурсах цифрової спадщини); культурно-просвітницьких (підготовка та участь у загальнодержавних заходах просвітницького характеру в контексті бібліотечної діяльності – фестивалі, форуми, свята тощо); науково-просвітницьких (участь у пропаганді нових знань, у лекційній діяльності; екскурсійно-бібліотечних (бібліотека як об'єкт культурної спадщини, розкриття її історії, різних аспектів діяльності; екскурсії, що ознайомлюють з музейно-архівно-бібліотечною діяльністю, відвідування бібліотечних фондів у різних відділах, де зберігаються раритети та цінні колекції); соціокомунікаційних (реалізація соціокультурної комунікаційної функції НБУВ як загальнокультурного центру держави, надання доступу для проведення спільних актуальних заходів установам культури, науки, дипломатичним службам, профільним міжнародним організаціям, які перебувають у договірних відносинах або постійному зв'язку з НБУВ тощо).

Окремим можна вважати науково-інформаційний напрям – інформування про важливі публікації та події в діяльності споріднених установ, що обмінюються інформаційним потенціалом історико-культурної спадщини. Інноваційним є зародження й розвиток комплексних соціокультурних і науково-інформаційних заходів.

Конкретні форми і видозміни залежать від загального інформування про бібліотечні фонди як об'єкт культури для виконання спеціальних запитів від різних установ, громадських організацій та окремих соціальних груп населення щодо підготовки інформації більш поглибленого характеру, для задоволення особистих інтересів або використання в освіті, роботі.

Список бібліографічних посилань

1. Новальська Ю. Соціально-комунікативна функція бібліотек для дітей як культурно-дозвіллевих центрів. *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського*. 2011. Вип. 32. С. 110–117.
2. Пристай Г. І. Формування культурно-мистецького середовища в бібліотеці (на матеріалі Обласної універсальної наукової бібліотеки ім. І. Франка). *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2014. № 2. С. 10–15.
3. Спіріна Т. П., Безносьок О. О., Дубич К. В. До проблеми формування соціокультурних цінностей особистості. *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи* : наук. зб. Умань, 2007. Вип. 21. С. 161–167.
4. Інформаційна складова соціокультурної трансформації українського суспільства : монографія / О. С. Онищенко, В. М. Горовий, В. І. Попик та ін. Київ, 2012. 254 с.
5. Соціокультурна діяльність: Публічні бібліотеки / упоряд. С. Кравченко, І. Цуріна. Київ, 2005. 67 с.
6. Лупіка Л. Сучасні бібліотеки – відкритий простір для освіти, спілкування і дозвілля. *Бібл. форум України*. 2015. № 2. С. 27–28.
7. Федорченко Н. Соціокультурна діяльність Богуславської ЦРБ. *Бібл. планета*. 2018. № 1. С. 23–25.
8. Матвійчук О. Є. Бібліотека як соціокультурний інститут: освітньо-виховна місія. *Вісн. Нац. авіац. ун-ту. Серія «Філософія. Культурологія»*. 2010. № 2. С. 155–160.
9. Бутко Л. В., Василенко Д. П., Саранча В. І. Соціокультурна діяльність бібліотеки в умовах її цифровізації. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2022. № 1. С. 19–26.
10. Гранчак Т. Ю. Участь бібліотек у реалізації політики пам'яті: теоретичні і прикладні аспекти. *Укр. журн. з бібліотекознавства та інформ. наук*. 2020. № 5. С. 10–28. <https://doi.org/10.31866/2616-7654.5.2020.205727>
11. Воскобойнікова-Гузєва О. Соціальне партнерство як чинник розвитку бібліотечно-інформаційної сфери України. *Бібл. вісн.* 2014. № 4. С. 3–7.
12. Захарова Н. Академическая библиотека – центр духовной культуры государства. *Библиотеки нац. акад. наук: проблемы функционирования, тенденции развития* : науч.-практ. и теорет. сб. Киев, 2018. Вып. 16. С. 175–181.
13. Коваль Т., Матвійчук Л., Прокошина І. Основні тенденції та концептуальні засади розвитку соціокультурної діяльності наукової бібліотеки. *Бібл. вісн.* 2023. № 3. С. 17–35. <https://doi.org/10.15407/bv2023.03.017>
14. Онищенко О. Адаптація бібліотек до «життя в цифрі». *Бібл. вісн.* 2020. № 1 (255). С. 3–8.

15. Серода Т. Актуальні аспекти соціокультурної діяльності Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. *Підвищення ефективності діяльності бібл.-інформ. комплексу в умовах цифровізації* : наук.-метод. зб. Київ, 2022. С. 201–211.
16. Бублик О. Г. Досвід популяризації читання в українських наукових бібліотеках у контексті соціокультурної діяльності. *Альм. науки*. 2018. № 4/2 (13). С. 4–10.
17. Бублик О. Г. Завдання соціокультурної діяльності наукової бібліотеки у законодавчих актах щодо розвитку духовних цінностей. *Бібліотека. Наука. Комунікація: 100-річчя Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського* : матеріали міжнар. наук. конф. (Київ, 6–8 лист. 2018 р.). Київ, 2018. С. 18–22.
18. Бублик О. Г. Наукова бібліотека як лекційний майданчик. *Бібліотека. Книга. Наука* : матеріали наук. семінару (Київ, 24–25 квіт. 2018 р.). Київ, 2018. Вип. 1. С. 60–62.
19. Булахова Г. І. Перспективи використання інструментарію соціальних медіа для просування бібліотечних продуктів і послуг. *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського*. Київ, 2019. Вип. 55. С. 80–91.
20. Греськів О. О. Стратегія соціокультурної діяльності наукової бібліотеки: на прикладі Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаника. *Сучасні проблеми діяльності бібліотеки в умовах інформаційного суспільства* : матеріали VI Міжнар. наук.-практ. конф. (10–11 верес. 2015 р., Львів). 2015. С. 79–85.
21. Зубко Н. Репрезентація художньої літератури кінця XIX – початку XX ст. у виданнях Наукового товариства імені Шевченка (за матеріалами цифрової колекції Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаника). *Бібл. вісн.* 2024. № 1 (273). С. 54–63. <https://doi.org/10.15407/bv2024.01.054>
22. Кулеша Н. До історіографії українського пресознавства: «Українська преса в Україні та світі XIX–XX ст.» (т. 1–7). *Укр. інформ. простір*. 2023. Ч. 12. С. 196–211.
23. Мельник-Хоха Г., Мудроха В. Електронна інфраструктура Львівської Національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаника. *Бібл. вісн.* 2023. № 2. С. 7–17.
24. Мудроха В. Особливості соціокультурної діяльності ЛННБ України ім. В. Стефаника у часі воєнного стану. *Бібліотека. Наука. Комунікація. Інтеграція у міжнародний бібліотечний простір* : матеріали міжнар. наук. конф. (8–10 жовт. 2024 р.) : у 2 т. 2024. Т. 1. С. 142–148.
25. Бойко О. Г. Екскурсійна діяльність Фонду Президентів України: нові виклики. *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського*. Київ, 2021. Вип. 61. С. 337–348.
26. Левченко А. С. Розвиток сучасних напрямів екскурсійної діяльності: екскурсія-квест. *Сталий розвиток міст* : матеріали XII Всеукр. студент. наук.-техн. конф. (84-та студент. наук.-техн. конф. ХНУМГ ім. О. М.

Бекетова) (23–25 квіт. 2019 р., Харків).

27. Мирончук А., Арсеєнко Т. Цифровізація культурної спадщини – невід’ємна складова діяльності бібліотек в умовах глобальних викликів і загроз. *Архасівські читання: історичні та краєзнавчі дослідження: виклики та перспективи* : матеріали XII і XIII Міжнар. наук. конф. (20 трав. 2022 р.; 26–27 трав. 2023 р.). Миколаїв : МНУ ім. В. О. Сухомлинського, 2023. С. 142–145.

28. Натаров О. Популяризація науки в умовах війни: роль наукових бібліотек. *Бібліотека. Наука. Комунікація. Актуальні питання збереження та інноваційного розвитку наукових бібліотек* : матеріали міжнар. наук. конф. (3–5 жовт. 2023 р.). Київ, 2023. С. 389–393. URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/everlib/item/er-0004726> (дата звернення: 21.05.2024).

29. Аксьонова Н. Бібліотерапія як напрям діяльності бібліотек в умовах російсько-української війни. *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського*. Київ, 2022. Вип. 64. С. 107–119.

30. Башун О. В. Трансформація універсальної бібліотеки як культурно-інформаційного центру регіону : автореф. дис. ... канд. пед. наук / Київ. нац. ун-т культури і мистецтв. Київ, 2001. 18 с.

31. Натаров О. Інформаційно-аналітичні продукти бібліотек як засіб популяризації української науки. *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського*. Київ, 2019. Вип. 53. С. 119–144.

32. Формування цілісного соціокультурного простору України як складова консолідаційних національних стратегій : монографія / О. С. Онищенко [та ін.]. Київ, 2022. 224 с. URL: <https://irbis-nbuv.gov.ua/everlib/item/er-0004207> (дата звернення: 16.07.2024).

33. Культура. *Вікіпедія* : вільна енциклопедія. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Культура> (дата звернення: 16.08.2024).

34. Добровольська В. В. Інформаційно-документаційне забезпечення розвитку соціокомунікаційного простору культури в Україні : [монографія] / М-во культури, молоді та спорту України, Нац. акад. керів. кадрів культури і мистецтв. Київ : НАКККиМ, 2020. 395 с.

35. Бібліотечні портали знань : монографія / Т. Ю. Власова, О. І. Воцєнко, С. В. Галицька, С. С. Гарагуля та ін. Київ, 2022. 378 с. URL: <https://irbis-nbuv.gov.ua/everlib/item/er-0004512> (дата звернення: 12.08.2024).

36. Цифрові бібліотечно-інформаційні ресурси у розбудові наукового сегмента національного інформаційного простору / Л. Дубровіна, К. Лобузін, С. Гарагуля, Л. Коновал та ін. ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2021. 420 с. URL: <https://irbis-nbuv.gov.ua/everlib/item/er-0004171> (дата звернення: 12.09.2024).

37. Дубровіна Л., Киридон А., Матяш І. Архіви, бібліотеки та музеї – джерельна основа національної пам’яті, культурної спадщини України. *Бібл. вісн.* 2017. № 1. С. 3–10.

38. Дубровіна Л. А. Центри збереження і розвитку інформаційного документного ресурсу національної пам’яті. *Технології розвитку і захисту*

нац. інформ. простору. Київ, 2015. С. 198–282.

39. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського: бібліотекознавство та бібліотечна діяльність в інноваційному процесі розвитку (2002–2020): [монографія] / О. М. Василенко, Т. М. Коваль, Т. Л. Кулаковська та ін. ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського ; відп. ред. Василенко О. М. ; наук. ред. Клименко О. З. Київ, 2022. 507 с.

40. Поперечная Л. Пресс-служба НБУВ – инструмент конструктивного взаимодействия библиотеки и СМИ. *Библиотеки нац. акад. наук: проблемы функционирования, тенденции развития*. 2017. Вып. 15. С. 23–32.

41. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського: розвиток національної бібліографії, біографічних досліджень та науково-бібліографічної діяльності (2000–2019) : монографія / В. І. Попик, І. Д. Войченко, Т. В. Добко, С. С. Кіраль та ін. ; відп. ред. В. І. Попик. Київ, 2019. 252 с. URL: <https://irbis-nbuv.gov.ua/everlib/item/er-0004516> (дата звернення: 02.09.2024).

42. Інститут архівознавства Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського: формування та дослідження Архівного фонду Національної академії наук України (2000–2020) : монографія / відп. ред. О. С. Онищенко ; авт. кол.: Г. В. Індиченко, Л. О. Матвійчук, К. Є. Новохатський, Л. М. Яременко ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Ін-т архівознавства. Київ, 2021. 350 с. URL: <https://irbis-nbuv.gov.ua/everlib/item/er-0004199> (дата звернення: 08.09.2024).

43. Інститут рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського: формування фонду, науково-дослідницька та науково-інформаційна діяльність, створення електронного ресурсу (2000–2021) : колективна монографія / авт. кол.: Т. О. Батанова, О. П. Бодак, О. М. Гальченко та ін. / відп. ред. Л. А. Дубровіна. Київ, 2021. 516 с. URL: https://irbis-nbuv.gov.ua/E_LIB/PDF/er-0004198.pdf (дата звернення: 12.09.2024).

44. Історико-культурні фонди Інституту книгознавства Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського: дослідження, організація доступу та створення електронного ресурсу (2000–2020): монографія / відп. ред. Г. І. Ковальчук. Київ, 2021. 616 с.

45. Фонд Президентів України. *Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського* : вебсайт. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/node/48> (дата звернення: 12.09.2024).

46. Дари послів та інші експонати. *Національна академія наук. Повідомлення НАН України* : вебсайт. 2023. 9.08. URL: <https://www.nas.gov.ua/UA/Messages/Pages/View.aspx?MessageID=10392> (дата звернення: 12.10.2024).

47. Удовик В. М. Бібліотечно-музейно-архівна колекція Фонду Президентів України в Національній бібліотеці України імені В. І. Вернадського: історико-культурологічний аспект / В. М. Удовик, Л. О. Матвійчук. *Рукописна та книжк. спадщина України*. 2024. № 2. С. 186–199.

<https://doi.org/10.15407/rksu.33.186>

48. Demianiuk L. V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine: Library diplomacy and building international relations during the crisis time. *Magazin Bibliologic*. 2023. No. 3-4. Pp. 73-78. <https://doi.org/10.5281/zenodo.10781701>

(Джерело: Матвійчук Л. Соціокультурні практики діяльності Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського в розвитку інформаційно-комунікаційного простору / Л. Матвійчук // Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. – 2024. – Вип. 73. – С. 41–73. doi: <https://doi.org/10.15407/np.73.041>).

06.08.2025

Партнерська рука допомоги Туреччини

Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського не лише зберігає мільйони найбільших в Україні за обсягом документно-інформаційних ресурсів фонду. Вона також має й поліграфічну складову в своїй діяльності. Щороку НБУВ видає значний обсяг поліграфічної продукції на власній друкарській базі, а це близько 50 фундаментальних видань з унікальним змістом ([Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського](#)).

[Докладніше див. додаток 34](#)

12.08.2028

Лагута Л.

Коли бібліотеки зберігають і творять майбутнє

Важко не захоплюватися бібліотеками, які, попри непрості реалії сьогодення, знаходять нові шляхи для розвитку. Одним із надійних партнерів у цьому залишається **Український культурний фонд** – інституція, що допомагає бібліотекам втілювати інноваційні ідеї та зберігати національну культурну спадщину ([Публічна бібліотека об'єднаної територіальної громади](#)).

[Докладніше див. додаток 35](#)

20.08.2025

Друзі! Долучайтесь до премії EIFL за інновації у публічних бібліотеках!

Премію EIFL за інновації у публічних бібліотеках буде присуджено бібліотекам, які інтегрують STEAM-активності (наука, технології, інженерія,

мистецтво та математика) у свої послуги та програми ([Українська бібліотечна асоціація/Ukrainian Library Association](#)).

Кінцевий термін подачі заявок – 10 листопада 2025 року.

[Докладніше див. додаток 36](#)

02.08.2025

Ділимося можливостями стажувань для бібліотекарів:

Дві великі французькі бібліотеки – Публічна інформаційна бібліотека та Національна бібліотека Франції – оголошують прийом заявок на стажування у 2026 році. Ці стажування призначені для іноземних фахівців у галузі книги, які володіють французькою мовою. Французький інститут в Україні запрошує українських бібліотекарів та фахівців книжкової сфери представити свої проєкти та подавати кандидатури ([Українська бібліотечна асоціація/Ukrainian Library Association](#)).

Докладніше: <https://institutfrancais-ukraine.com/.../bibliothecaires2...>

07.08.2025

«Бібліотеки розвивають цифрову грамотність задля посилення стійкості громад та відновлення» – новий етап проєкту з цифровізації

ВГО Українська бібліотечна асоціація розпочала новий етап проєкту з підвищення спроможності Хабів цифрової освіти під назвою: **«Бібліотеки розвивають цифрову грамотність задля посилення стійкості громад та відновлення»**. Ініціатива втілюється за підтримки [Програми розвитку ООН \(ПРООН\) в Україні](#) у межах [«Проєкту підтримки Дія»](#), що реалізується за фінансування Швеції, та у співпраці із [Міністерством цифрової трансформації України](#) ([Українська бібліотечна асоціація](#)).

Реалізація нового етапу проєкту відбуватиметься упродовж 2025-2026 рр. в усіх областях України.

[Детальніше](#)

12.08.2025

ПБ України в умовах російської збройної агресії: результати XIII етапу дослідження

Національною бібліотекою України імені Ярослава Мудрого проведено XIII етап дослідження «Публічні бібліотеки України в умовах російської збройної агресії», метою якого є моніторинг стану публічних бібліотек регіонів під час російської збройної агресії станом на 30.06.2025 р. та аналіз її

впливу на діяльність публічних бібліотек України ([Публічна бібліотека об'єднаної територіальної громади](#)).

В опитуванні взяли участь головні регіональні методичні бібліотечні центри – обласні універсальні наукові бібліотеки, Київська обласна бібліотека для дітей, Публічна бібліотека імені Лесі Українки для дорослих м. Києва, Донецька та Київська обласні бібліотеки для дітей.

Результати попередніх етапів опубліковані в блозі «Публічна бібліотека територіальної громади».

[Детальніше](#)

19.08.2025

Горчинська В.

Бібліотеки для суспільної стійкості: досвід України та міжнародні практики (ч. 1)

Публічні бібліотеки – це не просто сховище книг, а живі й відкриті простори, що підтримують розвиток кожної громади. Вони забезпечують вільний та рівний доступ до знань, допомагають людям орієнтуватися у світі інформації та приймати свідомі рішення. Тут кожен – незалежно від віку, освіти чи життєвих обставин – може знайти ресурси для навчання, саморозвитку та творчості ([Публічна бібліотека об'єднаної територіальної громади](#)).

Бібліотеки поєднують у собі функції освітніх, культурних і соціальних центрів. Вони пропонують широкий спектр можливостей: від дитячих занять і курсів медіаграмотності до тренінгів для дорослих, від класичних книжкових колекцій до електронних ресурсів і майстер-класів. Це простір, де можна не лише отримати інформацію, а й поділитися досвідом, поспілкуватися, знайти підтримку та натхнення.

Війна та збройна агресія завдають не лише фізичних руйнувань, а й глибоких соціальних потрясінь: руйнується інфраструктура, втрачається почуття безпеки, обриваються соціальні зв'язки, порушується доступ до освіти та достовірної інформації. У таких умовах бібліотеки стають важливими опорами для громади. Вони швидко адаптуються, беручи на себе роль надійного джерела перевірених відомостей, центру координації та взаємодопомоги.

[Детальніше](#)

Читайте також: [Бібліотеки для суспільної стійкості: досвід України та міжнародні практики \(ч. 2\)](#)

Наукова комунікація

08.08.2025

Продовжено безкоштовний доступ до ресурсів міжнародного проєкту Research4Life для українських університетів та наукових установ

Research4Life – системний партнер України у сфері наукової інформації. Від початку повномасштабного вторгнення програма послідовно підтримує українську наукову та освітню спільноту, забезпечуючи безкоштовний доступ до якісних міжнародних ресурсів. Така підтримка є важливим внеском у збереження наукового потенціалу України, розвиток освіти та продовження інтеграції у світовий дослідницький простір – попри виклики воєнного часу ([Міністерство освіти і науки України](#)).

[Докладніше див. додаток 37](#)

Доступна публікація наукових статей у відкритому доступі зі знижкою або без сплати APC

ДНТБ України нагадує дослідникам України, що завдяки партнерству з провідними міжнародними науковими платформами та консорціумами – Clarivate, EIFL, Elsevier, Research4Life, Bentham Science – українські дослідники отримали унікальну можливість публікувати свої наукові статті у відкритому доступі зі знижкою або без сплати за обробку статті APC (Article Processing Charges) ([Державна науково-технічна бібліотека України](#)).

Ці угоди укладені спрямовані на підтримку наукової спільноти України в умовах глобальних викликів.

Що це означає для дослідника?

Ви можете обрати журнал зі списку, що підтримує пільгові умови для авторів з України.

Ознайомитися з детальними умовами публікації для кожного видавця.

Отримати скасування або знижку на оплату APC для публікації у відкритому доступі.

Відмова має здійснюватись автоматично, і видання чітко повідомляють про це автора під час процесу публікації.

Де знайти інформацію?

Перейдіть за посиланням на сторінках ресурсів як показано нижче.

Перегляньте повний список журналів, що беруть участь у програмі.

Дізнатися, як скористатися пільгами від кожного видавця.

[Scopus](#)

07.08.2025

ІНФОРМАЦІЯ ЩОДО ПІДКЛЮЧЕННЯ ЛОКАЛЬНИХ РЕПОЗИТАРІЇВ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ТА НАУКОВИХ УСТАНОВ ДО НРАТ

На офіційному вебпорталі Національного репозитарію академічних текстів у розділі «Локальні репозитарії» опубліковано інформацію про те, як українські заклади вищої освіти та наукові установи можуть інтегрувати власні репозитарії до НРАТ ([Національний репозитарій академічних текстів](#)).

Розпорядником НРАТ наразі забезпечена технічна та програмна можливість підключення ресурсів, побудованих на програмному забезпеченні DSpace, EPrints, OJS, а також з використанням інших програмних систем. Описана загальна схема взаємодії НРАТ із ЗВО і НУ, запропоновані канали для спілкування із командою Нацрепозитарію, опубліковані інструктивні матеріали щодо програмно-технічної взаємодії із НРАТ, наведений повний текст договору / оферти. Ця інформація буде корисною для адміністраторів локальних репозитаріїв та осіб, які здійснюють підготовку документів з акредитації освітніх програм і державної атестації наукових установ та закладів вищої освіти.

Детальніше: <https://qrcode.net/qrcode/pGbAW>, <https://qrcode.net/qrcode/BuGa8>, <https://qrcode.net/qrcode/tq6fs>

12.08.2025

Розвиток дослідницького потенціалу в Україні: відкрито реєстрацію на серію вебінарів НФДУ та Science Europe

Мета серії вебінарів SE–НФДУ – надати українським науковцям інструменти і знання для ефективнішого управління дослідницькими проєктами та впровадження найкращих міжнародних практик ([Національний фонд досліджень України](#)).

[Докладніше див. додаток 38](#)

Europa Media Trainings проведе 5 безкоштовних вебінарів з управління проєктами Програми «Горизонт Європа» протягом 8-12 вересня 2025 року

Відділ «Офіс Горизонт Європа в Україні» НФДУ інформує, що з 8 по 12 вересня відбудеться серія практичних вебінарів, що охоплюють ключові аспекти роботи з проєктами Програми «Горизонт Європа»: звітність, внесення змін, впровадження результатів, технічні рев'ю та комунікацію. Ці заходи стануть у нагоді координаторам, менеджерам, фінансовим та адміністративним спеціалістам, які працюють із проєктами або планують подавати нові заявки ([Офіс Горизонт Європа в Україні](#)).

[Докладніше див. додаток 39](#)

14.08.2025

Новий інструмент для прозорості роботи з ШІ у науці

Поки ChatGPT і його родичі пишуть “унікальні” курсові та дипломні, у світі намагаються розв’язати *просте* питання: як чесно сказати, що до вашої наукової роботи доклав руку штучний інтелект? [Генеративний ШІ](#) уже став повсякденним інструментом для науковців, авторів, редакторів, [бібліотекарів](#). Він допомагає планувати дослідження, аналізувати дані, писати тексти, редагувати та створювати візуалізації. Але як зрозуміти, хто, коли та для чого застосовував ШІ? Як забезпечити прозорість і чесність наукових публікацій? [\(Пан Бібліотекар\)](#).

[Докладніше див. додаток 40](#)

21.08.2025

SERVIS IDENTIFIC ДЛЯ ПІДТРИМКИ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ

Identific – сервіс, який позиціонує себе як засіб ефективної підтримки академічної етики завдяки якісній перевірці на наявність плагіату та згенерованого ШІ тексту [\(Національний репозитарій академічних текстів\)](#).

Він може бути корисним для здобувачів освіти, педагогів, науковців і видавців. На офіційному сайті Identific розміщена інформація про те, що сервіс поділяє академічні цінності, будує взаємини з партнерами на основі довіри, лояльності й поваги, використовує інновації та прагне мінімізувати негативний вплив на навколишнє середовище, використовує екологічно чисті практики. Комплексне рішення для академічної доброчесності від Identific включає детектор штучного інтелекту, перевірку плагіату, виявлення шахрайств та можливість інтеграції до LMS-платформ (зокрема – Moodle, Canvas, Blackboard, Schoology).

[Детальніше](#)

29.08.2025

SERVIS TURNITIN

Turnitin являє собою американський сервіс аналізу академічних текстів, створений для всебічної підтримки академічної доброчесності [\(Національний репозитарій академічних текстів\)](#).

З 1998 року він надає освітянам послуги з ідентифікації запозичень для задоволення потреб викладачів і студентів. Сервіс побудований на сучасних технологічних і програмних рішеннях, а також використовує велику базу даних наукового контенту.

[Детальніше](#)

07.08.2025

ВИКОРИСТАННЯ ІНСТРУМЕНТІВ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ ДЛЯ ДОСЛІДЖЕНЬ

На сайті Times Higher Education опублікована стаття Еріка Цуя «Чотирьохетапна структура категоризації інструментів штучного інтелекту для досліджень» ([Національний репозитарій академічних текстів](#)).

У ній йдеться про те, як використовувати інструменти штучного інтелекту на кожному етапі процесу дослідження.

[Докладніше див. додаток 41](#)

Зарубіжний досвід наукової діяльності

26.08.2025

By David Matthews

How FP10's budget compares to Horizon Europe

У липні Європейська Комісія оголосила про [свої довгоочікувані плани](#) щодо наступної Рамкової програми з досліджень та інновацій (FP10), яка має розпочатися у 2028 році ([Science|Business](#)).

Основні показники звучали багатообіцяюче: запропонований бюджет становить 175 мільярдів євро на сім років, що значно перевищує початковий бюджет у 95,5 мільярда євро для поточної програми «Горизонт Європа».

[Детальніше](#)

07.08.2025

By Eleonora Francica and Juliette Portala

The six months that shaped the future of Horizon Europe

Першу половину 2025 року Брюссель був поглинутий дебатами щодо майбутнього програми ЄС з досліджень та інновацій, які завершилися законодавчою пропозицією, що спростувала давні чутки про закриття програми «Горизонт Європа» ([Science|Business](#)).

[Детальніше](#)

07.08.2025

By Martin Greenacre

What's coming up in research policy in the second half of 2025?

Що чекає на дослідницьку політику у другій половині 2025 року? ([Science|Business](#)).

Штучний інтелект, переговори щодо програми «Горизонт Європа» та космос будуть на порядку денному, щойно політичний апарат повернеться до роботи після літньої перерви.

[Детальніше](#)

12.08.2025

ОЕСР: ВПРОВАДЖЕННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ НАУКИ В ДОСЛІДНИЦЬКУ ПОЛІТИКУ

Організація економічного співробітництва та розвитку опублікувала аналітичний документ «Впровадження громадянської науки в дослідницьку політику» із серії «Документи ОЕСР з питань науки, технологій та промисловості» ([Національний репозитарій академічних текстів](#)).

У ньому зазначається, що громадянська наука, тобто активна участь громадян у продукуванні наукових знань, може застосовуватися у широкому спектрі наукових дисциплін і є цінною для вирішення пріоритетних завдань політики у галузі науки, технологій та інновацій.

[Докладніше див. додаток 42](#)

05.08.2025

ОЕСР: ЩО ТАКЕ ГРОМАДЯНСЬКА НАУКА І ЧОМУ ПОЛІТИКАМ ЦЕ МАЄ БУТИ ЦІКАВО?

У блозі Організації економічного співробітництва та розвитку опублікована стаття Карфагена Сміта та Масатоші Шімосука «Що таке громадянська наука і чому політикам це має бути цікаво?» ([Національний репозитарій академічних текстів](#)).

У ній зазначається, що громадянська наука надає людям з усіх верств суспільства можливість робити вагомий внесок у наукові дослідження: від відстеження біорізноманіття до підтримки громадського здоров'я.

[Докладніше див. додаток 43](#)

20.08.2025

Tulip Fund opens for top international scientists

Мета нової ініціативи Нідерландської дослідницької ради – надати дослідницьким організаціям можливість призначати провідних дослідників або талановитих фахівців з-за кордону, які бажають продовжити свої дослідження в Нідерландах через зростаючі загрози академічній свободі ([Dutch Research Council](#)).

[Детальніше](#)

05.08.2025

ФІНАНСУВАННЯ «ЗА ВИДАТНІ ДОСЯГНЕННЯ» І СТВОРЕННЯ «НІМЕЦЬКОГО ГАРВАРДУ»

На сайті Times Higher Education опублікована стаття Емілі Діксон «Чи наблизило фінансування «за видатні досягнення» до створення «німецького Гарварду»?» ([Національний репозитарій академічних текстів](#)).

У ній зазначається, що упродовж двох останніх десятиліть Німеччина цілеспрямовано витрачала мільярди євро на підвищення дослідницького потенціалу своїх провідних наукових установ. У контексті чергової шестирічної Стратегії досконалості автор вирішив проаналізувати, чи мають ці зусилля відповідний ефект.

[Докладніше див. додаток 44](#)

26.08.2025

Ziolo-Pużuk: chcemy, by nowa ewaluacja pomagała instytucjom iść do przodu

Заступниця міністра науки Республіки Польща зазначила, що найскладнішим і трудомістким процесом, який зараз відбувається в Міністерстві науки, є зміни в оцінюванні дослідницьких підрозділів. На її думку, оцінювання має не стільки озиратися назад, скільки надавати установам знання про те, як удосконалюватися ([Nauka w Polsce](#)).

[Детальніше](#)

Читайте також:

[Заступниця міністра науки: Проєкт положення про оцінку наукової діяльності буде готовий наприкінці осені](#)

07.08.2025

Canada plans a 15% budget cut. Scientists are alarmed

Дослідники в Канаді виступають проти 15% скорочення бюджету, яке прем'єр-міністр Марк Карні планує запровадити для більшості урядових відомств ([NewsfromScience](#)).

[Детальніше](#)

08.08.2025

Trump order aims to politicize decisions on federal science grants

Прихильники досліджень висловлюють занепокоєння щодо директиви Білого дому стосовно надання федеральних грантів, яка, на їхню думку, загрожує посилити контроль президента Дональда Трампа над рішеннями наукових агентств щодо фінансування ([NewsfromScience](#)).

[Детальніше](#)

19.08.2025

Latest figures show total government spending on R&D is in decline, again

Зобов'язання уряду Австралії інвестувати в дослідження та розробки ставляться під сумнів після того, як нові дані свідчать про продовження скорочення інвестицій у дослідження та розробки ([Australian Academy of Science](#)).

[Детальніше](#)

01.08.2025

Action on Australian research integrity reform needed now

Провідні вчені Австралії знову закликали уряд створити національний орган для управління та розслідування неправомірних дій у дослідницькій діяльності ([Australian Academy of Science](#)).

[Детальніше](#)

У критичному фокусі

28.08.2025

Конюченко А.

Дозвіл студентам виїжджати за кордон може залишити Україну без наукового майбутнього – експерт

Рішення Кабінету Міністрів України [дозволити чоловікам віком 18-22 років](#) виїжджати за кордон створює серйозний ризик для науки й технічної освіти, попереджає науковець [Ростислав Панчук](#) у статті [«Наука без молоді: чи витримає Україна дозвіл студентам виїжджати за кордон»](#) ([ZN.UA](#)).

За його словами, талановита молодь, яка могла б бути задіяна в науковій сфері, тепер ще більш масово виїде до європейських університетів, які пропонують якісні лабораторії, фінансування та конкурентні зарплати. Водночас він наголошує, що українські ж заклади вищої освіти не здатні конкурувати через хронічне недофінансування й бюрократію.

[Докладніше див. додаток 45](#)

23.08.2025

**ВІДПОВІДЬ НАЦІОНАЛЬНОГО ФОНДУ ДОСЛІДЖЕНЬ
УКРАЇНИ НА РОЗМІЩЕННЯ ДЕРЖАУДИТСЛУЖБОЮ
НЕДОСТОВІРНОЇ ІНФОРМАЦІЇ ЩОДО ДІЯЛЬНОСТІ ФОНДУ**

Державна аудиторська служба України на своєму офіційному вебсайті розмістила [інформаційне повідомлення](#), зміст якого не відповідає дійсності, ґрунтується на хибних висновках та недостовірних даних ([Національний фонд досліджень України](#)).

Національний фонд досліджень України неодноразово звертав увагу на неточне і недостовірне викладення та довільну інтерпретацію Держаудитслужбою фактів стосовно матеріалів, що містяться у Звіті за результатами державного фінансового аудиту виконання бюджетної програми Національним фондом досліджень України за період з 01.01.2020 по 30.06.2023.

[Докладніше див. додаток 46](#)

11.08.2025

Остролуцька Л.

Справа про 17 мільйонів

...У минулому числі «Світу» (№ 14, 2025 р.) голову Наукового комітету Національної ради з питань науки і технологій Олександру Антонюк запитали, як вона оцінює роль перевірок ДАСУ в умовах поточної ситуації та які можуть бути їхні наслідки для наукових досліджень в Україні. Її відповідь, як на мене, є чудовим коментарем до нашої розповіді: «Головна проблема полягає в тому, що потрібно чіткіше визначитися з межами компетенції експертизи, коли ми кажемо про експертне оцінювання фінансової діяльності державної установи чи університету в рамках аудиту. Для цього в науковій сфері є система peer-to-peer review – рецензування колегами. Поки що ніхто не зміг придумати нічого кращого за незалежну експертизу, проведену фахівцем у відповідній галузі. Мені б хотілося, щоб була можливість створити спільну робочу групу, до якої увійшли б експерти ДАСУ і фахівці, які формують методики оцінювання – для вдосконалення цих інструментів з урахуванням особливостей наукової сфери й ринкової економіки. А також подумати над дієвим інструментом апеляції, щоб мати змогу неупереджено й професійно оцінювати висновки самих аудиторів щодо наукової та інноваційної діяльності університету, наукової чи державної установи» ([Світ](#)).

Отже, запрошуємо до обговорення.

Чи працює Держаудитслужба за методичками, однаковими як для перевірки заводу з виготовлення цвяхів, так і для інституту, котрий створює наукову продукцію?

[Детальніше](#)

14.08.2025

Костюк О.

Проблема відтоку наукових мізків: чи втримає Україна молодих учених?

Відтік наукових мізків: який вигляд це має в Європі та як близько до цього Україна географічно і не тільки? ([Освіта.ua](https://osvita.ua)).

[Докладніше див. додаток 47](#)

14.08.2025

Львівський музей Грушевського: що далі? Відкритий лист науковців

Ліквідація львівського музею Михайла Грушевського виглядає небезпечною і нівелює, насамперед в очах ворогів України, феномен Михайла Грушевського, який уперше науково обґрунтував у «Історії України-Руси» концепцію окремішності українського народу та відстоював право українців на києво-руську спадщину і ще на початку XX століття кинув виклик російській історіографічній концепції: «общеруської історії й не може бути, як нема "общеруської" народності» ([Історична правда](#)).

[Детальніше](#)

01.08.2025

Чому ми досі ігноруємо нульові результати в науці?

Springer Nature оприлюднила білу книгу «The State of Null Results», яка є, без перебільшення, дзеркалом системної проблеми в науці: ми не публікуємо те, що «не спрацювало». Хоча саме це часто має найвищу цінність для наукового поступу. Більш того, нульові результати потрібні для навчання ІІІ для уникнення синдрому «упередженості» ([Українська кухня наукових публікацій](#)).

<https://stories.springernature.com/the-state.../index.html>

Було опитано понад 11 000 дослідників з 166 країн.

У результаті 90% вважають, що нульові або негативні результати мають важливе значення для наукової спільноти, але лише 54% справді їх публікували

Найчастішими бар'єрами є страх зашкодити кар'єрі, сприйняття, що журнали не зацікавлені, та відсутність стимулів у системі наукового оцінювання

✓ Рекомендації білої книги:

- Реформувати оцінку науковців і грантові системи

- Визнати нульові результати як частину наукового прогресу
 - Підтримувати відкриті формати публікацій (preprints, data notes, registered reports)
 - Навчати молодих дослідників і змінювати культуру зсередини
- Однак чи зміниться щось без тиску з боку грантодавців, редакцій і університетів, чи знову все залишиться на рівні «красивих декларацій»?

ДОДАТКИ

Додаток 1

07.08.2025

Штучний інтелект для рою: як дрони навчаються діяти автономно

Створення цієї унікальної системи стало можливим завдяки підтримці Національного фонду досліджень України в межах гранту №2025.06/0022. Розроблена платформа є прикладом глибокої інтеграції штучного інтелекту, новітньої електроніки та стратегічного інженерного мислення ([Світ](#)).

Когнітивна AI-платформа являє собою цілісну систему, яка складається з двох взаємодоповнювальних частин. Наземний центр виконує роль мозку, в якому дрони навчаються, проходять симуляції та готуються до реальних місій. Бортова система кожного дрона включає набір інтелектуальних модулів, що дають змогу апарату самостійно приймати рішення, орієнтуватися на місцевості, уникати перешкод, підтримувати координацію з іншими дронами — навіть за відсутності супутникового сигналу або централізованого зв'язку. Завдяки цій архітектурі кожен дрон функціонує як автономний агент з елементами самонавчання. Він здатен не лише діяти в межах рою, а й розподіляти завдання, аналізувати сенсорні дані й адаптувати свою поведінку, спираючись на досвід попередніх місій.

Функціональність когнітивної платформи протестовано на низці реалістичних сценаріїв, які імітують умови сучасного бойового або надзвичайного середовища. До таких сценаріїв належать розвідка досліджуваної території, пошук і рятування людей після катастроф, ураження цілей, забезпечення зв'язку в умовах радіоелектронного пригнічення, а також місії з дезінформації противника. Показовим є приклад симуляції пошуково-рятувальної операції після землетрусу: рій із 16 дронів автономно обстежив зону площею 30 квадратних кілометрів, виявив 27 теплових сигнатур, з яких 21 виявилися реальними постраждалими. Уся операція тривала менше години, а рій працював повністю автономно — без централізованого керування.

Унікальність цієї платформи визначається кількома ключовими характеристиками. Передусім, це повна автономність — дрони можуть функціонувати без GPS і постійного зв'язку з оператором. По-друге, когнітивність системи проявляється в її здатності навчатися на власному

досвіді, аналізуючи результати попередніх місій і вдосконалюючи поведінкові моделі. По-третє, архітектура системи масштабована — вона дозволяє одночасну координацію як невеликих груп, так і великих роїв із десятків апаратів. Нарешті, платформа забезпечує високу гнучкість і безпеку — вона здатна адаптуватися до змін середовища, реагувати на непередбачувані умови та підтримувати життєздатність системи в разі втрат або пошкоджень окремих дронів.

З огляду на її потенціал, когнітивна AI-платформа може знайти застосування не лише у військовій сфері. Вона здатна ефективно працювати в мирних умовах — під час ліквідації наслідків стихійних лих, для екологічного моніторингу, доставлення медичних засобів до важкодоступних районів, охорони критичної інфраструктури тощо. Розробка такої платформи є вагомим внеском у розвиток автономних інтелектуальних систем майбутнього. Українські вчені доводять, що здатні створювати інноваційні рішення світового рівня, які не лише відповідають сучасним викликам безпеки, оборони та гуманітарного реагування, а й формують нові горизонти технологічного прогресу.

Марія ВОЛИНСЬКА
([вгору](#))

Додаток 2

25.08.2025

Конкурс для стартапів, які створюють інновації для гуманітарного розмінування

(Дія.Бізнес).

Для кого?

Участь у конкурсі можуть взяти:

- Стартапи та інженерні команди
- Команди з університетів
- Дослідницькі інституції
- Компанії, що працюють у суміжних сферах

Про конкурс

Запропоновані ідеї або готові розробки мають відповідати такій тематиці:

- **Інноваційні технології дистанційного виявлення ВВП.** Рішення на основі дронів, наземних апаратів, мультисенсорних систем (GPR, LiDAR, тепловізори) та AI.
- **Цифрові карти та аналітика даних.** Системи для управління розмінуванням у режимі реального часу, створення інтерактивних карт.
- **Роботизовані системи для розмінування.** Наземні та повітряні автономні платформи для безпечного виявлення та очищення територій.

- **Інші інноваційні рішення.** Проекти, які мають потенціал допомогти у сфері гуманітарного розмінування.

Конкурс відбудеться **30 вересня 2025 року** у змішаному форматі в Києві.

Переможці матимуть можливість отримати:

- Фінансування у розмірі 1 000, 2 000 та 3 000 фунтів стерлінгів
- Менторську та акселераційну підтримку
- Доступ до інноваційної екосистеми Sikorsky Challenge
- Представлення в онлайн-каталозі рішень
- Запрошення до участі у Sikorsky Challenge 2025 поза конкурсом

Як взяти участь?

Для участі необхідно заповнити онлайн-форму, обов'язково додавши до неї презентацію проекту у форматі PDF. Дедлайн подання заявок — **22 вересня 2025 року**.

З додаткових питань можна звертатися за електронною адресою s.serhiienko@hotmail.com (Сергій Сергієнко).

Ознайомитися з деталями програми можна за [посиланням](#).

Якщо форма відображається некоректно або не відображається взагалі, будь ласка, перейдіть за [посиланням](#) (вгорі)

Додаток 3

22.08.2025

Національна академія наук у часи випробувань

На запитання газети «Світ» відповідає президент НАН України Анатолій ЗАГОРОДНІЙ ([Світ](#)).

— Анатолію Глібовичу, четвертий рік поспіль ми зустрічаємо День незалежності України під час широкомасштабної війни росії проти України. Чим відрізняється нинішня дата від тогорічної — 24 серпня 2024 року? А від 24 серпня 2022 року? Чи можете ви згадати свої відчуття в ці дні? Чи стали ми сильніші й впевненіші? Чи більш тривожні й втомлені?

— Якщо згадувати 24 серпня 2022 року, то, напевне, було трохи більше оптимістичних сподівань на швидше закінчення війни, пов'язаних з успішними операціями ЗСУ. Хоча це були радше емоції, бо розум підказував, що швидкої перемоги у війні з таким жорстоким ворогом не буває. А ще була гордість за український народ, за Збройні Сили України, за колектив Академії, який не зламався, зміг вистояти в складних умовах, відбудовував, як тільки міг, зруйноване і відновлював повноцінну наукову роботу. А також активно долучався до розширення оборонних досліджень. Мені особливо запам'яталися зустрічі з колегами в Харкові. У напівзруйнованих приміщеннях, під артилерійськими й ракетними обстрілами вони продовжували працювати, зокрема, й над оборонними розробками. Героїчне

місто й героїчні люди. І це стосується не лише харків'ян, а й усіх працівників Академії.

Щодо наступних Днів незалежності, можу запевнити: відчуття гордості за стійкість і незламність наших людей, і зокрема науковців, тільки зміцнилося. Нам не стало працювати легше і комфортніше ні на третьому, ні на четвертому роках війни, нальоти й руйнування тривали, додалися постійні проблеми з електропостачанням. Знову потрібно було відновлювати пошкоджене, діставатися на роботу після ворожих нічних атак (а то й під час повітряної тривоги), працювати після безсонних ночей, до всього іншого — не мати повноцінної заробітної плати... Але науковці стійко витримували й витримують усі проблеми.

Нині, у переддень четвертого «воєнного» Дня незалежності України, я дякую усім їм за те, що ми вистояли ще один рік жорсткого протистояння з кривавим агресором, водночас не втративши науковий потенціал, і це додає впевненості в тому, що Академія як вища наукова інституція нашої держави залишатиметься потужним інтелектуальним ресурсом збереження та відбудови країни у часи найтяжчих випробувань.

Так, ми стали сильніші та впевненіші у наших намірах і діях. Так, накопичується тривога і втома — куди подітися від цього? Але нас не бере відчай. Ми працюємо на нашу країну, на її Незалежність.

Тримаємо свій фронт і працюємо

— А як відчувається наука? Адже з кожним роком росія руйнує чимраз більше, зростає кількість пошкоджених наукових установ, університетів, підприємств і лабораторій...

— Попри всі труднощі й негаразди науковці стійко тримають свій фронт. Вони розуміють, наскільки потрібні країні їхні дослідження, ідеї й технології. Про те, що без науки вкрай складно протистояти ворогу, свідчать і запити оборонних відомств на наші розробки. Достатньо сказати, що Програма цільових досліджень в інтересах обороноздатності й безпеки держави НАН України повністю сформована на основі завдань цих відомств. Маємо також багато звернень безпосередньо від фронтових бригад, яким намагаємось максимально допомагати.

Сучасна війна вимагає надоперативного реагування на запити Збройних Сил, пов'язані з появою нових засобів боротьби й видів зброї. Без нових наукових ідей і розробок — не обійтись. І наші науковці мають тут значні успіхи. Вони стосуються нових матеріалів та елементів динамічного захисту для бронетехніки, інтелектуальних систем керування БпЛА, елементів для інфрачервоних головок самонаведення ракетних систем, засобів радіоелектронної боротьби, нових технологій і матеріалів для ремонту авіадвигунів та бронетехніки, спеціального покриття для броньованого скла, радіопоглинальних матеріалів, магнітних хірургічних інструментів для видалення металевих скалок у поранених, кровоспинних засобів... Не про все й розкажеш.

Це навіть не верхівка айсберга

— Розкажіть, над якими темами і завданнями працювали інститути Академії в оцей найважчий період в житті країни?

— Головне завдання Академії у всі часи — підтримувати й розвивати фундаментальні й прикладні дослідження в галузі природничих, технічних і соціогуманітарних наук. І ми це робимо.

Аксіома полягає в тому, що не буде фундаментальної науки — не буде ні прикладних розробок, ні інновацій. Тож навіть у важкий воєнний час ми намагаємось підтримувати необхідний баланс між науково-дослідними роботами різного спрямування, зокрема тими, які сьогодні є проривними, а це штучний інтелект, квантові технології та квантові матеріали. Задля успішного їх розвитку Академія створила Координаційні ради з цих напрямів, і вони вже працюють.

Якщо говорити про конкретні приклади досягнень наших інститутів, то їх справді багато, навіть перелічити нереально. Однак, і такий невеликий перелік дасть уявлення про масштаби й глибину досліджень наших науковців.

Наприклад, новий метод керування так званими неголономними механічними системами, який розробили наші математики, дає змогу утримувати стабільний стан, відстежувати траєкторію та уникати перешкод рухомим роботизованим системам, зокрема військового призначення.

А метод паралельної роботи команд алгоритмів дискретної оптимізації, розроблений інформатиками, значно прискорює розв'язання складних завдань, зокрема під час проєктування комплексних сучасних споруд, а також — дуже швидко визначає оптимальний розподіл цілей для засобів ураження.

Наші механіки запропонували підхід до вивчення нового класу метаматеріалів — ауксетичних, а фізики-теоретики дослідили нову форму сильновзаємодійної матерії — кварк-глюонну плазму, яка, згідно з сучасними уявленнями, може формуватися на ранніх стадіях протон-протонних та ядро-ядрових зіткнень на Великому адронному колайдері.

Маємо також абсолютно «космічні» відкриття в астрономії: наші науковці разом з іноземними колегами вперше визначили хімічний склад відносно молодих галактик (1 млрд років), у яких відбувається вторинна іонізація атомів водню. А завдяки легендарному українському радіотелескопу УТР-2 було виявлено аномальну зону поглинання космічного радіовипромінювання: її вперше ідентифіковано як холодну міжзоряну плазму.

Високоентропійні матеріали, розроблені нашими вченими, можуть стати основою ультрависокотемпературних керамік, необхідних для аерокосмічної галузі, авіа- та моторобудування. А гібридні нанокомпозити, синтезовані хіміками, — використовуватись для сенсорики, систем отримання «сонячного» водню, для кисневих електродів хімічних джерел струму. Це справді фантастичні успіхи.

А як запобігти розвитку хвороби Альцгеймера? Наші біохіміки вперше виявили рецептори, які здатні на це, і дослідили механізми їхньої участі у регуляції нейрозапалення. Генетики розробили комбіновану терапію за допомогою двох широко представлених на вітчизняному ринку антибіотиків, її успішно застосовують за тяжких інфекційних захворювань, зокрема в умовах фронту.

Справжні дива творять селекціонери: вони працюють над високоякісним сортом пшениці з унікальним геном, здатним істотно підвищити вміст білків у зерні. А також — над сортами пшениці з кольоровим зерном, що мають високий вміст антоціанів і підвищену антиоксидантну активність.

Кожний науковець працює сьогодні з особливою відповідальністю і прагненням досягнути вагомих результатів у цей складний час. Екологи розробляють альтернативний сценарій відновлення Каховського водосховища. Економісти моделюють вплив війни на споживчу поведінку та ринок праці, оцінюють потенціал розвитку економіки в умовах війни. Соціологи досліджують стресові стани українців і трансформацію суспільства. Історики завершили видання 7-томної праці «Україна. Нариси історії». А колектив фахівців Секції суспільних і гуманітарних наук нашої Академії підготував Національну доповідь «Збереження і розвиток України в умовах війни та миру», в якій представлено глибокий аналіз викликів і перспектив розвитку України в умовах війни й формування нового світового порядку.

Весь цей перелік — навіть не верхівка айсберга. Маємо ще багато результатів, якими справедливо пишаємось. І це стосується як фундаментальних досліджень, так і прикладних розробок, частину з яких уже впроваджено.

Технології майбутнього і партнерство

— А наскільки видимі наші досягнення науковому світу за межами України? За що нас цінують, а де ми відстаємо від світової науки?

— Якщо говорити про наше міжнародне визнання, то насамперед хочу назвати активне залучення наших науковців до експериментів на Великому адронному колайдері в ЦЕРНі. Нинішнього року близько 20 наших колег з Інституту сцинтиляційних матеріалів, ННЦ «Харківський фізико-технічний інститут», Інституту ядерних досліджень, Інституту теоретичної фізики ім. М.М. Боголюбова у складі наукових колективів колаборацій CMS, LHCb, ALICE стали лауреатами однієї з найпрестижніших міжнародних премій у галузі фундаментальної науки — Breakthrough Prize, яку називають ще «науковим Оскаром».

Нагадаю й про реалізацію спільного проєкту ННЦ ХФТІ — DESY (Німецький електронний синхротрон), метою якого є створення тестового каналу на майбутньому прискорювачі DESY-III з використанням технології, яку запропонував світлої пам'яті академік Микола Шульга зі своїми колегами. Вона реалізує ідею використання зігнутих кристалів для «повільного вилучення» пучка високоенергетичних релятивістських

електронів з прискорювача. Ідея впровадження цієї технології уже підтверджена в експериментах ЦЕРНу.

Можна навести приклад і з іншої сфери науки. У лютому цього року в журналі Nature опубліковано дослідження міжнародного колективу, присвячене генетичній історії населення Північного Причорномор'я від неоліту до бронзової доби. Серед співавторів цієї фундаментальної праці — науковці Інституту археології. Вони вперше довели, що саме долина Нижнього Дніпра була ключовим осередком формування ямної культури, яка згодом стала джерелом поширення на теренах Євразії культур народів індоєвропейської мовної сім'ї.

Тепер — про «відставання». Жодна країна не може посідати лідерські позиції в усіх галузях наук. Але вкрай бажано, щоб вона мала наукові кадри, здатні досягнути й зрозуміти новітні наукові досягнення з більшості напрямів, зокрема, що стосуються фундаментальних знань. Досвід країн, які на певному етапі своєї історії розвивалися, використовуючи запозичені техніку й технології, свідчить про те, що їхній подальший поступ залежить від власних висококваліфікованих наукових та інженерних кадрів так само, як і від власних фундаментальних досліджень високого рівня. Інакше не буває. Тому для нас важливо підтримувати гідний рівень фундаментальної науки (що і є одним з головних завдань Академії), відстежуючи новітні наукові результати, щоб вчасно розвивати (започатковувати) відповідні галузі досліджень.

Сьогодні ми послідовно нарощуємо зусилля в розвитку передових технологій майбутнього — квантових технологій, штучного інтелекту, новітніх матеріалів. Для координації досліджень і стимулювання міждисциплінарної співпраці ми якраз і створили торік Координаційні ради з розвитку штучного інтелекту, квантових технологій і квантових матеріалів. Ці ради вже розгорнули активну діяльність, маємо перші результати. Торік за підтримки міжнародної наукової програми IMPRESS-U в Харкові розпочав роботу Квантовий центр на базі Фізико-технічного інституту низьких температур ім. Б.І. Веркіна, що працює над передовими розробками у сфері низькотемпературних квантових технологій. З'явилося гідне поповнення кадрового потенціалу в цих галузях.

Нині мати світовий рівень досліджень у тій чи іншій галузі неможливо без тісної міжнародної співпраці. І саме тут приховані значні резерви нашого розвитку. Йдеться про використання міжнародної дослідницької інфраструктури, входження в міжнародні консорціуми й спільні проекти. І ми вже маємо позитивні приклади.

Зокрема, на базі Київського академічного університету відкрито один із чотирьох українсько-німецьких центрів передових досліджень, який працює в галузі квантових матеріалів. У співпраці з DESY розгорнуто проекти з виведення електронів на прискорювачі, а також передано сучасне обладнання для наших харківських установ у межах ініціативи EURIZON.

Інший приклад — Програма довготермінових спільних проєктів польських та українських науковців, започаткована Польською академією наук за підтримки Національної академії наук США. Наші науковці беруть участь у виконанні 11 з 18 проєктів. До речі, днями надійшла інформація, що три проєкти українських і польських наукових колективів стали лауреатами спільної премії президентів НАН України та Польської академії наук.

Але важливо і в Україні створити низку об'єктів дослідницької інфраструктури. Зокрема, необхідно завершити введення в експлуатацію установки «Джерело нейтронів» на підкритичній збірці. Для країни з потужною атомною енергетикою вкрай важливим є створення нового дослідницького ядерного реактора. Наші фізики, хіміки, матеріалознавці й біологи потребують для своїх досліджень джерела синхротронного випромінювання. Нарешті, розвиток сучасних молекулярно-генетичних і медичних досліджень неможливий без створення добре оснащеного геномного центру. Ці та деякі інші пропозиції щодо необхідних для подальшого розвитку української науки унікальних дослідницьких установок ми передали до Міністерства освіти і науки та сподіваємось, що вони будуть враховані в межах роботи Міжнародної коаліції з підтримки науки, досліджень та інновацій в Україні, створеної в Римі, на Конференції з відновлення України 2025.

Місце сили: традиції, наукові школи й пошук істини

— Як би ви відповіли на запитання: у чому головна сила і головна слабкість Національної академії наук України?

— Сила НАН України в її традиціях, наукових школах і кадровому потенціалі, в її зосередженості на передових дослідженнях в різних галузях науки, а отже і в широті поглядів та в можливості об'єднання зусиль фахівців різних наукових галузей для розв'язання тієї чи іншої проблеми. Академія — це не механічне об'єднання окремих працівників та установ, а синергія мислення колективів талановитих людей з багатим досвідом наукового пошуку, здатних навчати молоді покоління науковців. Це також можливість колективного пошуку наукової істини, коли творчий потенціал особистості розкривається в поєднанні нового мислення з досвідом старших поколінь. Такою Академія була і є від часу свого заснування.

Щодо слабких сторін, то вони зумовлені також традиційною залежністю її фінансування від розуміння (а радше нерозуміння) владними структурами, а часом і суспільством, ролі й значення Академії як інституції, головним завданням якої є здобуття нових знань. Це особливо помітно, коли Академію огульно звинувачують у відсутності практичних впроваджень (хоча насправді це далеко не так), архаїчності, консерватизмі, небажанні реформуватися. І навіть, якщо чимало критичних зауважень у бік Академії мають під собою основу, значно ціннішою є роль, котру вона відіграє як носій наукової традиції, як основа для існування й розвитку фундаментальної науки в Україні, як один з важливих елементів підтримки високого рівня освіти.

Можна сказати, що наші слабкі сторони, у певному сенсі, є продовженням наших переваг. Ґрунтовність підходів до розв'язання тих чи інших питань, детальне їх обговорення широким загалом (інститут — відділення — секція — науково-координаційна рада — Президія) можуть потребувати значно більше часу, ніж вимагають обставини. Складно також досягти консенсусу під час обговорення нових принципів роботи, пропозицій щодо реформування структури тощо. Але без консенсусу думок та синергії не було б такої виваженості рішень.

Реформи — це знову про якість

— Саме хотіла запитати вас про реформування Академії, яке розпочалося ще за рік до вторгнення росії. Наскільки вдалося те, що планувалося?

— Вдалося (і це головне) підтримати високий рівень досліджень в установах Академії, зберегти академічну систему організації науки та академічних традицій у поєднанні з подальшою демократизацією внутрішнього життя.

За цей час здійснено переорієнтацію прикладних наукових досліджень установ НАН України на потреби оборонно-промислового комплексу та розвитку стратегічних галузей економіки України. Визначено 12 пріоритетних напрямів наукових і науково-технічних робіт, спрямованих на підвищення обороноздатності та безпеки, а також повоєнного відновлення країни. За такою тематикою проводиться конкурс, обсяг фінансування якого збільшено цього року на 66,4 % порівняно з 2024 роком.

Розширено тематику наукових досліджень у галузі суспільних наук. Посилено увагу до проблем збереження навколишнього середовища та сталого розвитку. Забезпечено активну участь науковців Академії у конкурсах Національного фонду досліджень. За підсумками конкурсів, які фонд провів у 2022–2023 роках, установи Академії вибороли від 50 до 60 % загальної кількості проєктів.

Зросла мережа постійних міждисциплінарних наукових семінарів. Започатковано практику заслуховування актуальних доповідей на засіданнях науково-координаційних рад секцій та Президії НАН України. Вдосконалено засади формування програмно-цільової й конкурсної тематики.

У 2021 році було ухвалено оновлений Статут Академії. Нова редакція та її основні нормативні документи істотно посилили демократичні засади академічного устрою. За новою процедурою уже відбулися вибори директорів у 67 інститутах Академії, у 46 з них обрано нових директорів.

Минулого та нинішнього року вибори до складу НАН України проводились за цільовими віковими квотами. У підсумку середній вік академіків у НАН України зменшився на чотири роки, а членів-кореспондентів — на сім.

При окремих інститутах було створено наглядові ради: вони забезпечують незалежне оцінювання результатів наукової (науково-технічної, науково-організаційної) діяльності, сприяють розв'язанню

перспективних завдань їхнього розвитку, інтеграції у світовий науковий простір тощо.

Водночас ми продовжуємо оптимізацію мережі та внутрішньої структури наукових установ, організацій дослідно-виробничої бази та інших суб'єктів господарювання Академії. За останні роки було ліквідовано п'ять наукових установ, десять — припинено шляхом приєднання до інших, між собою об'єднано чотири установи. До сфери управління Фонду державного майна України передано понад 160 майнових комплексів академічних державних підприємств, які втратили науково-технічні зв'язки з академічними установами й тривалий час не випускали науково-технічної продукції. Було реорганізовано мережу установ подвійного підпорядкування: три передано до сфери управління МОН і чотири — НАН України.

У 2022 році ми започаткували новий порядок розподілу базового бюджетного фінансування, який враховує результати оцінювання і державної атестації наукових установ. Затвердили нову редакцію Порядку конкурсного відбору наукових і науково-технічних робіт для фінансування за бюджетною програмою «Підтримка розвитку пріоритетних напрямів наукових досліджень». Це забезпечило проведення незалежної, об'єктивної та анонімною наукової експертизи проєктів із залученням експертів переважно зі сторонніх організацій (університетів, національних галузевих академій, промислових підприємств) та іноземних фахівців.

Продовжували виконувати й свою експертну функцію: впродовж 2021–2024 років надали майже 8000 експертних висновків до різних нормативно-правових актів, програмних документів, інформаційно-аналітичних матеріалів тощо.

Закон України «Про правотворчу діяльність» визначив НАН України головною експертною установою з проведення юридичної (правової) експертизи проєктів законів, а також поклав на неї завдання — розробити Наукову концепцію розвитку законодавства України. І це дуже вагоме визнання нашої роботи й, звичайно, надвідповідальне завдання, з яким, я переконаний, ми впораємось.

Відкриваємо двері у світ — щоб нас побачили краще

— Так, реформи — це глибинні процеси, і зміни структури чи оптимізація чого б там не було, хоч і болючі, але далеко не головні й не найпродуктивніші складові. Наприклад, в останні роки добре видно, як осучаснюється та наповнюється актуальним українським та міжнародним контентом інформаційна складова академічних ресурсів. Помітила чимало нового, зокрема, що стосується відкритої науки.

— Так, це дуже важлива сьогодні тема. Ми започаткували цільовий науково-технічний проєкт «Створення й впровадження інфраструктури відкритої науки в НАН України (OPENS)». У листопаді 2023 року на засіданні Президії ухвалили концепцію реалізації європейських принципів відкритої науки в НАН України на 2024–2030 роки. Спиралася вона, звісно,

на урядовий «Національний план щодо відкритої науки» і на наше рішення від 2022 року.

Як платформа єдиного національного інформаційного простору відкритої науки, інтегрованого до Європейської хмарної інфраструктури, у нас діє хмарна інфраструктура НАН України. А тепер побудована і введена в експлуатацію інфраструктура відкритої науки у складі уніфікованої видавничої платформи наукових журналів, репозитарію наукових текстів, репозитарію відкритих даних, архіву препринтів, харвестера наукових публікацій і Головного порталу відкритої науки (як центральної точки входу). Для окремих науковців, а надто для електронних бібліотек і журналів — це простий і доступний інструмент інтеграції у світову відкриту науку.

У межах створення інфраструктури відкритої науки розроблено перший в Україні електронний архів препринтів НАН України. А також створено вебпортал відкритої науки.

Функціонує репозитарій наукових текстів НАН України, на базі якого постійно формується єдиний реєстр наукових публікацій, зокрема тих, що індексуються наукометричними базами Web of Science та Scopus. До речі, до цих наукометричних баз внесено 67 (24 %) видань Академії.

Забезпечується розвиток та функціонування академічного репозитарію DataverseUA — відкритих даних для дослідників з НАН України, де можна розміщувати й використовувати наукові дані та обмінюватися ними, згідно з принципами FAIR, зокрема формуючи тематичні простори.

Сподіваюсь, що всі помітили й новий вебсайт Академії. Так, ми широко відкриваємо двері у світ, намагаючись донести йому все краще, що є в нашій науці.

Академія розширила участь у рамкових програмах ЄС, зокрема у програмах «Горизонт Європа» та Euratom. Уже зараз виконується 50 проєктів за участі академічних установ та організацій. На базі установ НАН України працюють п'ять національних контактних пунктів.

Водночас ми й самі прагнемо бути достатньо оснащеними сучасним науковим обладнанням, витратними матеріалами та реактивами, щоб намагатися на рівні працювати з передовою науковою спільнотою. Для цього забезпечуємо центри колективного користування, приладну базу наукових установ. На ремонт, модернізацію і нове придбання за п'ять останніх років було спрямовано за загальним фондом державного бюджету 286,17 млн грн. І вдячні партнерам — своїм та іноземним, які допомагають у цьому. Зокрема компаніям-виробникам наукового обладнання Carl Zeiss, Analytic Jena і Bruker Corporation, які надали 11 установам НАН України сучасного наукового обладнання на п'ять млн доларів як гуманітарну допомогу.

Проблема, обтяжена війною

— Для вас завжди було болючим питанням поповнення академічних колективів молодими науковими кадрами. Тепер, очевидно, ця проблема ще ускладнилася — через війну, евакуацію, зміну місць проживання людей...

— Так, відсутність належного поповнення наукових колективів талановитою молоддю і пов'язане з нею старіння кадрів дуже дошкуляє. Це давня і загальна проблема, та ще й обтяжена війною. На початку 2020-х ми започаткували кілька програм підтримки молодих науковців. Деякі діють і зараз. З 2021 по 2024 роки було виконано 109 наукових проєктів за пріоритетними напрямками розвитку науки й техніки на гранти НАН України дослідницьким лабораторіям/групам молодих учених. За результатами конкурсу планується профінансувати ще близько 70 робіт на 2025–2026 роки.

Тоді ж, у 2021 році було започатковано програму постдокторальних досліджень, і нею за цей час скористалися близько трьох десятків молодих учених. Більшість з них знайшли своє місце у бажаних колективах. А для молодих учених — кандидатів (докторів філософії) і докторів наук — було засновано 15 стипендій імені академіка НАН України Б.Є. Патона.

Ми й сьогодні намагаємось підтримувати молодих учених, зокрема тих, які використовують можливості міжнародної співпраці, інтеграції до Європейського дослідницького простору.

Намагалися знизити гостроту «житлової» проблеми завдяки програмі будівництва службового житла в межах інвестиційних та бюджетних проєктів. І у 2020–2025 роках працівникам установ НАН України справді було надано 137 службових квартир. Сподіваємось з часом продовжити цю програму. А також знайти інші можливості підтримати талановиту молодь. А вона в нас справді талановита: ми бачимо, хто приходить у наші інститути.

Наближаємо майбутнє

— Анатолію Глібовичу, чи є у вас відчуття того, що ювілейну 35-ту річницю Незалежності ми зустрінемо, уже відбудовуючи Україну?

— НАН України й сьогодні вже бере участь у відбудові нашої країни. Ліквідуємо пошкодження, спричинені ворожими атаками, спільно з виробничниками реалізуємо наші розробки, спрямовані на розвиток економіки, зміцнюємо обороноздатність і безпеку держави, зокрема продовольчу, відновлюємо сторінки історії України, зберігаємо культурну спадщину, доносимо суспільству правду про суть і історичне коріння «рашизму» та протистоїмо ідеології «руського міра», готуємо пропозиції щодо розвитку правотворчості у воєнний і повоєнний періоди, здійснюємо соціологічні й демографічні дослідження та багато чого іншого. Ми це робимо і будемо робити для здобуття перемоги й подальшого розвитку України.

Академія підготувала пропозиції щодо розвитку економіки України у воєнний і повоєнний періоди на основі високотехнологічних галузей виробництва. Зокрема, це стосується літєвого, титанового й алюмінієвого виробництв, розвитку енергетики з використанням малих модульних ядерних реакторів, розвитку агропромислового комплексу і зміцнення продовольчої бази. Для реалізації конкретних пропозицій, оцінювання їхньої перспективності й економічної доцільності ми започаткували комплексні міждисциплінарні проєкти.

Скажу з абсолютним переконанням: науковці впевнено дивляться у майбутнє. І самовіддано працюють, щоб воно швидше настало.

Тож, з 34-ю річницею Незалежності України, вельмишановні колеги!

Розпитувала Лариса ОСТРОЛУЦЬКА

([вгору](#))

Додаток 4

06.08.2025

Римська декларація про наміри у сфері науки, досліджень та інновацій в Україні

Про створення коаліції оголосили перший заступник міністра освіти і науки України Євген Кудрявець, міністерка університетів і досліджень Італії Анна Марія Берніні, єврокомісарка з питань стартапів, досліджень та інновацій Катерина Захарєва та заступниця генерального директора ЮНЕСКО Лідія Артур Брітто ([Національний фонд досліджень України](#)).

«Сьогодні ми формуємо науку, здатну витримувати виклики війни та водночас бути рушієм майбутнього. Ми оновлюємо підходи до фінансування, підтримуємо молодих дослідників, розбудовуємо інноваційну інфраструктуру. Для нас це не тимчасова ініціатива, а стратегічний курс: зробити українську науку системною, відкритою та невіддільною частиною Європейського дослідницького простору. Підписання Римської декларації — це знак довіри міжнародної спільноти до цього шляху й до нашої рішучості змінюватися», – наголосив міністр освіти і науки України Оксен Лісовий.

Метою коаліції є реагування на термінові потреби та довгострокові виклики науково-дослідної та інноваційної системи України. Зокрема, йдеться про сприяння реконструкції та модернізації дослідницької інфраструктури, підтримку українських науковців, а також визнання ключової ролі науки у відновленні держави.

Для реконструкції та модернізації дослідницької інфраструктури передбачена технічна допомога для реконструкції, доступ до передового обладнання, розвиток потенціалу в управлінні наукою.

Підтримка українських учених та новаторів, особливо тих, хто перебуває в Україні, здійснюватиметься через спільні дослідницькі проекти та грантові можливості; ініціативи з розвитку навичок; стипендії та можливості мобільності; спільні навчання та докторські програми тощо.

Для економічного відновлення заохочується трансфер технологій, який включає програми підтримки спін-оффів та технологічних стартапів, розширення доступу до венчурного капіталу та можливостей фінансування, консультування щодо розробки політики захисту інтелектуальної власності.

Декларація наголошує також на підтримці реформ та дій для подальшої інтеграції України до глобальних дослідницьких та інноваційних екосистем та, зокрема, до Європейського дослідницького простору. Це включає ранню

підтримку трансформаційних процесів інтеграції, навчання з питань отримання коштів ЄС та адміністрування проєктів ЄС.

Для досягнення цих цілей Коаліція координуватиме міжнародні зусилля на підтримку України, формуватиме спільний порядок денний співпраці та забезпечуватиме постійний діалог між Урядом України та її міжнародними партнерами.

До коаліції вже приєдналися Австрія, Велика Британія, Данія, Іспанія, Німеччина, Польща, Португалія, Словацька Республіка, Швеція, Хорватія та ПРООН.

Участь у Коаліції відкрита для широкого кола учасників, які підтримують розвиток наукової сфери України. Зокрема, державних установ; міжнародних і міжурядових організацій; фондів досліджень, які беруть участь у спільному фінансуванні наукових програм або інших форм міжнародної співпраці; організацій, що представляють наукові установи, дослідницькі інфраструктури, національні академії наук або еквівалентні інституції; приватних компаній, що інвестують у благодійність та/або у сферу досліджень і розробок (R&D); неурядових організацій, які реалізують благодійні програми або проєкти у сфері досліджень і розробок; фондів, банків розвитку та інших фінансових установ, які сприяють інноваційній діяльності.

Для приєднання потрібно подати офіційний запит до Секретаріату за адресою: EC-R-I-COALITION-UA-SECRETARIAT@ec.europa.eu

Нагадаємо, що План дій ЮНЕСКО з підтримки наукової екосистеми України в умовах війни та в період повоєнного відновлення було представлено на початку липня в Києві. План було розроблено за координації Міністерства освіти і науки України, та в співпраці з національними інституціями, зокрема Національним фондом досліджень України, Представництвом Європейського Союзу в Україні та міжнародними партнерами. Як наголосив під час презентації заступник міністра освіти і науки Денис Курбатов – *«дуже важливо розуміти, що цю біду і ці виклики можемо подолати лише спільно»*.

План дій передбачає екстрені заходи на найближчі роки та довгострокову стратегію.

Головна мета короткострокового пріоритету – стабілізувати науковий сектор України, забезпечити віддалений доступ до критично важливої дослідницької інфраструктури та безперервність наукової роботи в кризовій ситуації. Серед пілотних заходів, які передбачені в цьому пріоритеті, є й наукові гранти для українських учених. Як зазначено в документі, в тісній співпраці з Національним фондом досліджень України планується створити механізм прискореного надання грантів та екстрених стипендій. Це потрібно для підтримки засобів до існування вчених, які постраждали від війни, і в першу чергу – молодих науковців, вчених-жінок, внутрішньо переміщених осіб, дослідників з інвалідністю.

Як [зазначено](#) на сайті ЮНЕСКО, для реалізації заходів на 2025-2026 роки передбачено 18 мільйонів доларів США.
([вгору](#))

Додаток 5

06.08.2025

Антонюк О., голова Наукового комітету Національної ради України з питань розвитку науки і технологій

Науковий «Рамштайн» для України: як міжнародна коаліція допомагає відновлювати науку

Політичне визнання науки

Той факт, що на цьогорічній Ukraine Recovery Conference українську науку вперше було виділено в окрему панель, є важливим сигналом — раніше тема науки ледь згадувалася в контексті освіти, й минулого року вона була лише останнім пунктом у спільній панелі з освітою. А тепер питання підтримки науки набули політичної ваги ([ZN.UA](#)).

Ба більше, ініціатива створення окремої панелі на цьогорічній конференції виникла з українського боку. Її мета — не лише заявити про потреби, а й запропонувати дієві механізми підтримки. Адже нині відчутно зростає інтерес до наукової експертизи навіть серед розробників технологій. Але на рівні уряду однаково бракує цілеспрямованого фокусу на підтримку як самої науки, так і інструментів для сприяння співпраці науки та бізнесу. Наразі навіть немає чіткого розуміння, які саме інструменти це мають бути.

Проблема евакуаційної моделі допомоги

Допомога, яку пропонують міжнародні партнери, також потребує координації. Дуже часто, особливо на перших етапах війни, міжнародна допомога науковцям розглядалася насамперед як сприяння їхній евакуації за кордон. Утім, для цього є певні передумови. Так, майже кожна з європейських країн не мала законодавчих механізмів, які б давали змогу переказувати кошти безпосередньо в Україну. Бюджетні інструменти більшості країн влаштовані так, що вони можуть оплачувати перебування дослідників лише на своїй території. У короткостроковій перспективі така допомога є цінною. Але для української науки загалом це — серйозна загроза, адже навіть до війни в Україні спостерігався відтік кадрів. Із початком повномасштабного вторгнення цей процес тільки загострився.

Втрати: інфраструктура й кадри

За даними МОН станом на лютий 2023 року, понад **шість тисяч науковців** виїхали з країни. Можна уявити, наскільки цей показник збільшився за два роки. Водночас пошкоджень зазнала й дослідницька інфраструктура: звіт МОН за березень 2023 року фіксує руйнування або пошкодження близько **35%** об'єктів. Звіт Resilient Minds наводить додаткові дані: 29,4% наукових установ постраждали фізично, понад **40 вишів** та інститутів були змушені релокуватися, **10–20%** науковців залишили свої

робочі місця, а **54,3%** дослідників повідомляють, що не можуть працювати на довоєнному рівні.

Ці цифри є досить репрезентативними, адже свідчать про те, що залишені без уваги дослідники втрачають доступ до необхідного обладнання, інституційної підтримки, фінансування. Водночас вони працюють на тій самій дослідницькій інфраструктурі, яка й до повномасштабної війни була застарілою, а тепер іще й зазнала пошкоджень.

Модель коаліції: «науковий Рамштайн»

У цій ситуації надзвичайно важливо, щоб кожна допомога ззовні була адресною й відповідала реальним запитам. Для багатьох українських лабораторій бажаним є навіть не нове, а хоча б уживане іноземне обладнання, яке подекуди є кращим за те, що наразі доступне в Україні. Європейські колеги регулярно оновлюють техніку й могли б передавати попередні моделі, якщо вони залишаються функціональними. Водночас, звісно, найкращим варіантом була б можливість системного оновлення лабораторій за рахунок закупівлі нового й новітнього обладнання.

Тому важливо, щоб передача такого обладнання відбувалася в контексті конкретної наукової роботи. Передане без урахування специфіки галузі, воно може бути просто малоефективним. Тож найкраще — створювати двосторонні партнерства, де техніка передається під конкретне завдання й супроводжується науковою співпрацею.

Європейські країни часто незалежно одна від одної пропонували схожі рішення щодо підтримки, насамперед — можливість дистанційного доступу до власної наукової інфраструктури. Це справді важлива й потрібна допомога, яка відкриває українським дослідникам доступ до сучасного обладнання. Проте для максимальної ефективності таких ініціатив важливо забезпечити їх координацію. Тому й виникла ідея створення своєрідної коаліції донорів, наукового «Рамштайну», де кожна країна взяла б на себе чітко визначену ділянку відповідальності з урахуванням реальних потреб українських науковців.

На конференції було підписано **Меморандум про Міжнародну коаліцію за науку, дослідження та інновації в Україні**. Йдеться про координацію й узгодження зусиль, спрямованих на підтримку української науково-інноваційної сфери з урахуванням реальних потреб українських науковців і можливостей міжнародних партнерів. Це стало знаковою подією та засвідчило готовність до тривалої співпраці.

Меморандум передбачає свідомий розподіл зусиль: одні партнери зосереджуються на забезпеченні обладнанням, інші — на підтримці інституцій, менторстві або сприянні спільним дослідницьким та інноваційним проектам. Такий підхід дає змогу уникнути дублювання ініціатив, підвищити ефективність міжнародної допомоги й орієнтуватися на пріоритети, що враховують реальний стан і потреби української науки.

Слід віддати належне Міністерству освіти і науки, зокрема заступнику міністра пану Денису Курбатову та його команді, італійській стороні та

представникам ЄС, а також громадським ентузіастам за те, що підписання відповідного Меморандуму стало можливим. Робота над ним почалася майже відразу після закінчення минулорічної конференції у Берліні, коли завдяки зусиллям та ініціативі наших німецьких партнерів питання науки взагалі було винесено на таку високу трибуну.

Приклади й партнерства

Наразі більшість європейських науковців надає перевагу підтримці українських дослідників у межах власних інструментів. Але з'являються й інші моделі співпраці. Наприклад, Німеччина ще до повномасштабної війни організувала конкурс на створення 12 лабораторій в Україні. Попри ризики, спричинені війною, цю ініціативу не було згорнуто: проєкти тривають і розвиваються, українські науковці отримують іноземну допомогу, працюючи в Україні. Саме на таких прикладах можна вибудовувати нові підходи до партнерства.

Внутрішні трансформації та проблема фінансування

Водночас не менш важливо, що всередині країни також відбуваються зміни, які підтверджують готовність до трансформацій із українського боку.

Протягом останнього року в науковій сфері з'явилася низка нових ініціатив, хоча деякі з них викликали дуже жваві та непрості дискусії в професійній спільноті. Зокрема запроваджено нову методику атестації університетів (у частині їхньої наукової діяльності) та наукових установ — із застосуванням критеріїв, що допускають об'єктивну перевірку. Попри те, що це перша ітерація такого підходу й вона має свої прогалини, це важливий крок уперед: за її результатами найкращі установи вперше отримали додаткове фінансування від Міністерства фінансів — тобто не внаслідок перерозподілу коштів, а як окреме фінансування, що відповідає європейським підходам. І хоча це були невеликі кошти, сам факт є важливим сигналом. Розроблено новий законопроект про наукові пріоритети, розпочато дерегуляцію діяльності Національного фонду досліджень.

Схожа логіка спостерігається й у фінансуванні центрів колективного користування обладнанням — наразі незначному, але здатному змінювати спосіб мислення: науковці починають вірити в можливість змін і боротися за ресурси. Це і є класичний мультиплікаційний ефект: невеликі кроки здатні запускати масштабніші процеси та формують суспільну надію на реальну трансформацію.

Водночас критично важливою є спадковість і тяглість започаткованих процесів. Саме тоді вмикається механізм мультиплікатора — коли навіть невеликі вкладення запускають ширші системні зміни.

Однак жодна реформа загалом не буде ефективною без достатнього фінансування. Наразі Україна вкладає в науку лише **0,33% ВВП**. Для того, щоб говорити про справжній прорив, потрібно хоча б **0,8%**. Без фінансування жодні реформи не спрацюють. Є хибне уявлення, що досить ухвалити новий закон — і система сама запрацює. Але реальні зміни потребують вкладень. Інакше це буде лише імітація змін.

Наука й економіка — інтеграція у глобальні ланцюги

Вже зараз чимало інжинірингових компаній в Україні засновані людьми з науковою освітою, які через потреби армії чи держави почали розвивати власні технологічні бізнеси. Це і є точка зростання. Тобто високотехнологічне виробництво, а не, скажімо, кав'ярня. Але важливо розуміти: вимагати від науковця бути підприємцем неефективно. Це розпорошує фокус, демотивує й часто призводить до втрат в обох сферах. Краще створювати команди, де кожен виконує свою функцію: науковець генерує ідеї, підприємець — реалізує.

Один із напрямів розвитку — інтеграція українських науковців у міжнародні ланцюги доданої вартості, тобто в глобальні процеси розроблення, виробництва та комерціалізації високотехнологічних продуктів. Це стосується і квантових технологій, і напівпровідників, і оборонних розробок. Україна має висококваліфікованих фахівців, які можуть бути цінними партнерами. Але для цього потрібні платформи співпраці, механізми підтримки, сталі зв'язки. І розуміння, що наука не існує у вакуумі.

Культура взаємодії та підприємницька просвіта

Важливим елементом майбутньої екосистеми має стати кооперація науки та бізнесу — але не через нав'язування науковцям підприємницьких функцій. Завдання — створити середовище, в якому підприємці й дослідники працюватимуть разом. Для цього потрібна культура взаємодії, довіра та розуміння, що кожен робить свою справу. Бізнес — розвиває продукт і виходить на ринок. Науковець — генерує ідеї та знаходить нові рішення.

Щоби ця співпраця була сталою, потрібна й просвіта — ще зі школи. Люди мають розуміти, що підприємництво — це не «урвати», а відповідальна та гідна справа. І що наука — це не відірвана від реальності абстракція, а інструмент, який дає проривні рішення для економіки, безпеки, медицини.

Конференція — важливий крок. Але ще важливіше — що буде між конференціями. А має бути реальна робота: створення робочих груп, запуск ініціатив, підтримка реформ тощо. Тільки це призведе до реальних змін.

([вгору](#))

Додаток 6

01.08.2025

Шевченко А., кандидат фіз.-мат. наук, консультант у Київському академічному університеті

УКРАЇНА НА РОЗДОРІЖЖІ: ЯК НЕ ВТРАТИТИ ШАНСУ СТАТИ ЧАСТИНОЮ ЄВРОПЕЙСЬКОГО НАУКОВОГО ПРОСТОРУ

Наша країна має унікальну ситуацію серед країн ЄС, бо ми на законодавчому рівні ще 2015 року визначили обов'язок інтегруватися до ERA. Правда, із запізненням 2018 року розробили, а 2021 року оновили відповідну дорожню карту інтеграції. Проте практична участь залишається

низькою через нестачу ресурсів і координації. Нині є необхідність синхронізувати з ЄС орієнтири на цьому шляху, які швидко розвиваються (ZN.UA).

Відкрита наука

Одним із ключових напрямів ERA є «відкрита наука». Це новий підхід до роботи з результатами досліджень, коли дані та знання стають доступними не лише науковцям, а й широкому загалу. Це «клей» для об'єднання розрізнених елементів наукового ландшафту, а правилами участі тут є інструкція щодо матеріалу предмета, який може приклеїтись. Основним інструментом для цього «клею» є Європейська хмара відкритої науки (EOSC) — міжнародна платформа обміну науковими даними.

Репозиторій даних і швидкісна мережа (Інтернет) — важливі, але не єдині елементи цього інструмента. Згідно з мережевою архітектурою цієї платформи, на національному рівні мають бути створені вузли — Національний EOSC — і забезпечена сумісність (можливість «приклеїти») окремих елементів інфраструктури. Це дасть змогу нашим дослідникам брати повноцінну участь у цій платформі з дотриманням національних інтересів. Проте формування такого вузла вимагає значних ресурсів: модернізації серверів, забезпечення безперебійного електроживлення (три роки блеауту далися взнаки) та сертифікації об'єктів цифрової інфраструктури (зокрема щоб перевірити здатність «приклеюватися») відповідно до європейських стандартів. Через високу конкуренцію серед розвинених країн ЄС на цьому етапі виграти в конкурсах та отримати фінансування в програмі «Горизонт Європа» практично неможливо. Наразі реальною залишається тільки підтримка міжнародних донорів.

Окрім технічних аспектів, критично важливо підготувати фахівців нового типу — кураторів даних (data stewards). Це спеціалісти, які забезпечують збір, зберігання й доступність дослідницьких даних. Їхня роль є ключовою для формування нової культури роботи з даними в науковій спільноті. Проте такі фахівці повинні мати ІТ-навички. І це є викликом для держави. Щоб їх підготувати, залучити й утримати, їхня сукупна оплата праці має бути вищою, ніж у доктора наук у державній інституції (для довідки: середня оплата праці наукового співробітника в НАН України — близько 15 тис. грн на місяць). У країнах ЄС такий фахівець входить до структури допоміжного персоналу для проведення досліджень.

Дослідницькі інфраструктури

Другий важливий напрям — розвиток дослідницької інфраструктури. Це об'єкти, що надають ресурси та послуги дослідницьким спільнотам для проведення досліджень і сприяння інноваціям. Країни-учасники ERA спільно створюють мережу великих дослідницьких інфраструктур. На сьогодні їх уже 63, й вони охоплюють усі основні напрями досліджень у природничих і гуманітарних науках та є основними виробниками даних. Половина з них обрала спеціально розроблену в ЄС юридичну форму для подолання міждержавних бар'єрів — Консорціум

дослідницьких інфраструктур (ERIC). В Україні елементами інфраструктури для досліджень є близько 100 центрів колективного користування науковим обладнанням (ЦККНО). Для стабільного розвитку власної інфраструктури та використання (участі) європейської потрібна довгострокова інвестиційна стратегія, стабільне фінансування та зміни в законодавстві. Зокрема з 2015 року в Україні не визначено правового статусу ERIC (європейських консорціумів для дослідницької інфраструктури), що обмежує їхню офіційну діяльність.

Європейський аудит дослідницьких інфраструктур в Україні зазначив, що ключову роль у розробленні такої стратегії, координації між усіма головними розпорядниками бюджетних коштів (МОН, НАНУ та ін.), плануванні довгострокових інвестицій та пошуку джерел фінансування має відігравати **Національна рада з питань розвитку науки і технологій** (далі — Рада). Її й було створено для реалізації партнерства у сфері науки й технологій між урядом, академіями наук і науковою спільнотою. Втім, як зазначено у звіті, Рада не працює ефективно. Проблема — у відсутності в Регламенті КМУ чітких процедур її взаємодії з КМУ. Через це Національна рада не виконує важливих функцій і щодо розвитку та моніторингу інтеграції до ERA. Водночас в уряді побутує думка, що Національна рада дублює функції урядового комітету. Насправді ж вона мала б стати майданчиком для спільного стратегічного планування КМУ та наукової спільноти, що відповідає найкращим європейським практикам партнерства влади та суспільства в ухваленні адміністративних рішень.

На жаль, звіт Євроаудиту містить певні помилки. Зокрема ініціативу створення ЦККНО приписано МОН, хоча її започаткувала НАН України ще 2005 року — у відповідь на події Помаранчевої революції, щоб надати доступ до дорогого обладнання науковцям, аспірантам і студентам. А закон про наукову діяльність 2015 року, який закріпив цю форму, був результатом співпраці МОН, НАНУ, науковців і парламентського комітету після Революції Гідності.

Не виправдав Євроаудит і **очікувань наукової спільноти стосовно допомоги у створенні стратегії розвитку дослідницьких інфраструктур** і залучення сталого донорського фінансування на період відновлення. У звіті фактично лише перелічено заходи, що були прописані в Дорожніх картах інтеграції України до ERA.

Дослідження та вища освіта

Ще один пріоритет ERA — підвищення рівня досліджень у вищій освіті. Європа підтримує формування альянсів між передовими та слабшими університетами для вирішення глобальних викликів. В Україні ця ідея є дуже перспективною, адже незважаючи на зменшення кількості дослідників, тільки серед науково-педагогічних працівників у сфері вищої освіти маємо понад 79 тисяч докторів наук і докторів філософії, що в дев'ять разів більше, ніж усіх наукових працівників у Національній академії наук. Однак, згідно з

даними Держстату, лише близько 10% цього потенціалу залучено до реальних досліджень, що є значним невикористаним ресурсом для України.

Інноваційний розвиток

Важливим напрямом залишається *формування спільної з ЄС інноваційної системи на основі знань*. Тут Україна має узгодити власну Стратегію цифрового інноваційного розвитку, розроблену Мінцифри, за такими напрямами, як оборонні технології, штучний інтелект, робототехніка, напівпровідники, біотехнології, аграрна галузь та медицина, з більш як 50 наявними європейськими партнерствами програми «Горизонт Європа», до яких поступово долучаються зацікавлені організації з країн-учасників ERA. Це дасть змогу створити нові формати співпраці між науковцями, бізнесом і владою для подолання сучасних викликів.

Наявний план реалізації Стратегії передбачає створення структур партнерства з бізнесом. Однак важливо врахувати помилки впровадження 7-ї рамкової програми ЄС: тоді європейські технологічні платформи потрапили під контроль національних монополій і транснаціональних корпорацій на шкоду малому та середньому бізнесу. Тепер ЄС розвиває технологічні інфраструктури, які дають змогу малому бізнесу тестувати розробки перед запуском на ринок. Однак у нашій країні стара гра в «Монополію» досі залишається головним ризиком для успішної побудови та розвитку інноваційного суспільства, що ґрунтується на знаннях.

Оцінка успіху на шляху до ERA

Україні необхідно розробити національну платформу моніторингу за 55 ключовими показниками ефективності (KPI), визначеними в Dashboard ERA. На сьогодні Державна статистика України здатна збирати тільки 16 показників. А на умовній мапі країн-учасників ERA маємо сірий колір.

Україна має дуже обмежений час для ухвалення стратегічних рішень. Від того, як ми використаємо це «вікно можливостей» до 2027 року, залежить, чи зможе наша країна стати повноцінною частиною європейського дослідницького простору, чи залишиться на його периферії.

([вгору](#))

Додаток 7

15.08.2025

Україна ввела санкції проти наукових інституцій рф, які працюють на війну

Санкції торкнулися топменеджменту «Росатому» та науково-дослідних структур, зокрема:

- Об'єднаний інститут ядерних досліджень (ОИЯД) м. Дубна, рф) — міжнародна організація, яка, за даними розслідувань, бере участь у розробленні технологій для російського військово-промислового комплексу, зокрема для безпілотників та іншого озброєння.

- АТ «Дослідно-демонстраційний центр виведення з експлуатації уран-графітових реакторів»;
- АТ «Науково-дослідний і конструкторський інститут радіоелектронної техніки» ([Міністерство освіти і науки України](#)).

Окремим указом №594/2025 введено санкції проти 28 фізичних і 288 юридичних осіб, пов'язаних з енергетикою та ВПК рф, серед яких — низка науково-виробничих підприємств («Неваапарат», «Технопроект», «Керамакс Інжиніринг», «Скада», «Буріння» тощо).

«Російська наукова галузь, зокрема пов'язані НДІ, давно перестала бути суто дослідницькою. Вона стала частиною військової машини рф. Запроваджені санкції — це чіткий сигнал: міжнародна наукова співпраця не може бути прикриттям для виробництва зброї та легітимізації окупації українських територій», — наголосив заступник міністра освіти і науки України **Денис Курбатов**.

У МОН наголошують, що санкційна політика в науковій сфері — це не лише питання безпеки, а й частина системної роботи з відновлення справедливості, захисту міжнародного права та посилення стійкості України.

Серед кроків, які Міністерство реалізує у цьому напрямі:

- Ініціювання та підтримка міжнародних санкцій щодо російських наукових установ, які працюють на військово-промисловий комплекс рф.
- Припинення будь-якої офіційної співпраці з установами та організаціями, що легітимізують окупацію українських територій.
- Робота з міжнародними партнерами для закриття наукових і освітніх проектів за участю структур рф та їхніх афілійованих організацій у третіх країнах.
- Запровадження перевірки міжнародної наукової співпраці на предмет відповідності принципам мирного використання результатів досліджень.
- Підтримка українських науковців у міжнародних грантових програмах, які часто якісно заміщують втрачені через розрив з російськими структурами позиції.

Українські дослідники та наукові інституції, попри війну, продовжують реалізовувати міжнародні проекти, дотримуючись відповідних принципів і правил та протидіючи використанню науки як інструменту агресії.

Довідково: [Україна вийшла зі складу членів ОІЯД у 2022 році](#). Інститут заснований у 1956 році, нині 80% його бюджету фінансує рф. За інформацією українських і міжнародних джерел, ОІЯД активно співпрацює з російськими оборонними підприємствами, зокрема тими, що беруть участь у ракетній програмі, та легітимізує окупацію українських територій у науковому середовищі.

([вгору](#))

19.08.2025

Кабінет Міністрів України визначив пріоритетні напрями та представив проєкт Програми дій уряду: ключові кроки в освіті та науці

У фокусі — підвищення якості та доступності освіти, починаючи з дошкілля. Передбачено оновлення змісту дошкільної та шкільної освіти з акцентом на STEM. А також поетапне підвищення заробітних плат педагогів і науковців за новою моделлю фінансування ([Міністерство освіти і науки України](#)).

<...>

Розвиток науки та інновацій

Програма передбачає реформу фінансування науки. Зокрема:

- 1500 українських учених отримають додаткові кошти на підвищення зарплат і сучасне обладнання за результатами державної атестації;
- понад 2000 молодих науковців отримають спеціальні гранти на проведення досліджень;
- буде профінансовано 10 науково-технічних проєктів у партнерстві з бізнесом до кінця 2026 року.

Також анонсовано запуск Science.City — особливого правового режиму для розвитку наукових парків, що має стати стимулом для інновацій та інтеграції науки в реальний сектор економіки.

Заплановано створення нових підходів та методів взаємодії науки і бізнесу, модернізацію дослідницької інфраструктури, а також запровадження проєктної аспірантури. Уряд підтримуватиме розробки та технології, спрямовані на національну безпеку, сталий розвиток та технологічну незалежність. Для прифронтових регіонів передбачено обладнання для дистанційного навчання й досліджень.

Освіта для молоді

Уряд наголошує на важливості сильної університетської мережі з автономією та прозорим фінансуванням. Такі заклади мають відкритий доступ до лабораторій, R&D і прикладних досліджень, що дає змогу поєднувати навчання з інноваційними розробками. Пріоритет — розвиток сучасної професійної та фахової передвищої освіти, яка забезпечує практичні навички для успішної кар'єри.

Для прифронтових територій передбачено окремі програми зі збереження людського капіталу та підтримки молоді.

Цифрові рішення

У межах урядового плану триватиме масштабне впровадження державної цифрової освітньої екосистеми Мрія — вебпорталу та мобільного застосунку, що вже тестується у 40 пілотних школах і забезпечує функції плану дня, конструктора розкладу, аналітики навчальних досягнень, бібліотеки контенту й захищених чатів. У перспективі система має охопити понад 1,1 мільйона учасників освітнього процесу у всій країні.

Таким чином уряд ставить за мету підтримати батьків, здобувачів освіти, вчителів та науковців. А також створити умови для того, щоб освіта та наука стали рушіями відбудови України та інтеграції її в європейський простір.

Детальніше про проєкт Програми дій уряду — за посиланням: priorities.gov.ua (вгору)

Додаток 9

13.08.2025

Уряд підтримав законопроєкт про нову систему наукових та інноваційних пріоритетів

Що змінюється:

◆ **Замість чинної системи з понад 500 пріоритетних напрямів різного рівня — до 10 справді важливих для країни, визначених на основі форсайт-досліджень ([Міністерство освіти і науки України](#)).**

**Форсайтні дослідження є поширеним у багатьох країнах світу інструментом прогнозування майбутнього, зокрема вони допомагають визначити перспективні тенденції розвитку науки і технологій, економіки, суспільства.*

Проведення таких досліджень є найбільш ефективним способом визначення пріоритетів науково-технологічного розвитку та дієвим інструментом державної політики у відповідній сфері.

◆ **Конкурсне фінансування** — за новими вузькими пріоритетами; базове — без тематичних обмежень, у межах академічної свободи та за результатами держатестації.

◆ **Єдина система пріоритетів**

Уперше на рівні закону формується єдина система пріоритетних напрямів у сферах науки та інновацій: довгострокові пріоритети (на 10 років) визначатиме парламент, а на їхній основі уряд формуватиме середньострокові напрями (на 5 років), за якими надаватимуть державну підтримку.

◆ **Форсайт як основа стратегічних рішень**

Нова система передбачає формування пріоритетів на основі глибокого аналізу потреб держави, економіки та науки, який забезпечить проведення форсайтних досліджень.

◆ **Оновлені інструменти реалізації пріоритетів**

Перелік інструментів охоплюватиме прикладні наукові дослідження і розробки, державно-приватне партнерство, розвиток дослідницької та інноваційної інфраструктури, популяризацію результатів наукової та інноваційної діяльності.

◆ **Орієнтація на оборону, повоєнну відбудову і реальний сектор економіки**

За новими пріоритетами мають виконувати наукові дослідження та розробки, що відповідають потребам економіки, безпеки та повоєнної відбудови держави. Результати досліджень мають знайти практичне застосування, а нова система пріоритетів — підвищити конкурентоспроможність країни завдяки впровадженню нових технологій та інновацій.

«Україна отримає чітку й лаконічну архітектуру нової системи пріоритетів наукової та інноваційної діяльності, що нарешті має розв'язати давню проблему обов'язкової прив'язки будь-якої тематики до напряму пріоритетів. З одного боку нові пріоритети мають забезпечити можливості для підтримки проривних рішень серед прикладних наукових досліджень і розробок, з іншого — надається академічна свобода для передової науки», — наголосив заступник міністра освіти і науки України **Денис Курбатов**.

Законопроект найближчим часом буде подано на розгляд Верховної Ради України. Його ухвалення дасть змогу сформувати новий перелік пріоритетних напрямів, за якими будуть реалізовуватися інструменти державної підтримки наукової та інноваційної діяльності в Україні.

[\(вгору\)](#)

Додаток 10

05.08.2025

МОН затвердило нове Положення про проведення конкурсів наукових досліджень і розробок

[\(Міністерство освіти і науки України\).](#)

Що змінюється:

◆ **Єдине положення для конкурсів:**

об'єднано правила основного конкурсу для закладів вищої освіти та конкурсу для молодих учених.

◆ **Збільшено підтримку і суб'єктність молодих учених:**

не менше за 30% загального обсягу фінансування щороку спрямовується на конкурси для молодих дослідників — цей обсяг є фіксованим. Молоді вчені становлять не менше ніж 50% Науково-експертної ради МОН.

◆ **Участь учених НАН України:**

дослідники з Національної академії наук України можуть повноцінно входити до складу колективів університетських заявок.

◆ **Прозора автоматизована експертиза в єдиній базі:** три експерти з обов'язковим розглядом відхилень оцінок на рівні $\pm 25\%$; розподіл проєктів та звітів між експертами відбувається автоматично через Національну електронну науково-інформаційну систему із обов'язковою перевіркою на конфлікт інтересів.

◆ **Запроваджено Кодекс експерта:**

нові правила для експертів щодо доброчесності, конфлікту інтересів, конфіденційності та об'єктивності.

◆ **Чіткі вимоги до академічної доброчесності:**

плагіат, фальсифікація даних, «купівля» наукових робіт, показників і результатів, співпраця з РФ — тепер є підставами для дискваліфікації. Впроваджено спеціальну Комісію з етики експертів. Визначено допустимі умови використання ІІІ тощо.

◆ **Відмова від штучної наукометрики:**

скасовано «сумування» цитувань, індексів Гірша, надання «листів про зацікавленість чи впровадження» в минулому. Фокус зміщується на якість проєктів і прогнозовані результати.

Положення набирає чинності з дня його офіційного оприлюднення.

Міністерство працює над оголошенням відповідних конкурсів з вересня 2025 року, щоб забезпечити підбиття підсумків до кінця календарного року та фінансування з січня 2026.

([вгору](#))

Додаток 11

25.08.2025

Оголошено конкурс на здобуття державних іменних стипендій найкращим молодим ученим для увічнення подій Революції Гідності та вшанування подвигу Героїв України – Героїв Небесної Сотні

22 серпня 2025 року стартує конкурс на здобуття державних іменних стипендій для найкращих молодих учених з метою увічнення подій Революції гідності та вшанування подвигу Героїв України — Героїв Небесної Сотні. Відповідне рішення затверджено наказом Міністерства освіти і науки України ([Міністерство освіти і науки України](#)).

Прийматимуть документи до 22 вересня 2025 року через Національну електронну науково-інформаційну систему «URIS». Подати їх можна за посиланням: <https://nauka.gov.ua/information/ns2025/>.

Щороку до Дня Гідності та Свободи МОН призначає **25 стипендій строком на один рік** у розмірі двох прожиткових мінімумів для працездатних осіб. Виплати — з 1 січня наступного року.

Стипендії призначають у п'яти номінаціях:

- імені Дмитра Максимова;
- імені Назарія Войтовича;
- імені Романа Гурика;
- імені Устима Голоднюка;
- імені Юрія Поправки.

Умови участі:

- вік претендентів станом на 1 січня року виплати — до 35 років для осіб із ступенем магістра та до 40 років для докторів наук або докторантів;

- наявність вагомих наукових результатів (монографії, статті у Web of Science, Scopus, патенти тощо);
- активна громадянська позиція.

Детальні умови визначено постановою Кабінету Міністрів України від 21 листопада 2018 року № 1017 (зі змінами).

Для довідок телефонуйте: +38 (044) 287 82 57.

([вгору](#))

Додаток 12

25.08.2025

Університети можуть подати заявку на створення робототехнічної лабораторії RoboLab

Подати заявку можна до **14 вересня** за [посиланням](#). Для університетів з інших міст передбачено можливість залишити контакти у [формі](#), щоб долучитися на наступних етапах ([Міністерство освіти і науки України](#)).

«Запуск RoboLab — це важливий крок для розвитку інженерної освіти та підготовки нової генерації фахівців. Студенти та аспіранти отримають сучасний простір, де зможуть працювати з технологіями, які визначатимуть майбутнє економіки України. Це також зміцнить співпрацю університетів з бізнесом і науковою спільнотою», — зазначив заступник міністра освіти і науки України Денис Курбатов.

Можливості для пілотного університету

- лабораторія з робототехніки на **30 робочих місць**, облаштування якої триватиме приблизно три місяці;
- спеціалізоване обладнання та комплекти мехатроніки;
- програмне забезпечення для 3D-моделювання та проєктування;
- роботизовані платформи та інструменти зі штучним інтелектом;
- методична підтримка під час запуску.

Хто може податися

Перевага надаватиметься закладам, які мають:

- освітні програми за спеціальностями «Автоматизація, комп'ютерно-інтегровані технології та робототехніка» або суміжними;
- кваліфікованих викладачів та приміщення для запуску лабораторії;
- мотивованих студентів і базову інфраструктуру для інженерних експериментів.

Як відбуватиметься відбір

Заявки розглядатиме незалежне журі за участю представників органів влади, донорських організацій, профільних асоціацій та інших стейкхолдерів. За результатами буде визначено пілотний університет, у якому розпочнеться створення лабораторії. Наступним етапом стане масштабування мережі RoboLab в інших регіонах України.

Проект RoboLab реалізується Асоціацією робототехніки та автоматизованих систем за ініціативою **Міністерства цифрової**

трансформації України, у партнерстві з Міністерством освіти і науки України, за підтримки Ukraine-Moldova American Enterprise Fund, технологічної компанії Ajax Systems та Deus Robotics.
([вгору](#))

Додаток 13

18.08..2025

Лабораторії НУХТ презентували можливості дослідження молочної продукції провідним компаніям галузі

12 серпня 2025 року команда Міністерства освіти і науки України взяла участь у презентації сучасних можливостей Центру колективного користування науковим обладнанням «Лабораторія біобезпеки, якості харчової продукції та безпеки харчування» Національного університету харчових технологій. Створений за підтримки МОН і модернізований у 2024 році в межах проекту зі встановлення сонячних електростанцій, центр став прикладом того, як державні інвестиції в наукову інфраструктуру відкривають нові можливості для бізнесу та сприяють впровадженню інновацій у виробництво ([Міністерство освіти і науки України](#)).

У заході взяли участь представники провідних компаній молочної галузі України та глобальної біотехнологічної індустрії, зокрема групи «Молочний Альянс» та компанії Novonesis (раніше — Chr. Hansen)

Під час зустрічі учасники побачили, як сучасні технології центру допомагають визначати гранулометричний склад молочних продуктів, досліджувати їхню структуру та текстуру, вимірювати вміст білка й контролювати стабільність та однорідність. Такі дані дають змогу виробникам удосконалювати рецептури, підвищувати якість і безпеку продукції, зменшувати виробничі втрати та швидше виводити на ринок нові продукти.

МОН системно підтримує розвиток мережі ЦККНО в Україні — з моменту їхнього створення у 2018 році держава інвестує в оновлення обладнання та розширення можливостей цих центрів. Уже цього року планується відкриття ще восьми нових ЦККНО, що забезпечить науковців і бізнес доступом до сучасних технологій та сприятиме впровадженню інновацій у різних галузях економіки.

([вгору](#))

Додаток 14

Поради для створення сильного консорціуму
([Офіс Горизонт Європа в Україні](#)).

Поради щодо створення сильного консорціуму:

- *Подумайте про свою мету.* Виберіть партнерів, які допоможуть вам її досягти.

- *Почніть пошук партнерів заздалегідь.* Процес створення сильного консорціуму може зайняти багато часу. Один із підходів полягає в тому, щоб спочатку зібрати основну команду, а потім побудувати консорціум навколо неї.
- *Скористайтеся безкоштовними інструментами Європейської комісії для пошуку партнерів:*
 - [EU Funding & Tenders Portal](#) – чудовий ресурс для пошуку партнерів для проєкту, де можна здійснювати пошук за темою, типом організації або місцем розташування;
 - [Horizon Europe NCP Portal](#) – ця мережа надає рекомендації щодо всіх аспектів участі в Програмі «Горизонт Європа», включаючи партнерства;
 - [Enterprise Europe Network](#) – це найбільша у світі мережа підтримки малих та середніх підприємств (МСП) із міжнародними інтересами, яка має інструмент для пошуку партнерів, де потенційних партнерів можна шукати за типом профілю, країною, галуззю тощо;
 - [EURAXESS Partnering Portal](#) – на цьому ресурсі слід зареєструвати свою установу, щоб інші могли вас знайти;
 - [RADIANCE](#), колишня MSCA-NET – на цій платформі можна знайти стипендіатів, компанії, керівників та академічні установи (тільки для проєктів за компонентом «Дії Марії Склодовської-Кюрі»).
- *Використовуйте досвід попередніх проєктів.* Зв'яжіться з учасниками консорціуму з інших проєктів за допомогою таких ресурсів, як [Cordis](#), [EU Funding & Tenders Portal](#) або навіть LinkedIn організацій-членів консорціуму.
- *Створіть міцну основу для управління проєктами.* Знайдіть хорошого керівника, який має розуміння проєкту в цілому, а дослідникам дозволяє зосередитися на науковій роботі.
- *Збалансованість є важливою.* Географічний розподіл партнерів, гендерна рівність та різноманітність тем мають вирішальне значення. Також об'єднання партнерів із різних дисциплін може сприяти прийняттю більш досконалих рішень.
- *Уникайте подвійної роботи.* Кожен партнер повинен мати свою унікальну роль у консорціумі.

Не менш важливим є покращення навичок нетворкінгу:

- *Розгляньте можливість залучення партнерів із промисловості або інших неакадемічних кіл (якщо це доречно для вашого проєкту).* Включення інноваторів до консорціуму проєкту може слугувати передумовою для генерування інновацій, наприклад, зареєстрованих патентів.
- *Налагодження контактів може мати вирішальне значення.* Інноваційні проєкти з проривними рішеннями представляли свої

результати на багатьох заходах і конференціях. Тож відвідуйте брокерські/матчмейкерські сесії, наприклад, інформаційні дні, які організовує Європейська комісія у розрізі Програми «Горизонт Європа». Щоб отримувати новини про такі події, слідкуйте за оголошеннями на сайті «Офісу Горизонт Європа в Україні» НФДУ у розділі «[Корисна інформація](#)» або сайті ЄК у розділі «[Events](#)».

- *Звертайтеся за допомогою, коли це необхідно.* Якщо ви відчуваєте себе дещо не впевнено і потребуєте додаткової допомоги, зверніться до представників [українських національних контактних пунктів \(НКП\) Програми за відповідним напрямом діяльності](#).
- *Після створення консорціуму домовтеся про методи роботи.* Чітке визначення ролей і обов'язків на ранньому етапі може виявитися дуже корисним протягом усього терміну реалізації проекту.

Більше порад і корисної інформації – [тут](#).
([вгору](#))

Додаток 15

Поради щодо пошуку партнерів у рамках конкурсів Європейського оборонного фонду

У продовження теми створення сильного консорціуму для участі в конкурсах Програми «Горизонт Європа», про що [«Офіс Горизонт Європа в Україні» НФДУ писав напередодні](#), публікуємо поради щодо пошуку партнерів у розрізі Європейського оборонного фонду (European Defence Fund, EDF) ([Офіс Горизонт Європа в Україні](#)).

EDF є інструментом Європейської комісії для підтримки спільних оборонних проєктів держав-членів ЄС, спрямованих на розроблення інноваційних і сумісних оборонних технологій та обладнання. EDF реалізується через річні робочі програми, структуровані за 17 тематичними та горизонтальними категоріями заходів, які залишаються незмінними протягом дії Багаторічної фінансової рамкової програми на 2021-2027 ([Multiannual Financial Framework 2021-2027](#)).

Діяльність EDF регулюється Керівництвом Європейського оборонного фонду ([EDF Regulation 2021/697](#), далі – Керівництво). Згідно зі статтею 9 Керівництва бенефіціарами та субпідрядниками **можуть бути лише юридичні особи, засновані в ЄС або в асоційованій країні**, з управлінськими структурами, інфраструктурою та активами на території цих країн. Відповідно до статті 5 Керівництва, участь асоційованих країн у EDF **обмежується юридичними особами, зареєстрованими в Королівстві Норвегія**. Україна наразі не має статусу асоційованої країни до EDF, тому **пряме фінансування українських організацій неможливе**.

Водночас українські організації мають певні можливості для участі в конкурсах EDF. Зокрема, українські суб'єкти можуть брати участь у таких формах:

1. *Асоційований партнер* – можливий формат співпраці, однак витрати не підлягають фінансуванню з боку EDF.
2. *Постачальники* – українські компанії можуть постачати товари, виконувати роботи та надавати послуги для проєкту, але це не має бути основним завданням проєкту.
3. *Організації, зареєстровані в одній із країн ЄС або у Норвегії з українськими власниками*, можуть бути бенефіціарами або субпідрядниками в рамках проєктів EDF за умови надання відповідних гарантій та дотримання відповідних вимог, передбачених Керівництвом.
4. *Участь у Європейській схемі оборонних інновацій (EUDIS)* – включає **фінансову підтримку третіх сторін (FSTP)** через каскадне фінансування, а також проведення хакатонів, спрямованих на нагальні потреби України у сфері оборони.

Крім того, на відміну від попередніх робочих програм, цього річна робоча програма EDF передбачає право на отримання акселераційної підтримки для українських компаній у рамках двох конкурсів:

- [EDF-2025-DA-SI-GROUND-DAMM](#): доступні масові засоби ураження на базі дронів (Drone-based affordable mass munitions);
- [EDF-2025-DA-PROTMOB-SS](#): повнорозмірні демонстраційні зразки солдатських систем наступного покоління (Full-size demonstrators for next generation soldier systems).

Детальний опис усіх конкурсів, доступних до фінансування у 2025 році, розміщено у [робочій програмі 2025](#). Також корисна інформація міститься у [презентації](#), оприлюдненій у рамках Інформаційних днів EDF у квітні 2025 року. Станом на 21 серпня 2025 року в рамках цього компонента на порталі [EU Funding & Tenders Portal](#) відкрито 33 конкурси.

Важливо зазначити, що конкурси EDF спрямовані на стимулювання інновацій у європейському оборонному секторі через розвиток передових технологій, промислову співпрацю між державами-членами ЄС та спільні дослідження і розробки, що посилюють стратегічну автономію й оборонні можливості ЄС. Програма має на меті розширення транскордонного партнерства, підвищення конкурентоспроможності та створення проривних технологій, які зміцнюють стійкість Європи. Програма підтримує створення інноваційних рішень у різних сферах, від систем озброєння до рішень у галузі кіберзахисту. Водночас важливо враховувати, що конкурси EDF **не спрямовані на фінансування налагодження серійного виробництва вже готових рішень та зразків, а зосереджені саме на підтримці досліджень, інновацій та створенні нових технологій.**

Слід також враховувати, що програма EDF орієнтована на посилення співпраці між організаціями в межах ЄС. Тому проєкт має виконуватися юридичними особами, які співпрацюють у рамках консорціуму щонайменше з **трьох незалежних юридичних осіб із трьох різних держав-членів ЄС або асоційованих країн**. При цьому щонайменше дві з цих організацій мають

бути з різних країн ЄС і не перебувати під контролем однієї і тієї ж юридичної особи та не повинні контролювати одна одну (стаття 10 (4) Керівництва).

ЄК заохочує створення міжсекторальних і міждисциплінарних консорціумів та збалансовану участь різних секторів, зокрема університетів, малих і середніх підприємств, неурядових організацій та державних установ, що сприяє інтеграції бізнесу, наукового середовища й державного сектору задля розроблення передових оборонних технологій. Оскільки Україна не є асоційованою країною до EDF, українським організаціям важливо правильно визначити свою роль і знайти європейських партнерів, що відповідають вимогам конкурсу. Основні шляхи пошуку партнерів:

1. *EU Funding & Tenders Portal*. Для пошуку партнерів суб'єкти, зацікавлені в приєднанні до консорціуму, можуть зареєструватися та шукати партнерів безпосередньо на порталі у розділі [Partner Search](#).
2. *Участь в інформаційних заходах та заходах із пошуку партнерів*. На рівні ЄС та держав-членів регулярно організовуються заходи такого спрямування. Наприклад, такі заходи організовуються в рамках інформаційних днів EDF Info Days. А також заходи [EUDIS Matchmaking](#) і заходи з пошуку партнерів [EUDIS Business Accelerator](#).
3. *Спеціалізовані європейські платформи*:
 - [EUDIS Matchmaking](#)
 - [EDA B2B Platform](#)
 - [ASD Connect](#)
4. *Прямі контакти та галузеві виставки*. Участь у спеціалізованих міжнародних оборонних виставках дозволяє зустріти потенційних партнерів із числа великих оборонних корпорацій та МСП, презентувати свою технологію й отримати запрошення до існуючих консорціумів.

Крім того, у 2024 році було відкрито **Офіс оборонних інновацій ЄС у Києві (EU Defence Innovation Office in Kyiv)** – це представництво [European Defence Innovation Office \(EDIO\)](#) в Україні, створене з метою сприяння співпраці між українськими оборонними інноваційними компаніями, стартапами та науковими установами з європейськими партнерами у межах ініціатив EDF та [Європейської схеми оборонних інновацій \(EUDIS\)](#).

Основні завдання та функції Офісу оборонних інновацій ЄС в Києві:

1. *Підтримка інтеграції українських оборонних інновацій у європейські ініціативи*:
 - встановлення контактів між українськими компаніями, стартапами та європейськими оборонними програмами;
 - сприяння участі України у програмах EUDIS, зокрема через каскадне фінансування (FSTEP) та хакатони, спрямовані на розв'язання нагальних оборонних викликів.
2. *Координація співпраці між українськими та європейськими партнерами*:

- підтримка діалогу між Міністерством оборони України, промисловістю та структурами ЄС;
 - сприяння налагодженню зв'язків між українськими дослідницькими установами та європейськими оборонними проектами.
3. *Інформаційна та консультативна підтримка:*
- надання інформації щодо можливостей участі українських компаній у програмах EDF та EUDIS;
 - організація семінарів, тренінгів та заходів для українських підприємств та науковців.
4. *Залучення інвестицій та нових технологій:*
- підтримка українських технологічних компаній у пошуку європейських партнерів та джерел фінансування;
 - сприяння трансферу технологій між Україною та країнами ЄС у сфері оборони.

Зв'язатися з Офісом оборонних інновацій ЄС у Києві можна, написавши листа на електронну скриньку EU-DEFENCE-INNOVATION-OFFICE-UA@eeas.europa.eu.

Окрім можливостей EDF, також можна **скористатися можливостями Програми «Горизонт Європа»**. На відміну від Програми EDF, Україна є асоційованою країною до цієї Програми, що означає доступ українських учасників на рівних правах з учасниками із держав-членів ЄС до всіх інструментів підтримки в межах Програми «Горизонт Європа»: можливість брати участь у підготовці заявок, входити до складу міжнародних консорціумів, виступати координаторами проєктів або їхніми повноправними партнерами, а також отримувати фінансування на тих самих умовах, що й учасники з держав-членів Європейського Союзу. Варто підкреслити, що **Програма «Горизонт Європа» фінансує проєкти цивільного характеру**, без будь-якого наміру військового застосування.

Конкурси в межах Програми доступні на порталі [EU Funding and Tenders Portal](#), що містить низку технічних можливостей (зокрема фільтрів) і дозволяє здійснити пошук конкурсів за вибраною тематикою відповідно до сфери Ваших професійних інтересів (детальніше у розділі [Підготовка до старту проєкту](#) на сайті Офісу). Додатково доступний [онлайн-посібник](#), що містить детальні покрокові інструкції щодо пошуку конкурсів, партнерів, реєстрації організації, подання заявки тощо.

Особливу увагу слід звернути на конкурси за кластером 3 [«Цивільна безпека для суспільства»](#). [Робоча програма 2025](#) у межах цього напрямку передбачає 19 конкурсів із загальним бюджетом 156 млн євро. Станом на 21 серпня 2025 року на порталі [EU Funding and Tenders Portal](#) відкритими є всі 19 конкурсів з кінцевою датою подання заявок 12 листопада 2025 року.

Окремо слід виділити два конкурси за кластером 3, у яких обов'язковою умовою є залучення українських учасників:

1. Гуманітарне розмінування/знешкодження нерозірваних боєприпасів у цивільних районах та інформування про ризики, пов'язані з нерозірваними боєприпасами (Humanitarian demining / Unexploded Ordnance Disposal (UXO) of civil areas and unexploded ordnance risk education) [HORIZON-CL3-2025-01-FCT-04](#).
2. Розвиток автономних систем і робототехніки для реагування на катастрофи з високим ступенем ризику, посилення стійкості до катастроф у кризових зонах, охоплених конфліктами (Advancing autonomous systems and robotics for high-risk disaster response, strengthening disaster resilience in conflict-afflicted crisis zones) [HORIZON-CL3-2025-01-DRS-04](#).

Наразі на [сайті Офісу](#) розміщені оголошення щодо пошуку українських партнерів для приєднання до консорціумів для участі в конкурсах у рамках кластера 3 Програми «Горизонт Європа».

Також рекомендуємо звернути увагу на такі грантові можливості в рамках Програми:

- кластер 4 [«Цифровізація, промисловість і космос»](#). Робоча програма за кластером 4 з переліком всіх конкурсів знаходиться за [посиланням](#);
- кластер 6 [«Продовольство, біоекономіка, природні ресурси, сільське господарство та навколишнє середовище»](#). Робоча програма за кластером 6 із переліком всіх конкурсів знаходиться за [посиланням](#).

До того ж в рамках компонентів Європейської інноваційної ради (EIC) та Програми «Розширення участі та зміцнення Європейського дослідницького простору» (WIDERA) доступні конкурси, спрямовані на підтримку високотехнологічних стартапів та МСП. Так, нещодавно оголошено спеціальний конкурс для українських компаній **Support for the Ukrainian tech SMEs and startups** ([HORIZON-EIC-2025-UKRAINIANTECH-01](#)) із загальним бюджетом **20 млн євро**. Він спрямований на пришвидшення розвитку проривних технологій у сферах ІІІ, робототехніки, біотехнологій, кібербезпеки тощо, та підтримує компанії, готові масштабуватися й виходити на європейські ринки. Підприємства зможуть отримати гранти до **500 000 євро** на доведення своїх розробок до етапу практичного застосування.

Додатково українські інноватори на ранніх стадіях технологічної готовності можуть подати заявки на участь у **EIC Pre-Accelerator** – пілотну ініціативу EIC та Програми WIDERA. Мета цієї програми – підтримка високотехнологічних стартапів з країн-учасниць розширення, зокрема України, та підготовка їх до участі в EIC Accelerator. Підтримка включає гранти від **300 000 до 500 000 євро**, покриття 70% прийнятних витрат (30% власний внесок), максимальна тривалість фінансування – 2 роки, загальний бюджет – **20 млн євро**. Детальніше ознайомитися з умовами участі можна тут: [EIC Pre-Accelerator – European Commission](#).

([вгору](#))

08.08.2025

Об'єднаний дослідницький центр (JRC): відкриті конкурси та можливості залучення у проєктах Програми «Горизонт Європа»

Скористатися можливостями JRC можна двома способами ([Національний університет «Львівська політехніка»](#)).

Участь у конкурсах щодо відкритого доступу до дослідницьких інфраструктур JRC

Наукові лабораторії та приміщення JRC відкриті для працівників академічних кіл та дослідницьких організацій, промисловості, малих та середніх підприємств (МСП) та загалом для державного і приватного секторів. **39 дослідницьких інфраструктур** надаються для відкритого доступу зовнішнім користувачам.

Детальний перелік лабораторій та інформація щодо відкритих конкурсів для доступу до дослідницьких інфраструктур JRC – на [сайті Joint Research Center](#).

Участь JRC у проєктах «Горизонт Європа»

Якщо це передбачено умовами конкретного конкурсу/теми, заявники можуть включити у свої пропозиції можливий внесок JRC ([General Annexes of Horizon Europe](#), ст. 8).

Особливості участі у проєктах Програми «Горизонт Європа»:

- JRC не бере участь у підготовці та поданні заявки;
- заявники вказують внесок, який може зробити JRC;
- після того, як заявка отримала фінансування, консорціум та JRC узгоджують умови участі;
- JRC фінансує свою діяльність у спільних проєктах із консорціумами з власного бюджету;
- форма участі – бенефіціар з нульовим фінансуванням або асоційований партнер. Якщо участь не вказана у критеріях прийнятності – non-beneficiary.

Перелік конкурсів у робочих програмах «Горизонт Європа» на 2025 рік, в яких можливо залучити JRC як бенефіціара чи асоційованого партнера, розміщено на [сайті Офісу Горизонт Європа в Україні](#).

([вгору](#))

07.08.2025

RCN оголошує про запуск ініціативи підтримки українських науковців у партнерстві з НФДУ

З початку повномасштабного вторгнення росії в Україну [Дослідницька рада Норвегії](#) (The Research Council of Norway,

RCN) активно підтримує українських науковців та Національний фонд досліджень України (НФДУ) ([Національний фонд досліджень України](#)).

У березні 2025 року Дослідницька рада Норвегії оголосила про виділення **60 мільйонів норвезьких крон** у межах комплексної стратегії допомоги науки в Україні. Цей комплекс заходів підтримки охоплює як термінові, так і середньострокові заходи – від оперативної підтримки дослідників до довгострокового зміцнення наукової системи в Україні. Значна увага приділяється інтеграції українських учених у міжнародні дослідницькі програми, а також підготовці майбутніх конкурсів, де Україна виступатиме як пріоритетна країна у сферах безпеки, демократії та післявоєнного відновлення.

Наразі в межах цієї підтримки RCN оголошує про запуск ініціативи підтримки українських науковців у партнерстві з НФДУ.

Ініціатива «Залучіть дослідника з України до поточного дослідницького проєкту» охоплює **всі тематичні напрями** та спрямована на:

- підтримку та розвиток українських досліджень в умовах війни;
- залучення українських науковців до поточних проєктів норвезьких дослідників;
- розширення міжнародної співпраці між науковими спільнотами обох країн.

Умови ініціативи сформульовано у тісній співпраці з Національним фондом досліджень України – з урахуванням актуальних потреб української наукової спільноти та з акцентом на практичну підтримку дослідників, які продовжують свою роботу попри війну. НФДУ забезпечуватиме перевірку документів українських заявників.

Прийом заявок на участь відкривається 1 вересня 2025 року.

Старт проєктів: 1 жовтня – 31 грудня 2025 року.

Тривалість проєкту може охоплювати час до 30 грудня 2029 року.

Очікуваний загальний обсяг фінансування, доступний у межах цього конкурсу – 15 000 000 норвезьких крон.

Фінансування одного проєкту може становити від **1 до 1,5 мільйона норвезьких крон**.

Попередні умови участі доступні англійською та норвезькою мовами на офіційному сайті RCN: <https://surl.li/jwuvmq>

Будь ласка, зверніть увагу, що це **попередній варіант оголошення**, який може бути модифікований до початку прийому заявок. Рекомендуємо слідкувати за оновленнями та подальшими повідомленнями на офіційних ресурсах RCN та НФДУ.

([вгору](#))

20.08.2025**Україна розширює співпрацю зі США у сфері ядерних досліджень та підготовки інженерів**

Особливий акцент зробили на оновленні програм для інженерів-енергетиків, які працюють із АЕС, адже найближчими роками Україна оновлюватиме обладнання на станціях і розвиватиме атомну генерацію як ключовий елемент нової економіки. Уряд США уже передав три сучасні навчальні симулятори, що моделюють роботу обладнання АЕС. Симулятори встановлено у трьох українських університетах — у Київській, Львівській та Одеській політехніках ([Міністерство освіти і науки України](#)).

Важливим результатом переговорів стало узгодження кроків для підготовки меморандуму про співпрацю з Аргонською національною лабораторією. Документ визначить рамки спільних програм — від досліджень у сфері енергетики до розроблення сучасних освітніх курсів для українських університетів.

«Разом із партнерами і друзями України ми будемо системну міжнародну співпрацю, яка має кілька рівнів: стратегічні домовленості в межах Коаліції, інституційна підтримка через фонди і конкретні наукові програми з такими партнерами, як Аргонська національна лабораторія. Усе це елементи однієї цілісної картини. Наша мета полягає у тому, щоб залучити українських дослідників до найсучасніших світових проєктів, а студенти та аспіранти могли здобували освіту, яка відповідає стандартам провідних університетів світу», — зазначив Денис Курбатов.

Також нагадаємо, що торік у США був створений перший недержавний **Фонд підтримки науки та інновацій для України**, започаткований Національною академією наук США. Денис Курбатов входить до складу Правління цього фонду, що дає змогу безпосередньо представляти українські інтереси у спільній роботі. Від початку повномасштабної війни американські наукові організації надавали українським дослідникам гранти, можливості академічної мобільності та доступ до світових ресурсів. Сьогодні ця підтримка набуває інституційної форми — фонд дає змогу координувати міжнародні програми та спрямовувати допомогу на відновлення та розвиток дослідницької інфраструктури.

Загалом цей візит став продовженням міжнародної роботи України, розпочатої у липні на **Ukraine Recovery Conference в Римі**, де було створено **Міжнародну коаліцію з підтримки науки, досліджень та інновацій для України**. Тоді понад 15 країн і організацій, серед яких Європейська комісія та ЮНЕСКО, підписали Римську декларацію, започаткувавши новий формат підтримки української науки. Наступні кроки — якнайширше залучення нових країн і потужних міжнародних організацій,

зокрема провідних американських інституцій, до спільних дій у межах Коаліції.

([вгору](#))

Додаток 19

12.08.2025

Україна прийме Першу мексиканську антарктичну експедицію на «Вернадському»: підписаний меморандум щодо спільних досліджень в Антарктиці

Для Мексики цей меморандум — особлива подія в історії науки, адже він відкриває шлях першій експедиції на крижаний континент ([Міністерство освіти і науки України](#)).

Для України, крім наукового інтересу, велике значення має «антарктична дипломатія». Щороку вона стає дедалі важливішим інструментом «м'якої сили» та посилює позиції нашої держави у країнах Глобального Півдня, зокрема, через розширення двосторонньої співпраці з країнами Латинської Америки.

«Як жодна інша країна, Україна пропонує мексиканським вченим співпрацю в Антарктиці. Це щаслива нагода, що Національний автономний університет Мексики (UNAM), зокрема Інститут морських наук та лімнології (ICMyL), Національна школа наук про Землю, а завтра — і Факультет природничих наук, залучаються до старту цього проєкту, його успішної реалізації та обміну інформацією з мексиканцями. Ми прагнемо брати активну участь в прийнятті рішень, що покращують наші стосунки з планетою через науку, технології та сталий розвиток», — зазначила **Патрісія Вальдеспіно**, президент АМЕА.

Очільник НАНЦ Євген Дикий наголосив, що Антарктида є глобальним регулятором клімату, тому стратегічно важливо вивчати її екосистему в умовах зміни клімату, а також залучати до цього більше країн.

«Антарктида — це унікальна загальносвітова лабораторія, де науковці з будь-якої країни можуть поза національними кордонами разом робити глобальну науку та вивчати процеси, які стосуються не лише Антарктиди, а й усієї планети. Наприклад, працювати в тій "кухні", де робиться клімат і для України, і для Мексики. Для нас велика честь і задоволення стати мостом до Антарктики для тих країн, які лише починають свій шлях туди, і ми чекаємо на наших мексиканських колег на станції "Вернадський" і на борту "Ноосфери"», — підкреслив **Євген Дикий**.

Меморандум про співпрацю укладено на 5 років. Його підписання стало частиною заходу «Відкриття білих кордонів: Україна та Мексика об'єднані заради миру та антарктичної науки» у межах офіційного візиту українських науковців до Мексики. Він координується АМЕА та Посольством України в Мексиці.

Після підписання Меморандуму в Інституті морських наук та лімнології Національного автономного університету Мексики було урочисто відкрито фотовиставку НАНЦ. Вона розповідає про унікальну природу Антарктики та наукові дослідження, які проводить Україна на шостому континенті.

([вгору](#))

Додаток 20

02.08.2025

Бібліотеку відвідав Надзвичайний і Повноважний Посол Туреччини Мустафа Левент Більген

31 липня до Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського завітала поважна турецька делегація на чолі з Й.В. Надзвичайним і Повноважним Послом Туреччини в Україні **Мустафою Левентом Більгеном**. До складу делегації також увійшли третій секретар Надзвичайного і Повноважного Посла Туреччини в Україні **Азізе Діжан Озьчаталбаш**, координатор програм [Турецького агентства зі співробітництва та координації \(ТІКА\)](#) в Україні **Ях'я Кемаль Тунджа**, директор Інституту імені Юнуса Емре в Києві **Алі Огузхан Юксель**, асистент ТІКА **Найле Сейдаметова** ([Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського](#)).

Гостей зустрічали генеральний директор Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського [Любов Дубровіна](#), заступники генерального директора НБУВ [Юрій Ковтанюк](#) і [Андрій Матвійчук](#), координаторка міжнародної діяльності НБУВ **Людмила Дем'янук** та інші відповідальні працівники НБУВ.

Туреччина є однією з країн, які простягли Україні руку допомоги в період повномасштабного військового російського вторгнення, зокрема в гуманітарній сфері. Плідні зв'язки поєднують Національну бібліотеку України імені В. І. Вернадського й такі організації, як [Турецьке агентство зі співробітництва та координації \(ТІКА\)](#) та Інститут імені Юнуса Емре, а в період воєнного стану ці взаємини були підкріплені вагомою гуманітарною допомогою. Це, зокрема, допомога в комплектуванні фондів НБУВ турецькою літературою, а також надзвичайно цінний подарунок від ТІКА завдяки особистим зусиллям координатора програм ТІКА в Україні **Ях'я Кемалья Тунджа** та асистентки ТІКА **Найле Сейдаметової** – цифровий видавничий комплекс, який забезпечить активну публікаційну діяльність НБУВ в галузі освіти, науки і культури.

[Любов Дубровіна](#) у вітальному слові відзначила важливість допомоги турецької сторони, особливо в цей складний для України час. Як найбільша наукова бібліотека в Україні, яка завдяки широким контактам і взаєминам сприяє обміну інформацією в світових масштабах, вона відчуває потреби в сучасних засобах комунікації. Тож генеральний директор висловила

сердечну вдячність від імені всієї Бібліотеки за таку надзвичайно важливу й актуальну допомогу.

Й.В. Надзвичайний і Повноважний Посол Туреччини в Україні Мустафа Левент Більген щиро подякував господарям за теплий прийом і відзначив, що Посольство зацікавлене співпрацювати з такою потужною установою, як НБУВ, яка здійснює дуже важливу роботу і свою місію. Він відзначив особливу цінність історико-культурної спадщини і велику кількість фондів бібліотеки, в тому числі й щодо історії часів Османської імперії.

Турецькі гості детально ознайомилися з роботою такої знакової для наукового й культурного розвитку України інституції, як Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського. Вони відвідали унікальні підрозділи Бібліотеки в історичному корпусі на вулиці Володимирській, зокрема [Інститут рукопису](#) та [відділ стародруків і рідкісних видань Інституту книгознавства](#) НБУВ. Побачені книги й рукописи, зазначив пан Посол, викликали в нього особливий інтерес. Адже, як він зауважив, за всієї поваги до цифрових форматів він все одно тяжіє до книг у звичному вигляді, любить читати саме так. І це було помітно під час його ознайомлення зі старовинними фоліантами, а особливо рукописними пам'ятками.

Посол також оцінив перші результати роботи бібліотеки на новому переданому комплексі. В ході спілкування були обговорені й питання щодо можливості наступних кроків у розвитку взаємної співпраці.

На завершення візиту Мустафа Левент Більген щиро подякував керівникам і працівникам НБУВ, відзначивши, що вони вкладають у свою роботу і професіоналізм, і душу, усвідомлюючи відповідальність за збереження історичної пам'яті й культури, розвиток наукової та бібліотечної сфери.

([вгору](#))

Додаток 21

14.08.2025

В Україні лабораторно підтвердили випадки нових субваріантів коронавірусу – «Nimbus» та «Stratus»

Наразі в Україні підтверджено 38 випадків субваріанта коронавірусу «Stratus» та один випадок субваріанта «Nimbus» ([Міністерство охорони здоров'я України](#)).

Мутації коронавірусу — це природний процес. Як і вірус грипу, SARS-CoV-2 постійно змінюється, з'являються нові варіанти та субваріанти. Це звична еволюція респіраторних вірусів, саме тому підходить до профілактики та вакцинації, склад вакцин — у світі змінюються щосезону.

За [світовою класифікацією](#) Всесвітньої організації охорони здоров'я обидва субваріанти включені до переліку, як такі, що потребують моніторингу на рівні країн. Через специфічні мутації в білку-шипу субваріантів вірус швидше поширюється та зумовлює тяжкий перебіг

COVID-19 у людей з ослабленим імунітетом. Захворіти можуть і раніше вакциновані, однак набутий імунітет після вакцинації знижує ризики ускладнень під час хвороби.

Вперше субваріант коронавірусу «Nimbus» (NB.1.8.1) у світі зафіксували у січні 2025 року, а у США Центр контролю та профілактики хвороб ([CDC](#)) зареєстрував NB.1.8.1 на початку весни 2025 року. За даними моніторингу субваріант не викликає тяжчий перебіг хвороби, ніж попередні варіанти. Зазвичай **його характерний симптом — гострий біль у горлі**. Решта симптомів субваріанта такі ж, як і за інших варіантів COVID-19: нежить, підвищена температура, кашель, головний біль, втота, втрата нюху або смаку.

Субваріанту коронавірусу «[Stratus](#)» (XFG) у світі виявили наприкінці січня 2025 року. За даними моніторингу субваріант не викликає тяжчий перебіг хвороби, ніж попередні варіанти. **Його характерний симптом — хриплий голос, охриплість**. Решта симптомів субваріанта такі ж, як і за інших варіантів COVID-19: нежить, підвищена температура, кашель, головний біль, втота, втрата нюху або смаку.

Вакцинація залишається основним способом захисту для уникнення тяжкого перебігу хвороби та ускладнень. В Україні використовують оміврон-специфічну вакцину, яка адаптована для захисту проти варіанту «Omicron» коронавірусу SARS-CoV-2 та його субваріантів, які циркулюють у світі. Щосезону вакцинація залишається рекомендованою для людей, які входять до групи ризику тяжкого перебігу COVID-19.

Ревакцинацію рекомендовано робити через 6-12 місяців:

- дорослим і дітям, які мають ослаблений імунітет чи супутні або важкі хронічні захворювання;
- вагітним;
- людям, старшим за 60 років;
- дорослим і дітям, які перебувають у групі ризику важкого перебігу та смерті внаслідок коронавірусної інфекції,
- представникам професійної групи ризику (наприклад, лікарі, вчителі, військові та ін.).

Потребу у ревакцинації визначає лікар — враховуючи затверджені МОЗ України рекомендації.

[Нагадаємо](#), минулого року МОЗ оновило рекомендації щодо вакцинації проти коронавірусної інфекції. За ними рекомендована вакцинація визначена для людей з груп ризику. Потребу у ревакцинації визначає лікар. Люди, які в попередні роки пройшли базовий курс щеплення (**два або три щеплення, залежно від вакцини*) та зробили бустерне щеплення — можуть і надалі безоплатно ревакцинуватись. Для цього необхідно записатись до сімейного лікаря та після візиту вакцинуватись.

([вгору](#))

11.08.2025

Вірусолог про новий штам COVID-19 – хто у зоні найбільшого ризику

Деталі ситуації з COVID-19

В ефірі телеканалу доктор медичних наук, професор Київського міського центру контролю та профілактики хвороб МОЗ України Алла Мироненко заявила про появу в країні нового штаму COVID-19 під назвою Stratus (XFG). За її словами, він вже підтверджений у семи областях та столиці. Мироненко наголосила, що в групі найбільшого ризику — літні люди, діти та пацієнти з хронічними захворюваннями, адже їхній імунітет слабший ([Новини.LIVE](#)).

"Людам з такими симптомами необхідно носити маски, щоб не наражати на небезпеку оточення", — зазначила вона.

Фахівчиня пояснила, що коронавірус передається через повітря під час кашлю, чхання чи розмови, коли в навколишнє середовище потрапляють краплі з вірусом, які можуть вдихнути інші. Лікарка закликала не ігнорувати рекомендації медиків та дбати про власний імунітет.

В Україні наразі спостерігається літнє зростання захворюваності на COVID-19. За словами вірусолога, це сезонне явище, однак поява нового штаму потребує особливої уваги, щоб запобігти його масштабному поширенню.

Нагадаємо, що Медики у світі повідомили про виявлення [нового штаму](#) коронавірусу Stratus (XFG). Цей варіант вирізняється тим, що викликає надзвичайну слабкість та сильну втому, яка буквально позбавляє сил. Про це в ефірі програми "Ранок.LIVE" розповіла сімейна лікарка Сінгапурського медичного центру Віта Олещенко.

([вгору](#))

29.08.2025

Озтурк І.

Чому після Covid-19 мислення стає повільнішим: вчені знайшли відповідь

Відновлення є, але воно дуже повільне ([Главком](#)).

Пацієнти, які скаржаться на посткоронавірусний «туман у голові», можуть відновити когнітивні функції, але цей процес займає роки. У дослідженні взяли участь 1553 дорослих, які перенесли коронавірус. Протягом трьох з половиною років вони проходили щорічне нейропсихологічне тестування, що оцінювало увагу, пам'ять, швидкість мислення та мову.

За словами керівника роботи Жаклін Беккер, відновлення після Covid-19 є реальним, але дуже поступовим процесом. «Наші дані показують: когнітивне відновлення після Covid-19 є реальним, але воно дуже поступовим. При цьому у частини пацієнтів порушення зберігаються навіть через роки», – зазначила керівник роботи, клінічний нейропсихолог Жаклін Беккер.

Основні висновки дослідження:

- *Пам'ять*: Найкраще відновлювалися вербальне навчання та пам'ять. Ці функції повернулися до норми в більшості учасників.
- *Швидкість мислення*: Найгірше відновлювалися швидкість обробки інформації та гнучкість мислення. Ці показники залишалися нижче середніх значень навіть через 42 місяці після хвороби.
- *Вплив на відновлення*: Єдиним фактором, що вплинув на швидкість відновлення, виявився індекс маси тіла. Люди з нормальною вагою відновлювалися краще. При цьому вік, стать, тяжкість захворювання та вакцинація не мали впливу на швидкість відновлення.

Дослідження підкреслює, що «мозковий туман» – це не тимчасовий стан, а довготривала проблема для багатьох, і медичні спільноти повинні враховувати це при лікуванні пацієнтів, які перенесли Covid-19.

([вгору](#))

Додаток 24

08.08.2025

ГРИП І COVID-19 МОЖУТЬ СПРИЧИНИТИ РЕЦИДИВ РАКУ

Це підтвердили і дані з британського біобанку. А в США дослідження понад 37 тис. пацієнток виявило, що COVID-19 підвищує ризик метастазів у легенях на 40% (ukrinform.ua).

Науковці також провели досліди на мишах. Виявилося, що після зараження вірусами грипу чи коронавірусу в легенях мишей стрімко почали розвиватися ракові клітини. Вже за два тижні кількість метастазів збільшилась у понад 100 разів.

Причиною цього може бути сильне запалення в організмі, яке викликають віруси. Зокрема, зростає рівень цитокінів – речовин, які можуть «включати» сплячі ракові клітини.

Науковці кажуть, що багато людей можуть жити все життя з такими сплячими клітинами і не знати про це. Але якщо заразитися грипом або COVID-19, ці клітини можуть активізуватися і спричинити появу раку. Тому тепер вчені аналізуватимуть, чи можуть щеплення від грипу і COVID-19 допомогти знизити цей ризик.

([вгору](#))

29.08.2028

(<https://www.facebook.com/NAsofUkraine>).

👤 І фахівці нашої Академії мають що запропонувати своїм іноземним колегам. Наприклад:

✅ безцінний досвід дослідження подвійного бета-розпаду атомних ядер, коли з ядра вилітають два електрони (або не вилітають, і тоді цей процес чутливий до властивостей нейтрино);

✅ досвід у створенні складних дослідницьких установок (десятки досліджень різних детекторів, методів оброблення даних, кілька оглядів експериментальних методик);

✅ результати дослідження дуже низькорадіоактивного археологічного свинцю, знайденого біля узбережжя Чорного моря серед уламків грецького корабля, що затонув у першому столітті до Різдва Христового (науковці Інституту ядерних досліджень НАН України свого часу дослідили зразки цього свинцю, спільно з колегами з Інституту сцинтиляційних матеріалів НАН України розробили із цього матеріалу сцинтилятори й вивчили їхні властивості й рівень радіоактивної чистоти).

👉 Усе це (і не тільки) зробило наших фахівців бажаними учасниками таких великих проєктів, як CUPID (Італія), AMoRE (Південна Корея),orexino (Італія) та RES-NOVA (Італія; проєкт фінансується Європейською дослідницькою радою і наразі перебуває на етапі розроблення і спорудження).

🟢 Навіщо було «вигадувати» ідею про існування нейтрино і як було зареєстровано цю елементарну частинку?

🟢 Що таке «аромати» нейтрино і як вони похитнули позиції Стандартної моделі?

🟢 Чому науковці змагаються за спостереження безнейтринного подвійного бета-розпаду і як їм заважає двонейтринний розпад – найрідкісніший із відомих радіоактивних процесів?

🟢 Як зареєстрували нейтрино від Сонця і геонейтрино, тобто нейтрино від мантиї Землі?

👉 Про все це і багато іншого дізнавайтеся зі статті науковців відділу фізики лептонів Інституту ядерних досліджень НАН України – члена-кореспондента НАН України Федора Даневича і кандидатів фізико-математичних наук Владислава Кобичева та Володимира Третьяка – для газети «Світ» 📰

<https://surl.lu/csmwjg>

(вгорі)

09.08.2025

Маньковська О., кандидат біологічних наук, наукова співробітниця Інституту молекулярної біології і генетики НАН України, викладачка НаУКМА і КАІ, кураторка курсу Здоров'я у проєкті Змінотворці, Президентка ГО «Наукова Унія», співзасновниця Платформи Будні Науки

БІЙ ІМУНІТЕТУ З РАКОМ: ЯК НАУКА ДОПОМАГАЄ ОРГАНІЗМУ ПЕРЕМАГАТИ

Як рак обдурює імунну систему? ([ZN.UA](https://zn.ua)).

Ракові клітини — це «свої, які зрадили» і стали шкідливими, тож в імунології вони лежать у категорії «змінене своє». Як і на чужорідні елементи, на них звертає увагу головна захисниця нашого організму — імунна система. Передусім клітини вродженого імунітету проникають у пухлину і там стають частиною її мікрооточення. Вони можуть викликати запалення, виділяючи різноманітні речовини — так звані цитокіни — і залучаючи ще більше імунних клітин із кровотоку. Парадоксально, але захисний процес запалення, який мав би знищувати небезпеку, у випадку раку часто перетворюється на хронічний процес і навіть сприяє розвитку пухлини. Проте не все безнадійно, адже зазвичай незабаром додаються ще й специфічні сили захисту, вони вже не просто бачать, що це потенційний ворог, а й можуть відрізнити його за конкретними унікальними ознаками. Ми називаємо ці ознаки антигенами. Всі наші клітини мають антигени, тільки от на ракових з'являються такі, яких немає на здорових, тож специфічний імунітет може знищувати їх прицільно точково.

Ще здавна були помічені випадки зменшення чи зникнення пухлини після гострої інфекційної хвороби (тоді імунітет, працюючи на повну, заодно вбивав і пухлинні клітини). Насправді це надзвичайно рідкісне явище, проте можливе. І науковці справді покладали величезні надії на те, що, простимулювавши імунітет, можна ефективно боротися з пухлинами. Як це зробити? Ну, наприклад, ввести суміш бактерій безпосередньо в пухлину, як це робив Вільям Бредлі Колі, батько сучасної імунотерапії. Хоча його й розкритикували, але у 70-х роках ХХ століття науковці повернулися до цієї ідеї. Відома кожному з вас протитуберкульозна вакцина БЦЖ, яка складається з ослаблених живих бактерій, донині використовується для лікування раку сечового міхура.

Однак злоякісні клітини — маніпулятори і пристосуванці. Часом навіть може здатися, що вони розумні — настільки хитромудрими є їхні шляхи уникнення імунної відповіді. По-перше, їхні антигени і так не є дуже яскравими, клітини імунної системи можуть їх просто пропустити. Проте пухлини не покладаються на це. Вони вигадали спосіб заховати свої антигени і, здавалося б, злитися з натовпом, залишитися невпізнаними. Але це не завжди їх рятує. Давайте уявимо, що антигени — це документи, які перевіряє

наша служба безпеки — імунні клітини. Можна позбутися ворожого паспорта, але ж натомість має бути правильний, свій, чи не так? А ракові клітини тоді не мають жодного. А от у нас є спеціальні імунні клітини, натуральні кілери, які знаходять і знищують клітини «без документів».

Та найгірше, що роблять пухлинні клітини, — вони маніпулюють нашими власними клітинами і навіть вербують їх на свій бік. Наприклад, макрофаги — це ті клітини, які повинні професійно поїдати пухлинні клітини, стимулювати запалення, обробляти і демонструвати ракові антигени клітинам специфічного імунітету, після спілкування з ними змінюються, починають їм допомагати, навіть захищати від інших імунних клітин. І вони у цьому не єдині, наприклад, невеличкі нейтрофіли з кровотоку так само можуть ставати на бік ворога, зокрема, розчищаючи простір для просування пухлини по організму. А ще ракові клітини можуть робити імунні клітини толерантними. Уявіть, Т-лімфоцит специфічно впізнав ракову клітину, вже готовий запустити програму знищення, а вона йому показує певну молекулу — і наша імунна клітина завмирає, не виконуючи свого завдання... В результаті всередині та навколо пухлини утворюється таке собі мікрооточення з наших власних толерантних/помічних імунних і не тільки клітин, і рак не просто виживає — він прогресує з їхньою допомогою.

Сучасна імунотерапія: як імунну систему навчають боротися з раком

Як ви бачите, сьогодні ми знаємо багато про взаємодію раку й імунної системи. А значить, науковці навчилися використовувати ці знання для боротьби з онкологічними захворюваннями. Ми вже згадували термін «імунотерапія», але насправді це дуже широке поняття, яке включає різні методи і підходи. Об'єднує їх те, що вони спрямовані на допомогу нашій власній імунній системі боротися з раком. Наприклад, 2018 року Нобелівська премія з фізіології та медицини відійшла Джеймсу П.Еллісону та Тасуку Хондзо за відкриття терапії раку шляхом пригнічення негативної імунної регуляції. Самі по собі ці ліки не вбивають раку. Вони позбавляють перешкод наші власні Т-лімфоцити, блокуючи молекули, які викликали їхнє толерантне ставлення до пухлини. Коли це стається, Т-лімфоцит, який впізнав пухлинну клітину з її антигеном, активується і вбиває її.

Одним із способів, на який покладали багато надій, є введення цитокінів, щоб простимулювати імунну систему. Два з них — інтерлейкін -2 і інтерферон-гамма — навіть затверджені FDA для лікування деяких видів раку. На жаль, при введенні в організм цитокіни не активують боротьби конкретно з пухлиною, ні, вони впливають на всю імунну систему, а також є токсичними у високих дозах, ще й у відповідь можуть запускатися стримуючі програми, які пригнічують надмірне запалення і, зокрема, допомагають пухлині. Тим не менш науковці повністю не відмовляються від цього напряму досліджень, намагаючись знайти розумніші рішення.

Згадані вище види імунотерапії є досить звичайними в технічному сенсі — людина отримує всередину якісь ліки, просто діють вони на імунітет. А

що, як я скажу, що можна діяти на імунні клітини не тільки всередині пацієнта, а й поза організмом? Тобто витягнути їх із крові, запрограмувати на знищення пухлини і повернути назад? Виглядає фантастично, але насправді цей спосіб уже застосовують для лікування деяких видів раку. Можливо, ви навіть чули про терапію з дивною назвою «CAR T». Так от, вона полягає в тому, що спочатку з пацієнта отримують його власні Т-лімфоцити, потім у лабораторії їх генетично модифікують, вставляючи у них так званий химерний антигеновий рецептор — він робить ці Т-лімфоцити специфічними саме до конкретних пухлинних клітин цього пацієнта. Потім їх розмножують у пробірці і повертають пацієнту, — тепер його організм збагачений навченими захисниками з «фотороботом» ракових клітин, вони знаходять їх, впізнають і знищують. У такий спосіб уже лікують певні види раку крові, але зараз ведуться випробування і для інших онкологічних хвороб.

Вакцини проти раку

І, звісно, говорячи про імунотерапію, не можемо оминати увагою вакцини проти раку. Щоправда, слово «вакцина» більше асоціюється у нас із профілактикою, ніж із лікуванням, чи не так? Тож чи можна зробити профілактичне щеплення від раку? Насправді так, проти такого, виникнення якого пов'язане з вірусною інфекцією. Дійсно, вакцинація від вірусу папіломи людини і вірусу гепатиту В є профілактикою раку шийки матки і раку печінки відповідно. Та все ж багато протиракових вакцин розробляються саме для лікування. Як і у випадку з іншими вакцинами, існує багато способів, як технічно це зробити. Наприклад, можна забрати імунні клітини у пацієнта (зокрема дендритні клітини, які професійно презентують антиген Т-лімфоцитам), «показати» їм антиген його пухлини і запустити їх назад, таким чином навчивши імунну систему краще бачити ракові клітини. Існує протиракова вакцина, в основі якої лежить вірус, що потрапляє в організм і навчає імунну систему бачити рак.

Та, напевно, найбільш перспективними є ДНК і РНК-вакцини проти раку. Пам'ятаєте мРНК-вакцини проти COVID-19? Нам усім було дивно, як їх так швидко зробили. Насправді відповідь дуже проста: принаймні одна з компаній, які першими зробили протиковідну мРНК-вакцину, вже давно розробляла цю технологію, от тільки не проти вірусу, а проти раку... А коли настала пандемія, просто швиденько вставила у неї потрібний антиген. Такі вакцини відносно легко зробити дуже персоналізованими. У пацієнта беруть ракові клітини, детально досліджують їх і вставляють у вакцину ті антигени, які є конкретно в цього пацієнта. Потім пакують мРНК у пухирці та вводять в організм. Там їх поглинають дендритні клітини нашого імунітету, обробляють цю інформацію, починають показувати цей антиген усім іншим імунним клітинам — мовляв, ось він, ворог, ось кого ми шукаємо і маємо знищити.

Насправді я перелічила далеко не всі напрями імунотерапії, багато з них активно розвиваються. Наприклад, як я вже згадувала, макрофаги, клітини вродженого імунітету, які мали би вбивати пухлину, часто переходять на її

бік. Вважається, що коли всередині пухлини багато макрофагів-зрадників, для пацієнта це поганий прогноз розвитку хвороби. Тож науковці вчаться боротися з цим явищем. Найпростіший спосіб — зменшити кількість макрофагів, спрямувавши ліки проти них. Але ще дуже цікавим підходом є переманити їх знову на «світлий бік» і використати їх проти раку. Ця терапія наразі ще в процесі розробки, але з нею пов'язують великі надії.

Отже, подорожуючи цим мікросвітом, ми усвідомлюємо, наскільки підступним є рак і як майстерно він обдурює наш імунітет. Проте сучасна біомедична наука, спираючись на глибоке розуміння цих взаємодій, розробляє та впроваджує дедалі більш інноваційні стратегії, перетворюючи нашу імунну систему на потужну зброю у боротьбі за життя.

([вгору](#))

Додаток 27

25.08.2025

Відновлювана енергетика і розподілена генерація

Сьогодні розвиток відновлюваної енергетики є глобальною стратегією «зеленого» переходу. Як нагадав Микола Кузнецов, у Європі він оформлений низкою директив. Зокрема, у 2023 році Рада ЄС офіційно ухвалила Директиву про відновлювані джерела енергії RED III. Вона встановлює обов'язкову цільову частку ВДЕ — країни ЄС мають спільно забезпечити, щоб ця частка у валовому кінцевому споживанні енергії становила щонайменше 42,5 % у 2030 році. Доповідач звернув увагу на деякі положення цієї директиви, які стосуються безпосередньо України — це важливо, якщо хочемо залучити європейські інвестиції для відбудови й трансформації України вже на нових засадах і технологічній базі. Наприклад, це ухвалення законів, підзаконних актів, адміністративних положень, необхідних для виконання директиви, картографування територій, придатних для розгортання ВДЕ, визначення потенціалу і доступних територій; визначення гарантій походження «зеленої» енергії; залучення місцевих громад до планування проєктів щодо розгортання ВДЕ тощо ([Світ](#)).

Що у світі й в Україні?

Щодо стану відновлюваної енергетики у світі, то, за словами доповідача, у 2024 році потужності зросли на 18 %, додавши рекордні 740 ГВт. Зокрема, фотоелектричні установки додали 602 ГВт, а вітрова енергетика — 117 ГВт.

Загалом частка відновлюваної енергії у світі склала 32 %. Однак, як констатував Микола Кузнецов, таких темпів недостатньо, щоб виконати положення Паризької угоди до 2030 року.

А що в Україні? Як нагадав Микола Кузнецов, Національна економічна стратегія України на період до 2030 року і Національний план з енергетики та клімату на період до 2030 року декларують декарбонізацію економіки, зокрема шляхом розвитку ВДЕ, відповідно до Європейського зеленого курсу. Енергетична стратегія України на період до 2050 року визначає індикативні

показники відновлюваної енергетики — частка 27 % у валовому споживанні енергії до 2030 року, 70 % у первинному постачанні енергії до 2050 року та наближення до кліматичної нейтральності до 2060 року. Національним планом дій з відновлюваної енергетики на період до 2030 року визначено, що частка ВДЕ в електрогенерації досягне 29,4 %, основне джерело — вітрова (40 % від загального вкладу ВДЕ) та сонячна енергія (30 %, з них 12 % — активні споживачі).

Як ішлося у доповіді, у 2023 році в Україні близько 10 % електроенергії було вироблено вітровими та сонячними станціями. А враховуючи великі ГЕС, ця частка досягла 20 % — це більше, ніж до повномасштабного вторгнення.

Попри втрати в нашому енергосистемі, будівництво продовжується. Як розповів Микола Кузнецов, загалом протягом 2022–2023 років в Україні введено понад 650 МВт нових потужностей відновлюваної енергетики, з яких 371 МВт — сонячні електростанції (з них 287 МВт — домогосподарства), а 227 МВт — вітрові електростанції, решта 50 МВт — об'єкти біоенергетики. Загалом протягом 2024 року було встановлено 945 МВт нових потужностей розподіленої генерації (включно з 670 МВт ВДЕ), з них ВЕС – 44 МВт, СЕС для власного споживання — 587 МВт.

— Окрім потужностей, що обліковуються, широкого застосування набувають малі приватні станції — комплекси з фотомодулів, дизель-генераторів, акумуляторів з відповідним електронним обладнанням (зарядні пристрої, інвертори, перетворювачі), — зауважив Микола Кузнецов.

Які проблеми?

Проблеми, які створює масове інтегрування відновлюваних джерел енергії, в принципі, однакові в усьому світі. Серед них Микола Кузнецов назвав недостатню пропускну спроможність або взагалі відсутність мережевої інфраструктури в районі можливого будівництва електростанції на ВДЕ, в Україні це також складність з приєднанням до електромережі. Але ключова проблема відновлюваної генерації, яку окреслив доповідач, — її непостійність, залежність від погоди, і як наслідок — вплив на надійність електропостачання споживачів (на балансову надійність системи) та створення потреб у додатковій резервній потужності.

За словами доповідача, ці проблеми можна розв'язати шляхом вибору оптимальних місць розташування ВДЕ; впровадження служб прогнозування генерації; спеціальних вимог до роботи ВЕС та СЕС в електроенергетичній системі; впровадження високоманеврових балансувальних потужностей.

Також у доповіді йшлося, що доступна частка мінливих ВДЕ (ВЕС, СЕС) залежить від гнучкості енергосистеми — здатності реагувати на мінливість балансу попиту і пропозиції. Головні засоби підвищення гнучкості — маневрові електростанції, управління попитом, накопичення енергії (акумулятори, використання водню як проміжного енергоносія).

Атлас енергетичного потенціалу

Що ж роблять науковці Інституту відновлюваної енергетики для розв'язання означених проблем? Як ішлося в доповіді, вчені ІВЕ виконують роботи з оптимізації вибору місць розташування ВДЕ та складу генерувальних потужностей, впровадження зберігання енергії та організації прогнозування поточних змін потужності ВДЕ. Водночас враховуються технічні регламенти й законодавчі акти, що передбачають відповідні рішення, якими обумовлено створення балансувальних груп з виробників та активних споживачів. Також науковці інституту розробили низку моделей та методів з урахуванням імовірнісної природи ВДЕ, що дає змогу визначати можливості надійного постачання енергії.

Важлива задача — оцінка природного й технічного потенціалу ВДЕ. Як зауважив Микола Кузнєцов, над цим інститут працює вже 20 років — від моменту свого створення. Значним результатом став Атлас енергетичного потенціалу ВДЕ України, який було оновлено у 2024 році. У ньому враховано численні обмеження (санітарні зони, водні об'єкти, ліси, дороги тощо) та використано ГІС-технології. Атлас надається державним органам влади для визначення енергетичної політики в частині використання ВДЕ. За словами промовця, матеріали атласу також використані під час розроблення проєкту Водневої стратегії на період до 2050 року та Національного плану дій з відновлюваної енергетики на період до 2030 року.

Як ішлося в доповіді, визначення територій з високим коефіцієнтом використання встановленої потужності та імовірнісний підхід до розрахунку максимальних коливань дають змогу суттєво зменшити розрахункову потребу в засобах балансування, відповідно оптимізувати фінансові витрати.

Для локальних енергосистем фахівці інституту розробили методи стохастичної оптимізації та розрахунку потреб у резервних потужностях з урахуванням флуктуацій генерації та навантаження. А для міжсезонного балансування енергії запропонували модель виробництва «зеленого» водню як проміжного енергоносія, визначили його природний та технічний потенціали, розрахували ймовірні варіанти застосування.

Для планування роботи відновлюваної енергетики в умовах енергоринку розроблено інформаційно-аналітичну систему прогнозування поточної потужності відновлюваних джерел та створено варіанти локальних енергосистем із комбінованим використанням ВДЕ (сонячної, геотермальної енергії, теплоти довкілля, біопалива) та систем акумулювання.

І експерименти, і навчання

Запропоновані рішення впроваджено для енергозабезпечення будівель низки установ. Зокрема, у доповіді йшлося про експериментально-дослідний, навчальний та демонстраційний комплекс ІВЕ НАНУ.

— Загальна електрична потужність сонячної системи — до 20 кВт, — розповів Микола Кузнєцов. — Встановлені стаціонарні, рухомі сонячні установки, геліонагрівачі різних типів, системи акумулювання. Є можливість працювати з мережею та автономно. Ми обігріваємо свій корпус узимку і не користуємося централізованим теплопостачанням.

Також інститут здійснює проєктування малих сонячних станцій, наприклад, першої дахової СЕС у Києві на підприємстві «Ремонтник», а також СЕС у Тернопільській області потужністю 4,15 МВт. Серед інших прикладів Микола Кузнецов навів науковий супровід розбудови локальних енергосистем одного з підприємств компанії МХП (комплексу з відгодівлею, переробленням сировини, комбікормового заводу, елеваторів тощо), а також бази відпочинку у Вінницькій області.

Окремі розробки інституту стосуються використання біопалива, а також — невеликих локальних установок. Як приклад, Микола Кузнецов навів мобільний гібридний автономний енергокомплекс на базі автомобільного причепа, який містить фотомодулі, дизель-генератор, акумулятор, інвертор, зарядний пристрій і пристрій очищення води.

За словами доповідача, комплекс існує у декількох екземплярах. Один уже передано нашим Силам оборони — і він дістав схвальні відгуки. А нині в інституті працюють над типовим проєктом такої установки. Як зауважив Микола Кузнецов, інтерес до неї виявляють місцеві територіальні громади.

До речі, робота з громадами — важливий напрям діяльності інституту, відбувається взаємодія зі встановлення потенціалу ВДЕ в рамках стратегії створення мережі розподіленої генерації електроенергії.

— Є рамкові угоди з кількома громадами в різних регіонах України — для них готуються передпроєктні рішення й інвестиційні пропозиції, а за умови залучення інвесторів інститут буде одним з проєктантів, — розповів Микола Кузнецов.

Освітній напрям

У згаданій вище директиві RED III йдеться і про навчальні програми щодо використання ВДЕ. Доповідач наголосив, що освітня робота і міжнародна співпраця є важливими напрямками діяльності інституту. Зокрема розроблено освітні програми та проводяться лекційні заняття в КПІ ім. Ігоря Сікорського — у рамках договору з факультетом електроенерготехніки та автоматики про утворення науково-освітнього об'єднання «Спільна кафедра відновлюваної енергетики».

— Теми та зміст лекцій сформовано на основі наукових здобутків фахівців інституту, — розповів Микола Кузнецов. — Наші науковці викладають, а викладачі КПІ залучені до виконання наукових робіт у нас. Окрім того, студенти проходять в інституті наукову практику.

Згадав доповідач і про конкурсний проєкт «Українські стійкі енергетичні системи» в рамках академічної співпраці в регіоні Балтійського моря. Спільно з IVL Swedish Environmental Research Institute (Швеція) та КПІ ім. Ігоря Сікорського, з участю фахівців Швеції, України та Естонії вдосконалено освітні програми, створено віртуальну лабораторію. Разом з Київським академічним університетом відібрані та готуються до впровадження в територіальних громадах проєкти розбудови енергетичних спільнот на базі ВДЕ, з підготовкою місцевих фахівців.

Згадав доповідач і про спільний проєкт з Hamburg Institute Research gGmbH, у рамках якого здійснюється підготовка пропозицій стосовно нормативного забезпечення для гарантій походження водню, забезпечення можливостей міжнародної торгівлі та інвестицій у відновлювану і водневу енергетику.

Як резюмував президент НАНУ академік Анатолій Загородній, з огляду на актуальність та важливість практичного використання напрацьованих фахівцями Академії теоретичних та практичних результатів щодо розвитку гібридних систем різного рівня на основі відновлюваної енергетики, необхідно тісніше співпрацювати з відповідними міністерствами, державними та приватними компаніями. Але в будь-якому разі (і це відображено в рішенні Президії) роботи з інтегрування відновлюваних джерел енергії в енергосистему України залишатимуться одним з пріоритетних напрямів фундаментальних та прикладних досліджень наукових установ НАН України відповідного профілю.

Підготував Дмитро ШУЛІКІН.

([вгору](#))

Додаток 28

18.08.2025

Світло науки 2025 – в УКУ відзначили проєкти, які популяризують науку

Популяризація науки в Україні активно зростає. Нові подкасти, відео, книги, дні науки та інші ініціативи змінюють наше уявлення про те, як цікаво й доступно можна говорити про складне. За цим стоять люди, які щодня популяризують науку ([Український католицький університет UCuniversity](#)).

Щоб підтримати їхню працю, [Факультет прикладних наук УКУ / APPS UCU](#) спільно з Львівським товариством науковців вдруге вручив премію «Світло науки» в межах Літньої школи з наук про дані УКУ (Lviv Data Science Summer School).

🏆Цьогоріч переможцями премії «Світло науки» стали:

– у категорії «Відеолекції та подкасти» – проєкт «Без Брому» (автор Віталій Ляска);

– у категорії «Публікації та книги» – проєкт «Вчені України у світовій науці» (автор Василь Шендеровський);

– у категорії «Організація подій» – Навчання вчителів у Музеї математики «Кубоїд».

💡Вибір переможців відбувався у два етапи: спершу номінаційний комітет сформував короткі списки, а далі науковці Львівського товариства провели обговорення та таємне голосування.

Церемонію нагородження відкрив відомий американський теоретичний астрофізик Девід Спергель з лекцією «Як штучний інтелект змінить науку?».

🌱 Вручення відзнаки відбулося у межах Lviv Data Science Summer School – ініціативи Факультету прикладних наук УКУ, яка вже дев'ять років поспіль об'єднує студентів, аспірантів і молодих професіоналів. Цьогорічна школа має особливий фокус – «Науки про дані та машинне навчання в аграрних застосуваннях», адже саме агросектор сьогодні демонструє великий потенціал для інновацій і стійкого розвитку України.

💙💛 Вітаємо переможців і дякуємо усім, хто популяризує науку в Україні!

Більше читайте на сайті <https://ucu.edu.ua/.../svitlo-nauky-2025-v-uku.../>

Читайте також інформацію на головному порталі НАН України:

[Науковці НАН України серед лауреатів премії «Світло науки – 2025» \(вгору\)](#)

Додаток 29

19.08.2025

Обрано новий склад Ради молодих учених при МОН

(Міністерство освіти і науки України).

Вибори проходили вперше за оновленим Положенням ([наказ](#) МОН від 30.04.2025 № 652 в редакції наказу МОН від 30.07.2025 № 1086), **що передбачає:**

- рівне представництво за науковими напрямками (природничі, технічні, медичні, гуманітарні, суспільні, аграрні науки);
- баланс представництва між регіонами України;
- дотримання принципів гендерної рівності;
- прозорість та відкритість усіх процедур.

Участь у зборах узяли 64 молоді науковці із університетів і наукових установ України, які підпорядковані МОН. Кожен із зареєстрованих учасників установчих зборів подавав програму діяльності та коротку самопрезентацію, з якою мали можливість ознайомитись усі учасники установчих зборів до їхнього початку.

За його результатами сформовано персональний склад Ради, до якого увійшли представники 16 міст України — Дніпра, Житомира, Запоріжжя, Івано-Франківська, Києва, Кропивницького, Миколаєва, Одеси, Полтави, Рівного, Сум, Тернополя, Ужгорода, Умані, Харкова, Чернівців.

Керівний склад Ради:

Голова — **Анастасія Сімахова** (Київський авіаційний інститут), спеціальність «Міжнародні економічні відносини» — 19 із 23 голосів «за»;

Перший заступник — **Тарас Гряділь** (Ужгородський національний університет), спеціальність «Загальна практика — сімейна медицина» — 15 із 23 голосів «за»;

Заступники:

- **Єлизавета Кулікова** (ОНЕУ), спеціальність — «Фінанси, банківська справа та страхування» — 15 із 23 голосів «за»;

- **Ельдар Веремчук** (Запорізький національний університет) спеціальність «Англійська філологія» — 14 із 23 голосів «за»;
- **Тетяна Коптєва** (ХНПУ імені Г. С. Сковороди) спеціальність «Науки про Землю» — одноголосно;
- **Мирослава Калашник-Рибалко** (Українська державна льотна академія), спеціальність «Навігація та управління рухом» — одноголосно;

Секретар — **Вікторія Курченко** (ДНУ імені Олеся Гончара), спеціальність «Біологія».

Наступним кроком стане затвердження складу Ради наказом Міністерства освіти і науки України. Після цього інформацію буде офіційно оприлюднено.

МОН дякує всім учасникам установчих зборів за активність, ініціативність і готовність брати участь у формуванні політики підтримки молодих учених.

([вгору](#))

Додаток 30

27.08.2025

Уряд оновлює законодавство для розвитку інноваційної діяльності в Україні

«Ми заклали нову логіку державної підтримки. Тепер бізнес і наука отримують конкретні інструменти для розвитку — від інноваційних грантів і ваучерів до державного замовлення. В Україні активно розвиваються стартапи, наукові парки, оборонні й цифрові технології, які потребують нових стимулів і прозорих правил гри. Це не лише про економіку, це про повоєнне відновлення України на сучасному технологічному рівні», — наголосив заступник міністра освіти і науки України Денис Курбатов ([Міністерство освіти і науки України](#)).

Що зміниться

Документ закладає комплексне оновлення інноваційної політики:

- **нові інструменти підтримки** — гранти, інноваційні ваучери, державне замовлення, пільгове кредитування (повне чи часткове безвідсоткове, компенсація відсотків до 50%), державно-приватне партнерство, фінансування R&D;
- **зняття бюрократичних бар'єрів** — скасування обов'язкової експертизи та реєстрації інноваційних проєктів;
- **чітке визначення цілей державної політики** — підвищення конкурентоспроможності економіки, розвиток стартап-екосистеми, підтримка науки та бізнесу, розмежування повноважень між МОН, Мінекономіки, Мінцифри, МОЗ, Міноборони та іншими ЦОВВ;

- **стимули для бізнесу** — фінансові інструменти для зменшення ризиків, створення гарантованого попиту через державно-приватне партнерство, інноваційна інфраструктура для ефективної взаємодії.

Що це означає для країни

- збільшиться кількість інноваційно активних підприємств і обсяг виробленої інноваційної продукції;
- посиляться взаємодія науки й бізнесу, зокрема завдяки новим методам державної підтримки та ефективній інноваційній інфраструктурі;
- цілісний комплекс інструментів та механізмів для відновлення економіки на основі сучасних, екологічно чистих, енерго- та ресурсоефективних технологій;
- це стане фундаментом для розвитку наукомістких стартапів та інноваційних екосистем, інтегрованих у європейський і світовий простір.

Законопроект підготовлений у межах стратегії [WINWIN 2030](#). Вона охоплює розвиток стартап-шкіл, наукових парків, ініціативи [Science.City](#) та нових механізмів фінансування, щоб об'єднати науку, бізнес і державу в єдину інноваційну систему.

([вгору](#))

Додаток 31

19.08.2025

Science & Business Acceleration: проміжні результати

([Міністерство освіти і науки України](#)).

◆ Учасники програми: проєкти та рішення

AgroTech

- Plantara Meat — технологія натурального рослинного заміни м'яса з амаранту.
- GrainMole — система моніторингу стану зерна для складів підлогового типу зберігання.
- Y-Harvest — рішення на основі IoT-сенсорів, які моніторять параметри ґрунту в режимі реального часу, та хмарної платформи з інтегрованою AI-аналітикою, що прогнозує врожайність.

BioTech

- Peony — розв'язує проблему використання мікропластику в засобах жіночої гігієни.

GreenTech

- Astrum Heat — електричний радіатор, що має більший КПД та меншу вартість порівняно з наявними опалювальними системами.
- Novel Metals and Compounds — працює над процесом іонного обміну для вилучення літію з розсолів, зокрема з відпрацьованих пластових вод, що утворюються під час видобутку нафти і газу.

MedTech

- RenovoMatrix — технологія отримання позаклітинного ниркового матриксу, на якому тримаються клітини нирки.
- IWOQ — стартап, що оптимізує спосіб отримання рецептів на інсулін пацієнтами із цукровим діабетом 1 типу.
- CAMS-AIR — платформа, що дає змогу хірургу під час операції оцінити якість шунтування та знизити ризик ранньої дисфункції шунтів.

Dual-use

- Synteza AI — платформа із вбудованим 3D-редактором, автоматичним маркуванням і хмарним рендерингом для генерації синтетичних даних, що дає змогу швидко й безпечно навчати системи комп'ютерного зору.
- TacticSquare — система для військових і рятувальників, яка використовує ШІ, підкріплювальне навчання і 3D-топографію для моделювання бойових сценаріїв.
- Airborne Radar Platform — авіаційна радарна платформа для дронів та БПЛА, що працює цілодобово у будь-яку погоду.

◆ Що вже зроблено:

Учасники пройшли інтенсивні сесії та воркшопи, де:

- розробили індивідуальні дорожні карти з визначеними ключовими показниками ефективності для кожної команди;
- познайомилися з особливостями інноваційної екосистеми Східної Європи та України;
- опанували Lean Canvas, визначали ціннісні пропозиції, аналізували клієнтів і бізнес-моделі;
- навчилися перевіряти ринкові гіпотези та аналізувати конкурентів;
- відпрацювали сегментацію ринку й оцінювання ринкових тенденцій;
- протестували життєздатність власних ідей.

Це кроки, які допомагають молодим командам підготуватися до залучення інвестицій і виведення продукту на ринок.

◆ Хто підтримує:

Стартапи консультують експерти з міжнародним досвідом:

Чарльз Вайтхед (EO Business Incubators), Фелікс Літвінський (Blackstone LaunchPad), Ронда Шрейдер (Berkeley Haas), Євгенія Клепа (SET University), Дмитро Тимошенко (Eightify), Оксана Крикун (INNOV8), Максим Зосима (CLUST), Алекс Синячева (Моесо), Сергій Кудряшов (ZAS ventures), Марія Яценко (Centrifuge), Аніта Ярина (IP & Tech Legal Counsel), Марина Коршевніук (Apixmed LLC), Мартин Ковалок і Марія Кнодт (keywords.agency), Джон Бреслін (University of Galway), Богдан Хомич (SoftServe) та інші.

◆ Що далі:

Попереду ще 4 місяці роботи, пітч-тренінги, зустрічі з інвесторами та фінальний Demo Day у листопаді.

Довідково: Програма *Science&Business* організовується з 2021 року Міністерством освіти і науки України та Фондом розвитку інновацій

(Українським фондом стартапів) для розбудови екосистеми з комерціалізації наукомістких інновацій та технологій на ранніх стадіях розвитку. Цьогоріч програма «Science & Business Acceleration» реалізується у співпраці з провідним приватним інноваційно-технологічним закладом вищої освіти SET University, Berkeley Haas Entrepreneurship та eō Business Incubators. Програма Science & Business Acceleration є також частиною Дорожньої карти розвитку мережі стартап-шкіл — інкубаторів — акселераторів, що відкриває можливості для стартапів, які вже є учасниками цих інституцій, та пропонує отримати додаткову експертизу, доступ до ринків та фінансування. Ми запрошуємо інноваційні осередки долучатися до програми для участі в акселерації.

Стратегію цифрового розвитку інновацій до 2030 року WINWIN створено з ініціативи Міністерства цифрової трансформації України у співпраці з Міністерством освіти і науки України та Офісом ефективного регулювання BRDO, за підтримки Проєкту USAID «Кібербезпека критично важливої інфраструктури України». Секторальні стратегії структуровані за підтримки проєкту Good Governance Fund «Інноваційна екосистема», що фінансується UK International Development.

Програма співфінансується Європейським Союзом через ініціативу EIT для вищої освіти в рамках проєкту «Knowledge Rise: Сталий розвиток блакитної та зеленої економіки за допомогою Deep Tech – розвиток інноваційного потенціалу у вищій освіті». Проєкт є частиною ширшої ініціативи CloudEARTHі. Ініціатива EIT для вищої освіти координується Європейським інститутом інновацій і технологій (EIT).

([вгору](#))

Додаток 32

16.08.2025

Міжнародні гранти для столиці: від ідеї до реалізації

Які можливості для участі в міжнародних грантових проєктах має столиця? Які проблеми в житті міста можна розв'язати, залучивши кошти міжнародних програм? Які можливості для змін може дати участь у європейських конкурсах віддаленим мікрорайонам столиці? Якими грантовими можливостями для розвитку міста можна та потрібно скористатися? ([Academ.City](#)).

Відповіді на ці питання намагалися знайти учасники круглого столу з питань участі в міжнародних грантових програмах, який провели Київська міська державна адміністрація та Київський академічний університет. У зустрічі взяли участь науковці й фахівці департаментів та управління туризму КМДА.

Заступник директора Департаменту промисловості та розвитку підприємництва КМДА, начальник управління промисловості, підприємництва та регуляторної політики Анатолій Баган повідомив колегам,

що міжнародний офіс КАУ зібрав і проаналізував грантові можливості участі в міжнародних програмах, у яких ще цього року можуть взяти участь одинадцять департаментів адміністрації та одне управління (а також можливості на наступний рік). Цей аналіз проведено в рамках Плану заходів виконання Меморандуму про взаєморозуміння щодо створення наукового парку «Academ.City» та Угоди про співпрацю між Київською міською військовою адміністрацією та Національною академією наук України.

«Тематика грантових конкурсів 2025 і 2026 року охоплює різні сфери: міський розвиток, інфраструктуру, будівництво, транспорт, мобільність, енергетику, екологію, навколишнє середовище, соціальну інтеграцію, культуру, освіту, здоров'я, гранти для малого та середнього підприємництва», – зазначив Анатолій Баган. «Переконаний, що всім буде корисно дізнатися цю інформацію та скористатися можливістю залучити додаткові кошти».

Кожен проєкт починається з ідеї

КАУ вже кілька років співпрацює з Київською міською адміністрацією. На базі університету діє науковий парк Academ.City, фахівці якого мають досвід створення заявок для отримання міжнародних грантів та досвід адміністрування проєктів. Науковці готові консультувати щодо складання заявки, пошуку міжнародних партнерів, реєстрації інтелектуальної власності тощо.

«Важливо розуміти, що написання грантової заявки починається з ідеї – що ви хочете реалізувати як великий проєкт», – пояснила заступниця директора КАУ з розвитку та інновацій, керівниця Academ.City Олександра Антонюк.

Олександра Вікторівна розповіла про модель співпраці науки з місцевою владою на прикладі наукового парку Адлерсхоф. Наукове містечко Адлерсхоф розташоване біля Берліна, у технологічних компаніях та дослідницьких інститутах на території парку працюють понад 20 тисяч співробітників. Співпраця з науковими установами важлива і для столиці України.

«Наукові установи – важливий потенціал для розвитку Києва, – наголосила вона. – Не використати цей потенціал ми, кияни, не можемо».

Олександра Антонюк зазначила, що за дві години зустрічі опанувати мистецтво написання та виконання гранту, звісно, неможливо, але це гарна нагода зрозуміти, з чого можна почати.

Житомир зміг, і Київ зможе

Детальніше на відкритих конкурсах і можливостях для міста зупинилася керівниця відділу міжнародної та грантової діяльності Інноваційного центру Київського академічного університету Олександра Правдива. Вона одразу зазначила, що умови конкурсів «не такі складні, як може здатися, і перемогти в них цілком реально». Науковиця розповіла, що чимало українських міст уже взяли участь у європейських конкурсах і програмах та залучили додаткове фінансування. Якщо вони змогли, то й Київ зможе.

Наприклад, фінансування отримала Львівська міська рада, яка залучила понад 318 тисяч євро в проєкті SPARCS. Проєкт передбачає впровадження інноваційних енергетичних рішень у містах-побратимах, розвиток мережі спільнот сталого розвитку з позитивним підходом та нульовими викидами вуглецю.

Понад 217 тисяч євро в цій же програмі залучив «Львіватордор», понад 233 тисячі – Національний екологічний центр України (НЕЦУ).

У проєкті ComAct понад 144 тисячі євро отримала асоціація ОСББ з Одеси, на заходи, адаптовані до потреб громади, для пом'якшення енергетичної бідності.

До пілотної програми проєкту «Назустріч кліматично-нейтральним та соціально-інноваційним містам», на виконання якого передбачено 58 мільйонів євро, приєдналося місто Рівне. Мета проєкту – змінити підходи до життя в містах для досягнення кліматичної нейтральності. Зокрема, передбачено заходи з модернізації міської інфраструктури. Дедлайн подачі заявок – 12 жовтня 2025 року, тобто інші міста теж встигнуть долучитися.

У 2023 році на конкурсі місії ЄС EU 100 Climate-Neutral and Smart Cities by 2030 для українських міст було виділено 5 мільйонів євро. Метою проєкту було приєднати українські міста до Місії кліматично нейтральних та розумних міст, а також підготувати місцеві органи влади до виконання основних цілей Європейського зеленого курсу. Ці 5 мільйонів розділили два учасники з України, один з яких – Житомирська міська адміністрація. «Нині ці команди напрацьовують методики та пілотні ініціативи і пропонують долучатися до їхніх проєктів», – зазначила пані Олександра.

Які конкурси відкрито

Олександра Правдива коротко розповіла про програми, які надають гранти на розвиток міст. Це Рамкова програма з досліджень та інновацій «Горизонт Європа», «Цифрова Європа», Механізм з'єднання Європи (Connecting Europe Facility – програма для інвестицій у транспортну, енергетичну та цифрову інфраструктуру), Life (програма адаптації до змін клімату) та інші.

«Найбільшою є програма «Горизонт Європа», в ній є конкурси, цікаві для всіх напрямів роботи міської адміністрації», – наголосила пані Олександра. «Важливо пам'ятати, що грантова програма – це не подарунок, а гроші на розв'язання конкретних проблем та подолання певних викликів. На 2025–2027 роки стратегічні виклики – це зелений перехід, цифровий перехід і більш стійка, конкурентоспроможна, інклюзивна та демократична Європа».

У шести кластерах програми відкрито конкурси, до яких можна долучитися у 2025 і 2026 році.

Наприклад, у кластері «Здоров'я» можна подати заявки на конкурси про вплив забруднення на розвиток та прогресування захворювань і розладів мозку; вдосконалення інноваційних втручань для лікування психічних, поведінкових та неврологічних розладів; використання штучного інтелекту для готовності до пандемій та реагування на них.

У кластері «Культура, креативність та інклюзивне суспільство» відкрито конкурси для підготовки ЄС до майбутнього розширення; підвищення ролі громадянської освіти; посилення впливу культури та мистецтва на здоров'я та благополуччя; розвитку туризму тощо.

У кластері «Безпека для суспільства» можна подати заявку щодо покращення готовності до масштабних збоїв критичної інфраструктури, реагування на них та відновлення після них (це надзвичайно актуальна тема для Києва); про роль людського фактору в стійкості критичної інфраструктури тощо.

У кластері «Цифрові технології, промисловість та космос» відкрито конкурси з інтеграції нульових технологій в енергоємні галузі промисловості; сприяння інноваційним та сумісним екосистемам даних (партнерство зі штучного інтелекту, даних та робототехніки); стратегії навчання для штучного інтелекту.

Кластер «Клімат, енергетика та мобільність» чекає заявки на конкурс з пошуку ефективних бездротових стаціонарних двонаправлених рішень для заряджання легких дорожніх транспортних засобів. А також конкурси кібербезпечної та стійкої екосистеми дорожньої електромобільності; прогнозування та запобігання аваріям на основі штучного інтелекту (ШІ) та великих даних (цей конкурс, на думку доповідачки, буде цікавий для Департаменту транспорту КМДА).

Цікаві конкурси відкрито і в кластері «Їжа, біоекономіка, сільське господарство, природні ресурси та навколишнє середовище».

Як взяти участь: п'ять кроків

Олександра Правдива розповіла також про п'ять кроків, які потрібно зробити для подачі заявки. Вони прості: знайти відкритий конкурс на порталі Funding & Tenders; знайти міжнародних партнерів для виконання проєкту; створити обліковий запис у системі ЄС; зареєструвати свою організацію (юридичну особу); подати проєктну заявку. Подання заявок відбувається на єдиному порталі фінансування та тендерів.

Звісно, це далеко не повний перелік відкритих конкурсів у європейських програмах, але науковці Київського академічного університету готові розповісти про всі можливості залучення грантового фінансування максимально детально.

Для отримання консультації, підтримки та, за потреби, допомоги в адмініструванні проєктів можна звернутися за адресою: <https://academcity.org.ua/contacts/>.

Підготувала Світлана ГАЛАТА
([вгору](#))

06.08.2025**ЯК «ІНСТИТУТИ ПАМ'ЯТІ» МОЖУТЬ ЗБЕРЕГТИ НАШЕ ЦИФРОВЕ МАЙБУТНЄ**(Національний репозитарій академічних текстів).

Наразі культурні установи приречені докладати зусиль для подолання безпрецедентних цифрових викликів. Університети стикаються з аналогічним екзистенційним питанням: чи існуватиме й надалі належний доступ до знань, необхідних для викладання, досліджень та інновацій? Бібліотеки, архіви та музеї, що являють собою «установи пам'яті», нині зазнають тиску через практику цифрового ліцензування, яка позбавляє їх традиційних прав на збереження та обмін знаннями. Це важливо для вищої освіти з позицій їхньої місії забезпечення рівного, відкритого та сталого доступу до знань. Система ліцензій та контрактів здатна негативно впливати на дослідження та освіту, оскільки постачальники ставляться до університетів як до корпоративних клієнтів, незважаючи на їхню суспільну роль. Що можуть зробити фахівці вищої освіти, які займаються викладанням, дослідженнями, наданням бібліотечних послуг та управлінням? Проблеми у сфері навчання пов'язані з тим, що дослідницькі інструменти, включаючи штучний інтелект, можуть бути блоковані ліцензійними обмеженнями, що створює ризики для академічної свободи. Якщо установи пам'яті втратять право збирати, зберігати, надавати для навчання, поширювати інформацію, вища освіта сильно відставатиме. Університети повинні забезпечити, щоб цифрова трансформація не відбувалася ціною академічної свободи чи освітньої рівності. Ось контрольний список для університетів, що укладають контракти з постачальниками та політику цифрового доступу до ресурсів: право на збирання, право на збереження, право на видачу та право на співпрацю. Про що йдеться? Право на збирання має гарантувати, що установи зможуть набувати «вічні копії» цифрового контенту законними способами, включаючи оцифрування, навіть якщо платформи намагаються обмежити доступ лише до потокових форматів або форматів з оплатою за використання. Право на збереження передбачає, що контракти дозволятимуть університетам створювати резервні копії та архівувати матеріали для довгострокового доступу (без цього є ризик потрапити до «цифрової епохи темних століть», коли майбутні студенти та дослідники не зможуть скористатися знаннями минулого). Право на видачу охоплює питання надання цифрових матеріалів для ознайомлення як у традиційній бібліотеці, щоб ліцензії не перешкоджали цьому й не порушували рівноправність доступу. Право на співпрацю передбачає дозвіл на обмін цифровим контентом для уникнення дублювання й забезпечення безперервності обслуговування. Нинішні контракти підривають дослідження та освіту, оскільки цифрове ліцензування зазвичай містить обмежувальні та експлуататорські положення, а саме: блокування доступу до ключових

матеріалів (відмова у ліцензуванні з боку видавців задля мотивування їх купівлі; видалення матеріалів з доступу без попередження; довільне вилучення матеріалів); експлуатаційне ліцензування (пакетований контент, внаслідок чого бібліотеки зобов'язані оплачувати великі пакети цифрових видань, багато з яких нерелевантні; дозований доступ після обмеженого використання з вимогою повторної купівлі; ліцензування на основі спостереження з вимогою надання доступу до індивідуальних даних користувачів); перешкоди для досліджень та інновацій (заборона на певні програмні продукти та інструменти; скасування захисту інтелектуального аналізу текстів і даних у дослідницьких цілях; нав'язування іноземного права).

Детальніше: <https://qrpage.net/qr/fl19S>
([вгору](#))

Додаток 34

06.08.2025

Партнерська рука допомоги Туреччини

Серед них факсимільні роботи, базовані на матеріалах фондів Бібліотеки та фондах споріднених установ, колективні та індивідуальні монографії, публікації документів, бібліографічні, довідкові, науково-інформаційні та науково-методичні видання, збірники наукових праць, матеріали міжнародних конференцій з тиражністю кожного видання від 300 примірників. Забезпечує вона також спільні видання з різними науковими підрозділами Національної академії наук України ([Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського](#)).

Крім того, в Бібліотеці видається 5 наукових періодичних видань, що є провідними для українського бібліотекознавства, книгознавства, дослідження рукописної спадщини, біографістики, соціальних комунікацій.

Однак з плином часу друкарське устаткування, яким упродовж багатьох років послуговувалась НБУВ у видавничій діяльності, почало виходити з ладу, багато з нього стало непридатним для використання та потребувало оновлення.

З цими потребами були обізнані давні друзі НБУВ – представництво [Турецького агентства зі співробітництва та координації \(TIKA\)](#) в Україні. І знайшли можливість оновити поліграфічну базу Бібліотеки. Завдяки особистому сприянню в цьому координатора програм [TIKA](#) в Україні Ях'я Кемалю Тунджа та асистентки [TIKA](#) Найле Сейдаметової нещодавно Бібліотека отримала чудовий подарунок – таке необхідне поліграфічне й технічне обладнання. В комплекс увійшли комп'ютер, різнограф, 4 копіювальні апарати, один з яких з кольоровим друком, та інша супровідна сучасна техніка.

Генеральний директор НБУВ [Любов Андріївна Дубровіна](#) щиро подякувала турецьким друзям за таку актуальну підтримку й допомогу, особливо з огляду на непростий для України час. Пані Найле Сейдаметова, відзначила вона, також доклала максимальних зусиль до організації доправлення й установки обладнання. Це відкриває нові можливості для НБУВ в оптимізації науково-видавничої діяльності.

З особливим задоволенням відгукнувся на подарунок для установи завідувач відділу комплексної репрографії НБУВ Олег Євгенович Копоть. Він наголосив, що робота на новій техніці значно поліпшує якість продукції, швидкість друку.

Перші примірники книг, виготовлених на новому обладнанні, вже побачили світ. З ними мав можливість ознайомитися під час свого візиту до НБУВ Надзвичайний і Повноважний Посол Туреччини в Україні Мустафа Левент Більген.

([вгору](#))

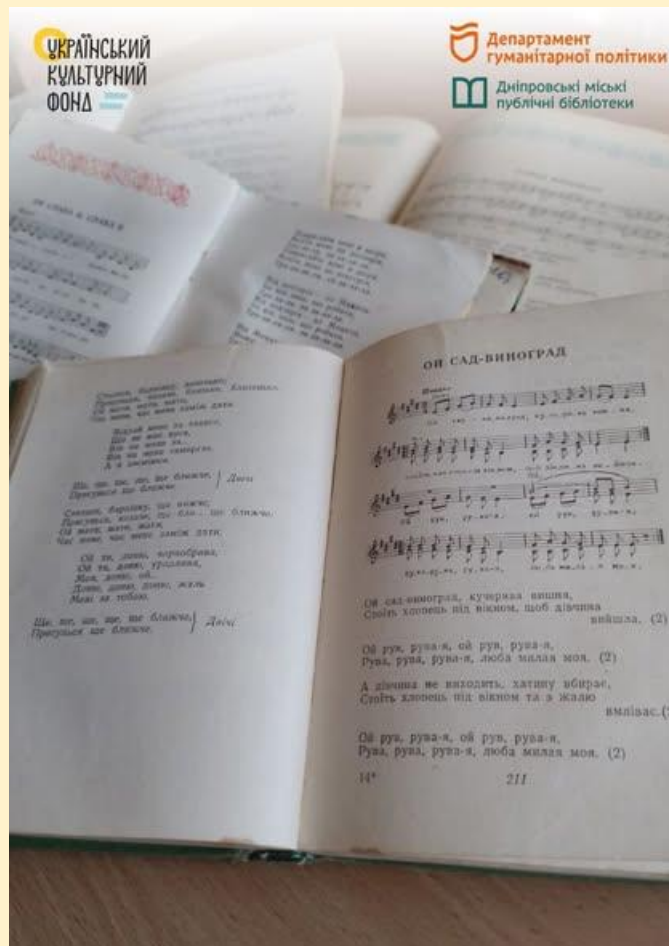
Додаток 35

12.08.2028

Лагута Л.

Коли бібліотеки зберігають і творять майбутнє

DniproNota — проєкт [Дніпровських міських публічних бібліотек](#), який у 2025 році отримав підтримку [УКФ](#). Його мета — створення електронної колекції нот, у яких звучить голос минулих епох ([Публічна бібліотека об'єднаної територіальної громади](#)).

У фондах — справжні раритети, видані ще до 1950 року, що формували музичний світ України. Їх уже не знайти ані в книгарнях, ані в мережі. Бібліотекарі працюють із цими виданнями майже як ювеліри: старі, крихкі, пожовклі сторінки обережно скануються на спеціальному обладнанні, кожен запис перевіряється вручну, проходить каталогізацію та кілька етапів контролю.

DniproNota турбується не тільки про збереження документів, а й про збереження національної ідентичності. Завдяки підтримці Українського культурного фонду ці скарби стануть ближчими до всіх, кому важлива національна спадщина.

Інший проект, що також реалізується за підтримки УКФ, — «**Imago Ucrainæ на картах XV–XX століть**» від [Львівської національної наукової бібліотеки України імені Василя Стефаника](#). Його завдання — створення цифрової колекції картографічних видань, виданих від 1493 до 1992 року: карт, атласів, планів міст і сіл.

Проект передбачає оцифрування документів, створення електронного каталогу, який стане основою майбутньої колекції, а також власну візуальну айдентичку — логотип, розроблений львівською художницею Лесею Квик. У підсумку науковці, студенти, дослідники та всі охочі зможуть отримати доступ до унікальних матеріалів, що відображають історичну та культурну спадщину України.

Ця робота має особливу цінність, якщо згадати, що за радянських часів в Україні **не існувало власного «Картографічного літопису»**. Державні бібліографічні покажчики — «Літопис книг», «Літопис журнальних статей», «Літопис газетних статей» чи «Літопис рецензій» — виходили, але карти фіксувала лише Книжкова палата СРСР.

Щорічний «Картографічний літопис» реєстрував усі карти та атласи, видані в СРСР, однак знайти в ньому карти українських земель XIV–XVII століть (наприклад, знамениту «Генеральну карту України» Гійома Боплана 1648 року) було майже неможливо. Їхня інтерпретація з'являлася лише в радянських підручниках з історії — з відповідними ідеологічними коментарями.

Сьогодні стає очевидно, чому так обмежували доступ до оригінальних джерел. Наслідки цього — численні міфи, які й досі поширює російська пропаганда, включно з хибними твердженнями, що Україну «створив Ленін».

Саме тому сучасні бібліотечні проекти з оцифрування нотної та картографічної спадщини — не просто культурна робота. Це внесок у правду про нашу історію і зміцнення національної пам'яті.

([вгору](#))

Додаток 36

20.08.2025

Друзі! Долучайтесь до премії EIFL за інновації у публічних бібліотеках!

Конкурс відкритий для публічних і громадських бібліотек у країнах із перехідною економікою та країнах, що розвиваються ([Українська бібліотечна асоціація/Ukrainian Library Association](#)).

Докладніше: <https://www.eifl.net/.../apply-now-eifl-public-library...>

STEAM — це підхід до навчання, що стимулює цікавість і креативність, а також розвиває навички, корисні для освіти, роботи та повсякденного життя, зокрема вміння розв'язувати проблеми, критично мислити, ефективно комунікувати та співпрацювати. Водночас він поглиблює знання учнів із предметів STEAM.

STEAM-активності бібліотек можуть залучати людей різного віку та з різними можливостями, а також бути спрямованими на певні групи — наприклад, жінок, сільськогосподарських працівників, тих, хто шукає роботу, дітей, молодь чи людей похилого віку, або ж поєднувати різні категорії, як-от сім'ї чи громади. Їх можна проводити як безпосередньо в бібліотеці, так і в інших навчальних середовищах — самою бібліотекою або у партнерстві з іншими організаціями. Для цього можна використовувати будь-які цифрові пристрої чи їхні комбінації.

ХТО МОЖЕ ВЗЯТИ УЧАСТЬ?

Щоб подати заявку на участь у конкурсі, потрібно відповідати всім таким критеріям:

Бути публічною або громадською бібліотекою.

Бібліотека має знаходитися в країні з перехідною або такою, що розвивається, економікою.

Програма/активність повинна бути новою, тобто розпочатою у січні 2023 року або пізніше.

Програма/активність повинна діяти щонайменше шість (6) місяців і бути активною на момент подання заявки.

Необхідно надати докази позитивних результатів програми/активності, включно зі статистикою щодо кількості залучених учасників та історіями від них про те, як STEAM-активності позитивно вплинули на їхню освіту, роботу чи повсякденне життя, стимулюючи навички розв'язання проблем, креативного та критичного мислення, комунікації та співпраці.

ЩО ВИ ОТРИМАЄТЕ?

Трофей та грошову винагороду у розмірі 1 500 доларів США.

Міжнародне висвітлення — EIFL поширить вашу історію через свої інформаційні канали.

([вгору](#))

Додаток 37

08.08.2025

Продовжено безкоштовний доступ до ресурсів міжнародного проєкту Research4Life для українських університетів та наукових установ

Українські заклади вищої освіти та наукові установи й надалі матимуть безкоштовний доступ до провідних наукових ресурсів завдяки програмі Research4Life ([Міністерство освіти і науки України](#)).

З 2023 року понад 600 українських установ отримують вільний онлайн-доступ до ресурсів Research4Life — глобального партнерства, що об'єднує Всесвітню організацію охорони здоров'я (WHO), Продовольчу та сільськогосподарську організацію (FAO), Програму ООН з навколишнього середовища (UNEP), Всесвітню організацію інтелектуальної власності (WIPO), провідні університети США (Yale, Cornell), STM Association та близько 200 наукових видавництв.

Національним координатором програми в Україні виступає Державна науково-технічна бібліотека України (ДНТБ). Детальніше — на [сайті ДНТБ](#).

Research4Life надає дослідникам у понад 11 500 установах у 125 країнах з низьким і середнім рівнем доходу доступ до:

- 164 914 книжок;
- 18 746 наукових журналів;
- 67 довідкових ресурсів у галузях охорони здоров'я, сільського господарства, довкілля, прикладних наук та права.

Серед видавництв — Elsevier, Springer Nature, Wiley, Taylor & Francis, Emerald, Sage Publications, Oxford University Press, Cambridge University Press, IOP Publishing та інші.

Доступ організовано через п'ять спеціалізованих платформ:

- **Hinari** — медицина та охорона здоров'я;
- **AGORA** — сільське господарство;
- **OARE** — довкілля;
- **ARDI** — розвиток та інновації;
- **GOALI** — право та глобальна справедливість.

Учасники Генеральної конференції Research4Life, що відбулася 21–25 липня 2025 року в Оксфорді (Велика Британія), ухвалили рішення продовжити безкоштовний доступ для українських установ на час воєнного стану. Це надзвичайно важливий крок для забезпечення академічної стійкості в умовах війни.

Це рішення — прояв справжньої міжнародної солідарності з Україною.

Воно дозволяє:

- забезпечувати безперервність наукових досліджень і навчання;
- підтримувати студентів, викладачів і дослідників по всій країні;
- зберігати інтеграцію української науки у світовий науковий простір.

З доповіддю про значення доступу до ресурсів Research4Life для України в умовах війни на конференції виступила **Тетяна Ярошенко**, заступниця директора ДНТБ України.

З питань доступу до ресурсів програми звертайтеся: t.yaroshenko@dnfb.gov.ua

Довідково:

Research4Life — системний партнер України у сфері наукової інформації. Від початку повномасштабного вторгнення програма послідовно підтримує українську наукову та освітню спільноту, забезпечуючи безкоштовний доступ до якісних міжнародних ресурсів. Така підтримка є важливим внеском у збереження наукового потенціалу України, розвиток освіти та продовження інтеграції у світовий дослідницький простір — попри виклики воєнного часу.

Долучайтесь до спільноти [Research4Life in Ukraine](#) у Facebook.

[Дізнатися більше про проєкт Research4Life](#)
(вгору)

Додаток 38

12.08.2025

Розвиток дослідницького потенціалу в Україні: відкрито реєстрацію на серію вебінарів НФДУ та Science Europe

Science Europe (SE) та її членські організації з перших днів повномасштабної війни підтримують Національний фонд досліджень України (НФДУ) та українську наукову спільноту. У межах цього партнерства НФДУ та Science Europe проводять серію з трьох онлайн-вебінарів, які відбудуться з вересня 2025 по лютий 2026 року. Захід об'єднає міжнародний досвід і виклики української дослідницької спільноти, аби сприяти розвитку сучасної дослідницької екосистеми ([Національний фонд досліджень України](#)).

Про серію вебінарів

Мета серії вебінарів SE–НФДУ – надати українським науковцям інструменти і знання для ефективнішого управління дослідницькими проєктами та впровадження найкращих міжнародних практик.

Графік проведення вебінарів

- 19 вересня 2025 – Баланс між конкурсами з відкритою тематикою та цільовим фінансуванням досліджень

- 25 листопада 2025 – Розробка та впровадження інструментів моніторингу науково-дослідних проєктів
- 20 лютого 2026 – Політики та практики відкритої науки в діяльності установ, що фінансують дослідження

Реєстрацію відкрито!

Запрошуємо зареєструватися на всі або окремі вебінари серії [за посиланням](#).

Орієнтовний час проведення вебінарів: 10:00-11:30 за центральноєвропейським часом (11:00-12:30 за київським часом).

Мова проведення заходів – англійська, учасникам буде доступний синхронний переклад українською.

Контакти для додаткової інформації

Science Europe

Адрієн Брім – старший радник із питань політики:
Adrien.Bream@scienceeurope.org

Національний фонд досліджень України

Тетяна Мачуліна – керівниця відділу комунікацій та міжнародного співробітництва: t.machulina@nrfu.org.ua

([вгору](#))

Додаток 39

Europa Media Trainings проведе 5 безкоштовних вебінарів з управління проєктами Програми «Горизонт Європа» протягом 8-12 вересня 2025 року

Мова вебінарів – англійська. Організатор – [Europa Media Trainings \(Офіс Горизонт Європа в Україні\)](#).

8 вересня – [Technical Reviews in Horizon Europe: Get Ready!](#)

Отримайте практичні поради та впевненість у проходженні технічних оглядів незалежно від того, чи це ваша перша перевірка, чи вже п'ята.

9 вересня – [Essentials of Exploitation in Horizon Europe: From Proposal to Implementation](#)

Дізнайтеся, як інтегрувати ефективну стратегію використання результатів у проєкт – від заявки до реалізації.

10 вересня – [Continuous Reporting in Horizon Europe: First Step to Stress-Free Periodic Report](#)

Навчіться ефективно працювати з порталом, збирати необхідні дані та звітувати вчасно.

11 вересня – [Amendments in Horizon Europe: When, Why and How?](#)
Розгляньте реальні кейси та кроки з управління змінами у проєктах.

12 вересня – [Stay on Track: Managing Communication and Dissemination Beyond the Reporting Period](#)

Отримайте інструменти для відстеження, звітності та оптимізації комунікації у консорціумі.

Участь у вебінарах безкоштовна та відкрита для всіх – запрошуйте колег і партнерів!

Реєстрація обов'язкова (доступна за посиланням на кожен вебінар).
([вгору](#))

Додаток 40

14.08.2025

Новий інструмент для прозорості роботи з ШІ у науці

[GAIDeT \(Generative AI Delegation Taxonomy\)](#) – це нова міжнародна таксономія, створена саме для того, щоб упорядкувати ці питання. Вона дає авторам і редакторам зрозумілу, структуровану мову опису того, які саме завдання були делеговані генеративному ШІ в наукових процесах. Чи йдеться про формування дослідницьких гіпотез, чи про підготовку огляду літератури, чи про переклад тексту – GAIDeT дозволяє чітко зафіксувати цю інформацію у зрозумілому й уніфікованому форматі ([Пан Бібліотекар](#)).

Щоб автору швидко та безболісно задекларувати виростання ШІ у власній роботі, створено безплатний [GAIDeT Declaration Generator](#) (працює й [українською](#)). Вказуєте автора, модель ШІ, обираєте завдання з переліку таксономії – і отримаєте готовий текст, який можна вставити у рукопис або додатки.

Для **редакторів** наукових журналів GAIDeT означає кращий контроль якості та прозорості матеріалів. Замість розмитих фраз типу “*ми використовували ШІ для допомоги у написанні*” можна отримати від автора конкретику: на якому етапі, у якому обсязі та з якою метою застосовувався ШІ-інструмент. Це економить нерви редакторам, зменшує ризики *непорозуміння* і допомагає швидше вирішити, пускати статтю в друк чи ні.

Для **авторів** GAIDeT – це своєрідний захист від закидів і звинувачень. Прозоре та повне декларування використання ШІ свідчить про дотримання етичних стандартів і демонструє відкритість до читачів, рецензентів та академічної спільноти. Використовувати ШІ – не злочин, однак важливо чесно показати, де саме він допоміг, щоб уникнути непотрібних підозр і зберегти довіру до вашої праці.

Для **бібліотекарів** GAIDeT може стати інструментом для аналізу трендів у [використанні генеративного ШІ](#), підготовки рекомендацій авторам, створення навчальних матеріалів та формування культури відповідального застосування ШІ у науці.

Наукова комунікація змінилася просто на наших очах, і за кілька років генеративний ШІ тихо прописався у кабінетах науковців, ставши таким собі домовичком із замашками співавтора. [GAIDeT](#) пропонує інструмент, який допомагає зберігати прозорість і дотримуватися наукової етики, не жертвуючи швидкістю та продуктивністю авторів.

Чим раніше ми почнемо працювати за єдиною таксономією, тим швидше прозоре декларування стане нормою, а не винятком.
(вгору)

Додаток 41

07.08.2025

ВИКОРИСТАННЯ ІНСТРУМЕНТІВ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ ДЛЯ ДОСЛІДЖЕНЬ

(Національний репозитарій академічних текстів).

Автор зазначає, що упродовж останніх трьох років було розроблено велику кількість інструментів штучного інтелекту, спеціально орієнтованих на науковців. Ці інструменти можуть покращити практично кожен етап дослідницького процесу, пропонуючи нові можливості – від опрацювання початкової концепції до підготовки публікації про отримані результати. Розуміння їх специфіки та опанування ними допомагає дослідникам коректно та ефективно упроваджувати інструменти штучного інтелекту там, де вони можуть забезпечити максимальну користь та пришвидшити темпи досліджень. Якщо розглядати внесок інструментів штучного інтелекту через призму основних етапів традиційного дослідницького процесу, то їх можна класифікувати наступним чином: для ранньої фази дослідження (перегляд літератури, ознайомлення з науковою літературою, формулювання ідей, окреслення дослідницької області та ключових питань); для етапу огляду літератури (підсумовування інформації щодо еволюції поглядів та сучасного стану дослідженості обраних напрямків, визначення ключових/фундаментальних робіт і формулювання значення дослідження); для фази аналізу даних (узагальнення інформації та підготовка висновків на основі даних спостереження, аналіз зібраних даних, виявлення тенденцій чи закономірностей, перевірка гіпотез, формування креативних ідей); для етапу підготовки рукопису (опис та оформлення результатів своїх досліджень для поширення, зокрема – публікацій, презентацій, повідомлень у засобах масової інформації та соцмережах). Для кожної фази найкраще використовувати різні інструменти підтримки на основі генеративного штучного інтелекту. Найбільш корисними виявляються інструменти ШІ для аналізу даних, оптимізації експериментального дизайну, поглибленого аналізу та відстеження цитувань, підготовки документації, підтримка рецензування, які можуть бути підлаштовані до специфіки конкретних дисциплін та їхньої методології. Автор вважає, що правильне використання інструментів штучного інтелекту може принести цілий ряд переваг дослідникам, а саме: прискорений початок дослідження; покращене генерування ідей; повне охоплення літератури; ефективність посилань. Разом із тим, використання інструментів штучного інтелекту має бути збалансованим з їхніми недоліками та обмеженнями, такими як алгоритмічні упередження, проблеми конфіденційності даних, неповнота пошуку,

неточність інформації. Важливо критично оцінювати контент, створений штучним інтелектом, здійснювати постійний належний нагляд за результатами ШІ, використовувати його для доповнення, а не заміни людського судження. Ринковий ландшафт інструментів штучного інтелекту дуже мінливий, науковці мають захистити себе від негативних наслідків таких перманентних змін. Для цього потрібно здійснювати часте збереження результатів виконаної роботи (включаючи дані, підказки та відповіді), резервне копіювання, експорт в інші системи, найголовніше – постійно розвивати власне мислення, змінювати моделі та сервіси ШІ.

Детальніше: <https://qrcode.net/qrcode/ZQBTW>
(вгорі)

Додаток 42

12.08.2025

ОЕСР: ВПРОВАДЖЕННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ НАУКИ В ДОСЛІДНИЦЬКУ ПОЛІТИКУ

(Національний репозитарій академічних текстів).

Існує три основні політичні підстави для просування громадянської науки: збільшення обсягу даних та їх аналізу й прискорення наукових відкриттів; більш ефективно вирішення суспільних потреб та викликів; підтримка демократизації та запровадження політик, що ґрунтуються на наукових знаннях. Громадянська наука повинна розглядатися як невід’ємна частина відкритої науки. Вона має потенційну цінність для постачальників і користувачів наукових знань не лише у тих галузях, де її цінність вже визнана (наприклад, екологія, біорізноманіття, охорона здоров’я, астрономія), а й у багатьох інших секторах – від енергетики та цифрової трансформації до транспорту та міського планування. Громадяни володіють важливими знаннями та інформацією (наприклад, місцевими, історичними або експертними) в усіх цих сферах. Вони можуть допомогти у зборі та аналізі важливих даних і, що найважливіше, можуть формулювати нові дослідницькі питання, які є для них актуальними. Участь громадян у дослідженнях має надзвичайно важливе значення для вирішення багатьох складних завдань та досягнення цілей сталого розвитку. Цей документ призначений, перш за все, для розробників політики у галузі досліджень (владних структур, грантодавців), він покликаний допомогти їм у визначення потенціалу громадянської науки та прийнятті рішень на основі відповідного планування, а також підтримати запровадження та оцінку ефективності громадянської науки. Він містить набір загальних рекомендацій, пов’язаних з політичною основою та варіантами політики, а також поєднаних з аналізом національних та міжнародних ініціатив.

Детальніше: <https://qrcode.net/qrcode/2l04O>, <https://qrcode.net/qrcode/EdjGh>, <https://doi.org/10.1787/a1cfb1a8-en>
(вгорі)

05.08.2025

ОЕСР: ЩО ТАКЕ ГРОМАДЯНСЬКА НАУКА І ЧОМУ ПОЛІТИКАМ ЦЕ МАЄ БУТИ ЦІКАВО?(Національний репозитарій академічних текстів).

Оскільки громадянська наука набирає обертів у світі, автори зосереджують свою увагу саме на її важливості і питаннях забезпечення підтримки з боку урядових структур за допомогою інклюзивних стратегій, надійної інфраструктури та міжнародної співпраці. Насправді, стверджують автори, громадянська наука по суті існує багато століть поспіль: у 801 році нашої ери мешканці Кіото відстежували цвітіння сакури та здійснювали таким чином моніторинг змін у навколишньому середовищі. Наразі громадянська наука швидко розвивається у різних дисциплінах і дедалі більше стає важливим елементом відкритої науки. Вона справді знаходиться на підйомі: зростання частки документів, пов'язаних з громадянською наукою, у академічних публікаціях, повсякчасно зростає. Громадянська наука робить важливий внесок у створення знань на місцевому, національному та міжнародному рівнях, результатом чого є наукові відкриття, задоволення суспільних потреб та інтеграція у політичні рішення. Політики можуть підтримувати розвиток громадянської науки, для чого необхідно офіційно визнати цінність громадянської науки та знайти їй чинне місце у національних стратегіях розвитку науки, технологій та інновацій. Для вирішення проблем, з якими стикаються громадянські науковці, потрібні кращі інструменти оцінювання результатів. Що стосується майбутнього громадянської науки, то у новому звіті ОЕСР надається десять ключових рекомендацій, підкріплених комплексною політичною рамкою та набором практичних варіантів політики, що допоможуть урядам і грантодавцям упроваджувати громадянську науку в дослідницьку політику. Застосування та використання громадянської наукової бази політиками зрештою має допомогти у формуванні наукових знань та рішень, необхідних для досягнення критично важливих завдань, зокрема – Цілей сталого розвитку, та підтримати перехід до більш стійких суспільств.

Детальніше: <https://qrpage.net/qr/Oo881>, <https://qrpage.net/qr/2l04O>
([вгору](#))

05.08.2025

ФІНАНСУВАННЯ «ЗА ВИДАТНІ ДОСЯГНЕННЯ» І СТВОРЕННЯ «НІМЕЦЬКОГО ГАРВАРДУ»(Національний репозитарій академічних текстів).

Коли ректор Боннського університету Міхаель Гох дізнався, що у рамках останнього раунду зазначеної Стратегії німецьким урядом буде

профінансовано вісім дослідницьких кластерів, він сказав, що це – успіх, який став «історичною віхою», адже фінансування через Стратегію / Ініціативу досконалості відбувалось упродовж останніх 20 років німецьких університетів стимулювало високоякісні дослідження та зростання їхньої міжнародної популярності. Зокрема, Гох констатував «величезний прогрес» Боннського університету у міжнародних рейтингах, «нові рекорди у залученні стороннього фінансування», «удвічі більшу кількість грантів ERC від Європейської дослідницької ради» та двох нових лауреатів премії Лейбніца. Але є сумніви щодо дієвості цієї схеми фінансування, зокрема ряд критиків висловлюють занепокоєння створенням елітарної дворівневої університетської системи, критикують трудомісткий процес подання заявок, застерігають від посилення міжінституційної конкуренції, закликають до довгострокового підходу до фінансування на відміну від фіксованих термінів підвищення фінансування. Автор статті зосереджує увагу на «німецьких Гарвардах». Він говорить, що немає сумнівів стосовно політичної мети цієї ініціативи, яка була одночасно необхідною та своєчасною в контексті глобальної конкуренції. Але тепер профінансовані університети повинні подати звіт про самооцінку, який має пройти ретельне оцінювання, і лише потім експертна комісія зможе винести рішення про отриманні результати, прогрес і перспективи розвитку. Він говорить, що після цього кожен університет буде оцінений «своєю академічною зіркою Мішлен» або її позбавлений.

Детальніше: <https://qrpage.net/qr/7L24V>, <https://qrpage.net/qr/VuevV>
([вгору](#))

Додаток 45

28.08.2025

Конюченко А.

Дозвіл студентам виїжджати за кордон може залишити Україну без наукового майбутнього – експерт

"В тривалій перспективі це — удар по нашому науково-технічному потенціалу. Бо без суттєвого збільшення базового фінансування освіти і науки він призведе до катастрофічних наслідків уже найближчими роками" - заявив Панчук ([ZN.UA](#)).

Він вважає, що вже цього року можна очікувати значного недобору аспірантів. Панчук наголосив, що минулого року за вступ до аспірантури "розгорівся справжній батл серед магістрів та ухилиянтів". Науковець додав, що в останніх не через бажання отримати нові знання, а заради отримання на чотири роки відстрочки від мобілізації.

"Чим же можуть зацікавити нинішнього абітурієнта у STEM-освіті українські вищі навчальні заклади і науково-дослідні інститути? Хіба у негативному аспекті — вічним дефіцитом реактивів, холодом у приміщеннях

у зимовий час і копійчаними зарплатами, які стагнують ще з часів "долара по 8", - зазначає він.

Автор статті звертає увагу на те, що нещодавно уряд до 10 тисяч гривень на місяць [підняв стипендії](#) президента для магістрів і бакалаврів, а також ввів нову категорію стипендій для аспірантів розміром до 23 700 гривень на місяць.

"Крім того, у Програму уряду офіційно включено старт проєктної аспірантури, про критичну необхідність якої для STEM-освіти ми уже говорили раніше. Але всі ці кроки мали сенс до засідання уряду 26 серпня 2025 року, який відкрив кордони 22-річним і фактично перекреслив усі ці напрацювання", - пише автор статті.

Науковець заявляє, що хоч би які умови уряд пропонував студентам та аспірантам щодо фінансування, вони програватимуть пропозиціям університетів Європи.

"Однак усі ці значні зусилля стосуватимуться лише кількох відсотків студентів, які бачать себе винахідниками та інженерами і з часом можуть стати гідними наступниками сивочолих конструкторів та академіків", - додав він.

Панчук вважає, що з метою зацікавлення чоловіків до 22 років не залишати країну, Кабінету Міністрів потрібно буде **"серйозно попрацювати над їхньою мотивацією йти на вітчизняні підприємства оборонної промисловості"** та продемонструвати їм перспективи роботи в Україні.

"Якщо ж цього не зробити, то вже через кілька років в Україні залишиться мало 25-річних чоловіків, і тоді на порядку денному стоятиме питання не лише збереження наявного науково-технічного потенціалу, а й виживання усієї держави", - додав він.

([вгору](#))

Додаток 46

23.08.2025

ВІДПОВІДЬ НАЦІОНАЛЬНОГО ФОНДУ ДОСЛІДЖЕНЬ УКРАЇНИ НА РОЗМІЩЕННЯ ДЕРЖАУДИТСЛУЖБОЮ НЕДОСТОВІРНОЇ ІНФОРМАЦІЇ ЩОДО ДІЯЛЬНОСТІ ФОНДУ

Так, у зазначеному інформаційному повідомленні Держаудитслужба зазначає, що Фондом нераціонально та неефективно використано кошти у розмірі майже 400,0 млн. грн. Проте такий висновок базується лише на необґрунтованих припущеннях та недоведених розрахунках аудиторів, які не мають жодних правових підстав та ґрунтуються виключно на власних безапеляційних твердженнях. Це Фонд неодноразово доводив і спростовував у своїх [зверненнях](#), а більше того логічною, фаховою і змістовною відповіддю на такі некоректні висновки є надана Кабінетові Міністрів України [позиція Національної ради України з питань розвитку науки і](#)

[технологій](#), у якій доводиться безпідставність і необґрунтованість таких висновків ([Національний фонд досліджень України](#)).

Вважаємо за необхідне поінформувати громадськість, що прийняття Кабінетом Міністрів України [постанови від 07 липня 2025 року № 803](#) стало результатом наполегливої і системної співпраці Міністерства фінансів України, Міністерства освіти і науки України, Наукового комітету Національної ради України з питань розвитку науки і технологій (далі – Науковий комітет), Наукової ради Фонду та представників наукової громадськості. Безумовно, рекомендації Держаудитслужби України також було враховано при формуванні пропозицій щодо цих змін. Проте, такі зміни напрацьовувались тривалий час за участі значної кількості суб'єктів і потребували свого інституційного втілення.

Майже рік (з 02.04.2024 р. до 15.02.2025 р.) під головуванням МОН працювала робоча група з питань розбудови спроможності Національного фонду досліджень України, диверсифікації напрямів та дебюрократизації процесів його діяльності. Низку напрацьованих робочою групою [системних пропозицій](#) було покладено в основу ініційованих змін до законодавства України з питань надання грантової підтримки.

На виконання розпорядження Кабінету Міністрів України від 23 квітня 2024 року № 348 «Про проведення у 2024 році оглядів витрат державного бюджету в окремих сферах» проводився огляд витрат державного бюджету за державною бюджетною програмою Фонду, що стало основою для розробки відповідних рекомендацій.

Протягом 2018-2023 рр. Фондом неодноразово вносилися пропозиції стосовно змін до Податкового, Бюджетного та Господарського кодексів України для забезпечення особливого статусу Фонду, в рамках виконання доручень керівників Уряду України, зокрема:

- Науковим комітетом як наглядовою радою НФДУ на виконання пункту 43 доручення Прем'єр-міністра України від 25 січня 2016 р. № 52073/1/1-15 були подані пропозиції до Міністерства освіти і науки України (лист № 007-2-274 від 26.02.2018);
- пропозиції, підготовлені робочими групами Національної ради України з питань розвитку науки і технологій на виконання протокольного рішення Національної ради України з питань розвитку науки і технологій (пункт 8, Протокол №3 від 5.11.2019), 17.12.2019 року головами Наукового та Адміністративного комітетів направлено Прем'єр-міністру України;
- Науковим комітетом були подані пропозиції (лист № 007-1-839 від 23.01.2023) до Міністерства освіти і науки (на лист МОН від 22.12.2022 № 1/15659-22)

Підсумовуючи зазначене вище варто констатувати, що Фонд не шукає інформаційних приводів, проводячи системну і цілеспрямовану роботу зі створення умов для надання грантової підтримки українським вченим для реалізації проектів наукових досліджень і розробок на засадах чесної

конкуренції в межах прозорих конкурсів, за умови безсторонньої, об'єктивної, неупередженої експертизи заявок із залученням найкращих фахівців.

Фонд бере за основу кращі світові практики грантового менеджменту, неупинно працює над удосконаленням конкурсних процедур та враховує думку громадськості.

Розуміючи, що системні зміни потребують часу і зусиль багатьох стейхолдерів, у тому числі участі Держадитслужби, поступового наближення системи фінансування наукових досліджень і розробок до вимог Європейського дослідницького простору.

Варто констатувати, що реалізація вказаних вище завдань потребує тривалого опрацювання і погодження, але Фонд і далі діятиме послідовно і неупереджено. Більше того, ведеться постійна успішна робота з пошуку альтернативних джерел фінансування українських досліджень від донорських організацій за межами України.

Обрані до складу Наукової ради Фонду провідні українські вчені, які здійснюють свої повноваження виключно на громадських засадах, вкладають величезні інтелектуальні зусилля, свій особистий час, соціальний капітал та міжнародний досвід у те, щоб перетворити Фонд на інституцію, яка стане флагманом реформування системи фінансування наукових досліджень в Україні, нарівні з провідними національними фондами країн Європи та Північної Америки. Довіра і повага з боку таких іноземних інституцій та започаткована успішна співпраця свідчать, що Фонд рухається у правильному напрямку.

Будь-яка завідомо неправдива та така, що спотворює реальні факти інформація, підриває довіру до діяльності уповноваженої державою установи і Держави в цілому. Тим більше, якщо така інформація публікується як офіційна від імені центрального органу виконавчої влади, який діє на принципах обґрунтованості, безсторонності, неупередженості, добросовісності і розсудливості.

([вгору](#))

Додаток 47

14.08.2025

Проблема відтоку наукових мізків: чи втримає Україна молодих учених?

На рисунку всі країни, які виділені червоним кольором, мають проблему відтоку мізків – кількість учених, які приїхали з інших країн працювати в країну, поступається кількості вчених, які поїхали працювати до інших країн, залишивши країну ([Освіта.ua](#)).

Це так званий inflow-outflow ratio. Найнижчий він в Греції – 0,6. В Італії, Угорщині, Словаччині – 0,7. Польща та Литва – 0,75. Естонія та Латвія – 0,95. Чехія та Німеччина мають майже 1 – тобто баланс притоку-відтоку.

Притік наукових мізків переважає відтік на Кіпрі, у Люксембурзі, Мальті, Швеції, Ірландії, Данії, Австрії, Португалії. Бельгії.

США, Канада та Британія також мають переважно позитивний баланс притоку-відтоку наукових мізків.

Вартими особливої уваги є плани Європи – збільшити притік наукових мізків за рахунок молодих учених з інших країн.

Також варто звернути уваги, що усі країни Європи, з якими межує Україна, мають проблему з відтоком наукових мізків. Отже, для них притік наукових мізків з інших країн є дуже актуальним.

Тут варто згадати ті магніти, які мають утримувати вчених в країні: доступність та якість дослідного обладнання, відповідна заробітна плата, достатність часу для проведення наукових досліджень (для НПП ЗВО) у межах робочого навантаження.

Щодо заробітної плати, то варто згадати, що вона в Україні менша за середню зарплату та середній дохід на душу населення в країні майже на третину. Мова йде про зарплату доцента – до отримання цього вченого звання вченому варто пройти шлях тривалістю у 7–10 років після першого формального кроку у науці – початку навчання в аспірантурі.

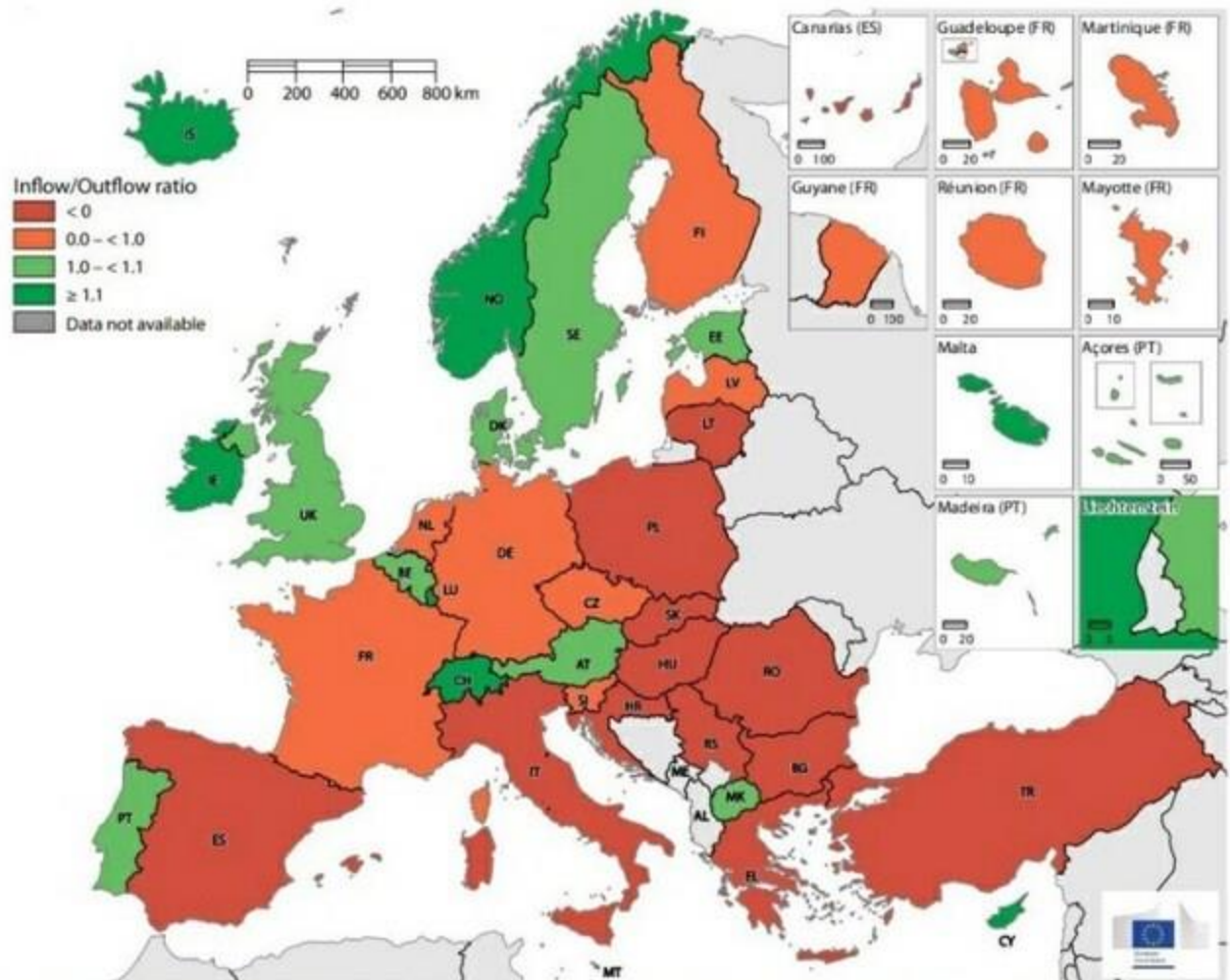
Зарплата професора приблизно дорівнює середній зарплаті та середньому доходу на душу населення в країні. При цьому шлях до цього вченого звання дорівнює 15–20 рокам. Це достатні магніти, орієнтири для нашої молоді розпочинати свій шлях у науці?

А зараз знову поглянемо на рисунок – усе, що поруч з Україною в Європі, очевидно «перегріто» проблемою відтоку наукових мізків. Як це вплине на здатність України утримати свої молоді наукові кадри?

■ Inflow-outflow ratio 2001-2010
 ■ Inflow-outflow ratio 2011-2020
--- Brain gain cut-off

Відтік наукових мізків з Європи: червоний рівень тривоги навколо України

Figure 1.2 Brain drain trends for EU member states, 2022

Source: European Commission, Directorate-General for Research and Innovation (2022), *Science, research and innovation performance of the EU 2022 – Building a sustainable future in uncertain times*, Publications Office of the European Union, Luxembourg, <https://data.europa.eu/doi/10.2777/78826>.

Автор: [Олександр Костюк](#), д. е. н., доктор управління бізнесом (DBA), професор, головний редактор міжнародного наукового журналу «Корпоративна власність та контроль».

[Оригінал публікації](#)
[\(вгору\)](#)

Шляхи розвитку української науки: суспільний дискурс

Інформаційно-аналітичний бюлетень
Додаток до журналу «Україна: події, факти, коментарі»
Ідентифікатор медіа R30-01101

Упорядник Натаров Олег Олександрович

Видавець і виготовлювач
Національна бібліотека України
імені В. І. Вернадського
03039, м. Київ, Голосіївський просп., 3
Тел. (044) 524-25-48, (044) 525-61-03
E-mail: siaz2014@ukr.net
Сайт: <http://nbuviap.gov.ua/>

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготовлювачів
і розповсюджувачів видавничої продукції
ДК № 7871 від 28.06.2023 р.